שלום-עליכם'ס

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 060862759

ווערק

יובילעאום אויסגאבע

שלום-עליכם.

מאָטעל דעם חזנ'ס.

הויפט פערקויף אין פערלאג „פראגרעס" ווארשא.

אלע ווערק
שלום-עליכם
פינפטער באנד.

תרע"א — 1911

Тип. „Универсаль", Лешно 31.
Варшава, 1912 г.

PJ 5129 .R2 M65 1911

RN v.5

אינהאלט:

I	איך און דאָס קעלבעל	5- 17
II	מיר איז גוט–איך בין אַ יתום	21- 27
III	וואָס וועט זיין פון מיר?	31- 43
IV	מיין ברודער אליהו האָט חתונה	47- 54
V	אַ שמאַלץ גרוב	57- 62
VI	מיין ברודער אליהו'ס געטראַנק	65- 73
VII	מיר פערפליייצען די וועלט מיט טינט	75- 84
VIII	נאָכוועהעניישען פון דער טינטפערפלייצונג	87- 90
IX	אַ נאָס ניסט	93-100
X	אונזער חבר פיני	103-110
XI	שאַט, מיר פאָהרען קיין אַמעריקע	113-122
XII	מיר גנבה'נען דעם גרעניץ	125-134
XIII	מיר זענען שוין אין בראָד	137-145
XIV	קראָקע מיט לעמבערג	149-155
XV	ווען איז אַ שטאָדט	159-168
XVI	אַנטוועריפען	171-180
XVII	די חאַלאַסטרע	183-192
XVII	די חאַלאַסטרע איז צוקראָכען	195-209
XIX	לאָנדאָן	212

איך און דאס קעלבעל.

מאטעל פייסי דעם חזנ׳ס יונגעל.

(כתבים פון א יונגעל א יתום)

איך און דאס קעלבעל.

א.

איך געה מיט אייך אין געוועט אויף וויפיעל איהר ווילט, אז קיינער אין דער וועלט איז נישט געוועזען אזוי צופריעדען מיט׳ן ווארימען ליכטיגען נאך=פסח, ווי איך פייסי דעם חזנ׳ס יונגעל מאטעל, און דעם שכנ׳ס קעלבעל, וואס מען רופט דאס „מעני״ (דאס האב איך, מאטעל, דעם א נאמען געגעבען „מעני״.)

ביידע גלייך האבען מיר דערפיהלט די ערשטע שטראהלען פון דער ווארימער זון אינ׳ם ערשטען ווארימען נאך=פסח׳דיגען טאג, ביידע גלייך האבען מיר דערשמעקט דעם ריח פונ׳ם ערשטען גרינעם גרעזעלע, וואס קריכט, שפראצט ארויס פון דער נור וואס אבגעדעקטער ערד, און ביידע גלייך זענען מיר ארויסגעקראכען פונ׳ם פינסטערען ענגשאפט צו מקבל פנים זיין דעם ערשטען זיסען ליכטיגען ווארימען פריהלינגס=מארגען. איך, פייסי דעם חזנ׳ס יונגעל, מאטעל, בין ארויס פון א טוואן, פון א קאלטען נאסליכען קעלער, וואס שמעקט מיט זויערטייג און מיט רפואות פון דער אפטייק; און מעני, דעם שכנ׳ס קעלבעל, האט מען ארויסגעלאזט נאך פון איין ערגערן עפוש: פון א קליין, פינסטער, בלאטיג, פערפאסקודיגט שטעלעכעל מיט אויסגעקרימטע צופליקטע וועגד, וואס ווינטער בלאזט אריין אהין דער שניי און זומער שמייסט אריין דער רעגען.

ארויסגעכאפט זיך אויף גאטס פרייע ליכטיגע וועלט, האבען מיר ביידע, איך און מעני, אויס דאנקבארקייט צו דער נאטור, זיך גענומען אויסדריקען אונזער צופרידענהייט. איך, פייסי דעם חזנ׳ס יונגעל, האב אויפגעהויבען ביידע הענד ארויף, אויפגעעפענט דאס מויל און

אַרײַנגעצויגען אין זיך די פרישע װאַרימע לופט אַזוי פיעל, וויפיעל איך האָב געקאָנט, — און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אַז איך וואַקס אין דער הויך, און עס ציהט מיך אַרויף אַרויף אין דער טיעפער־טיעפער בלויער יאַרמעלקע אַרײַן, דאָרט וואו די שיטערע רויכיגע וואָל־קענס שוועבען, דאָרט וואו די ווײַסע פויגלען טיקען זיך, בעווײַזען זיך און ווערען פערשוואונדען מיט אַ קוויטש און מיט אַ צוויטשער, און עס רײַסט זיך אַרוים פון מײַן אָנגעפולטער ברוסט אָהן מײַן וויסען אַ מין געזאַנג נאָך שענער ווי יום־טוב מיט'ן טאַטען בײַם עמוד, אַ געזאַנג אָהן ווערטער, אָהן נאָטען, אָהן אַ שום מאָטיוו, אַ מין נאַ־טור־געזאַנג פון אַ וואַסער־פאַל, פון יאָגענדיגע חוואַליעס, אַ מין שיר השירים, אַ געטליכע התפעלות, אַ הימלישע בעגײַסטערונג:

אָט אַזוי האָט אַרוסבעוויזען זײַן צופרידענהײַט מיט'ן ערשטען פריהלינגס־טאָג פײַסי דעם חזנ'ס יונגעל. גאַנץ אַנדערש האָט דאָס אויסגעדריקט מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל.

מעני, דעם שכנ'ס קעלבעל, האָט קודם אַרײַנגעשטעקט די שוואַר־צע נאַסע מאָרדע אין מיסט אַרײַן, אַ שאַר געטהאָן מיט'ן כאָדערשטען פיסעל די ערד אונטער זיך אַמאָל דרײַ, פערריסען דעם עק, אויפגע־שפרונגען נאָכדעם אויף אַלע פיער, און אַרויסגעלאָזט אַ טומפיגען „מע״!. דער „מע״ האָט מיר אויסגעוויזען אַזוי קאָמיש, אַז איך האָב מיך גע־מוזט צולאַכען און נאָכמאַכען פונקט דעם אײַגענעם „מע״ מיט'ן זעלבי־גען נוסח, וואָס מעני. מעני'ן איז דאָס, ווײַזט אוים, געפעלען, וואָ־רום עס האָט לאַנג נישט גענומען, האָט דאָס קעלבעל איבערגעחזרט דאָס אײַגענע נאָך אַמאָל, מיט'ן זעלביגען נוסח און מיט'ן זעלביגען שפרונג. זעלבסטפערשטענדליך, אַז איך האָב דאָס באַלד נאָכגעטהאָן מיט אַלע פיטשטשעווקעס, מיט'ן קול און מיט'ן שפרונג. אַזוי עטליכע מאָל: איך אַ שפרונג, דאָס קעלבעל אַ שפרונג; דאָס קעלבעל אַ „מע״, איך אַ „מע״. ווער ווײַסט, ביז וואַנען דאָס שפיעל וואָלט זיך אַזוי געצויגען, ווען ניט אַ שנײַד פון אונטען אין האַלז אַרײַן פון מײַן עלטערן ברודער אליהו מיט אַלע זײַנע פינף פינגער:

— אײַנגעזונקען זאָלסטו ווערען! אַ בחורל פון פינף יאָהר שטעלט זיך אַװעק טאַנצען מיט אַ קעלבעל!... אין שטוב אַרײַן גיה, דו הולטײַ אײַנער!... דער טאַטע וועט דיר שוין געבען!...

ב.

בלאָטע! דער טאַטע װעט מיר ניט „געבען" גאָר ניט, דער טאַטע איז קראַנק. ער דאַװענט שױן ניט פאַר'ן עמוד פון שמחת־תורה אָן. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס געהט צו אונז דער שװאַרצער דאָקטאָר, אַ גראָבער מיט שװאַרצע װאָנסעס און מיט לאַכענדיגע אױגען—אַ פרעהליכער דאָקטאָר. מיך רופט ער „פופיק" און שנעלט מיר מיט די פינגער אין בײכעל אַרײן. ער זאָגט אָן אַלע מאָל דער מאַמען, מען זאָל מיך ניט שטאָפּען מיט קײן קאַרטאָפּלעס, און דעם קראַנקען זאָל מען געבען נאָר בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן... די מאַמע הערט איהם אױס, און אַז ער געהט אַװעק, בעהאַלט זי דאָס פּנים אין פאַרטוך און די אַקסלען טרײסלען זיך בײ איהר... נאָכדעם װישט זי אױס די אױגען, רופט אָב מײן ברודער אליהו אױף אַ זײט און מען סודעט זיך שטילערהײד. װאָס זײ רײדען װײס איך ניט, נאָר מיר דאַכט, זײ קריגען זיך. די מאַמע שיקט איהם ערגעץ, ער װיל ניט געהן, ער זאָגט צו איהר:

—אײדער אָנקומען צו זײ, װעל איך דיר בעסער געהן אין דער ערד אַרײן!... איך װעל בעסער שטאַרבען הײנטיגען טאָג!...

—בײס דיר אָב די צונג, משומד אײנער, װאָס רעדסטו?

אַזױ ענטפערט איהם די מאַמע שטיל, ציפּעט צונױף די צײהן, מאַכט צו איהם מיט די הענד, איז גרײט איהם דורס זײן; זי װערט אָבער באַלד װײך און מאַכט צו איהם:

—װאָס זאָל איך טהאָן, מײן זוהן, אַ רחמנות אױפ'ן טאַטען... מען מוז דאָך איהם ראַטעװען!...

—פערקױפט מען עפּעס—זאָגט מײן ברודער אליהו און חאַפּט אַ קוק אױף דער גלעזערנער שאַפע, און די מאַמע קוקט אױך אױף דערזעלבער שאַפע, װישט די אױגען און זאָגט שטיל:

—װאָס זאָל איך פערקױפען? די נשמה? שױן נישטאָ װאָס צו פערקױפען. סײדען די לײדיגע שאַפע?

—פאַר װאָס ניט?—זאָגט איהר מײן ברודער אליהו.

—רוצח!—ענטפערט איהם די מאַמע מיט רױטע אױגען—פון װאַנען האָבען זיך צו מיר גענומען אַזעלכע רוצחים קינדער?!

די מאַמע פײערט און קאָכט, װײנט זיך אױס, װישט אױס די אױגען און בעט זיך באַלד איבער. אַזױ איז געװען אױך מיט די ספרים,

מיט דער זילבערנער עטרה פונ׳ם טלית, מיט די צוויי געגילטע בעבערלעך, מיט איהר זיידען מלבוש, און מיט אַלע איבריגע זאַכען, וואָס זענען פערקויפט געוואָרען ביי אונז איינציגווייז און אַלע מאָל איין אנדער קונה.

די ספרים האָט אַוועקגעקויפט מיכל דער פּאַקענטרעגער, א יוד מיט א שיטער בערדעל, וואָס ער האַלט דאָס אין איין קראַצען. מיין ברודער אליהו איז נעבעך נאָכגעגאַנגען צו איהם דריי מאָל, איידער ער האָט איהם אַראָבגעבראַכט. די מאַמע האָט זיך מחיה געווען, אז זי האָט איהם דערזעהן און בעוויזען איהם מיט׳ן פינגער, ער זאָל רעדען שטיל, בכדי דער טאַטע זאָל נישט הערען. מיכל האָט פערשטאַנען, פערריסען דעם קאָפּ אַרויף אויף דער פּאָליצע, זיך געקראַצט אונטער׳ן בערדעל און א זאָג געטהאָן:

— אנו ווייזט, וואָס האָט איהר דאָרטען?

מיט א ווינק האָט מיר די מאַמע בעוויזען, איך זאָל אַרויף אויפ׳ן טיש און דערלאַנגען די ספרים. צוויי מאָל איבערחזר׳ן איז נישט געווען נויטיג. איך בין מיט איין שפּרונג אַרויף מיט אזא גדולה, אז איך האָב מיך אויסגעצויגען איבער׳ן טיש און נאָך געחאַפּט א צוגאָב פון מיין ברודער אליהו, איך זאָל ניט שפּרינגען ווי א משוגענער. מיין ברודער אליהו האָט זיך אַליין מטריח געווען אויפ׳ן טיש און האָט דערלאַנגט מיכלען אַלע ספרים. מיכל האָט מיט איין האַנד געבלעטערט די ספרים, מיט דער אַנדערער זיך געקראַצט דאָס בערדעל און געזאָגט חסרונות. יעדער ספר האָט זיין חסרון: דאָרט איז דער בונד געווען נישט גוט. ביי דעם איז דער רוקען שטאַרק צוגעסען. דאָ איז דער ספר אַליין קיין ספר ניט. און אַז ער האָט שוין גאַנץ גוט איבערגעקוקט אַלע ספרים, מיט אַלע בונדען, מיט אַלע רוקענס, האָט ער זיך אַ קראַץ געטהאָן אין בערדעל:

— ס׳זאָל זיין משניות׳ן, א גאַנצער גאַנג, וואָלט איך זיי אפשר אוועקגעקויפט.

די מאַמע איז געוואָרען טויט ווי די וואַנד, און מיין ברודער אליהו איז, פערקעהרט, געוואָרען רויט ווי פייער; ער איז אָנגעפאַלען אויפ׳ן פּאַקענטרעגער:

— האָט איהר דאָך לכתחילה געקאָנט זאָגען, אז איהר קויפט נור משניות׳ן! וואָס זענט איהר געקומען דולען א ספּאָדיק און דרעהען א מוח?

—לאָז זײַן שטיל!—בעט זיך בײַ איהם די מאַמע, און עס הערט זיך אַ הײַזעריגע שטים פונ׳ם צווײַטען אַלקיר, וואו דער טאַטע ליענט:

—ווער איז דאָרטען?

—קײנער נים—ענטפערט איהם די מאַמע און שיקט אָב מײַן ברודער אליהו׳ן צום קראַנקען און אַלײן האַנדעלט זי מיט מיכל דעם פאַקטער, פערהאַנדעלט איהם די ספרים, אפנים פאַר זעהר אינציגע געלד, וואָרום אַז מײַן ברודער אליהו קומט אַרויס פונ׳ם טאַטענס אַלקיר און פרעגט זי: „וויפיעל?"... שטופט זי איהם אָב און זאָגט איהם „ס׳איז ניט דײַן עסק!..." און מיכל כאַפּט די ספרים גיך־גיך, פּאַקט זיי אײַן אין אַ זאַק אַרײַן און מאַכט פליטה.

ג.

פון די אַלע זאַכען, וואָס מיר האָבען אויסגעקויפט פון שטוב, האָט מיר קײנס פון זיי ניט צוגעשטעלט אַזוי פיעל פערגעניגען, ווי די גלעזערנע שאַפע.

ערשטענס, וואָס הײסט מען וועט צונעהמען? מיר האָט זיך תמיד געדוכט, אַז אונזער גלעזערנע שאַפע איז צוגעפּאַקסען מיט דער וואַנד, ווי אַזוי וועט מען זי נעהמען? צווײטענס—וואו וועט די מאַמע פערשליסען דאָס ברויט, מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלײַענע לעפעל און גאָפּלען (צוויי זילבערנע לעפעל און אײן גאָפּעל אַ זילבערנעם האָבען מיר געהאַט, האָט זיי די מאַמע שוין לאַנג פערקויפט!) און וואו וועלען מיר האַלטען פסח די מצה? די געדאַנקען זענען מיר געקומען אויפ׳ן קאָפּ, בשעת דער סטאָליער איז געשטאַנען און געמאָסטען די שאַפע מיט זײַן גרויסען רויטען נאָגעל פונ׳ם גראָבען פינגער פון דער אויסגעשמירטער האַנד. ער האָט אַלץ געדרונגען, אַז די שאַפע וועט ניט אַרויס פון דער טהיר. אַ סימן—אָט האָט איהר אײַך די ברײט פון דער שאַפע און אָט האָט איהר די טהיר—אסור אויב זי וועט אַרויס!

—ווי אַזוי זשע איז זי אַרײַן?—פרעגט איהם מײַן ברודער אליהו.

נעה פרעג זי!—ענטפערט איהם נחמן מיט כעס—איך ווײס, ווי אַזוי זי איז אַרײַן? מען האָט זי אַרײַנגעטראָגען, איז אַרײַן!...

איין מינוט איז געווען אזעלכע, וואס איך האב מורא געהאט פאר דער שאפע. דאס הייסט, איך האב געמיינט, זי בלייבט ביי אונז. עס האט אבער לאנג ניט געדויערט, אז נחמן דער סטאליער איז געקומען מיט זיינע צוויי בנים, אויך סטאליארעס, און מען האט גע־געבען א נעהם אונזער גלעזערנע שאפע, טאקי נור ווי דער רוח דעם מלמד; פריהער איז געגאנגען נחמן, נאכדעם ביידע בנים, הינטען־איך. דער פאטער האט געקאמאנדעוועט: „קאפעל, אן א זייט! מענדעל, רעכטס! קאפעל, ניט לויף! מענדעל, האלט!...„איך האב זיי גע־האלפען נאכטאנצען. די מאמע און מיין ברודער אליהו האבען ניט געוואלט העלפען. זיי זענען געשטאנען, געקוקט אויף דער ליידיגער וואנד, וואס איז געווען בעדעקט מיט שפינוועבס, און האבען געוויינט... אנ׳אקציע מיט די צוויי—נור זיי וויינען!... פלוצים טררראך! דאמע ביי דער טהיר האט געפלאצט דאס גלאז, און דער סטאליער מיט די בנים האבען גענומען זידלען זיך, ארויפלעגען איינס אויף דאס אנדע־רע די באד: „א ריהר פון א בלייענעם פויגעל!...„ „בערישע פיס!„ „דער רוח האפט איהם אוועק!...„ „ברעך דעם קאפ, צונ׳אל־דע שווארצע יאהר...„

—וואס איז דארטען?—הערט זיך א הייזעריג קול פונ׳ם קראנ־קען אלקיר.

—גארנישט!—ענטפערט די מאמע און ווישט די אויגען.

ד.

—וואס טהוט מען ווייטער?

אזוי זאגט די מאמע צו מיין ברודער אליהו איין מאל אין א פריהמארגען און בעטראכט מיט א געקנייטשטען שטערן די ליידיגע פיער וואנד. איך און מיין ברודער אליהו העלפען איהר בעקוקען די פיער וואנד. מיין ברודער אליהו קוקט אויף מיר פערזארגט און מיט רחמנות.

—געה אין דרויסען!—מאכט ער צו מיר שטרענג—מיר דאר־פען דא עפיס רעדען...

אויף איין פוס שפרינג איך ארויס אין דרויסען ארויס און, פער־שטעהט זיך, גלייך צום שכנ׳ס קעלבעל.

די לעצטע צייט האט זיך „מעני„ גענעבען א הויב אויף די

פּיסלעך, קיין עין הרע אויסגעוואַקסען, געוואָרען שען, דאָס שוואַרצע מאָרדעלע חנ׳עוודיג, די קיילעכדיגע אויגען קלוג, מיט פערשטאַנד, ווי להבדיל אַ מענש, אַ בר־דעת, קוקט אַרוים, מען זאָל דעם עפּיס געבען אין מויל אַריין, האָט ליעב, אַז מען קראַצט דעם מיט צוויי פינגער אונטערן העלזעל.

—שוין? דו האַכט זיך שוין ווידער צונויפגעסקאָמפּאַניעט מיט׳ן קעלבעל? קאָנסט זיך גאָר ניט צושיידען מיט דיין טייערן חבר?

אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו שוין אָהן קללות און נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און זאָגט, אַז ער געהט מיט מיר צו הערש־בער דעם חזן. ביי הערש־בער דעם חזן, זאָגט ער, וועט מיר זיין גוט. ערשטענס, זאָגט ער, וועל איך האָבען וואָס צו עסען, אין דער היים איז ניט גוט, זאָגט ער, דער טאַטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מען דאַרף איהם, זאָגט ער, ראַטעווען. מיר ראַטעווען איהם, זאָגט ער, ווי ווייס מיר קאָנען. און מיין ברודער אליהו צושפּיליעט די קאַפּאָטע און ווייזט מיר אויף זיין זשילעט:

—אָט האָב איך געהאַט אַ זייגער, אַ מתנה פון מיין מחותן, האָב איך איהם פערקויפט. דער מחותן זאָל וויסען, וואָלט זיך געטהאָן חשך! די וועלט וואָלט זיך געקעהרט!...

איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס זיין מחותן ווייסט ניט פון׳ם זייגער און וואָס די וועלט קעהרט זיך נאָך ניט איבער. וועה! וועה! ווען חלילה, די שעה זאָל גאָר ניט זיין, עס קעהרט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמאָלט זיין מיט מעניז׳ן, מיט׳ן שכנ׳ס קעלבעל? אַ שטומע צונג!...

— אָט זענען מיר געקומען! — מאַכט צו מיר מיין ברודער אליהו, וואָס ווערט צו מיר אַלע מינוט מעהר צוגעלאָזט און פריינדליך.

הערש־בער דער חזן איז אַ יוד אַ „מנגן". דאָס הייסט, ער אַליין קאָן ניט זינגען; ער האָט נעביך קיין קול נישט. אַזוי האָב איך געהערט פון טאַטען. נאָר ער פערשטעהט נגינה, און זינגערלעך האָט ער אַ שטיקלעך פּופּצען און איז אַ בייזער מענש — סכנות! ער פער־הערט מיך זינגען. איך זאָג איהם אַ „מגן אבות" מיט אַ „דריידעל", ער גלעט מיך און זאָגט צו מיין ברודער, אַז איך האָב „אַ סאָפּראַ־נאָ". מיין ברודער זאָגט, אַז ניט נור אַ סאָפּראַנאָ, נאָר אַ סאָפּראַנאָ שבסאָפּראַנאָ!... מיין ברודער אליהו דינגט זיך מיט איהם, נעהמט אַנ׳אויפגאָב און זאָגט מיר, אַז איך בלייב שוין דאָ, ביי רב הערש־

בּער דעם חזן. איך זאָל איהם פאָלגען, זאָגט ער, און איך זאָל ניט בּענקען!...

איהם איז גרינג צו זאָגען, איך זאָל נישט בּענקען! ווי אַזוי זאָל איך ניט בּענקען זומער=לעבען? די זון בּאַקט, דער הימעל איז ווי אַ קרישטאָל, די בּלעטע האָט שוין לאַנג אויסגעטריקענט. אין דרויסען בּײַ אונז געבּען שטוב ליגען קלעצער; נישט אונזערע, דאָס איז יאָסי דעם נגיד'ס קלעצער, ער קלויבּט זיך בּויען אַ שטוב, האָט ער צוגעגרייט קלעצער, האָט ער ניט וואו זיי אָבּצולעגען, האָט ער זיי אָבּגעוואָרפען נעבּען אונז. לאַנג לעבּען זאָל ער, יאָסי דער נגיד! וואָרום פון די קלעצער קאָן איך מיר מאַכען אַ „קרעפּאָסט", און צווישען די קלעצער וואַקסען שטעכעלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכעלקעס זענען גוט אויף צו שטעכען און די קריגעלעך בּלאָזט מען אָן און מען טהוט זיי אַ קנאַק אָן שטערן — פּלאַצען זיי.

מיר איז גוט. מעני'ן, אונזער שכנ'ס קעלבּעל, איז אויך גוט. איך און מעני זענען די אײַנציגע בּעלי=בּתּים אָט דאָ „אינוועניג אין דרויסען", און ווי אַזוי זאָל איך ניט בּענקען נאָך מעני'ן, אונזער שכנ'ס קעלבּעל?...

ה.

עס איז שוין בּאַלד דרײַ וואָכען, ווי איך בּין בּײַ הערש=בּער דעם חזן און זינגען זינג איך כמעט גאָר ניט, איך האָב אַנ'אַנדער אַרבּייט. איך טראָג מיך אַרום מיט זײַן דאָבּצען. דאָבּצי איז אַ קינד אַ הויקער. קיין צוויי יאָהר אַלט, און פונדעסטוועגען איז זי קיין עין הרע אַ שווערינקע, שווערער פון מיר. איך רײַס מיר אײַן דאָס געענד, זי טראָגענדיג. דאָבּצי האָט מיך ליעבּ. זי חאַפּט מיך אַרום מיט איהרע דאַרע הענטלעך און טשעפּעט זיך אָן מיט די דינע פינגערלעך. זי רופט מיך „קיקאָ". וואָס עפּיס קיקאָ, ווייס איך ניט. דאָבּצי האָט מיך ליעבּ. לאָזט מיך ניט שלאָפען גאַנצע נעכט: „קיקאָ קי!" — דאָס הייסט, איך זאָל זי וויגען. דאָבּצי האָט מיך ליעבּ. אַז איך עס, רײַסט זי בּײַ מיר פונ'ם מויל: „קיקאָ פּי!" — דאָס הייסט גיבּ עס מיר!... עס ציהט מיך אַהיים... דאָס עסען איז דאָ אויך ניט אַי—אַי—אַי... יום=טוב. שבועות אויף דער נאַכט. עס ווילט זיך געהן אין דרויסען זעהן, ווי דער הימעל שפּאַלט זיך. דאָבּצי

לאָזט נישט. דאָבצי האָט מיך ליעב: „קיקאָ קי״ — איך זאָל זי וויגען. איך וויג זי און וויג זי און ווער אַנטשלאָפען, און עס קומט צו מיר אַ גאַסט — מעני דעם שכנ׳ס קעלבעל, קוקט אויף מיר מיט אויגען ווי אַ בר־דעת, און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזען זיך געהן באַרג אַראָב צום טייך. נישט לאַנג געטראַכט, פּערקאַטשע איך די הויזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טייך. איך שווים און מעני שווימט מיר נאָך. אויף יענער זייט איז גוט. ניטאָ קיין חזן, ניטאָ קיין דאָבצי, ניטאָ קיין קראַנקער טאַטע... איך חאַפּ זיך אויף — ס׳איז נור אַ חלום... אַנטלויפען! אַנטלויפען! אַנטלויפען! ווי אַזוי אַנטלויפט מען? וואוהין? אַהיים געוועהנטליך. הערש־בער דער חזן איז שוין אָבער אויפגעשטאַנען פריהער פון מיר. ער האָט אַ גרויסען קאַמערטאָן, פּרובט איהם מיט די ציינער, טראָגט צו צום אויער. ער הייסט מיר אָנטהאָן זיך אויף גיך און געהן מיט איהם אין שוהל. מען וועט היינט צו מוסף זאָגען „אַנ׳אויסגעשטעלטע זאך״. אין שוהל זעה איך מיין ברודער אליהו. ווי קומט ער אַהער? ער דאַווענט דאָך נאָר ביי די קצבים, דאָרט וואו דער טאַטע איז חזן!... וואָס בעדייט עס?... „נאָך די...״ מיין ברודער אליהו רעדט עפּיס מיט הערש־בער דעם חזן. הערש־בער דער חזן איז ניט צופריעדען. ער זאָגט:

— געדענק זשע, למען השם, תיכף, נאָכ׳ן עסען!...

— קום! ווערסט זיך זעהן מיט׳ן טאַטען! — אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו און מיר געהען אַ היים אין צווייען. ער געהט און איך שפּרינג, איך לויף, איך פליה.

— האָב צייט! וואָס פליהסטו אַזוי? — זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו און האַלט מיך צו. איהם ווילט זיך אפּנים מיט מיר אַ ביסעל רעדען.

— דו ווייסט? דער טאַטע איז קראַנק, זעהר־זעהר קראַנק!... גאָט ווייסט, וואָס ס׳וועט זיין מיט איהם... מען דאַרף איהם ראַטעווען, ניטאָ מיט וואָס... קיינער וויל ניט העלפען... אין „הקדש״ וויל די מאַמע איהם נישט לאָזען בשום אופן! זי וועט פריהער שטאַרבען, זאָגט זי, איידער לאָזען איהם אין הקדש!... שאַ, אָט געהט די מאַמע.

ו.

מיט אויסגעשטרעקטע הענד גערט אונז די מאמע אנטקעגען, פאלט מיר אויפ'ן האלז און איך פיהל אויף מיינע באקען א פרעמדע טרעהר. מיין ברודער אליהו גערט צום קראנקען טאטען און איך מיט דער מאמען בלייבען שטעהן אין דרויסען. מען האט אונז ארומגע-שטעלט פון אלע זייטען, אונזער שכנ'ס ווייב פעסי די גראבע און איהר טאכטער מינדעל און איהר שנור פערעל און נאך א צווייטע ווייב-לעך.

— איהר האט א גאסט אויף שבועות? גאט ליעב אייך מיט אייער גאסט!—די מאמע לאזט אראב די אנגעשוואלענע אויגען.

— א גאסט, אימשטיינס געזאגט, א קינד. געקומען געוואהר ווע-רען דעם קראנקען טאטען. פארט א קינד...

אזוי זאגט די מאמע צו דער גאנצער כנופיה ווייבער, און צום שכנ'ס ווייב, צו פעסען, זאגט זי עקסטרא, שטילערהייד, בשעת פעסי שאקעלט מיט'ן קאפ:

— א שטאדט! עמיצער זאל זיך אפילו ארומקוקען... דריי און צוואנציג יאהר אבגעקלאפט ביים עמוד... דאס געזונד אוועקגע-לעגט... איך וואלט איהם אפשר ראטעווען—נישטא מיט וואס... אלץ ברוך השם פערקויפט... דאס לעצטע קישעלע... דאס קינד בעשטעלט ביי א חזן... אלץ צוליעב איהם... אלץ צוליעב'ן קראנ-קען...

אזוי בעקלאגט זיך די מאמע פאר איהר שכנה פעסי, שטעהענ-דיג אין דרויסען. איך דרעה דעם קאפ אויף אלע זייטען!

— וועמען זוכסטו? — מאכט צו מיר די מאמע.

— וועמען זוכט א קונדס? דאס קעלבעל מן הסתם...

אזוי זאגט פעסי אונזער שכנה און מאכט צו מיר מיט א מאדנע פריינדשאפט:

— ע, יונגעלע! נישטא קיין קעלבעל! געמוזט פערקויפען דאס דעם קצב. א ברירה האט מען? געוגוג אז מען דארף האדעווען איין סקאטינע, נאך צוויי סקאטינעס טראגען אויפ'ן קאפ!...

איז שוין ביי איהר דאס קעלבעלע דאנקען גאט אויך געווארען א סקאטינע?...

א מאדנע יודענע אט די פעסי. אומעטום שטאפט זי אריין

איהר גאָז. זי דאַרף וויסען, צי האָבען מיר אַ מילכיגע סעודה?

— אַנטקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס? — פרעגט ביי איהר די מאַמע.

— גלאַט אַזוי — זאָגט פּעסי, הויבט אויף די שאַל און שטופּט דער מאַמען אַ טעפּעל מיט סמעטענע. די מאַמע שטופּט אָב דאָס טעפּעל מיט ביידע הענד.

— גאָט איז מיט אייך, פּעסי! וואָס טהוט איהר דאָס? וואָס זענען מיר? חלילה עפּיס וויים איך ווער? איהר קענט מיך נישט?

— אדרבה — פּערענטפערט זיך פּעסי — טאַקי ווייל איך קען אייך. דאָס בהמה׳לע, קיין עין הרע ניט, האָט זיך די לעצטע צייט פערריכט... פאַרהאַן, קיין עין הרע, קעז און פוטער... איך לייה אייך אוים... איהר וועט מיר אם ירצה השם אָבגעבען...

און פּעסי די שכנה רעדט נאָך לאַנג מיט דער מאַמען און מיר ציהט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קע״בעל, צום קעלבעל, צום קעלבעל!... איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך מיך צוויינט...

— אַז דער טאַטע וועט דיך פרעגען, זאָלסטו זאָגען: אַ דאַנק גאָט!

אַזוי זאָגט מיר אָן די מאַמע, און מיין ברודער אליהו גיט דאָס מיר צו פערשטעהן אַ ביסעל ברייטער:

— זאָלסט זיך ניט בעקלאָגען, ניט דערצעהלען קיין פּזמונות, נעכטיגע טעג. זאָלסט נור זאָגען: אַ דאַנק גאָט. דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר?

און מיין ברודער אליהו פיהרט מיך אַריין אין קראַנקען חדר. דער טיש איז אָנגעשטעלט מיט פלעשעלעך, פידעלעך, באַנקעלעך. ס׳שמעקט אַפּטייט, דאָס פענסטער איז צוגעמאַכט. לכבוד שבועות האָט מען איהם צוגעקליבען דעם חדר מיט גרינס, צוקאָפּעגס איבער׳ן בעטעל האָט מען איהם אויפגעהאַנגען אַ מגן־דוד פון „ליוביסטיק״ דאָס איז מיין ברודער אליהו׳ס אַרבייט. אויף דער ערד איז אויסגע־שפּרייט שמעקענדיגס גראָז. דער טאַטע דערזעהט מיך, רופט מיך צו צו זיך מיט אַ לאַנגען דאַרען פינגער, מיין ברודער אליהו שטופּט מי־ אונטער. איך געה צו צום טאַטען. איך האָב איהם קוים דערקענט. דאָס פּנים ווי ליים. די גרויסע האָהר גלאַנצען, שטאַרצען איינציגווייז, ווי אַריינגעשטרייכטע, פרעמדע האָהר. די שוואַרצע אויגען זיצען טיעף אין אַריינגעפּאַסטע פרעמדע אויגען. די ציינער זעהען אוים ווי אַריינגע־

זעצטע, פרעמדע צײַהן. דער האַלז איז אַזוי דין, אַז קוים וואָס דער קאָפּ האַלט זיך אײַן אויף איהם. א גליק וואָס ער קאָן ניט זיצען... מיט די ליפּען מאַכט ער עפּיס מאָדנע, ווי א מענש בשעת ער שוויצט —מפּפּו!... ער לעגט אַרויף אויף מײַן פּנים א הײסע האַנד מיט בײנערינע פינגער, דאָס פּנים מאַכט א קרומען שמײכעל, ווי א מת:

און דעם קומט אָן די מאַמע. נאָך איהר דער דאָקטאָר, דער פרעהליכער שוואַרצער דאָקטאָר מיט די גרויסע וואָנסעס. ער בעגעגענט מיך ווי אַנ'אַלטען גוטען ברודער. ער איז מיך מכבד מיט א שנעל אין בײַכעל און בײַכעל צום טאַטען פרעהליך:

—איהר האָט א גאַסט אויף שבועות? גאָט ליעב אײַך מיט אײַער גאַסט!

— א דאַנק! — זאָגט די מאַמע און ווינקט צום דאָקטאָר, ער זאָל בעטראַכטען דעם חולה און זאָל איהם עפּיס פערשרײַבען. דער שוואַרצער דאָקטאָר עפענט דאָס פענסטער מיט א רעש און בײַזערט זיך אויף מײַן ברודער אליהו, פאַר וואָס מען האַלט דאָס פענסטער צו.

— איך האָב אײַך טויזענד מאָל געזאָגט, אַז א פענסטער האָט ליעב, אַז מען האַלט איהם אָפען!

מײַן ברודער אליהו ווינקט אויף דער מאַמען, אַז דאָס איז די מאַמע שולדיג: זי לאָזט נישט עפענען קײן פענסטער, האָט מורא פאַר'ן טאַטען, ער זאָל זיך חלילה נישט פערקיהלען. די מאַמע ווינקט צום דאָקטאָר, ער זאָל שוין בעטראַכטען גיכער דעם חולה און זאָל איהם עפּיס פערשרײַבען... דער שוואַרצער דאָקטאָר נעהמט אַרויס דעם זײגער, א גרויסען גאָלדענעם זײגער. מײַן ברודער אליהו קוקט זיך אײַן מיט בײדע אויגען אינ'ם דאָקטאָרס זײגער. דער דאָקטאָר בעמערקט דאָס.

— איהר ווילט וויסען, וואו האַלט דער זײגער? אָהן פיער האַלב עלף, וויפיעל איז בײַ אײַך?

— מײַן זײגער שטעהט — ענטפערט איהם מײַן ברודער אליהו, און ווערט מאָדנע רויט פון דעם שפּיץ נאָז ביז אויף יענער זײַט אויערן.

די מאַמע רוהט ניט. זי וואָלט געהרען, מען זאָל שוין בעטראַכטען דעם חולה און איהם עפּיס פערשרײַבען... דער דאָקטאָר האָט אָבער צײַט. ער פרעגט זיך אויס בײַ דער מאַמען זײַטיגע

ענינים: ווען איז מײַן ברודערס חתונה? און וואָס זאָגט הערש־בער דער חזן אויף מײַן שטים? בײַ מיר דאַרף זײַן, זאָגט ער, אַ גוטע שטים. אַ שטים, זאָגט ער, געהט בירושה. די מאַמע עקט זיך! מיט אַמאָל טהוט זיך דער דאָקטאָר אַ דרעה אוים מיט'ן בענקעל צום קראַנקען טאַטען, נעהמט איהם אָן בײַ דער טרוקענער הײַסער האַנד:

—נו, חזן! ווי אַזוי דאַווענט מען עפּים בײַ אונז הײַנטיגען שבועות?

—אַ דאַנק גאָט! — ענטפערט איהם דער טאַטע מיט אַ שמײַכעל פון אַ מת.

—דהײַנו? ווינציגער געהוסט? גוט געשלאָפען? —פרעגט איהם דער דאָקטאָר און בויגט זיך אײַן צו איהם גאַנץ נאָהענט.

—נײַן! —ענטפערט איהם דער טאַטע, קוים וואָס ער כאַפּט דעם אָטעם — אדרבה... הוסטען הוסט מען... און שלאָפען שלאָפט מען דוקא ניט... נאָר דאַנקען גאָט... ס'איז שבועות... אַזאַ טאָג... מקבל געװען די תורה... הײַנט אַ גאַסט... אַ גאַסט אויף שבועות...

אַלעמענס אויגען קוקען אויפ'ן „גאַסט", און דער „גאַסט" קוקט אַראָב אויף דער ערד, און דער קאָפּ איז איהם אין דרויסען, ערגיץ בײַ די קלעצער, בײַ די שטעכעלקעס, וואָס שטעכען, בײַ די קריגעלעך, ס'פ קנאַקען, בײַם שכנ'ס קעלבעל דעם בר־דעת, וואָס איז שוין געוואָרען אַ „סקאָטינע", בײַם טײַכעל, וואָס רוישט דאָרט באַרג אַראָב, אָדער גאָר אין דער הויכער, ברײַטער, טיפער, בלויער יאַרמאָלקע, וואָס מען רופט דאָס הימעל...

מיר איז גוט–איך בין א יתום.

א.

פֿון זינט איך בין צו מײַן שׂכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאָל זײַן אַזאַ מיוחס, ווי אַצינד. וואָס איז מיט מיר דער יחוס? — מײַן טאַטע, פּײַסי דער חזן, ווײַסט איהר דאָך, איז געשטאָרבען דעם ערשטען טאָג שבועות, און איך בין געבליבען אַ יתום.

פֿון דעם ערשטען טאָג נאָך שבועות האָבען מיר אָנגעהויבען זאָגען קדיש — איך און מײַן ברודער אליהו. ער טאַקי האָט מיך אויסגעלערנט זאָגען קדיש.

מײַן ברודער אליהו איז אַ געטרײַער ברודער, אָבער נישט קײַן גוטער רבי, ער איז אַ כעסן, ער שלאָגט זיך! ער האָט אויפגעגעפּענט אַ סדור און האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט מיר און האָט אָנגעהויבען מיט מיר שטודירען:

— יתגדל ויתקדש שמה רבה.... ער וויל אַז איך זאָל שוין קאָנען אויסענווייניג. ער חזרט איבער מיט מיר נאָך אַמאָל און נאָך אַמאָל פֿון אָנהויב ביז'ן סוף און הייסט מיר, אַז איצט זאָל איך שוין זאָגען אליין. איך זאָג אַליין, אָבער עס געהט ניט.

ביז „ויצמח פּרקנה" איז נאָך ווי עס איז, און קומט צו „ויצמח פּרקנה" פּערטשעפּע איך מיך, דערלאַנגט ער מיר מיט'ן עלענבויגען און זאָגט מיר, אַז דער קאָפּ איז מיר אַפּנים ערגיץ אין דרויסען (גלײַך ווי געטראָפען) אָדער ערגיץ בײַם קעלבעל... גלײַך ווי ער איז געוועזען דערבײַ! ער פֿוילט זיך ניט און חזר'ט אײַן מיט מיר נאָך אַמאָל, איך האָב מיך קוים דערשלאָגען ביז „לעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא" און ווײַטער נישט אַ טראָט! ער נעהמט מיך אָן פֿאַר'ן אויער און זאָגט, אַז דער טאַטע זאָל אויפשטעהן און זעהען, וואָס פֿאַר אַ זוהן ער האָט!

— וואָלט איך פערשפּאָרט זאָגען קדיש...

אַזוי זאָג איך צו מיין ברודער אליהו און האַפּ פון איהם אַ געשמאַקען פּאַטש מיט דער לינקער האַנד אין דער רעכטער באַק אַריין.— דערהערט די מאַמע און גיט איהם אַ פּסק ער, זאָל מיך ניט שלאָגען, וואָרום איך בין אַ יתום.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסטו? וועמען שלאָגסטו? האָסט פערגעסען אפנים, אַז דאָס קינד איז אַ יתום?!

שלאָפען שלאָף איך מיט דער מאַמען אינ'ם טאַטענס בעט, דאָס איינציגע שטיקעל מעבעל אין שטוב, די קאָלדרע, גיט זי אָב כמעט אין גאַנצען מיר.

— דעק דיך איין, זאָגט זי צו מיר, און ווער אַנשלאָפען, מיין טייערער יתום, עסען איז ניטאָ ח'אָם...

דעקען דעק איך מיך איין, אָבער שלאָפען שלאָף איך ניט; איך חזר מיר דעם קדיש, אויף אויסענווייניג. אין חדר געה איך ניט, לערנען לערן איך ניט, דאַווענען דאַווען איך ניט, זינגען זינג איך ניט. פּטור פון אַלדינג.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ב.

מזל טוב! איך קאָן שוין גאַנץ קדיש אויף אויסענווייניג. רבנן קדיש אויך, אין שול שטעה איך אויף אַ באַנק און קלאַפּ דעם קדיש ווי אַ מזיק. אַ קול נגינה האָב איך אויך, בירושה פון מיין טאַטען, איין אמת'ע סאָפּראַנאָ. אַלע יונגלעך שטעלען זיך אוים אַרום מיר און זענען מיר מקנא. ווייבער וויינען. בעלי-בתים שענקען מיר אַ קאָפּיקע. יאָסי דעם נגיד'ס יונגעל, העניך מיט'ן אויגעל, (ער איז אַ מורא'דיגער ניט-פערגינער!) אַז עס קומט צו רבנן קדיש שטעלט ער מיר אַרוים אַ צונג, — ער וויל, ער געהט אוים, ער חלשט, איך זאָל מיך צולאַכען. איהם אויף צו להכעים וועל איך ניט לאַכען! האָט דערזעהען אהרן דער שמש, האָט ער איהם גענומען פאַר איין אויער און האָט איהם צוגעפיהרט צו דער טיר. אַ מצוה אויף איהם! מחמת איך זאָג קדיש אין דער פריה און אויף דער נאַכט, געה איך שוין מעהר ניט צו הערש-בער דעם חזן און טראָג מיך ניט אום מיט זיין דאָבצין. איך בין פריי. אַ גאַנצען טאָג געפין איך מיך ביים טייך, אָדער איך

זאַפּ פיש אָדער איך באָד מיך. חאַפּען פיש האָב איך מיך אויסגעלערנט פון זיך אַליין. אַז איהר ווילט, קאָן איך אייך אויך אויסלערנען. מע טהוט אויס דאָס העמד און מע פערקניפּט דעם אַרבעל און מע געהט פּאַוואָלי בּיז'ן האַלז אין וואַסער. מען דאַרף גערען לאַנג——לאַנג. אַז איהר פיהלט, אַז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אַז ס'איז פול, געהט איהר אַרויס וואָס גיכער און טרייסעלט אויס דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בּלאָטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגען פערפּלאָנטעט אָפטמאָל קליינע זשאַבּקעלעך, וואַרפט זיי אַריין צוריק אין וואַסער אַריין, ס'אַ צער בּעלי חיים. אין דער געדיכטער בּלאָטע קאָנט איהר אַמאָל געפינען אַ פּיאַווקע. פּיאַווקעס איז געלד, פאַר אַ צעהנדליג פּיאַווקעלעך קאָנט איהר בּעקומען דריי גראָשען, אָנדערהאַלבּען קאָפּיקעס. עס געהט נישט צו פוס.... קיין פיש זאָלט איהר ניט זוכען. אַמאָל איז געוועזען פיש אויך, היינט איז נישטאָ. איך יאָג זיך ניט נאָך קיין פיש. איך בין צופריעדען, עס זאָל חאָטש זיין פּיאַווקעס. ניט אַלע מאָל איז דאָ פּיאַווקעס, היינטיגען זומער איז ניט געווען איין פּיאַווקע! פון וואַנען האָט זיך דערוואוסט מיין בּרודער אליהו, אַז איך חאַפּ פיש — ווייס איך ניט. ער האָט מיר שיער ניט אָבּגעריסען איין אויער פאַר די פיש, אַ גליק וואָס פּעסי די גראָבּע, אונזער שכנה, האָט דערזעהען. איין אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי ניט איינשטעלען פאַר איהר קינד.

—אָט אַזוי שלאָגט מען אַ יתום? מיין בּרודער אליהו האָט זיך פערשעמט און האָט מיר אָבּגעלאָזט דעם אויער. אַלע שטעלען זיך איין פאַר מיר מיר איז גוט — איך בּין אַ יתום.

ג.

אונזער שכנה פּעסי די גראָבּע האָט זיך אין מיר פערליבּט. זי האָט זיך צוגעטשעפּעט צו דער מאַמען ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דערווייל זיין בּיי איהר, בּיי פּעסין הייסט עס.

— וואָס וועט אייך אַרען? — האָט זי גע'טענה'ט — עס געהען בּיי מיר צום טיש צוועלף, וועט ער זיין אַ דרייצעהנטער. בּיי דער מאַמען האָט זי קוים געפּועלט, האָט זיך אָבּער אַרויסגעשטעלט מיין בּרודער אליהו.

— ווער וועט אויף איהם אַכטונג געבּען, ער זאָל געהן זאָגען קדיש?

— איך וועל אַכטונג געבען, ער זאָל געהן זאָגען קדיש. נו, שוין? האָט איהר צו מיר גאָרניט?

פּעסי איז נישט קיין גביר'טע. איהר מאַן איז איין אײַנבינדער און הײסט משה. ער האָט אַ שם פאַר'ן בעסטען בעל-מלאכה, דאָס אַלײן איז אָבער קאַרג. מע דאַרף נאָך האָבען מזל אויך. אַזוי זאָגט פּעסי צו מײַן מאַמען. מײַן מאַמע גיט איהר נאָך. זי זאָגט, אַז צו שלים-מזל דאַרף מען אויך האָבען מזל. פאַר אַ סימן נעהמט זי מיך, אָט בין איך אַ יתום און אַלע ווילען מיך. פאַרהאַן בעלנים, וואָס ווילען מיך צו זיך אויף שטענדיג, נאָר ווי לאַנג קרענקען איהרע שונאים, ווי לאַנג זי וועט מיך אַוועקגעבען אויף שטענדיג! אַזוי זאָגט די מאַמע און וויינט. זי האַלט זיך איין עצה מיט מײַן ברודער אליהו.

— ווי מײנסטו? זאָל ער זײַן דערווײַל בײַ פּעסין?

מײַן ברודער אליהו איז שוין אַ גרויסער. אַניט וואָלט מען זיך מיט איהם ניט-געהאַלטען קיין עצה. ער גלעט זיך מיט דער האַנד דאָס ריינע נאָך ניט בעוואַקסענע פּנים, גלײַך ווי ער וואָלט שוין געהאַט אַ באָרד, און רעדט ווי אַ גרויסער:

— מהיכי תיתי, אַבי ער זאָל נור ניט זײַן קיין שײגעץ.

און עס בלײַבט, אַז איך וועל זײַן דערווײַל בײַ אונזער שכנה פּעסי, נאָר בתנאי, איך זאָל ניט זײַן קיין שײגעץ. אַלסדינג הײסט בײַ זײ אַ שײגעץ! אָנהענגען דער קאַץ אַ פּאַפּיר אויפ'ן עק, זי זאָל זיך דרעהען — הײסט בײַ זײ אַ שײגעץ. קלאַפּען מיט אַ שטעקעל איבער די גראַטעס פונ'ם גלח'ס הויף, אַלע הינט זאָלען זיך צונויפלויפען — הײסט בײַ זײ אַ שײגעץ. אָבשטעקען בײַ לײבקע דעם וואַסער-פיהרער דעם צאַפּען פון דעם פאַס, ס'זאָל אויסלויפען העכער האַלב וואַסער — הײסט בײַ זײ אַ שײגעץ.

— דײַן גליק וואָס דו ביזט אַ יתום! — זאָגט צו מיר לײבקע דער וואַסער-פיהרער. — אַניט וואָלט איך דיר איבערגעבראָכען אַ האַנד מיט אַ פוס! מעגסט מיר גלויבען אויף נאמנות.

איך גלויב איהם אויף נאמנות. איך ווײס, אַז איצט וועט ער מיך ניט אָנריהרען, ווײַל איך בין אַ יתום.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

ד.

אונזער שכנה פּעסי, זאָל מיר מוחל זײַן, האָט געזאָגט אַ גרויסען ליגען. צוועלף, האָט זי געזאָגט, געהען בײַ איהר צום טיש. לויט מײַן רעכענונג בין איך דער פערצעהנטער. אפנים זי האָט פערגעסען אַרײַנרעכנען דעם בלינדען פעטער ברוך. און אפשר האָט זי איהם ניט אַרײַנגעשטעלט צווישען די עסערס דערפאַר, ווײַל ער איז שוין זעהר אַלט און האָט קײן צײַהן ניט אויף צו קײַען. איך וועל מיך ניט שפּאַרען. קײַען קאָן ער נישט, דערפאַר אָבער שלינגט ער ווי אַ גאַנז און חאַפּט. אַלע חאַפּען זײַ. זײַער חאַפּען איז חוץ לדרך הטבע. איך חאַפּ אויך. שלאָגען זײַ מיך. מיט די פּים אונטער'ן טיש שלאָגען זײַ מיך. מעהר פון אַלע שלאָגט זיך ושתי. ושתי איז אַ רוצח. הײַסען הײַסט ער הערשעל, נאָר מחמת ער האָט אַ גאָלי אויפ'ן שטערן, האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען „ושתי“. אַלע האָבען זײַ דאָ נעמען און צונעמענס: „קלעצעל“, „קאָטער“, „טשערנאָהוז“, „בופלאַקס“, „פּעטעלעלע“, „געב מיר נאָך“, „שמיר מיט פּוטער“...

האָט קײַן יסורים ניט, יעדער נאָמען האָט זיך זײַן שורש. פיני הײַסט „קלעצעל“ דערפאַר ווײַל ער איז גראָב און קײַלעכיג ווי אַ קלעצעל. וועלוועל איז אַ שוואַרצער, רופט מען איהם „קאָטער“. חיים איז אַ בופלאַקס, הײַסט ער „בופלאַקס“. מענדיל האָט אַ שפּיציגע נאָז, איז ער אַ „טשערנאָהאוז“. „פּעטעלעלע“ האָט מען אַ נאָמען געגעבען פײַטלען דערפאַר, ווײַל ער קאָן ניט רעדען. בעריל איז אַ גרויסער נאַשער: אַז מע גיט איהם אַ שטיקעל ברויט מיט שמאַלץ, זאָגט ער: „געב מיר נאָך“. זרח'ן האָט מען געגעבען אַ מאוסען נאָמען „שמיר מיט פּוטער“ איבער אַ מאוסען חסרון, וואָס ניט ער איז שולדיג. שולדיג קאָן זײַן איז די מוטער, וואָס זי האָט דאָס פערלאָזט און קינדווײַז ווינציג געצוואָגען, און אפשר איז זי אויך ניט שולדיג? איך וועל זיך ניט געהן שפּאַרען. שלאָגען זיך אודאי ניט! קורץ, ס'איז אַ שטוב, וואָס יעדער האָט אַ צונעמעניש. וואָס דאַרפט איהר מעהר — די קאַץ, שוין גאָר אַ שטומע צונג, שוין געווים גאָט די נשמה שולדיג, הײַסט זי בײַ זײַ: „פײַגע-לאה די גבאיטע“. איהר ווײַסט פאַרוואָס? דערפאַר וואָס זי איז אַ גראָבע און פײַגע-לאה נחמן דעם

גבאי'ם ווייב איז אויך א גראָבע. וויפיעל, מיינט איהר, האָבען זיי שוין געחאפּט פּעטש דערפאר, זיי זאָלען ניט רופען קיין קאץ מיט א מענ־טליכען נאָמען? ווי איין ארבעס אין וואנד! האָבען זיי געגעבען עמי־צען א צונעמעניש, איז פערפאלען!

ה.

מיר האָבען זיי א נאָמען געגעבען — טרעפט ווי אזוי? „מאָטעל מיט די לעפּצען"... לעפּצען איז א דייטשעס וואָרט. אויף אונזער לשון הייסט דאָס „ליפּען". אפנים זיי איז ניט געפעלען מיינע ליפּען. זיי זאָגען, אז איך עס, מאך איך מיט די ליפּען. איך וואָלט וועלען זע־העו יענעם מענשען, וואָס זאָל עסען און ניט מאכען מיט די ליפּען! איך בין ניט פון די האָנאָריסטע, וואָס מע טאָר זיי ניט אָנריהרען זייער כבוד. נאָר איך ווייס ניט פארוואָס, מיר איז דער צונעמעניש שטארק נישט געפעלען! און וויל ס'איז מיר ניט געפעלען, רייצען זיי זיך מיט מיר און רופען מיך דוקא אזוי. איינגעגעסענע ברואים — איהר האָט נאָך אזעלכע ניט געזעהען! פריהער האָב איך ביי זיי גע־הייסען: „מאָטעל מיט די לעפּצען": נאָכדעם: גלאט „מיט די לעפּצען" שפּעטער: „די לעפּצען". גאָר שפּעטער: „לעפּצען".

— לעפּצען! וואו זענט איהר געווען?

— לעפּצען! ווישט אָב די נאָז!

עס פערדריסט מיך און עס ברענט מיך און איך וויין, דערזעהט דער פאָטער זייערער, פעסים מאן, משה דער איינבינדער, איינמאָל, אז איך וויין, פרעגט ער מיך, וואָס וויין איך? זאָג איך איהם, ווי אזוי זאָל איך ניט וויינען, אז איך הייס מאָטעל און מע רופט מיך „לעפּצען". פרעגט ער: ווער? זאָג איך: „ושתי". וויל ער שלאָגען „ושתי'ן, זאָגט „ושתי": ס'איז ניט איך, ס'איז „קלעצעל". וויל ער שלאָגען „קלעצלען", זאָגט „קלעצעל": ס'איז ניט איך, ס'איז „קאָטער".

איינער אויפ'ן אנדערן, דער אנדערער אויפ'ן דריטען — א מעשה אָהן איין עק! איז זיך מישב דער פאָטער, משה דער איינבינדער, און לעגט זיי אוועק אלע אייניציגוויז און שמייסט זיי אָב מיט א טאַ־זעל פון א „קרבן מנחה" און זאָגט זיי:

— ממזרים! איך וועל אייך ווייזען ווי אזוי צו לצ'עווען פון א

יתום, עס וועט אַ רוח אין אייער טאַטענס ערד אַריין!

אָט אַזוי. יעדער נעהמט זיך אָן מיין קריוודע, אלע, ש
שטעלען זיך איין פאַר מיר.

מיר איז גוט —— איך בין א יתום...

וואס וועט זיין פון מיר?

וואס וועט זיין פון מיר?

א.

אנו, טרעפט, וואו איז דער גן־עדן? איהר וועט ניט טרעפען. ווייסט איהר פאַרוואָס? ווייל ביי איטליכען איז ער אויף איין אַנדער אָרט. למשל, די מאַמע זאָגט, אַז דער גן־עדן איז דאָרטען וואו מיין טאַטע, פייסי דער חזן, געפינט זיך. דאָרטען, זאָגט זי, געפינען זיך אַלע עהרליכע נשמות, וואָס זענען נעבאַך אָבגעקומען אויף דער וועלט; דערפאַר וואָס זיי האָבען ניט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט. דאָס איז דאָך קלאָר ווי דער טאָג, דער בעסטער בעוויי איז טאַקע דער טאַטע מיינער. וואָרום וואו דען זאָל ער זיין, אַז ניט אין גן־עדן? קאַרג האָט ער זיך אָנגעמוטשעט אויף דער וועלט?... אַזוי זאָגט די מאַמע מיינע און ווישט זיך בשעת מעשה די אויגען, ווי איהר שטייגער איז, אַז זי רעדט פונ'ם טאַטען. פרעגט־זשע אָבער ביי מיינע חברים, וועלען זיי אייך דערצעהלען מעשות, אַז דער גן־עדן געפינט זיך ערגעץ אויף אַ באַרג פון סאַמע קריסטאָל, הויך ביז'ן הימעל. יונגלעך לויפען דאָרט אַרום פראַנק און פריי, לערנען לערנט מען ניט, נאָר מע באָדט זיך גאַנצע טעג אין מילך און מע עסט האָניג מיט פולע הויפענס. זענט איהר שוין פאַרטיג? קומט צו געהן אַ יוד איין אייגבינדער און טהוט זיך אַ זאָג, אַז „דער אמת'ער גן־עדן איז גאָר פריי־טאָג אין באָד". איך האָב עס אַליין געהערט פון אונזער שכנה'ס מאַן, משה דעם איינבינדער, איך זאָל אַזוי הערען אַלדאָס גוטס! היינט געהט דערגעהט אַנ'עק! מע זאָל אַ שטייגער פרעגען מיך, וואָלט איך געזאָגט, אַז דער גן־עדן — דאָס איז מנשה דעם דופא'ס גאָרטען, זינט איהר לעבט, האָט איהר נאָך אַזאַ גאָרטען ניט געזעהען. דאָס איז דער איינציגער גאָרטען ניט נאָר אויף אונזער גאַס

נישט נאָר בּײַ אונז אין שטאָדט. איך האָבּ מורא, אַז אויף דער גאַנצער וועלט איז נישטאָ נאָך אַזאַ גאָרטען. נישט געוועזען און סע וועט נישט זײַן! דאָס וועלען אײַך אַלע זאָגען... וואָס ווילט איהר, זאָל איך אײַך בּאַשרײַבּען פריהער: מנשה דעם רופא מיט זײַן ווײַבּ מנשה׳כע די רופאטע? ציִ איך זאָל אײַך מאָלען פריהער דעם גן־עדן, מײן איך דעם גאָרטען זײַערען? איך רעכען, אַז פריהער פון אַלעם זאָל איך אײַך דערצעהלען פון מנשה׳ן מיט מנשה׳כען: זײ זענען דאָך די בּעלי־בּתים, קומט זײ פריהער דער כבוד.

ב.

מנשה דער רופא טראָגט סײַ ווינטער סײַ זומער אַ העגנקאָלנער. ער טהוט נאָך דעם שוואַרצען דאָקטאָר. אײן אויג האָט ער אַ קלײנס, און דאָס מויל איז איהם, נישט אין מײַן מאָס, אַ בּיסעל אויף אַ זײַט. דאָס הײסט, נישט אַ בּיסעל, נאָר אַ סך, טאַקע גאָר אַ סך, פון אַ ווינטעל איז דאָס איהם געקומען. אַזוי זאָגט מנשה דער רופא אַלײן. איך פערשטעה נישט, ווי אַזוי ווערט דאָס פון אַ ווינטעל דאָס גאַנצע מויל אויף אַ זײַט? וויפיעל ווינטען, גרויסע און קלײנע בּין איך אַ שטײנער אויסגעשטאַנען אין מײַן לעבּען! דער גאַנצער קאָפּ וואָלט שוין אַצינד בּעדאַרפט זײַן בּײַ מיר פון יענער זײַט פלײצעס. איך רעכען, אַז ס׳איז נאָר אַ רגילות, ווי אַזוי מע געוועהנט זיך אײַן. אָט למשל פאַרהאַן בּײַ מיר אַ חבר בּעריל, פינטעלט ער מיט די אויגען. נאָך אַ חבר האָבּ איך, וועלוועל, זופט ער לאָקשען מיט יויך ווען ער רעדט. אַלסדינג אויף דער וועלט איז אַ רגילות. און חאָטש דאָס מויל איז איהם אויף אַ זײַט, פונדעסטוועגען מאַכט מנשה בּעסער פון אַלע דאָקטוירים. ערשטענס, איז ער בּײַ זיך נישט אַזאַ פריץ ווי אַנדערע דאָקטוירים! אַז מע רופט איהם, קומט ער בּאַלד צולויפען אַ פערשוויצטער. און צווײטענס איז בּײַ איהם נישט קײן מאָדע שרײַבּען רעצעפטען. רפואות מאַכט ער אַלײן. אַנומעלטען האָט מיך אַ חאַפּ געטהאָן אַ מין שטעכעניש מיט אַ קעלט מיט אַ ציטערניש (אַפּנים, פון צופיעל ליגען אין טײַך?), איז די מאַמע בּאַלד אַוועקגעלאָפען און האָט אַראָבּגעבּראַכט מנשה דעם רופא. האָט ער מיך בּעטראַכט און אַ זאָג געטהאָן מיט׳ן קרומען מויל צו דער מאַמען:

— איהר האָט זיך ניט וואָס צו שרעקען, ס׳איז אַ געלעכטער. דער שײַגעץ האָט זיך צוגעקיהלט די לונג.

און מיט די ווערטער נעהמט ער אַרויס פֿון קעשענע אַ בלוי פּלעשעלע און שיט אויס אין זעקס שטיקלעך פּאַפּיר עפּיס אַ ווײַסע זאַך. דאָס ווערט אָנגערופֿען „פּראָשקעס״, איין פּראָשעק הײסט ער מיר, איך זאָל אײַננעהמען באַלד. דרעה איך מיך און קנײטש מיך אויף אַלע זײַטען. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס דאַרף זײַן ביטער ווי דער טויט. כך הוה, איך האָב דאָך טאַקי געטראָפֿען! ביטער צו ביטער איז ניט גלײַך. פֿרישע קאָרע פֿון קלײנע בוימעלעך האָט איהר אַמאָל פּערזוכט? אָט אַזאַ טעם האָבען זײַנע פּראָשקעס. איהר זאָלט האָבען אַ כּלל: וויבאַלד פּראָשקעס, מוזען זיי זײַן ביטער. עס האָט מיר ניט געהאָלפֿען קײן שום רבונו של עולם. איך האָב דעם פּראָשעק אײַנגענומען און געזעהן זיך מיט׳ן טויט... די איבריגע פֿינף פּראָש־קעס האָט ער אָנגעזאָגט דער מאַמען, איך זאָל זיי אײַננעהמען אַלע צוויי שעה אַ פּראָשעק. געפֿונען אַ בעלן אויף אײַננעהמען גאַל! די מאַמע האָט זיך נאָר אָבגעקערעוועט אויף אַ מינוט, געגאַנגען אָנזאָגען מײַן ברודער אליהו, אַז איך בין קראַנק, האָב איך אַלע פֿינף פּראָש־קעס אויסגעשאָטען אין פּאָמוניצע און אָנגעשאָטען אין די פּאַפּירלעך אַ ביסעל מעהל. אַ גוט שטיקעל אַרבײט האָט אויף זיך געהאַט די מאַמע: אַלע צוויי שעה האָט זי געמוזט לויפֿען צו אונזער שכנה פּעסי קוקען אויפ׳ן זײגער. נאָך יעדען פּראָשעק, וואָס איך האָב אײַנגענומען, האָט זי בעמערקט, אַז עס ווערט מיר בעסער. נאָך דעם זעקסטען פּראָשעק בין איך אויפֿגעשטאַנען אַ געזונדער מענש.

— אָט דאָס הײסט אַ דאָקטאָר! — האָט זי געזאָגט און נישט געלאָזט מיך געהן אין חדר, געהאַלטען אַ גאַנצען טאָג אין שטוב און געגעבען מיר זיסען טײ מיט ווײַסע בולקע.

— מנשה איז מעהר דאָקטאָר פֿון אַלע דאָקטוירים, געבען זאָל איהם גאָט געזונד און אַ סך יאָהרען! ער האָט אַזעלכע פּראָשקעס, וואָס זענען מחיה מתים, מאַכען פֿון טויט לעבעדיג...

אַזוי האָט זיך די מאַמע נאָכדעם בערימט פֿאַר דער „גאַנצער וועלט״, בשעת מעשה זיך געווישט די אויגען, ווי איהר שטײגער איז.

ג.

מנשה דעם רופא'ס ווייב רופט מען אויף איהר מאַנ'ס נאָמען:
„מנשה'כע די רופא'טע". זי איז אַ טרפה יודענע. אַזוי זאָגען אַלע.
ווייסט איהר פאַרוואָס? ווייל זי איז אַ רשע'טע. אַ פּנים האָט זי ווי אויף
צו'להכעיס אַ מאַנסבילשען, אַ קול פון אַ מאַנסביל, טראָגט מאַנסבילשע שטי=
וועל און אַז זי רעדט, דאַכט זיך אייך אוים, אַז זי באַווייזט זיך. זי האָט
אַ שענעם שם אויף דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אָרי=
מאַן ביי איהר קיין שטיקעל ברויט ניט אויפגעגעסען, און אַ שטוב
איז ביי איהר פון כל=טוב. ביי איהר קענט איהר געפינען איינגע=
מאַכטסען פון פאַר=אַ=יאָהרען, פון פאַר דריי יאָהרען און פון פאַר צעהן
יאָהרען. וואָס דאַרף זי למשל אַזוי פיעל איינגעמאַכטס? פרעגט זי אַ
שטייגער, ווייסט זי אַליין ניט. אָט אַזאַ טבע איז ביי איהר. אַ פער=
פאַלענע זאַך, איהר וועט זי שוין ניט איבערמאַכען. זי ווייסט, אַז עס
קומט דער זומער, האַלט זי אין איין פרעגלען איינגעמאַכטס. איהר
מיינט, זי פרעגעלט אויף קויהלען? ווער=וואָס? זי קאָן בעשטעהן אויף
שטעכעלקעס, שישקעס, אָבגעפאַלענע בלעטלעך. זי מאַכט אָן אַזאַ
רויך אויף דער גאַנצער גאַס, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערען. טאָמער
וועט זיך אייך מאַכען אַמאָל קומען צו אונז זומער=צייט און איהר וועט
דערפיהלען אַ רויך פון „סמאַלינע", זאָלט איהר זיך ניט שרעקען,
ס'איז ניט קיין שרפה; דאָס פרעגעלט מנשה'כע די רופא'טע איינגע=
מאַכטס, אַליין, מיט איהרע אייגענע הענד, פון איהרע אייגענע
פירות, אין איהר אייגענעם גאָרטען. און אָט אַזוי קומען מיר צו צום
גאָרטען, וואָס כ'האָב אייך צוגעזאָגט.

ד.

וואָס פאַר אַ פּירות געפינט איהר ניט אינ'ם דאָזיגען גאָרטען?
עפּעל, און באַרען, און ווייַנשעל, און פלוימען, און קאַרשען, און אַג=
רעסען, און ווייַמפּערלעך, און פערשקעס, און שפּאָנקעס, און מאַרע=
לען, און מאַלינעס, און אָזשעניצעס, און שאָלקאָוויצעס, און וואָס
ניט? וואָס דאַרפט איהר מעהר — אפילו ווייַנטרויבען ערב ראש השנה
אויף שהחיינו וואו קריגט מען? — ביי איהר, ביי מנשה'כע דער רופא'=
טע! אמת, די ווייַנטרויבען אַז מע פערזוכט, דערזעהט מען קראַקע

מיט לעמבערג. אַזוי שטאַרק זויער זענען זײַ! פונדעסטוועגען נעהמט זײַ אָב פּאַר זײַ גוטע געלד! פון אַלסדינג מאַכט זי געלד. אפילו פון די סאָנישניקעס. גאָט זאָל אײַך היטען, איהר זאָלט בײַ איהר בעטען אויסרײַסען אַ סאָנישניק! זי וועט אײַך ניט געבען! אַ צאָהן זיך אויסרײַסען פונ׳ם מויל איז בײַ איהר גרינגער ווי אויסרײַסען אַ סאָנישניק בײַ איהר פונ׳ם גאָרטען. הײַנט ווער רעדט פון אײַן עפּעל, אַ באַר, אַ ווײַנשעל, אַ פלוים? חוות ניט זיכער! איך בין בעקאַנט מיט׳ן דאָזיגען גאָרטען ווי אַ יוד אין אשרי. איך ווייס אפילו וואו איטליכעס בוימעלע געפינט זיך און וואָס עס וואַקסט אויף דעם און צי ס׳איז הײַנטיגעס יאָהר געראָטען אָדער ניט אַזוי געראָטען. פון וואַנען ווייס איך דאָס? שרעקט אײַך ניט, איך בין דאָרטען נאָך קײנמאָל ניט געוועזען. ווי אַזוי האָב איך געקענט זײַן, אַז דער גאָרטען איז אַרומגעצוימט מיט אַ הויכען פּאַרקען, איבערגעדעקט מיט מורא׳דיגע שטעכעלקעס? זענט איהר שוין פּאַרטיג? איז אינוועייניג דאָ אַ הונד, נישט קײן הונד נאָר אַ וואָלף! אויף אַ לאַנגען שטריק שטעהט ער צוגעבונדען — אָט דער דאָזיגער כלב שבכלבים, און אַנו לאָז נאָר עמיצער דורכגעהן פאַרבײַ, אָדער לאָז זיך איהם דאַכטען, אַז עמיצער געהט פאַרבײַ, הויבט ער אָן צו רײַסען זיך, שפּרינגען און בילען מיט אַזאַ כעס, גלײַך ווי דער רוח חאַפּט איהם אַוועק! פרעגט זיך אַ קשיא: וויבאַלד אַזוי, ווי קום איך אין גאָרטען אַרײַן? הערט=זשע, וועל איך אײַך דערצעהלען.

ה.

מענדיל דעם שוחט׳ס קענט איהר צי נײן? קענט איהר דאָך מענדיל דעם שוחט׳ס דירה אַודאי נישט. זי איז די אַנדערע פון מנשה דעם רופא׳ס און קוקט גלײַך צו איהם אין גאָרטען אַרײַן. בײַ מענדיל דעם שוחט׳ס אַז מען זיצט אויפ׳ן דאַך, קאָן מען זעהען אַלסדינג, וואָס בײַ מנשה דעם רופא אין גאָרטען טהוט זיך. די גאַנצע קונץ איז, ווי אַזוי קלעטערט מען אַרויף צו מענדיל דעם שוחט׳ס אויפ׳ן דאַך? מיר איז דאָס גאָרנישט. ווייסט איהר פאַרוואָס? ווײַל מענדיל דעם שוחט׳ס דירה איז די אַנדערע פון אונז און איז אַ סך נידריגער פון אונזער דירה. אַז מען דראַפּעט זיך אַרויף צו אונז אויפ׳ן בוידעם (איך טהו דאָס אָהן אַ לייטער. איך וועל אײַך אפשר אַמאָל זאָגען ווי אַזוי) און שטעלט איהר אַרויס אַ פוס פונ׳ם קלײנעם פענסטערל,

אַזוי זענט איהר שוין ביי מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאַך. דאָרטען לעגט איהר זיך אַוועק ווי אַזוי איהר ווילט: אָדער מיט'ן פּנים אַרויף אָדער מיט'ן פּנים אַראָב. יעדענפאַלס לעגען זיך מוזט איהר, אַניט קען מען אייך חלילה דערזעהען: — וואָס טהוט איהר ביי מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאַך? איך האָב אויסגעקליבען תמיד אַ צייט פאַרנאַכטליך, צווישען מנחה און מעריב, ווען איך בין געגאַנגען אין שול אַריין קדיש זאָגען. דעמאָלט איז ניט טאָג און ניט נאַכט, די בעסטע צייט. פון דאָרטען אַראָבגעקוקט אין גאָרטען אַריין, שווער איך אייך, אז ס'איז אַ גן-עדן שבגן-עדן!...

אַז דער זומער הויבט זיך אָן און די בוימער הויבען אָן צו בליהען, זיך בעדעקען מיט ווייסע פעדערלעך, קאָנט איהר האָפען אַז ניט היינט איז מאָרגען וועלען זיך בעוויזען אין די קורצע שטעכעלדיגע בוימעלעך גרינע אַגרעסען. דאָס איז די ערשטע פרי, וואָס עס גלוסט זיך אייך פערזוכען. פאַרהאַן מענשען, וואָס וואַרטען ביז די אַגרעסען וועלען רויט. נאַראָנים! איך זאָל האָבען די ברכות, וואָס גרינערהייד זענען זיי אַ סך מעהר בע'טעמ'ט און געשמאַק. איהר וועט זאָגען, זיי זענען זויער? עס ווערט פון זיי הייליג די ציינער? נו וואָס-זשע איז? אַ זויערס קוויקט דאָס האַרץ און צו הייליגע ציינער איז דאָ אַ סגולה: זאַלץ. מע שיט אַרויף זאַלץ אויף די ציינער און מען האַלט אָפען דאָס מויל אַקעגען אַ האַלבע שעה, קען מען נאָכדעם עסען ווידער אַמאָל די זעלבע אַגרעסען. נאָך די אַגרעסען קומען אויף די ווייַנפערלעך. רויטינקע, מיט שוואַרצע פּיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צעהנדליגער-צעהנדליגער אויף איין צווייַגעלע. אַז איהר פיהרט דורך צווישען די ליפען, בעקומט איהר אַ פולע מויל מיט ווייַנפערלעך, ווייַניגע, שמעקענדיגע, מחיה נפשות! אַז זיי קומען אויף, קויפט מיר די מאַמע פאַר אַ גראָשען אַ קווערטעלע ווייַנפערלעך אויף שהחיינו — עס איך זיי מיט ברויט. ביי מנשה'לע די רופא'טע אין גאָרטען זענען דאָ צוויי רייהען קליינע בוימעלעך, האַרט ביי דער ערד אָנגעזעצט מיט ווייַנפערלעך. אויף דער זון ברענען זיי און פינקלען אָב, און עס גלוסט זיך חאַטש איין צווייַגעלע, חאַטש איין ווייַנפערעל מיט צוויי פינגער געבען אַ ריס אָב און גלייך אין מויל אַריין! איהר וועט זיך גלויבען? אַז איך רייד פון גרינע אַגרעסען מיט רויטע ווייַנפערלעך, ווערט מיר שוין הייליג די ציינער, לאָמיר בעסער רעדען פון ווייַנשעל. ווייַנשעל האַלטען זיך ניט לאַנג גרין. ווייַנשעל ווערען גיך פאַרטיג.

איך קען אײַך שווערען בײַ וואָס איהר ווילט, אַז איך אַליין האָב בעמערקט, ליעגענדיג בײַ מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאַך, עטליכע ווײַנשעלעך זענען אין דער פריה געווען גרין אַזוי ווי גראָז. איך האָב זײַ גוט בעמערקט, געמאַכט אויף זײַ אַ סימן. בײַטאָג האָבען זײַ פון דער זון בעקומען רויטע בעקעלעך. דעם זעלבען טאָג פאַרנאַכט זענען זײַ שוין געווען רויט ווי פײַער! ווײַנשעל פלעגט מיר אויך די מאַמע ברײַנגען אויף שהחיינו. אָבער וויפיעל ווײַנשעל? פינף שטיק אויף אַ פאָדעם. וואָס טהוט מען מיט פינף ווײַנשעל? מען שפיעלט זיך מיט זײַ אַזוי לאַנג, ביז מען ווייסט ניט וואו זײַ זענען אהינגעקומען....

ז.

וויפיעל שטערן אין הימעל—אַזוי פיעל ווײַנשעל בײַ מנשה דעם רופא אין גאָרטען. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז איך בין אַ בעלן געווען אויף איין צווײַגעלע איבערצעהלען די ווײַנשעל. האָב איך געצעהלט, און נישט געקאָנט איבערצעהלען!... ווײַנשעל האָבען אַ טבע זײַ האַלטען זיך שטאַרק אויף די ריטלעך. זעלטען־זעלטען ווען עס פאַלט אַראָב אַ ווײַנשעל אויף דער ערד, ער מוז שוין זײַן איבערצײַטיג, שוואַרץ אַזוי ווי אַ פלוים. זעהט איהר, פערשקעס — די פאַלען אָב, וויבאַלד נאָר זײַ ווערען רעכט געל. אַך, פערשקעס! פערשקעס! איך האָב זײַ ליעב מעהר פון אַלע פירות. איך האָב אויף מײַן לעבען געגעסען נישט מעהר ווי איין פערשקע, ליעגט זי מיר נאָך אין טעם. דאָס איז געווען מיט אַ יאָהר פריהער, איך בין דעמאָלט נאָך נישט אַלט געווען קיין פינף יאָהר. מײַן טאַטע האָט נאָך געלעבט און אין שטוב איז נאָך געווען בײַ אונז אַלסדינג: די גלעזערנע שאַפע, מיט דער קאַנאַפקע, מיט די ספרים, מיט'ן גאַנצען בעטגעוואַנט. קומט צוגעהן אײַנמאָל דער טאַטע פון שוהל אַהיים און מאַכט צו מיר און צו מײַן ברודער אליהו און לעגט אַרײַן די האַנד אין דער אונטערשטער קעשענע, דאָרט וואו מען האַלט די נאָזפאַטשײלע.

— קינדער! פערשקעס וועט איהר עסען? איך האָב אײַך געבראַכט פערשקעס. אַ פּאָר פערשקעס.

און ער נעהמט אַרויס די האַנד פון דער אונטערשטער קעשענע,

דאָרט וואו מען האַלט די נאָזופּאַטשײַלטע, און טראָגט אונז אונטער, מיר און מײַן ברודער אליהו, צוויי גרויסע געלע קײַלעכיגע שמעקענדיגע פּירות. מײַן ברודער אליהו האָט קײַן צײַט ניט. ער מאַכט אַ ברכה, הויך אויף אַ קול, „בורא פּרי העץ" און חאַפּט אַרײַן די גאַנצע פּרי אין מויל אַרײַן. איך קאָן בעשטעהן פריהער זיך אָנשפּילען, זיך אָנשמעקען, אָנשפּיגלען און נאָכדעם שוין וועל איך זי עסען, און דאָס נישט אויף אײן מאָל, נאָר שטיקלעכווײַז און מיט ברויט. פּערשקעס זענען גוט מיט ברויט. פון דעמאָלט אָן האָב איך מעהר קײַן פּערשקעס נישט פערזוכט, נאָר דעם טעם פון יענער ערשטער פּערשקע קאָן איך ניט פערגעסען! איצטער שטעהט פאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט פּערשקעס און איך ליעג בײַ מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאַך און קוק און זעה, ווי עס פאַלט אַ פּערשקע נאָך אַ פּערשקע. אײנציגע אַ געלע, אַזש אַ רויטליכע, האָט זיך פערשפּאָלטען און געעפענט. עס זעהט זיך אַרויס פון איהר דאָס בײַכיגע קערעל. וואָס וועט זי טאָן, די רופא'טע, מיט אַזוי פיעל פּערשקעס? זי וועט זיי אָבטרײַסלען מן הסתם און וועט פרעגלען פון זיי אײַנגעמאַכטס. דעם אײַנגעמאַכטס וועט זי פערדרוקען ווײַט אין די האַרובע. ווינטער וועט זי איהם אַוועקשטעלען אין קעלער אַרײַן און דאָרטען וועט ער שטעהן אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערען געצוקערט און חאַפּען אַ שימעל.

נאָך די פּערשקעס קומען אויף פלוימען. נישט אַלע פלוימען מיט אַמאָל. איך האָב צוויי סאָרטען פלוימען בײַ מנשה דעם רופא אין גאָרטען. אײן בוים האָב איך מיט „טשערקינעס"! דאָס איז אַ מין קײַלעכיגע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פלוים. דער אַנדערער בוים איז אַ בוים פון פּראָסטע פלוימען. דאָס איז אַ מין פלוים, וואָס מען רופט זיי „עמערפלוימען". מען פערקויפט זיי אויפ'ן עמער. זיי האָבען אַ דינהײַטעל, זענען גליטשיג און קלעפּעדיג און וואַסעריג אויפ'ן טעם. פונדעסטוועגען זענען זיי ניט אַזוי שלעכט, ווי איהר מײַנט. הלואי וואָלט מען זיי נאָר וועלען געבען. מנשה'כע די רופא'טע איז אָבער ניט פון די איבריגע געבערקעס. זי מאַכט בעסער פון די פלוימען פּאָווידלע אויפ'ן ווינטער. ווען וועט זי אויפעסען אַזוי פיעל פּאָווידלע?

ז.

ארבעגע'פּטר'ט די ווײַנשעל מיט די פּערשקעס מיט די

פלוימען, הויבט זיך אָן פאַר מיר אַ סדרה עפּעל. עפּעל, דאַרפט
איהר וויסען, איז ניט קײַן באַרען. באַרען, זײַ מעגען זײַן די בעס=
טע באַרען אין דער וועלט („פּערגאַמאָטען״!), וויבאַלד זײַ זענען ניט
רעכט פאַרטיג, קאָנט איהר מיט זײַ גאָרניט מאַכען. געהט קײַט
האָלץ! עפּעל מעגען זײַן ווי גרין, די קערעלעך מעגען זײַן ווי ווײַס,
האָבען זײַ שוין אַ טעם פון עפּעל. איהר שטעקט אַרײַן די צײיהן אין
אַ גרינעם עפּעל, ווערט אײַך זויער אין מויל. ווײיסט איהר, וואָס איך
וועל אײַך זאָגען? איך וועל אײַך ניט אַוועקגעבען קײַן האַלבען גרינעם
עפּעל פאַר צוויי צײַטיגע. אויף צײַטיגע דאַרף מען וואַרטען ביז העט=
העט, און גרינע עפּעל קאָנט איהר האָבען תיכף נאָכדעם ווי דאָס
בוימעלע האָט אָבגעבליהט. עס ווענדט זיך נאָר אין דער גרויס, וואָס
ווײַטער אײַן עפּעל וואַקסט, ווערט ער גרעסער! ווי להבדיל אַ מענש...
עס איז ניט קײַן ראיה, אַז אַ גרויסער עפּעל דאַרף זײַן גוט. אַמאָל
מאַכט זיך, אַ קלײַן עפּעלע זאָל זײַן בעסער פון'ם גרעסטען עפּעל. למשל
נעהמט „ארץ=ישראל=עפּעלעך״. זײַ זענען ווײַניג, אָבער געשמאַק. ציי אַ שטײי=
גער קיסליצעס, אָדער קוואַסעפּעלעך, וואָס געהט זײַ אָב? הײַנטיגען זומער
איז אויף זײַ אַ מורא'דיג גערעטעניש, עס וועט זײַן אַזוי פיעל, אַז מען
וועט זײַ פיהרען מיט וועגען. אַזוי האָב איך געהערט פון מנשה'כע דער
רופא'טעס מויל. זי האָט דאָס געזאָגט צו „ראובן דעם עפּעל=יוד״, בשעת
די עפּעל זענען נאָך געוועזען אין רעכטען בליהען. ראובן דער עפּעל=יוד
איז געקומען צו געהן אָנקוקען דעם גאָרטען. ער האָט געוואָלט אָב=
האַנדלען בײַ איהר די עפּעל מיט די באַרען אויפ'ן בוים. אויף עפּעל
און אויף באַרען איז ראובן שוין אײַנמאָל אַ מבין. ער, אַז ער
טהוט אַ קוק מיט אײַן אויג אויף אַ בוים, וועט ער אײַך באַלד זאָגען
וויפיעל פּרנסה דער בוים קאָן געבען. ער וועט אײַך קײַנמאָל נישט
האָבען קײַן טעות אויף אָט אַזוי פיעל. סײַדען עס וועלען זײַן גרויסע
ווינדען און די עפּעל וועלען אָבפאַלען פאַר דער צײַט, אָדער אַ וואָ=
רעם וועט זיך אַרײַנכאַפּען, אַ „האָסעניצע״ וועט זיך זעצען. דאָס איז
אַלץ אַזעלכע זאַכען, וואָס אַ מענש קען ניט וויסען. אַ ווינד איז דאָך
פון גאָט, און „האָסעניצעס״ אויך. חאָטש אפילו איך ווײס ניט, אויף
וואָס דאַרף גאָט ווערעם מיט „האָסעניצעס״? סײַדען צוליעב דעם, זײַ
זאָלען צונעהמען בײַ ראובן דעם עפּעל=יוד דאָס שטיקעל ברויט?...
ראובן זאָגט, אַז ער פערלאַנגט נישט מעהר פון אַ בוים ווי אַ שטי=
קעל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, אַ ווײַב און קינדער און זוכט פאַר

זײַ אַ שטיקעל ברויט. מנשה׳לע זאָגט איהם צו נישט נאָר אַ שטיקעל ברויט, נאָר ברויט מיט פלײש. זי װינשט זיך אַזאַ מזל, װאָס פאַר בוימער זי גיט איהם. ס׳איז דען בוימער? ס׳איז גאָלד, ניט קײן בוימער.

— איהר װײסט, אַז איך בין אײַך חלילה נישט קײן שונא׳טע — זאָגט איהם מנשה׳לע — װאָס איך װינש אײַך, מעג עס מיר אָנקומען.

— המן — מאַכט צו איהר ראובן מיט אַ שמײכעל אויף זײַן גוט רויט פנים, װאָס סע שײַנט זיך פון דער זון — איהר גיט מיר אַרויס אַ כתב פאַר װינדען, װערעם און האָסענײַצעס, גיב איך אײַך נאָך מעהר װיפיעל איהר װילט.

מנשה׳לע טהוט אויף איהם אַ מאָדנעם קוק פון אונטען אַרויף און מאַכט צו איהם מיט איהר מאַנסבילשער שטימע:

— גיט מיר אַרויס אַ כתב, אַז איהר געהט אַװעק פון דאַנען און גליטשט זיך ניט אויס אויפ׳ן גלײַכען װעג און ברעכט זיך ניט אויס אַ פוס.

— פון אויסגליטשען זיך און אויסברעכען זיך אַ פוס איז קײנער ניט בעװאָרענט! — זאָגט ראובן און קוקט אויף איהר מיט זײַנע גוטע שמײכלענדיגע אויגען — דאָס קאָן זיך טרעפען מיט אַ נגיד נאָך גיכער װי מיט אײַן אָרעמאַן, װײַל אַ נגיד האָט מיט װאָס צו קרענקען.

— איהר זענט אַ יוד אַ חכם! — ענטפערט איהם מנשה׳לע מלא גזלן — נאָר אַ מענש, װאָס װינשט דעם אַנדערן זיך אויסברעכען אַ פוס, קאָן איהם אָבדאַרען די צונג אַזוי, אַז ער זאָל גאָרניט װיסען, פון װאַנען ס׳איז צו איהם געקומען.

— פאַרװאָס ניט? — זאָגט זיך ראובן אַלץ מיט׳ן זעלבען שמײכעלע — פאַר גויט איז אַ צונג אויך נישקשה, אַבי נישט חלילה בײַם קבצן...

ח.

אײן עבירה, װאָס דער גאָרטען איז ניט אַריבער צו ראובן דעם עפעל-יוד אין רשות אַרײַן. מיר װאָלט דאָס געװען אַ סך מעהר ניחא, װי בײַ דער מכשפה׳טע. איהר האָט נאָך אַזאַ צרה ניט געזעהען. לאָז אַראָבפאַלען אײן עפעלע אַ װערעמדיגס, אײן אײַנגעדאַרטס, אײן אײַנגעקנײַטשט, װי בײַ אײן אַלטער באָבעצי דאָס פנים,

וועט זי זיך ניט פוילען זיך אָנבויגען, אויפהויבען, אַרײַנלעגען אין פּאַר־טוך אַרײַן און אַוועקטראָגען. וואוהין טראָגט זי זײַ? אַפּנים אויפ'ן בוי־דעם, אין אפשר אין קעלער, עס ווײַזט אויס, אַז אין קעלער. מחמת איך האָב געהערט דערצעהלען, אַז פּאַראַיאָהרען איז בײַ איהר פּערפוילט געוואָרען אַ קעלער מיט עפּעל. איז נישט אַ מצוה, מען זאָל בײַ איהר רײַסען עפּעל? יאָ, אָבער ווי אַזוי רײַסט מען זײַ? אַרײַנחאַפּען זיך אין גאָרטען בײַדערנאַכט, וועגן אַלע שלאָפען, און אָנשטופּען פולע קעשענעס, וואָלט אודאי געווען אַ שׂכל. וואָס־זשע וועט אָבער זאָגען דער כלב? און ווי אויף צו להכעיס וואַקסען הײַנטיגען זומער עפּעל אײַנס אין אײַנס. זײַ בעטען זיך, זײַ חלש'ן, מען זאָל אָברײַסען! וואָס טהוט מען? ס'זאָל זײַן אַזאַ שפּרונג, אַ מין כישוף, די עפּעל זאָלען געהן צו מיר!..

איך קלער אַזוי לאַנג, ביז איך דערקלער. נישט קײַן שפּרונג און ניט קײַן כישוף, נאָר אײַן אַנדער זאַך. אַ שטעקען, אַ לאַנגען שטעקען מיט אַ צוואַק בײַם שפּיץ. מיט דעם שטעקען אַבי איהר טרעפט נור מיט'ן צוואַק בײַם העגנגערל פון'ם עפּעל און טהוט אַ ציה צו זיך — איז דער עפּעל אײַערער. איהר דאַרפט נאָר זעהען האַלטען דעם שטעקען אַזוי, אַז דער עפּעל זאָל חלילה ניט אַראָבפּאַלען אויף דער ערד. און טאָמער פאַלט דער עפּעל אַראָב, איז אויך אָהן אַנ'אומגליק. זי וועט מײַנען, אַז דאָס האָט איהם דער ווינד אַראָבגעשלײַדערט. פערשטעהט זיך, איהר דאַרפט דעם עפּעל ניט אָנריהרען מיט'ן צוואַק, זי זאָל זיך ניט שטױ־סען... איך שווער אײַך בנאמנות, אַז איך האָב אײַן עפּעל נישט צו־שלאָגען. און אַראָבגעפּאַלען איז בײַ מיר אויך ניט. בײַ מיר פּאַלען נישט קײַן עפּעל. איך ווײַס ווי אַזוי מען דאַרף האַלטען אַ שטעקען, אַז מען רײַסט עפּעל. דער עיקר איז, מע זאָל זיך ניט האַפּען. וואָס האָט איהר קײַן צײַט ניט? איהר האָט דערטאַפּט אײַן עפּעל? עסט איהם אויף שטי־לערהײַד, רוהט זיך אָב אַ ביסעל און רײַסט ווײַטער. איך בין אײַך ערב, אַז קײַן פויגעל וועט נישט וויסען!

געהט זײַט אַ נביא, אַז די מכשפה וועט גאָר וויסען דעם חשבון פון די עפּעל נאָך אויפ'ן בוים! אַפּנים זי האָט זײַ איבערגעצעהלט בײַטאָג און האָט זיך געחאַפּט אויף מאָרגען, אַז עס פעהלען איהר עטליכע שטיק. האָט זי זיך בעהאַלטען בײַ זיך אויפ'ן בוידעם און גענױ־מען אונטערקוקען זיך, טאָמער וועט איהר גערעטען האַפּען דעם גנב. אַזוי דענק איך, מחמת פון וואַנען דען האָט זי געקאָנט געוויסען זיך, אַז איך ליעג בײַ מענדיל דעם שוחט'ס אויפ'ן דאַך און אַרבײַט מיט'ן

שטעקען? נעבּיַ וואָלט זי מיך האָטש געהאַפּט אַליין אָהן עדות, וואָלט איך מיך געקאָנט אָבּבעטען בּיַי איהר. פאַרט אַ יתום — טאָמער וועט זי האָבּען אויף מיר רחמנות? איז זי זיך אָבּער מישב און געהט אַוועק צו מיַין מאַמען און צו אונזער שכנה פעסי און צו דער שוחט'קע און נעהמט זיי אַלע דריַי מיט זיך און קלעטערט מיט זיי אַרויף צו אונז אויפ'ן בּוי-דעם (אַ מכשפה קען!). פונ'ם בּוידעם איז זיי שוין געווען ניט שווער צו זעהען דורכ'ן פענסטערל, ווי אַזוי איך אַרבּייט מיט'ן שטעקען.

— נו? וואָס זאָגט איהר אויף איַיער תכשיט? אַצינד גלויבּט איהר שוין?

די ווערטער האָבּען געהערט צו דער רופא'טע. איך האָבּ דער-קענט איהר מאַנסבּילשע שטימע. איך האָבּ אויסגעדרעהט דעם קאָפּ צום בּוידעם און האָבּ דערזעהען אַלע פיער - וויַיבּער. איך האָבּ דעם שטעקען מיט'ן עפּעל ניט אַוועקגעוואָרפען. זיי זענען אַליין אַרויסגעפאַלען. אַ גליק וואָס איך אַליין האָבּ מיך געהאַלטען אויף די פיס. איך האָבּ נישט גע-קאָנט קוקען קיינעם אין די אויגען אַריַין. דער הונד זאָל ניט ליגען אין גאָרטען, וואָלט איך זיך דער'הרג'עט פאַר בּזיון. ערגער פון אַלץ איז מיר געווען דער מאַמעס טרעהרען. זי האָט ניט אויפגעהערט צו קלאָגען און צו יאָמערן און צו בּעוויינען מיך:

— וועה איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואָס איך האָבּ מיך דער-לעבּט! איך האָבּ געמיינט, אַז מיַין יתום געהט אין שוהל אַריַין זאָגען קדיש נאָכ'ן טאַטען, צום סוף ליגט ער גאָר אויף אַ בּוידעם, אַ דונער איז מיר, און ריַיסט עפּעל פון אַ פרעמדען גאָרטען!...

און די מכשפה שטעהט איבּער איהר און לעגט צו מיט איהר מאַנסבּילשער שטימע:

— שמיַיסען דאַרף מען איהם, אָט אַזאַ משומד! קאַטעווען! גנאָטע-ווען, בּלוט זאָל געהן! אַ יונגעל זאָל וויסען דאָס אַנדערע מאָל ווי אַזוי צו זיַין אַ ג...

די מאַמע דערלאָזט נישט אַרויסזאָגען דאָס וואָרט „גנב“.

— ער איז אַ יתום! נעבּעך אַ יתום! — טענה'ט די מאַמע צו דער רופא'טע און קושט איהר אין די הענד אַריַין און בּעט בּיַי איהר, אַז זי זאָל מיר מוחל זיַין, אַז מעהר וועט דאָס שוין ניט זיַין! זי שווערט איהר מיט כל השבועות שבּעולם, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַניט זאָל זי אָדער אַליין שטאַרבּען, אָדער זי זאָל חלילה מיך בּעגראָבּען!...

— לאָז ער שווערען, אַז ער וועט שוין מעהר אפילו ניט אַריַינ-

קוקען צו מיר אין גאָרטען אַרײַן ! — פּאָדערט די רופא'טע מיט איהר מאַנסבילשער שטימע אָהן אַ קאַפּ רחמנות צו אַ יתום.

— לאָז מיר אָבּדאַרען די הענד ! לאָז מיר אַרויס די אויגען ! — זאָג איך, און געה מיט דער מאַמען אַהיים און הער אויס איהר מוסר מיט איהר ווײַנען און צעוויין מיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאָר, וואָס וועט פון דיר זײַן ? — פרעגט מיך די מאַמע מיט טרעהרען, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פאַר מײַן ברודער אליהו. מײַן ברודער אליהו הערט אויס די מעשה מיט די עפּעל און ווערט בלאַס. אַפּנים, פאַר כעס. די מאַמע דערזעהט, אַז ער איז אויסער זיך. זי האָט מורא, ער זאָל מיך ניט שלאָגען. זי רוימט איהם איין אַ סוד, ער זאָל מיך ניט שלאָגען, ווארום איך בין אַ יתום.

— ווער טשעפּעט איהם ? — זאָגט מײַן ברודער אליהו. — איך בין נאָר אַ בעלן צו וויסען, וואָס וועט זײַן פון איהם ? וואָס וועט זײַן פון איהם ? ! !

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און קריצט מיט די צײַהן און קוקט אויף מיר, איך זאָל איהם זאָגען, וואָס וועט זײַן פון מיר ? איך ווייס, וואָס וועט זײַן פון מיר ? אפשר ווייסט איהר, וואָס וועט זײַן פון מיר ?

מיין ברודער אליהו האט חתונה.

א.

מזל טוב, איהר חײַסט? מײַן ברודער אליהו האָט חתונה! װעה – װעה װאָס סע טוט זיך! עס קאָכט די שטאָדט. די װעלט װיעגט זיך! אַזױ זאָגט אונזער שכנה, פּעסי די גראָבע. זי זאָגט, אַז עס װעט זײַן אַ געהױבענע חתונה. אַזאַ חתונה, זאָגט זי, איז שױן לאַנג ניט געװעזען בײַ אונז אין שטאָדט!

װאָס איז די מעשה? נאָר מצד רחמנות. מחמת די מאַמע איז אײַן אלמנה און דער חתן איז אַ יתום. און אַ ביסעל איז טאַקי צו ליעב זכות אבות, דעם טאַטענס נאָמען! דער טאַטע עליו השלום האָט איבערגעלאָזט אַ שענעם נאָמען! פאַר'ן לעבען האָט מען עפּיס ניט געהערט, עמיצער זאָל פון איהם אַזױ שטאַרק רעדען. איצט נאָכ'ן טױט, איז פּײַסי דער חזן געהױבט און געקרײַנט. סכנות נפשות! איך הער װאָס מענשען זאָגען דער מאַמען מײַנער. זײ זאָגען איהר, אַז דער מחותן איז ניט קראַנק צו נעהמען אויף זיך אַלע הוצאות און נאָך עפּיס צוצאָהלען אויך. ער טאָר ניט פערגעסען, זאָגען זײ, אַז ער נעהמט פּײַסי דעם חזנ'ס זוהן פאַר אַ חתן! מײַן ברודער אליהו הערט דאָס. ער פערשעמט זיך, גלעט זיך דאָס בערדעל װי אַ גרױסער, װי אַ מאַנסביל. ער איז שױן אַ מאַנסביל. ערשט אָט דאָ ניט לאַנג האָט זיך איהם אָנגעהױבען שיטען אַ בערדעל. געװיס איז דאָס איהם געקומען פון רױכערן. פון זינט דער טאַטע איז געשטאָרבען, האָט ער אָנגעהױבען רױכערן. די ערשטע צײַט האָט ער זיך געמוטשעט, פלעג זיך פערהוסטען. איצט פערציהט ער זיך שױן און קאָן אַרױסלאָזען דעם רױך דורך דער נאָז. אַ טײַערע מציאה! איהר מײַנט, אַז איך קאָן דאָס ניט? די גאַנצע צרה, װאָס איך האָב ניט קײַן טיטין! רױכער איך פּאַפּיר, רױכער איך שטרױ, רױכער איך דער רוח װײַסט

וואָס. איז געוואָהר געוואָרען דערפון מײַן ברודער אליהו. האָט ער מיר געגעבען! ער מעג און איך טאָר ניט! באשר איך בין נאָך ניט אַלט קײַן גאַנצע זעקס יאָהר, אם כן וואָס בין איך שולדיג? איך האָב איהם געגעבען דאָס וואָרט, איך האָב איהם געשוואָרען בײַ אַ חומש, אַז אײַן עק, מעהר רויכער איך ניט. ווי מײַנט איהר, לאַנג האָב איך געהאַלטען וואָרט? איך בעט אײַך, ווער רויכערט ניט הײַנטיגע צײַטען?

ב.

באַלד וועט זיך איבערקעהרען די וועלט. אַזוי זאָגט פּעסי, אונזער שכנה. זי איז געקומען צוגעהן פון'ם מחותן אַ געקאָכטע. ס'איז אַ מאוסע מעשה. דער מחותן איז געוואָהר געוואָרען, אַז דער חתן (מײַן ברודער אליהו) האָט ניט דעם זייגער. דער זייגער איז געווען אַ גוטער זייגער, אײַן אמת'ער אַ זילבערנער זייגער. דאָס האָט איהם דער מחותן געקויפט אַ מתנה. וואו איז אַהינגעקומען דער זייגער? ער האָט איהם חלילה נישט פערשפּיעלט אין קאָרטען. ער האָט איהם פערקויפט און דאָס געלד אויסגעגעבען אויף דאָקטוירים און רפואות. ער האָט געוואָלט ראַטעווען דעם טאַטען — וואָס קומט איהם דערפאַר? אַזוי האָט גע'טענה'ט פּעסי. דער מחותן איז אָבער אַ פּראָסטער יוד. ער פרעגט, וואָס געהר זיך אָן אַ פרעמדער טאַטע צו זײַן זייגער? ער איז ניט מחויב, זאָגט ער, מיט זײַנע זייגערס אויסצוהאַלטען פרעמדע טאַטעס. פון'ם זייגער איז שוין בײַ איהם געוואָרען „זייגערס“ און פון'ם טאַטען — טאַטעס! פּעסי זאָגט, אַז פון אַ חזירשען עק קאָן מען קײַן שטרײַמעל ניט מאַכען... דאָס מײַנט זי אונזער מחותן. ער איז אַ פּראָסטער נפש! אַ בעקער איז ער און הײַסט יונה דער בייגעלבעקער. ער באַקט בייגעל. „איהר מעגט שוין ליעגען אין דער ערד און באַקען בײַגעל“. אַזוי זאָגט איהם פּעסי, מסתמא אויף קאַטאָוועס. און אפשר מײַנט זי טאַקי אויף דער אמת'ן? איך פערשטעה ניט, ווי אַזוי קאָן מען ליעגען אין דער ערד און באַקען בײַגעל: ווער וועט זײַ דאָרטען קויפען?... ער איז אַ יוד אַ נגיד, אונזער מחותן. פּעסי דרינגט, אַז ער איז אײַן אַדיר! זי זאָגט איהם אין די אויגען, אַז ווען זי פערמאָגט האַלב פון איהם, טהוט זי מיט איהם קײַן שידוך ניט, זי האָט פײַנט אַ חזיר. ער מוז אָבשווײַגען, וואָרום

צו איהר אַז מע פאַלט אַרײַן, איז דאָס בעסטע — שווײַגען. ער איז שוין מוחל דעם חתן דעם זײגער, אַבי לאָז דאָס האָבען אַ סוף. זאָגט אָבער פעסי, אַז זי איז ניט מוחל, זי וויל ער זאָל קויפען דעם חתן אַ נײַעם זײגער. עס פּאַסט ניט, זאָגט זי, אַ חתן זאָל געהן צו דער חופּה אָהן אַ זײגער. טענה'ט ער: וואָס פאַר אַ שייכות. האָט זי מיט זײַן חתן? זאָגט זי: עס האָט אַ שייכות. דערפאַר, וואָס דער חתן איז פּײַסי דעם חזנ'ס אַ זוהן, און ער, יונה דער בײגעלבעקער, איז בײדע זאַכען: אַי אַ נגיד אַי אַ חזיר. פערדריסט דאָס איהם, טהוט ער אַ קלאַפּ מיט דער טיר און זאָגט: „לאָז דאָס געהן אין דער ערד אַרײַן!“ זאָגט איהם פעסי: „אויף געהן אין דער ערד אַרײַן זענט איהר בילכער—איהר זײַט אַ בעקער!...“

די מאַמע האָט שטאַרק מורא, טאָמער חלילה שיקט ער אָב די תנאים. זאָגט איהר פעסי, זי זאָל שלאָפען רוהיג: אַ יתום שיקט מען נישט אָב קײן תנאים. איהר מײנט, ווער האָט אויסגעפיהרט מיר! דער מחותן האָט געקויפט דעם חתן (מײַן ברודער אליהו) אַ נײַעם זײגער, אויך אַ זילבערנעם. נאָך אַ בעסערען פון יענעם. דער מחותן האָט איהם אַלײן געבראַכט צוטראָגען. אוי, ווען איך האָב אַזאַ זײגער! וואָס מײנט איהר, וואָלט געווען? קודם וואָלט איך אַרויסגענו־מען די געדערעם און דערגאַנגען דעם שכל, פאַר וואָס אַ זײגער געהט. און נאָכדעם? נאָכדעם ווײס איך שוין וואָס ס'וואָלט געווען. די מאַמע ווינשעוועט איהם, דעם מחותן, ער זאָל דערלעבען איהם קויפען אַ גאָלדענעם זײגער. דער מחותן ווינשעוועט איהר אָב צוריק, זי זאָל דערלעבען חתונה מאַכען דעם מוזיניק. דאָס מײנט מען מיך. איך בין צופריעדען אפילו הײַנטיגען טאָג, אַבי אַ זײגער. די מאַמע גלעט מיך און זאָגט, אַז עס וועט נאָך גענוג וואַסער איבערלויפען און בשעת מעשה זענען איהר די אויגען נאַס. איך פערשטעה ניט וואָס דאַרף לויפען אַזוי פיעל וואַסער אײדער איך געה חתונה האָבען און וואָס דאַרף מען דערבײַ וויינען? וויינען איז בײַ איהר אַ וואָכעדי־גער גאַנג און דאָס מוז זי אַלע טאָג. וויינען איז בײַ איהר ווי למשל בײַ אײַך דאַוונען, אָדער עסען. דער שנײַדער האָט אָבגעבראַכט דעם חתן די מלבושים, וואָס דער מחותן האָט בעשטעלט—דאַרף זי וויינען. פעסי האָט איהר אָבגעבאַקען לעקאַך צו דער חתונה — דאַרף מען וויינען. מאָרגען אין דער צײַט איז די חופּה—ווידער געוויינט! איך פערשטעה ניט, פון וואַנען נעהמען זיך בײַ מענשען אַזוי פיעל טרעהרען?...

ג.

עֶס גִיט זִיךְ אוֹיס אַמאָל אַ טאָג — אַ גַן-עדן! אִין דרוֹיסעֶן אִיז ווצי אלול אוּן טאַקי חצי-אלול׳דיִג. דִי זוּן בּראָט נִיט אוֹיף צוּ שוִיצעֶן, אוֹיף צוּ וועֶלעֶן בּאָדעֶן זִיךְ. זִי וואַרעֶמט אוּן גלעֶט אוּן קוּשט אַזוֹי ווִי אַ מאַמעֶ. דעֶר הִימעֶל אִיז אוֹיסגעֶצוואָגעֶן שבּת׳דיִג. דעֶר גאַנצעֶר אִין-דרוֹיסעֶן פרעֶהט זִיךְ, וואָס מײַן בּרוּדעֶר אליהו האָט חתוּנה. גאַנץ פּרִיה האָט זִיךְ אוֹיסגעֶשטעֶלט אַ יריד אִין שטעֶדטעֶל. ווִיבּאַלד אַ יריד, מוּז אִיךְ דאָרטעֶן זײַן. אִיךְ האָבּ לִיעבּ אַ יריד דאָס חיוֹת. יוּדעֶן לוֹיפעֶן אַרוּם ווִי פעֶר׳סמ׳טעֶ מײַז. שווִיצעֶן, שרײַעֶן, פִילדעֶרן זִיךְ, רײַסעֶן דִי גוֹים פאַר דִי פאָלעֶס, געֶהעֶן אוֹיס לײַזעֶן געֶלד — אַ טעֶאַטעֶר מִיט זײַ! אוּן דִי גוֹים האָבּעֶן צײַט; זײַ געֶהעֶן דוקא פּאַוואָלִי. דִי הִיטלעֶן אַרוֹיף, קוּקעֶן, טאַפּעֶן, קראַצעֶן זִיךְ דִינגעֶן זִיךְ, ווִילעֶן האַנדלעֶן מציאות. גוֹיעֶס מִיט משוּנה מאָדנעֶ שלײַעֶרס, מִיט בּרײַטעֶ אָפעֶנעֶ פּאַזוּכעֶס, מעֶ זעֶהט אַרוֹיס דִי בּרִיסט. אִין דִי פּאַזוּכעֶס חאַפּעֶן זײַ אַרײַן אַמאָל, אַז מעֶ זעֶהט נִיט, אַ שטִיקעֶל סחוֹרה. יוּדעֶן ווײַסעֶן שוֹין, קוּקעֶן מִיט אוֹיגעֶן. אַז מעֶ דעֶרזעֶהט, טרײַסעֶלט מעֶן אוֹיס אוּן עֶס ווערט אַ חתוּנה. אַמאָל מאַכט זִיךְ, אַז אײַן ערלית קוֹיפט אַ לִיכטעֶל אִין קלוֹיסטעֶר אַרײַן אוּן פעֶרשטעֶקט דאָס אִין שלײַעֶר. יוּנגעֶ לײַט האָבּעֶן נִיט וואָס צוּ טהוּן, ווִילעֶן זִיךְ מאַכעֶן אַ שטִיקעֶל יוֹם-טוֹב, צִינדעֶן זײַ אִיהר אָן שטִילעֶרהײַד דאָס לִיכטעֶל. אַלעֶ קוּקעֶן אוֹיף דעֶר ערלית אוּן לאַכעֶן. דִי ערלית ווײַסט נִיט וואָס דִי יוּדעֶן לאַכעֶן. הײבּט זִי אָן צוּ שעֶלטעֶן אַלעֶ יוּדעֶן מִיט טוֹיטעֶ קללוֹת, לאַכט מעֶן נאָךְ מעֶהר. אַמאָל ווערט דעֶרפוּן אַ געֶשלעֶג צווִישעֶן גוֹים אוּן יוּדעֶן. אִיךְ זאָג אײַךְ — מעֶ דאַרף נִישט קײן טעֶאַטעֶר!... שעֶנעֶר פוּן אַלץ אִיז דִי „קאָננעֶ“. ווײַסט אִיהר וואָס דאָס הײסט? דאָס אִיז דעֶר פעֶרד-מאַרק. דאָרט קוֹיפט מעֶן אוּן מעֶ פעֶרקוֹיפט פעֶרד. דאָרט זעֶהט אִיהר פעֶרד, צִיגײַנעֶר, בּײַטשעֶן, יוּדעֶן, גוֹים אוּן פּרִיצִים. דעֶר טוּמעֶל אִיז דאָ חוּץ לדרך הטבע, מעֶ קאָן טוֹיבּ ווערעֶן. דִי צִיגײַנעֶר שווערעֶן זִיךְ, יוּדעֶן פּאַטשעֶן אִיבּעֶר דִי העֶנד, פּרִיצִים קנאַקעֶן מִיט דִי בּײַטשעֶן אוּן פעֶרדלעֶךְ לוֹיפעֶן אַהִין אוּן אַהעֶר פײַל אוֹיסעֶן בּוֹיגעֶן. אִיךְ האָבּ לִיעבּ צוּ קוּקעֶן ווִי פעֶרדלעֶךְ לוֹיפעֶן, אוּן ווער שמוּעֶסט לאָשעֶקלעֶךְ! אִיךְ געֶה אוֹיס, אִיךְ שטאַרבּ נאָךְ אַ לאָשעֶקעֶל! אוּן נִישט נוּר קלײנעֶ לאָשעֶקלעֶךְ האָבּ אִיךְ לִיעבּ — אַלעֶס וואָס אִיז קלײן: קלײנעֶ

הינטלעך, קלײנע קעצלעך. איהר װײסט? אפילו אוגערקעלעך קלײניניקע, קאַרטאָפּעל יונגיטשקע, ציבעלקעלעך, קנעבעלעך, אַלץ װאָס קלײן איז ליעב. אַ חוץ חזרים׳לעך. חזרים האָב איך פײַנט אפילו קלײנערהײד . . . איך קעהר מיך אום צו די פערדלעך. די פערד לױפען. די לאָשעקלעך לױפען נאָך די פערד. איך לױף נאָך די לאָשעקלעך, אַלע לױפען מיר. אױף לױפען בין איך אַ פײַער. איך האָב זעהר גרינגע פיס. דערצו געה איך באָרפיס און זעהר לײַכט אָנגעטהון: אַ העמדעל, אײן הױז און פון אױבען אַ סיצען אַרבע־כנפותעל. אַז איך לױף אַראָב אַ באַרג און ס׳איז אַ װינטעל און די ציצית צולאָזען זיך, מאַלט זיך מיר אױס, אַז איך האָב פליגעל און איך פליה.

— מאָטעל! גאָט איז מיט דיר! שטעה אַ װײַלע!

אַזױ שרײַט צו מיר פעסים מאַן, משה דער אײַנבינדער. ער לױפט פונ׳ם יריד אַהײם מיט אַ פּאַק באַבאַלע פּאַפּיר. איך האָב מורא, ער זאָל מיר ניט צושטעלען אַ בענקעלע פאַר דער מאַמען און איך זאָל ניט חאַפּען קײן פּסק פון מײַן ברודער אליהו. איך הער אױף צו לױפען, געה צו פּאַמעליך מיט אַראָבגעלאָזטע אױגען צו אונזער שכנה׳ס מאַן. ער לעגט אָב דאָס פּעקעל פּאַפּיר, װישט זיך מיט דער פּאָלע דעם שװײס און זאָגט מיר מוסר:

— װי שעמסט זיך דאָס ניט אַ יונגעלע אַ יתום דרעהען זיך צװישען ציגײַנערס און לױפען משוגענערהײד מיט אַלע פערד? און נאָך אין אַזאַ טאָג! שױן באַלד די חופּה בײַ דײַן ברודער — דאָס װײסטו? קום אַהײם!

ד.

װ ו א ו בּיזטו געװען? אַ דונער איז מיר!

אַזױ זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פּליעסק מיט די הענד און בּעטראַכט מײַן צוריסען הױזעל, מײַנע צובּלוטיגטע פיס און מײַן פערפלאַמט, פערשװיצט פּנים, לאַנג לעבען זאָל משה דער אײַנבינדער. קײן װאָרט האָט ער ניט דערצעהלט פאַר קײנעם. די מאַמע װאַשט מיך אָרום, טהוט מיר אָן אַ פּאָר נײַע הױזלעך מיט אַ קאַשקעטעל צו דער חתונה. די הױזלעך זענען געמאַכט געװאָרען איך װײס ניט פון װאָסער אַ מאַטעריע: אַז מע שטעלט זײ אַװעק, שטעהען זײ, און אַז מע געהט שרײַען זײ. מאָדנע הױזלעך!

—אַז דו וועסט צורייסען אָטאָ די הויזלעך, איז שוין עק וועלטו! אזוי זאָגט די מאַמע, און איך מיין אויך אזוי. אזעלכע הויזען קאָנען זיך שוין ניט צורייסען. סיידען מע זאָל זיי צוברעכען. דאָס קאַשקעטעל איז גאָר פון די אַנטיקען און אַ דאַשעקעל האָט דאָס אַ שוואַרצס, אַ גלאַנצעדיגס. אַז עס הערט אויף צו גלאַנצען, בעשפּייט מען דאָס, הויבט עס אָן אויפ׳ס ניי צו גלאַנצען. די מאַמע קוקט אויף מיר און קוועלט און טרעהרען קייקלען זיך אויף איהרע געקנייטשטע באַקען. איהר ווילט זיך זעהר, אַז איך זאָל אויף דער חתונה אויסנעהמען. זי זאָגט צום חתן:

—אליהו! ווי מיינסטו? איך וועל מיט איהם ניט פערשעמט ווערען? ער געהט אָנגעטהון קיין עין הרע ווי אַ מאָנאַרכ׳ס אַ קינד.

מיין ברודער אליהו בעטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדעל און קוקט אויף מיינע פיס. איך וויים וואָס בעדייט זיין קוקען. ער קוקט וואָס דעם „מאָנאַרכ׳ס קינד“ געהט באָרפיס... די מאַמע פערשטעהט אויך זיין קוק, נאָר זי מאַכט זיך ניט וויסענדיג... אַליין געהט זי אָנגעטהון אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אויף איהר קיינמאָל נישט געזעהען. דאָס מלבוש איז אויף איהר מגושם ברייט. איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איך האָב עס אַמאָל געזעהען אויף אונזער שכנה פּעסי... דערפאַר טראָגט זי אויפ׳ן קאָפּ אַ זיידענע פאַטשיילע, אַ שפּאָגעל-נייע, נאָך מיט אַלע קנייטשען. דעם קאָליר פון דער פאַטשיילע איז שווער צו בעשרייבען. מע קען זאָגען וויים, מע קען זאָגען געל, מען קען זאָגען רויז—עס ווענדט זיך אָן דער צייט. ביי טאָג איז דאָס העל-רויז, פאַרנאַכט קומט דאָס אויס געלבליך, און ביי נאַכט – וויים. גאַנץ פריה מאַלט זיך עס אויס גרינדליך, און אַמאָל אַז מע קוקט זיך שטאַרק איין פאַלט דאָס גאָר אַריין אין „אַנטיק מאָרע“, דאָס הייסט העל-רויטליך-בלוי-טונקעל-גרין-פּאָפּעליאַטע. זאָגען אויף דער פאַטשיילע אַ חסרון קען מען ניט, וואָרום ס׳איז אַ זעלטענע פאַטשיילע. נישט מעהר אויף דער מאַמען זעהט זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפּעס קלעפּט זיך ניט די פאַטשיילע צום פנים. די פאַטשיילע איז פאַר זיך און דאָס פנים איז פאַר זיך. אַ ווייבערישע פאַטשיילע איז ווי להבדיל אַ מאַנסבילשע היטעל. דאָס היטעל מיט׳ן פנים בעדאַרף זיך פאָרען, זיין ווי צונויפגעגאָסען. אָט למשל מיין ברודער אליהו. ער געהט אָנגעטהון אַ קאַרטוזעל, איז דאָס ווי אויסגעוואַקסען ביי איהם אויפ׳ן קאָפּ. די פאות האָט מען איהם איינגאַנ=

צעֶן אָבגעֶשאָרעֶן, און ניִט נור אָבגעֶשאָרעֶן, נאָר אָבגעֶגאָלט. אַ מאַ=
נישקעֶ האָט עֶר אָנגעֶטהון אַ ווייַסעֶ מיִט אַ האַרטעֶן קאָלנעֶר, מיִט אָב=
געֶלעֶגטעֶ שפּיִצעֶן, און אַ שניִפּסעֶל האָט עֶר געֶקויפט אַ ווייַס מיִט רוי=
טעֶ, גריִנעֶ און בלויעֶ פּיִנטעֶלעֶך. אַ רייַכעֶר שניִפּס! שטיִוועֶל מיִט'ן
גלאַנץ און מיִט'ן סקריִפּ און אויף שטאַרק הויכעֶ אָבצאַסעֶן — עֶר זאָל
אויסזעֶהעֶן אַ ביִסעֶל העֶכעֶר. עֶס וועֶט איִהם אָבעֶר העֶלפעֶן ווי אַ
טויטעֶן באַנקעֶס: עֶר איִז זעֶהר קלייִן געֶוואַקסעֶן. עֶר איִז ניִט אַזוי
קלייִן, ווי זי איִז גרויס און הויך און מאַנסביִלדיִג און רויט און ראַ=
בעֶטיִני און אַ שטיִמעֶ האָט זי אַ מאַנסביִלשעֶ. איִך רעֶד פון דעֶר
כלה, פון יונה דעֶם בעֶקעֶרס טאָכטעֶר. ברכה הייַסט זי. אַ פּעֶרגעֶני=
געֶן געֶוועֶן צו זעֶהעֶן דאָס פּאָרל אונטעֶר דעֶר חופּה. איִך האָב קייִן
צייַט ניִט צו קוקעֶן אויף חתן=כלה. איִך בין פּעֶרנומעֶן. איִך דאַרף זעֶהעֶן
די כלי=זמר. און ניִט אַזוי די כלי=זמר, ווי זייַערעֶ כלים. מעֶהר ווי
אַלעֶם — דעֶם קאָנטעֶרבאַס מיִט'ן קעֶסעֶל פּויק. שעֶנעֶ צווייַ כלים! דעֶר
חסרון, וואָס מעֶ קעֶן ניִט צוגעֶהן נאָהעֶנט אַ פּרוב טהון די כלים. באַלד
עֶפּעֶס געֶבעֶן זיי איבעֶר די העֶנד אָדעֶר דרעֶהעֶן אייַך אָן אייַן אויעֶר. דעֶר
דוח חאַפּט זיי אָוועֶק, טאָמעֶר ריִהרט איִהר זיך צו מיִט אַ פיִנגעֶר! איִהר
וועֶט זיי אָבבייַסעֶן! אַך, ווען די מאַמעֶ זאָל זייַן אַ גוטעֶ מאַמעֶ, וואָלט
זי מיִך געֶמאַכט פאַר אַ כלי=זמר. איִך ווייס אָבעֶר, אַז זי וועֶט דאָס ניִט
וועֶלעֶן, ניִט מחמת זי איִז אַ שלעֶכטעֶ, נאָר מחמת די וועֶלט וועֶט ניִט
דעֶרלאָזעֶן, אַז פּייַסי דעֶם חזנ'ס יונגעֶל זאָל זייַן אַ כלי=זמר. ניִט קייַן
כלי=זמר און ניִט קייַן בעל=מלאכה. מעֶ האָט שוין געֶרעֶדט דעֶרפון
ניִט אייַנמאָל, וואָס וועֶט זייַן פון מיִר דעֶר תכלית. אַלעֶ זאָרגעֶן זיך
איבעֶר מייַן תכלית. די מאַמעֶ, מייַן ברודעֶר אליהו, אונזעֶר שכנה
פּעֶסי און איִהר מאַן משה דעֶר אייַנביִנדעֶר. עֶר האָט חשק מיִך נעֶה=
מעֶן צו דעֶר אַרבייַט, דעֶרלאָזט ניִשט פּעֶסי. זי זאָגט, אַז פּייַסי דעֶר
חזן עליו השלום האָט ניִט פּעֶרדיִענט, אַז זייַן זוהן זאָל זייַן אַ בעל=
מלאכה... איִך האָב מיִר פּעֶררעֶדט און גאָר פּעֶרגעֶסעֶן פון דעֶר
חתונה. ס'איִז שוין לאַנג נאָך דעֶר חופּה. מעֶ גרייַט שוין צום טיִש.
ווייַבעֶר און מיידלעֶך טאַנצעֶן אַ קאַדריִל. איִך האָב מיִך אַרייַנגעֶפּלאָנ=
טעֶרט מיִט מייַנעֶ היִלצעֶרנעֶ הויזעֶן איִן מיִטעֶן. די וואָס קוקעֶן ווי
מעֶ טאַנצט האָבעֶן מיִך געֶנומעֶן וואַרפעֶן אייַנעֶר צום אַנדעֶרן ווי אַ
מיאַטש (באָל). „וואָס איִז דאָס פאַר אַ פּריִטשעֶפּעֶ?“ זאָגט אייַנעֶר.
„עֶפּיִס אַ שליִם=מזל!“ זאָגט דעֶר אַנדעֶרעֶר. „אַ רעֶשטעֶל צו די צרות!“

זאָגט אַ דריטער. דערזעהט אונזער שכנה און צושרייט זיך (זי איז שוין הייזעריג ווי די וואנד!).

—צי איהר זענט משוגע, צי חסר דעה, צי מוטייר, צי געריהרט, צי פונ׳ם זינען, צי ניט ביי אלע געדאַנקען? דאָס איז דאָך דעם חתנ׳ס ברודערל!!!...

אַהאַ! עס האָט זיי גענומען! אודאי האָט מען מיך אַוועקגעזעצט ביים טיש גלייך מיט כלה׳ס צד. און ווייסט איהר מיט וועמען מע האָט מיך בעזעצט? אַז איהר וועט זיין מיט אַכצעהן קעפּ, וועט איהר אויך ניט טרעפען! מיט דער כלה׳ס שוועסטערל. יונה דעם בעקערס קליין טעלטערל. אלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר סך־הכל מיט איין יאָהר און טראָגט צוויי צעפּלעך, צונויפגעבונדען פון אונטען מיט אַ סטענגעלע, און זעהען אוים ווי אַ געפּלאָכטענער בייגעל. איך און אַלטע עסען פון איין טעלער ניט וויים פון חתן־כלה. דער חתן, מיין ברודער אליהו, קוקט אויף מיר, איך זאָל זיצען ווי אַ מענש, איך זאָל עסען מיט אַ גאָפּעל און זאָל ניט חאַפּען און זאָל אַלטונג געבען אויף דער נאָז. איהר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך האָב קיין הנאה ניט פון דער וועטשערע. איך האָב פיינט אַז מע קוקט אויף מיר. צו די אלע זאַכען טראָגט אָן דער גוטער יאָהר אונזער שכנה פּעסי.

— זאָלט איהר זיין געזונד! — שרייט זי מיט אַלע כחות צו דער מאַמען — טהוט נאָר אַ קוק אַהער. פאַרוואָס זאָל ניט זיין קיין שידוך?... אַ זיווג מן השמים!

אויף איהר הייזעריגען געשריי קומט אָן דער מחותן, יונה דער בעקער, אָנגעטהון שבת׳דיג און עס ווערט אַ שמועס, אַז איך און אלטע זענען חתן־כלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט אַ האַלבען מויל, דאָס הייסט די אויבערשטע ליפּ ביי איהם לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנצער עולם קוקט אויף אונז. מיר ביידע, איך און אַלטע, לאָזען אַראָב די אויגען אונטערן טיש און שטיקען זיך פאַר געלעכטער. בכדי איך זאָל ניט אויסשיסען, האַלט איך מיך צו ביי דער נאָז און בלאָז מיך אָן ווי אַ פּאַחיר. נאָך אַ מינוט וועט דער פּאַחיר פּלאַצען און ס׳וועט זיין אַ סקאַנדאַל. אַ גליק וואָס די כלי־זמר טהון אַ זעץ אַ שענעם נגון, אַ וואָלאַך. דער גאַנצער עולם ווערט פערטראַכט. איך הויב אויף דעם קאָפּ און דערזעה די מאַמע מיט׳ן געלען פרעמדען מלבוש און מיט דער זיידענער פאַטשיילע. זי טהוט דאָס וואָס אלע מאָל: זי וויינט! איהר ווייסט ניט, זי וועט אַמאָל אויפהערען צו וויינען?...

א שמאלץ גרוב.

אַ שמאַלץ גרוב.

א.

דאָס איינציגע שטיקעל גליק, וואָס האַלט מיין מאַמען אויף די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער אליהו איז דאַנקען גאָט גוט. ער האָט זיך אַריינגעהאַפּט אין אַ שמאַלץ־גרוב. אַזוי זאָגט די מאַמע מיינע און פאַר גרויס נחת חאַפּט זי אַ וויש די אויגען, ווי איהר שטייגער איז. זי האָט איהם שוין פערזאָרגט, זאָגט זי, אויף אייביג. איהר שנור, זאָגט זי, איז אפילו ניט קיין אַי־אַי־אַי (איך מיין אויך אַזוי!), האָט איהם אָבער גאָט צוגעשיקט דערפאַר אַ רייכען שווער. ער איז אַ בעקער. יונה רופט מען איהם, יונה דער בעקער, דאָס הייסט, ער אַליין באַקט ניט. באַקען באַקען אַנדערע. ער קויפט נאָר מעהל און פערקויפט ברויט. פסח באַקט ער מצות פאַר דער גאַנצער שטאָדט. ער איז צו בעקעריי אַ ברען און דערצו איז ער אַ בייזער יוד — סכנות. איך מעג זאָגען, אַז ער איז אַ רוצח. ער האָט מיך איינמאָל געהאַפּט בשעת איך בין געוועזען צוגאַסט ביי מיין ברודער אליהו און האָט מיך מכבד געוועזען מיט איין אייער־בייגעל. דער בייגעל איז געוועזען אַ פרישער, אַ וואַרימער, נאָר־וואָס פונ׳ם אויווען. האָט דער רוח בעדאַרפט אָנטראָגען יונה דעם בעקער, איהר זאָלט געוועזען זעהען זיין רציחה׳דיג פנים מיט זיינע גזל־וואָיע אויגען! פון דערמאָלט אָן געה איך ניט מעהר אַהין. מיין פוס וועט שוין דאָרט ניט זיין מעהר, איך זאָל וויסען גאָלד! אַ יוד זאָל האָבען אַ טבע אָנגעהמען פאַר׳ן קאָלנער און אַרויסוואַרפען אויף יענער זייט טהיר, און נאָך געבען גוטע דריי סטוסאַקעס פון אונטען! איך האָב עס דערצעהלט דער מאַמען, איז די מאַמע באַלד אַוועקגעלאָפען אַהין — זי האָט איהם געוואָלט אָבשפּיעלען אַ חתונה, ווי איהם קומט, האָט אָבער מיין ברודער אליהו ניט דערלאָזט. ער האָט איהם אָבגעגעבען דעם געריכט. ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אַז ער האָט דורך מיר בזיונות. אַלע

מאָל ווען איך קום צו איהם, עס איך, זאָגט ער, בייגעל. ער וועט מיר בעסער נעבען, זאָגט ער, אַ קאָפּיקע, און לאָם איך געהן ערגעץ אנדערש זיך קויפען אַ בייגעל. זאָגט איהם די מאַמע, אַז ער האָט אויף מיר קיין קאַפּ רחמנות ניט, אַז עס אַרט איהם ניט, וואָס דאָס קינד איז אַ יתום. זאָגט איהר מיין ברודער אליהו, אַז מע קאָן זיין אַ יתום און מען טאָר ניט חאַפּען קיין בייגעל פון אַ פרעמדען אויווען. זאָגט איהם די מאַמע, ער זאָל רעדען אַ ביסעלע שטילער. זאָגט איהר מיין ברודער אליהו, אַז ער וועט דוקא שרייען הויך, בכדי אַלע זאָלען וויסען, אַז איך בין אַ גנב. דאָס וואָרט „גנב“ קאָן די מאַמע נישט הערען. זי ווערט אין אַלערליי פאַרבען און זאָגט צו מיין ברודער אליהו, ער זאָל ניט פערגעסען, אַז ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט. מיט גאָט שפּיעלט מען זיך ניט. גאָט וועט ניט שווייגען. ער איז איין אבי היתומים. ער וועט זיך אָננעהמען פאַר'ן יתום. נישקשה, ער איז אַ גרויסער גאָט. ער קאָן. אַז גאָט וויל קאָן יונה דער בעקער ניט פערמאָגען וואָס אַ בייגעל איז ווערטה!... אַזוי זאָגט אָב די מאַמע צו מיין ברודער אליהו. זי נעהמט מיך פאַר אַ האַנד, טהוט אַ קלאַפּ מיט דער טהיר און מיר געהען אַהיים.

ב.

הערט איהר, אַפּנים אַז מיט גאָט טאָר מען זיך טאַקי ניט שפּיעלען! איהר וואָלט וויסען וואָסער אַ סוף יונה דער בעקער האָט געהאַט! איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז ער אַליין באַקט ניט. באַקען באַקען אַנדערע. עפּיס צוויי יודען שוואַרצע מיט דריי ווייבער פרעמדע, אָבגעריסענע, אָבגעשליסענע, מיט רויטע וואַרעמע פאַטשיילקעס אויפ'ן קאָפּ (חאָטש אין דרויסען איז אַ היץ סכנות נפשות!). האָט זיך געטראָפען אַ מעשה. ניט איין מעשה, נאָר עטליכע מעשיות. דער עולם האָט זיך געקלאָגט, אַז מען געפינט אין די בולקעלעך פאָדעם, און טאַשמעס, און טאַראַקאַנעס, און שטיקלעך גלאָז. איינער אַ קריסט האָט געבראַכט צו טראָגען צו דעם בעקער אַ גאַנצען זשמוט מיט האָהר, שוואַרצע האָהר. פאַר אַ קריסט האָט זיך יונה דער בעקער איבערגעשראָקען. ובפרט דער קריסט האָט געסטראַשעט מיט פּאָליציע. מע האָט זיך גענומען צו די בעקערס פערגלייכען ווע מענס האָהר. די מאַנסבילען האָבען געזאָגט אויף די ווייבער, די ווייבער האָבען געזאָגט

אויף די מאַנסבילען. די ווײַבער האָבען געטענה׳ט, אַז זיי האָבען אַלע געלעגט האָהר. די מאַנסבילען האָבען געטענה׳ט: וואו האָט איהר געזעהען בײַ מאַנסבילען אַזעלכע לאַנגע האָהר? ביז די ווײַבער האָבען זיך צוקריגט, און אַז די ווײַבער האָבען זיך צוקריגט, איז מען געוואָהר געוואָרען שענע זאַכען: איינע האָט פערלוירען אַ זאָקענבענדעל אין דער חלה. איינע האָט פערקנעטען אין טייג אַ זאַניטעצע פון אַ קראַנקען פינגער. נאָך איינע פלעגט זיך לעגען אַלע בײַנאַכט צוקאָפּענס די אויפגעוירענע חלה. זי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות שבעולם, אַז ס׳איז שקר וכזב. סך הכל האָט זיך דאָס געטראָפען איין מאָל, אָדער העכסטענס צוויי מאָל. זי האָט ניט געהאַט קיין קישען...

די גאַנצע שטאָדט האָט זיך געוויעגט. יונה דער בעקער האָט נעבאַך געהאַט דאָס לויפעניש. עס האָט נישט געהאָלפען קיין שום רבונו של עולם. מען האָט נישט געוואָלט נעהמען זײַן געבעקס אין די הענד אַרײַן! האָטש וואַרף עס אַרויס פאַר די הינד! אַ מצוה אויף איהם!

ג.

יונה דער בעקער איז אָבער אַ יונג מיט בײַנער. ער האָט צוטריבען די בעקערס, די יודען מיט די ווײַבער, און האָט צוגענומען אַנדערע בעקערס. שבת האָט ער געלאָזט אויסרופען אין אַלע שוהלען, אַז ער האָט צוגענומען נײַע בעקערס און אַז פון הײַנט אָן און ווײַטער גיט ער אַכטונג אַליין ס׳זאָל זײַן ריין און ציכטיג. ער איז ערב מיט צעהן רובעל שטראָף טאָמער געפינט מען בײַ איהם אין דער חלה איין האָהר אפילו. פון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבען לייזען געלד. דער עולם האָט געזוכט האָהר בײַ איהם אין די געבעקס און מען האָט דוקא נישט געפונען. אפילו אַז מען האָט יאָ עפּיס געפונען און מען האָט איהם געבראַכט, האָט ער אַרויסגעטריבען. ער האָט געזאָגט, אַז „דאָס האָט מען אומיסטנע אַרײַנגעלעגט בכדי צו בעקומען די צעהן רובל שטראָף. מען ווייסט די מעשות!...“ אַ רעכטער חברה-מאַן אָט דער יונה בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָבגרעכענען מיט איהם, האָט ער איהם צוגעשיקט אַ נײַעם אומגליק. איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען זענען אַלע זײַנע בעקערס

אויפגעשטאנען, צונויפגענומען די קלומקעס און זענען אוועק. זיי וועלען מעהר ניט באקען ביי איהם פאר קיין געלד. סיידען ער וועט זיי העכערן דעם פרייז אויף א קערבעל א וואך און וועט זיי לאזען אויף ביינאכט אהיים שלאפען און וועט זיי ניט שלאגען מיט די הענד גלייך אין די צייהן אריין. ביי יונה דעם בעקער איז אזא טבע: באלד עפים — גיט ער מיט די הענד אין די צייהן אריין. יונה איז געווארען אנגעצונדען. ער איז שוין א בעל-הבית פון היבשע עטליכע יאהר, האט זיך איהם נאך ניט געטראפען, אז א בעל-מלאכה זאל גאר זאגען א דעה, ווי אזוי צו שלאגען זיך! פון העכערן דעם פרייז איז גאר ניטא וואס צו רעדען. ער קאן קריגען צעהן אנדערע אויף זייער ארט. א טייערע מציאה ארבייטער! קארג מענשען שטארבען פון הונגער? ער איז אוועק זוכען בעקערס. ניטא קיין בעקערס. קיינער וויל ניט געהן. וואס איז די מעשה? אלע בעקערס האבען זיך געמאכט יד-אחת. זיי וועלען צו איהם ניט געהן ביז ער וועט ניט צונעהמען אלע פריהעריגע בעקערס און ביז ער וועט ניט מקיים זיין אלע דריי זאכען: 1) א קערבעל א וואך. 2) ביינאכט אהיים שלאפען. 3) ניט שלאגען זיך מיט די הענד אין די צייהן... שען געווען אנצוקוקען, ווי יונה האט זיך געקאכט, געפינעט, געקלאפט מיט די הענד אין טיש און געשאלטען זיך. איי האב איך געהאט א נקמה! נאר דאס איז נאך גאר ניט אקעגען דעם, וואס ס'איז געווען ווייטער.

ד.

א הייסער זומערטאג, נאר וואס זענען אויפגעקומען דיניס מיט קאווענעס (ארבוזעס). דאס איז די בעסטע צייט אין יאהר. שפעטער א ביסעל הויבען זיך אן די וויינענדיגע טעג. גאט זאל מיך ניט שטראפען פאר די רייד — איך האב פיינט די וויינענדיגע טעג. איך האב בעסער ליעב, אז ס'איז פרעהליך. און וואס קען זיין פרעהליכער פון א פולען מארק מיט דיניס און מיט קאווענעס? אומעטום, וואו איהר טהוט זיך א קעהר, איז אדער דיניס אדער קאווענעס. די דיניס זענען געל און שמעקען ווי אתרוגים. די קאווענעס זענען רויט (אינווייניג) ווי פייער און קערלעך האבען זיי שווארצע און די זיסקייט זייערע איז ווי א גוטער האניג. מיין מאמע האלט ניט פון קאווענעס. זי זאגט, אז דיניס זענען שפארעוודיגער. אז זי קויפט, זאגט זי, א דיני,

האָט זי אויף צוויי טעג פּאַר אונז בײדען, אויף אָנבײַסען, אויף וואַרעמעס און אויף וועטשערע. און אַ קאַווענע, זאָגט זי, איז אַ נאַשערײַ: פּויזשעט נאָר אָן אַ פולען בויך מיט וואַסער. איך מײן, אַז זי האָט אַ טעות. איך זאָל זײַן אַ קייסער, וואָלט איך אַ גאַנץ יאָהר געגעבען קאַווענע מיט ברויט. עס מאַכט ניט אויס, וואָס ס'איז דאָ אין זיי אַ סך קערעלעך. אַ גוטע קאַווענע אַז מען טהוט אַ רעכטען טרייסעל, טהוען די קערעלעך אַ פאַל אַרויס — און דעמאָלט עסט וויפיעל איהר חילט אַ'ליין! אָהאָ! זעהט נאָר, איך האָב מיך אַזוי פעררעדט פון די קאַווענעס, אַז איך האָב פערגעסען פון וואָס איך האָב אָנגעהויבען. איך האַלט בײַ מײַן ברודער אליהו'ס שוועהר, יונה דעם בייגעלבעקער. ס'איז געקומען אויף איהם אַ רעכטע מפּלה. קיינער האָט זיך אויף אַזעלכעס ניט געריכט. שטעלט אײַך פאָר, מיר זיצען מיט מײַן מאַמען בײַם טיש און עסען וואַרעמעס: דיני מיט ברויט. עפענט זיך די טהיר און עס קומט אַרײַן מײַן ברודער אליהו מיט אַ חומש אין האַנד, דעם טאַטענס חומש. נאָך איהם שלעפּט זיך נאָך זײַן ווײַב ברכה. אין איין האַנד האַלט זי אַ פוטערנעם קאָלנער מיט ווײדעלעך, אין דער אַנדערער האַנד — אַ פאַרעווען „דורכשלאָג". איהר ווייסט ניט וואָס הייסט אַ דורכשלאַג? אַזאַ כלי וואָס מען זײַהט אָב אויף דעם די לאָקשען. מײַן ברודער אליהו איז טויט ווי די וואַנד. מײַן שוועגערין ברכה איז רויט ווי אַ העליש פײַער.

— שוויגער, מיר זענען געקומען צו אײַך. — זאָגט מײַן שוועגערין ברכה.

— מאַמע, מיר זענען קוים אַרויס מיט'ן לעבען. — זאָגט מײַן ברודער אליהו.

און בײדע זעצען זיך אַוועק וויינען און די מאַמע העלפט זיי אונטער. וואָס האָט זיך געטראָפען? אָבגעברענט געוואָרען? אַרויסגעטריבען? עס הויבט זיך גאָר ניט אָן! מײַן ברודער אליהו'ס שוועהר, יונה דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגעזעצט, הייסט דאָס בײַ אונז. זענען געקומען די בעלי־חובות און האָבען איהם אָבגעשריבען פון טשעפּ ביז פוס. זיי האָבען צוגענומען בײַ איהם ביז אַ פאָדעם, אַלץ וואָס אין שטוב און אפילו די שטוב אַליין אויך, נאָך מיט וואָסערע בזיונות! מען האָט איהם געבעטען מחילה, ער זאָל אָברייניגען די שטוב. דאָס הייסט, מען האָט איהם אַרויסגעוואָרפען, זאָגט ער, אויף דרײַ שפּיגנדלעך.

— וועה איז מיר! — זאָגט די מאַמע און ברעכט די הענד — וואו איז אהינגעקומען זײַן געלד? ער איז דאָך געװעזן אזא נגיד!

ענטפערט איהר מײַן ברודער אליהו, אַז ערשטענס איז ער גאָר ניט געװעזן אזא נגיד. און צװײטענס... דאָ מישט זיך אַרײַן מײַן שװעגערין ברכה, אַז איהר טאַטע איז דוקא יאָ געװעזן אַ נגיד, חוץ זײַן שאָדען אויף איהר נעזאָגט געװאָרען חאָטש האַלב. נאָר װאָס דען? איהר חתונה האָט איהם אָבגעקאָסט אײַן אוצר! זי האָט ליעב רעדען פון איהר חתונה. אַלע מאָל װען זי קומט צו אונז, הערט איהר נאָר פון איהר חתונה. אזא חתונה װי איהר חתונה איז ניט געװען, זאָגט זי, אויף דער גאַנצער װעלט. דאָס געבעקס װאָס אויף איהר חתונה, די געבראָטענס װאָס אויף איהר חתונה, די טאָרטען מיט די לעקעכער מיט די שטראָדלען מיט די מלכות-ברויטלעך מיט די אײַנגעמאַכצען, װאָס אויף איהר חתונה!... דערװײַל איז זי געבליבען װי זי שטעהט און געהט מיט אַ פוטערען קעלנערעל און מיט אַ פאַרעװען דורכשלאַג. דאָס נדן, װאָס איהר פאָטער האָט צוגעזאָגט, שמועסט מען ניט, אַז ס'איז פערפאַלען. מײַן ברודער אליהו האָט נאָך געהאַט רווחים: מען האָט איהם אָבגעשריבען זײַנע שבת'דיגע מלבושים, מיט'ן טלית, מיט'ן בעטגעװאַנט. דעם זײַגער אויך. ער איז געבליבען װי אויפ'ן װאַסער. מײַן מאַמע האָט אײַנגעלעגט די װעלט. סטײַטש אַזא-נ-אומגליק! װער האָט זיך געקענט ריכטען? איהר האָבען דאָך אַלע מקנא געװעזן אויפ'ן שידוך! אַפנים, לײַט האָבען איהר אַ גוט אויג נעגעבען, אָדער ? אַלײן האָט איהם דעמאָלט מיט איהר מויל פערשאָלטען?... װי אַזוי די מעשה איז, איהר האָט דאָס געטראָפען, זאָגט זי מעהר פון אַלעמען. אַ שמאַלץ-גרוב האָט זיך איהר פערגלוסט!

— די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלײַבט איבער. זײַ דערװײַל בײַ מיר, מײַן קינד, ביז גאָט װעט רחמנות האָבען...

אַזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָב דער שנור איהר בעט, דאָס אײַנציגע שטיקעל מעבעל, װאָס בײַ אונז איז שטוב.

מיין ברודער אליהו׳ס געטראנק.

א.

פאַר איין רובעל—הונדערט רובעל! הונדערט רובעל אַ מאָנאַט און מעהר קאָן פערדינען יעדער איינציגער, ווער עס וועט זיך בעקאָנען מיט'ן אינהאַלט פון אונזער בוך, וואָס קאָסט סך הכל 1 רובעל מיט פּאָרטאָ. לויפט קויפט! סטאַפּט חאַפּט— איהר וועט פערשפּעטיגען!״

אָט אַזאַ מין זאַך האָט אויסגעלייענט ערגיץ אויף די בלעטער מיין ברודער אליהו באַלד ווי ער איז אַראָב פון קעסט. און אַראָב פון קעסט איז מיין ברודער אליהו ניט דערפאַר, וויַיל עס איז איהם „אויסגעגאַנגען די יאָהרען״. צוגעזאָגט האָט מען איהם אייגענטליך קעסט גאַנצע דריי יאָהר, און געהאַלטען האָט מען איהם אפילו נישט קיין דריי חדשים. עס האָט זיך מיט זיין רייַכען שווער געטראָפען איין אונגליק. יונה דער בעקער האָט אָנגעזעצט און איז געוואָרען פון אַ נגיד אַ קבצן. פון וואַנען דער בראָך איז געקומען האָב איך אייך שוין דערצעהלט יענע וואָך. צוויי מאָל איין זאַך דערצעהל איך קיינמאָל נישט, סיידען מען בעט מיך. איצטיגס מאָל וועט זיך ניט העלפען קיין בעטען אויך, וויַיל איך בין זעהר פערנומען. איך פערדינען געלד. איך טראָג אַרום אַ געטראַנק, וואָס מיין ברודער אליהו מאַכט איהם אַליין מיט זיינע אייגענע הענד. ער האָט זיך אויסגעלערנט מאַכען דאָס פון אַ בוך, וואָס קאָסט סך הכל 1 רובעל און פערדינען קאָן מען מיט דעם הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר. מיין ברודער אליהו, וויבאַלד ער האָט נאָר איבערגעלייענט, אַז ס'איז דאָ אַזאַ בוך אויף דער וועלט, אַזוי האָט ער באַלד אַוועקגעשיקט אויף דער פּאָסט אַ קערבעל (דאָס לעצטע קערבעל) און האָט אָנגעזאָגט

דער מאמען א בשורה, זי זאל ניט זארגען מעהר.

— מאמע! דאנקען גאט, מיר זענען געהאלפען. מיט פרנסה זענען מיר שוין פערזארגט אט אזוי ווייט (ער ווייזט מיט דער האנד אויפ׳ן האלז).

— וואס איז דען? — פרעגט די מאמע — האסט געקריגען א שטעלע?

— נאך בעסער פון א שטעלע — ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו און די אויגען ביי איהם לייכטען. אפנים פון גרויס שמחה. ער הייסט איהר ווארטען נאר עטליכע טעג, ביז דאס בוך וועט איהם אנקומען.

— וואסער בוך? — פרעגט איהם די מאמע.

— ס'איז שוין איינמאל א בוך! — זאגט איהר מיין ברודער אליהו און פרעגט זי, אויב זי וועט זיין צופריעדען מיט הונדערט רובעל א חודש? לאכט פון איהם די מאמע און זאגט איהם, אז זי וואלט געוועזען צופריעדען מיט הונדערט רובעל א יאהר, אבי זיכערע. ענט-פערט איהר דערויף מיין ברודער אליהו, אז ביי איהר איז צו א קליי-נע השגה, און ער לאזט זיך געהן אויף דער פאסט. אלע טאג געהט ער אויף דער פאסט און פרעגט זיך נאך אויפ׳ן בוך. שוין העכער א וואך, אז ער האט אוועקגעשיקט דאס קערבעל און קיין בוך איז נישטא! דערווייל דארף מען לעבען. „די נשמה אויסשפייען קען מען ניט". אזוי זאגט די מאמע. איך פערשטעה ניט, ווי אזוי שפייט מען דאס אויס א נשמה?

ב.

שאט, שוין דא א בוך! מיר האבען דאס נאר אויסגעפאקט, האט מיין ברודער אליהו זיך אוועקגעזעצט לייענען ד'אס בוך. וועה-וועה, וואס ער האט דארטען אויסגעלייענט! וויפיעל סגולות אויף צו מאכען געלד דורך פערשיעדענע רעצעפטען! א רעצעפט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל א חודש דורך מאכען די בעסטע טינטען. א רעצעפט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל א חודש דורך מאכען גוטע שווארצע שוהוואקס. א רעצעפט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל א חודש דורך ארויסטרייבען מייז, טאראקאנעס, און אנדערע מיאוסקייטען. א רעצעפט אויף צו פערדיענען הונדערט רובעל א חודש

און מעהר דורך מאַכען ליקערען, זיסע בראַנפּענס, לימאָנאַד, סאָדע-וואַסער, קוואַס און אַנדערע נאָך מעהר ביליגע געטראַנקען.

מײַן ברודער אליהו האָט זיך אָבגעשטעלט אויפ׳ן לעצטען רע-צעפּט, ערשטענס, ווײַל דורך איהם קען מען פערדינען נאָך מעהר פון הונדערט רובעל א חודש, אַזוי שטעהט דאָך בפירוש געשריבען אין בוך. צווייטענס, מע דאַרף זיך ניט פּאַטשקען מיט טינט און מיט שוהוואַקס און ניט האָבען צו טהאָן מיט מײַז, טאַראַ-קאַנעס און אַנדערע מיאוסקײַטען. די פראַגע איז נאָר, צו וואָסער אַ געטראַנק זאָל מען זיך נעהמען? צו ליקערען און זיסע בראָנפענס דאַרף מען האָבען רויטשילדס פערמעגען. צו לימאָנאַד און סאָדע-וואַסער דאַרף מען האָבען אַ מאַשינע אַזעלכע, עפּיס אַ מין שטײַן, וואָס קאָסט מי יודע וויפיעל! בלײַבט איבער נאָר איין זאַך: קוואַס! קוואַס איז אַזאַ מין געטראַנק, וואָס קאָסט וואָלוועל און עס געהט אַ סך. ובפרט נאָך אין אַזאַ הײַסען זומער ווי הײַנט. פון קוואַס, דאַרפט איהר וויסען, איז בײַ אונז ברוך דער קוואַסניק געוואָרען אַ גביר. ער מאַכט „בוטעל-קוואַס״. זײַן קוואַס האָט אַ שם אויף דער וועלט. ער שיסט פון די פלעשער ווי פון אַ האַרמאַט. וואָס איז דער שכל וואָס סע שיסט, ווײַסט קײנער ניט. דאָס איז ברוכ׳ס סוד. מען זאָגט אַז ער לעגט אַרײַן אינווײַניג עפּיס אַזעלכעס וואָס שיסט. אַנדערע זאָ-גען — אַ ראָזינקע, אַנדערע זאָגען — האָפּען. קומט דער זומער, האָט ער ניט קײַן הענד. אַזוי פיעל לײזט ער געלד!

אונזער קוואַס, וואָס מײַן ברודער אליהו מאַכט נאָכ׳ן רעצעפּט, איז ניט קײַן בוטעל-קוואַס און שיסט ניט. אונזער קוואַס איז אַײַן אַנדער מין געטראַנק. ווי אַזוי ער ווערט געמאַכט, קאָן איך אײַך ניט זאָגען. מײַן ברודער אליהו לאָזט קײנעם ניט צו, בשעת ער מאַכט איהם. אַז ער גיסט וואַסער זעהען אַלע. נאָר אַז ער האַלט אין רעכ-טען מאַכען, פערשליסט ער זיך אין דער מאַמעס אַלקיר. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מײַן שוועגערין ברכה — קײנער האָט ניט די זכיה צו זײַן דערבײַ. נאָר אויב איהר זאָגט מיר צו, אַז ס׳וועט זײַן אַ סוד, קאָן איך אײַך זאָגען, וואָס אין דעם געטראַנק געפינט זיך. איך ווײס דאָך וואָס ער גרײַט צו. דאָרטען געפינט זיך שאָלעכץ פון לימאָנע, שיטערער האָניג (מעלים), אַ זאַך וואָס מען רופט דאָס קרי-מעטאַרטערום און וואָס איז זוויערער פון עסיג, און דאָס איבריגע — וואַ-סער. וואַסער איז דאָרטען דאָ מעהר פון אַלסדינג. וואָס מעהר

וואַסער — מער קוואַס. דאָס אַלעס ווערט גוט אויסגעמישט מיט אַ פראָסטען שטעקען, אַזוי שטעהט געשריבען אין בוך, און דאָס געטראַנק איז פאַרטיג. נאָכדעם ווערט ער אַריינגעגאָסען אין אַ גרויסען קרוג און מען וואַרפט אַריין אַהין אַ שטיק אייז. אייז איז דער עיקר! אָהן אייז טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אויף תשעה ניינציג כפרות. דאָס זאָג איך אייך ניט פון׳ם בוך, נאָר איך האָב אייננמאָל אַליין פערזוכט אַ ביסעל קוואַס אָהן אייז, האָב איך געמיינט, אַז ס׳איז איין ענדע פון מיין לעבען!

ג.

געמאַכט דאָס ערשטע פעסעל קוואַס, איז געבליבען, אַז אַרויס־טראָגען פערקויפען איהם אויף דער גאַס זאָל איך. ווער דען אַז ניט איך? מיין ברודער אליהו׳ן פאַסט ניט. ער איז דאָך שוין אַ בעווייבטער. דער מאַמען אודאי ניט. מיר וועלען גאָר ניט דערלאָזען, אַז די מאַמע זאָל אַרומגעהן מיט אַ קרוג איבער׳ן מאַרק און שרייען: „קוואַס! קוואַס! יודען, קוואַס!" אַלע האָבען גע׳פסק׳ענט, אַז דאָס דאַרף זיין מיין אַרבייט. איך אַליין האָב אויך אַזוי געדענקט. איך האָב מיך מחיה געוועזען, אַז איך האָב דערהערט דאָס נייעס. מיין ברודער אליהו האָט גענומען מיך לער־נען, ווי אַזוי איך זאָל טהון. דעם קרוג זאָל איך האַלטען אין איין האַנד אויף אַ שטריקעל. דאָס גלאָז אין דער אַנדערער האַנד, און בכדי דער עולם זאָל זיך אָבשטעלען, זאָל איך זינגען הויך, און מיט אַ ניגון, אָט אַזוי:

> יודען! אַ געטראַנק!
> אַ קאָפּיקע אַ גלאָז!
> קאַלט און זיס —
> אַ דערקוויקעניש!...

אַ קול, האָב איך אייך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב אַ שענס־אַ סאָפּראַנאָ־שטימע, בירושה פון מיין טאַטען עליו השלום. איך האָב גענעבען אַ זינג אויס אויף אַ קול און האָב איבערגעדרעהט דעם פסוק מיט די פּים אַרויף:

> זיסער קוואַס אַ גלאָז!
> אַ קאָפּיקע אַ יוד!
> אַ קווּיק און אַ קאַלט —
> אַ דערטרינקעניש!...

איך ווייס ניט; צי מײַן געזאַנג איז אַזוי געפעלען געוואָרען? צי דאָס געטראַנק איז טאַקי געווען אַזוי גוט? צי אפשר ווײַל דער טאָג איז געווען זעהר אַ הייסער? איך האָב דעם ערשטען קרוג אויסגעקויפט אין אײַן האַלבע שעה און בין געקומען אַהיים מיט כמעט פינף גילדען פדיון, אָבגעגעבען דאָס געלד דער מאַמען, און מיר האָט ער באַלד אָנגעגאָסען אַ פרישען קרוג. ער האָט געזאָגט, אַז אויב איך וועל מיך קאָנען אויסדרעהען אַזוי פינף — זעקס מאָל דורכ'ן טאָג, וועלען מיר האָבען פערדינט פונקט הונדערט רובעל אַ חודש. איצט רעכענט, זייט מוחל, אַראָב די 4 טעג שבת וואָס אין חודש, וועט איהר שוין אַלײן וויסען, וויפיעל דאָס געטראַנק קאָסט אונז און וואָס פאַר אַ פראָצענט מיר פערדינען בײַ איהם? דאָס געטראַנק קאָסט אונז זעהר וואָלוועל. מע קאָן זאָגען, כמעט גאָרניט. דאָס גאַנצע געלד געהט אַוועק אויפ'ן אײַז. דעריבער דאַרף מען זעהען וואָס גיכער אויסצוקויפען דעם קרוג מיט'ן געטראַנק, בכדי דאָס שטיקעל אײַז זאָל צוניץ קומען אויפ'ן צווייטען קרוג און אויפ'ן דריטען קרוג און אַזוי ווייטער. דעריבער דאַרף מען מיט'ן געטראַנק געהן גיך, טאַקע לויפען. נאָך מיר לויפען נאָך יונגלעך, שקצים, אַ גאַנצע טיטשקע. זיי קרימען מיך איבער ווי איך זינג. איך הער זיי אָבער מיט'ן קאָטער. איך זעה וואָס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לויפען אַהיים נעהמען נאָך אַ קרוג. וויפיעל איך האָב געמאַכט דעם ערשטען טאָג, ווייס איך אַלײן ניט. איך ווייס נאָר, אַז מײַן ברודער אליהו מיט מײַן שוועגערין ברכה מיט מײַן מאַמען האָבען מיך שטאַרק געלויבט. וועטשערע האָט מען מיר געגעבען אַ שטיק דיני מיט אַ שטיק קאַווענע מיט צוויי פלוימען אינגערשע, פון קוואַס שמועסט מען ניט. קוואַס טרינקען מיר אַלע אַזוי ווי וואַסער. פאַר'ן שלאָף בעט מיר אויס די מאַמע אויף דער ערד און פרעגט מיך, צי עס טהוען מיר ניט וועה חלילה די פיס. מײַן ברודער אליהו לאַכט פון איהר. ער זאָגט אויף מיר, אַז איך בין אַזאַ יונגעל, וואָס מיר טהוט קיינמאָל ניט וועה קיין זאַך.

— געוויס! — זאָג איך — אַ סימן, אויב איהר ווילט, געה איך באַלד מיט אַ קרוג אין מיטען האַלבע נאַכט.

אַלע דרײַ צולאַכען זיך פון מײַן בריה'שאַפט. נאָר אויף דער מאַמעס אויגען זעה איך טרערען. נו, דאָס איז דאָך אײַן אַלטער כלל — אַ מאַמע דאַרף ווײנען! איך וואָלט וועלען וויסען, אַלע מאַמעס ווײנען אַזוי שטענדיג, ווי מײַן מאַמע?

ד.

עס געהט אונז קיין עין הרע דורך טיר און דורך טויער. איין טאָג איז הייסער פון'ם אַנדערן. עס ברענט! מענשען געהען אויס פאַר היץ, קינדער פאַלען אַזוי ווי פליגען. ווען ניט דאָס גלעזעל קוואַס, וואָלט מען פערברענט געוואָרען. איך קעהר מיך אום מיט'ן קרוג בלי גוזמא צעהן מאָל אַ טאָג! מיין ברודער אליהו קוקט אַריין אין פאַס אַריין מיט איין אויג און זאָגט, אַז עס טאָגט שוין, פאַלט ער אויף איין עצה און גיסט צו נאָך אַ פאָר עמער וואַסער. אויף דער עצה בין איך געפאַלען נאָך פריהער פון איהם, איך מוז מיר מודה זיין פאַר אייך, אַז איך האָב אָבגעטאָן אַ שפּיצעל שוין עטליכע מאָל. כמעט אַלע טאָג חאַפּ איך מיך אַריין צו אונזער שכנה פּעסי און גיב איהר פערזוכען אַ גלעזעל פון אונזער אייגענעם געטראַנק. איהר מאַן, משה דעם איינבינדער, גיב איך צוויי גלעזלעך. ער איז אַ גוטער מענש. די קינדער אַלע גיב איך אויך צו גלעזלעך קוואַס. לאָזען זיי אויך וויסען, וואָס פאַר אַ געטראַנק מיר קאָנען מאַכען. דעם בלינדען פעטער גיב איך אויך אַ גלעזעל קוואַס אויף צו פערזוכען, אַ רחמנות, ער איז נעבאַך אַ קאַליקע. אַלע מיינע בעקאַנטע גיב איך קוואַס. אומזיסט, אָהן אַ קאָפּיקע געלד. און כּבדי ס'זאָל ניט זיין קיין שאָדען, דערגיס איך דעם קרוג מיט וואַסער. אויף איטליכעם גלעזעל קוואַס, וואָס איך גיב אַוועק אומזיסט, דערגיס איך צוויי גלעזער וואַסער. דאָס אייגענע טהוט מען אין דער היים אויך. למשל, מיין ברודער אליהו טרינקט אויס אַ גלעזעל קוואַס, דערגיסט ער באַלד מיט וואַסער. ער איז גערעכט. ס'איז איין עבירה אַ קאָפּיקע. מיין שוועגערין ברכה טרינקט אויס אַ פאָר גלעזלעך קוואַס (זי האָט ליב מיין ברודער אליהו'ס קוואַס—סכנות!) דערגיסט זי באַלד מיט וואַסער. די מאַמע פערזוכט אַמאָל אַ גלעזעל קוואַס (זי דאַרף מען בעטען. אַליין וועט זי ניט נעהמען!) דערגיסט מען באַלד מיט וואַסער. הכלל, עס געהט ניט חסר קיין טראָפּען און מיר מאַכען קיין עין הרע פיין געלד. די מאַמע האָט זיך אַרומגעצאָהלט מיט אַ סך חובות. אויסגעלייזט אַ פאָר נויטיגע משכנות. אין שטוב האָט זיך בעוויזען אַ טישעל, אַ בענקעל. אויף שבת האָבען מיר פיש און פלייש און ווייסע קוילעטשען. מיר האָט מען צוגעזאָגט אם ירצה השם

אויף ימים־טובים אַ פּאָר שטיװעלעך גײַן. מיר דאַכט, אַז קײנעם איז ניט אַזױ גוט װי מיר!

ה.

גע̈הט זײַט אַ נביא און טרעפט, אַז ס׳װעט זיך טרעפן אַזאַ מין אומגליק און אונזער געטראַנק װעט װערן פּסול, חאָטש נעהמט גיסט איהם אַרױס אין פּאָמוניצע! נאָך אַ גליק, װאָס מען האָט מיך ניט פערנומען אין פּאָליציע. הערט אַ מעשה! אײנמאָל האָב איך פערבלאָנזשעט מיט׳ן קרוג קװאַס צו אונזער שכנה פּעסי. דער גאַנצער עולם האָט גענומען צו גלעזלעך קװאַס און איך אַלײן אױך מיט זײ. אױסגערעכענט, אַז עס פעהלט מיר אַ גלעזעלע צװעלף־דרײַצעהן גע־טראַנק, האָב איך מיך אַרײַנגעכאַפּט אין הױז, דאָרטען װאו דאָס װאַ־סער שטעהט בײַ זײ. אַנשטאָט דער דײזשע מיט װאַסער האָב איך אָפּנים געטראָפען צו דער באַלײע, װאָס מע װאַשט גרעט, און האָב אַרײַנגעפּליאָסקעט אַ 15—20 גלעזער צו מיר אין קרוג אַרײַן און בין אַװעק אין גאַס אַרײַן מיט אַ נײַעם ניגון, װאָס איך אַלײן האָב צוגעטראַכט:

יודען, אַ געטראַנק!
טעם גן־עדן!
אַזאַ יאָהר אױף מיר,
אױף אײַך און אױף אונז בײדען!

שטעלט מיך אָב אַ יוד, בעצאָהלט מיר אַ קאָפּיקע און ער הײסט זיך אָנגיסען אַ גלעזעל קװאַס. ער טרינקט אױס דאָס גאַנצע גלאָז און פערקרימט זיך.

— יונגעלע! װאָס איז דאָס בײַ דיר פאַר אַ געטראַנק?

איך הער איהם אין טראַק. עס שטעהען נאָך צװײ יודען און װאַרטען, איך זאָל זײ שױן אָנגיסען. אײנער זופּט אָב אַ האַלבע גלאָז, דער אַנדערער אַ דריטעל. זײ בעצאָהלען, שפּײַען אױס און געהען אַװעק. נאָך אײנער טראָגט צו דאָס גלאָז צו די ליפּען. ער פערזוכט און זאָגט, אַז סע שמעקט מיט זײף און ס׳איז, דאַכט זיך, געזאַלצען. נאָך אײנער טהוט אַ קוק אױפ׳ן גלאָז און גיט מיר אָב צוריק מיט די װערטער:

— װאָס איז דאָס בײַ דיר?

— אזא געטראַנק — זאָג איך.

— אַ געטראַנק? — מאַכט ער צו מיר. — אַ געשטאַנק, נישט קיין געטראַנק!

איינער געהט צו, פערזוכט, און טהוט אַ פּאַליאַסקעַ אויס דאָס גלאָז גלייך מיר אין פּנים אַריין. אין אַ מינוט אַרום שטעהט אַרום מיר אַ גאַנץ רעדעל מיט יודען. ווייבער און קינדער, אַלע רעדען, מאַכען מיט די הענד, קאָכען זיך. דערזעהט אַ יון, אַז מען קלייבט זיך, געהט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דערצעהלט מען איהם. געהט ער און קוקט אַריין צו מיר אין קרוג אַריין און הייסט זיך געבען פערזוכען. גיס איך איהם אָן אַ גלעזעל מיט קוואַס. דער יון טהוט אַ טרונק אָב און שפּייט אויס און ווערט מלא רציחה.

— וואו האָסטו גענומען אַזעלכע פּאָמאָיעס?—פרעגט ער מיך.

— דאָס איז פון אַ בוך, זאָג איך איהם, מיין ברודערס מלאכה, מיין ברודער אַליין מאַכט דאָס.

— ווער איז דיין ברודער? — פרעגט ער מיך.

— מיין ברודער אליהו — זאָג איך איהם.

— וואָסער אליהו? — פרעגט ער מיך.

— דבר נישט, דו נאַרישער יאָלד, אויף דיין אָחי! זאָגען צו מיר עטליכע יודען אַלע מיט אַמאָל. עס ווערט אַ טומעל, אַ רעש, אַ מהומה. אַלע מינוט קומען צו נייע מענשען. דער יון האַלט מיך פאַר אַ האַנד און וויל אונז אָבפיהרען (מיך מיט'ן געטראַנק) גלייך אין פּאָליציע אַריין. דער טומעל ווערט נאָך גרעסער: „אַ יתום! נעבאַך, אַ יתום!“ הער איך פון אַלע זייטען. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז איך האַלט שמאַל. איך קוק אויפ'ן עולם, וואָס אַרום מיר: „יודען האָט רחמנות!“... מען וויל אַריינרוקען דעם יון אַ מטבע. דער יון נעהמט ניט. רופט זיך אָן צו מיר איינער, איין אַלטער יוד מיט גנבישע אויגען, פערשטעלט, אויף לשון קודש:

— מאַטעל! רייס אַרויס דעם יד פונ'ם יון און הויב אויף די רגלים און מאַך פּליטה!

איך טהו זיך אַ רייס אויס, נעהם די פיס אויף די פּלייצעס און מאַרש אַהיים! ניט טויט ניט לעבעדיג פאַל איך אַריין אין שטוב אַריין.

—וואו איז דער קרוג?—פרעגט מיך מיין ברודער אליהו.

—אין פּאָליציע!—ענטפער איך איהם און פאַל צו צו דער מאַמען מיט אַ געוויין.

מִיר פֶּערְפְּלֵייצֶען דִי װֶעלְט מִיט טִינְט.

א.

אזוי בין איך געווען א נאר! דערפאר וואָס איך האָב פערקויפט ניט אזא גוטען קוואַס, האָב איך געמיינט, אַז מע וועט מיך קעפען! צום סוף גאָרנישט. אומזיסט איבערגעשראָקען. יענטע מעג פערקויפען חלב פאַר געזונטשמאַלץ? און גדליה דער קצב האָט ניט געהאָדעוועט די שטאָדט א קײַלעכדיג יאָהר מיט טרפה פלייש? אַזוי האָט אונזער שכנה פעסי אויסגערעדט מײַן מאַמען דאָס הארץ. איין אַקציע מיט מײַן מאַמען! אַלסדינג נעהמט זי זיך צום הארצען. דערפאַר האָב איך ליעב מײַן ברודער אליהו. מײַן ברודער אליהו פאַלט ניט אראָב בײַ זיך דערמיט וואָס מיר האָבען זיך אָבגעבריהט אויפ׳ן קוואַס. אַבי ער האָט דעם בוך איז איהם גוט. ער האָט געקויפט א בוך פאַר א רובעל. דאָס בוך הייסט „פאַר א רובעל הונדערט!“ ער זיצט און לערנט איהם אויף אויסעגנווייניג. דאָרטען זענען דאָ אָהן א שיעור רעצעפטען ווי אַזוי מע מאַכט געלד. ער קען שוין כמעט אַלע רעצעפטען. ער ווייס שוין ווי אַזוי מע מאַכט טינט, ווי אַזוי מע מאַכט שוהוואַקס, ווי אַזוי מע טרײַבט אַרויס מײַז און טאַראַקאַנעס און אַנדערע מיאוסקייטען. ער רעכענט קודם כל זיך נעהמען צו טינט. טינט, זאָגט ער, איז א גוטער אַרטיקעל. אַלע לערנען זיך שרײַבען. ער איז אַ בעלן געווען פרעגען בײַ יודעל דעם שרײַבער וויפיעל געהט אַוועק בײַ איהם טינט? זאָגט ער: א פערמעגען! יודעל דער שרײַבער האָט אפשר זעכציג מײַדלעך, וואָס ער לערנט זײַ שרײַבען. יונגלעך לערנען ניט בײַ איהם. מע האָט פאַר איהם מורא. ער שלאָגט זיך. ער שלאָגט מיט אַ חירע איבער די הענד. מײַדלעך קען מען ניט שלאָגען. שמײַסען אודאי ניט. עס מהוט מיר באַנג, וואָס איך בין ניט געבוירען געוואָרען בעסער א מײַדעל. ערשטענס וואָלט איך פערשפאָרט

זאָגען קדיש נאָכ'ן טאַטען. ס'איז מיר נמאס געוואָרען. אַלע טאָג איין זאַך. הײַנט וואָלט איך נישט געוואוסט פון קײַן תלמוד־תורה. אַ האַלבען טאָג גײה איך אין תלמוד־תורה. לערנען לערן איך אויפ'ן שפּיץ מעסער, נאָר פּעטש כאַפּ איך אָהן אַ שיער. איהר מײנט פונ'ם רבין? דוקא פון דער רביצין. איהר עסק, וואָס איך האָדעווע די קאַץ! איהר זאָלט אָנקוקען בײַ איהר אַ קאַץ — אַ גאָט'ס רחמנות! תמיד איז זי הונגעריג. ניאַווקעט זי שטילערהייד, מיט אַ געוויין, ווי להבדיל אַ מענש. עס רײַסט אוים אַ שטיק הארץ! בײַ זײַ איז אָבער ניטאָ קײַן קאַפּ רחמנות. וואָס האָבען זײַ צו איהר? לאָז זי צוגעהן צו עמיצען אַ שמעק טהון — טהוט מען אויף איהר אַ געשרײַ: אַ טפרוסס! פליהט זי אַוועק וואו דער שוואַרצער פּעפּער וואַקסט. קײַן קאַפּ לאָזט מען איהר ניט אויפהויבען. אַנומעלטען איז זי גאָר פערפאַלען געוואָרען אויף עטליכע טעג. איך האָב געמײַנט, אַז זי איז חלילה גע'פגר'ט, צום סוף האָט זי זיך געקעצעלט... איך קעהר מיך אום צו מײַן ברודער אליהו'ס טינט.

ב.

מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז די וועלט איז געוואָרען גאָר נישט דאָס וואָס אַמאָל. אַמאָל אַז מע פלעגט וועלען מאַכען טינט, האָט מען, זאָגט ער, בעדאַרפט קויפען גאַליש־עפּעלעך, די גאַליש־עפּעלעך צוקלאַפּען, נאָכדעם קאָכען זײַ אויפ'ן פײַער, ווײַם איך וויפיעל, נאָכדעם אַרײַנוואַרפען קופּערוואַסער; און בכדי די טינט זאָל גלאַנצען, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבען אַ שטיקעל צוקער, — אַ גאַנצער טאַרעראַם! הײַנט, זאָגט ער, איז אַזאַ חיות! איך קויף מיר, זאָגט ער, אין דער אַפּטייק אַ „פּראָשעק" אַזעלכען מיט אַ פלעשעל „גליצערינע", מיש דאָס אוים מיט וואַסער, אַ זיד אויפ'ן פײַער — און פאַרטיג טינט. אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. ער איז אַוועק אין דער אַפּטייק און האָט געבראַכט אַ גוזמא „פּראָשקעס", און „גליצערינע" אַ גאַנצע פלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פערשפּאַרט אין אַלקיר און האָט עפּעס געטהון. וואָס — ווײַם איך ניט. ס'אַ סוד. אַלסדינג איז בײַ איהם אַ סוד. אַז ער דאַרף זאָגען דער מאַמען, למשל, זי זאָל איהם געבען דאָס אויבערשטע פונ'ם שטויסעל, רופט ער זי אָב אויף אַ זײַט און זאָגט איהר שטילערהייד: „מאַמע! דאָס אויבערשטע פונ'ם שטויסעל",

די „פּראָשקעס" מיט דער „גליצערינע" האָט ער אויסגעמישט אין אַ גאַנץ גרויסען טאָפּ (אַ נייעם טאָפּ געקויפט). דעם טאָפּ מיט'ן געמישעכטס האָט ער פערדרוקט אין אויווען און האָט געבעטען די מאַמע שטילערהייד, זי זאָל פערקייטלען די טהיר. מיר אַלע האָבען געמיינט מי יודע וואָס. די מאַמע האָט אַלע מינוט געחאַפּט אַ קוק צום אויווען. אַפּנים זי האָט מורא געהאַט דער אויווען זאָל ניט צופאַלען ווערען אויף שטיקלעך. נאָכדעם האָט מען אַרייַנגעקאַטשעט אין שטוב אַרייַן דאָס פעסעל פון קוואַס. נאָכדעם האָט מען פּאַוואָלינקע אַרויסגענומען דעם טאָפּ פונ'ם אויווען און מע האָט פּאַוואָלינקע אַרייַנגעגאָסען דאָס געמישעכטס אין פעסעל אַרייַן. נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבען גיסען אין פעסעל אַרייַן וואַסער. אַז דאָס פעסעל איז געוואָרען אָנגעפילט העכער האַלב, האָט מייַן ברודער אליהו אַ זאָג געטהון: „גענוג!" און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס „פאַר אַ רובעל —— הונדערט". געקוקט און געהייסען שטילערהייד זיך ברענגען אַ פרישע פּען מיט אַ ווייַסען בויגען פּאַפּיר. „וואָס מע שרייַבט פּראָשעניעס"—— האָט ער אַ זאָג געטהון שטילערהייד דער מאַמען אויפ'ן אויער. אייַנגעטונקען די פּען אין פאַס און געגעבען אַ שרייַב עפּיס אויפ'ן ווייַסען בויגען פּאַפּיר מיט אַ דריידעל און מיט אַ צוק. דאָס אָנגעשריבענע האָט ער צוגעטראָגען פריהער צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מייַן שוועגערין ברכה. די ביידע האָבען געגעבען אַ קוק אַרייַן און אַ זאָג צו איהם: —— סע שרייַבט!

באַלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען ווידער צו דער פריהעריגער אַרבייט. אָנגעגאָסען נאָך אַ פּאָר עמער וואַסער, האָט מייַן ברודער אליהו אויפגעהויבען די האַנד: „גענוג!" ווידער אַמאָל אייַנגעטונקען די פּען אין פאַס, ווידער אַמאָל געגעבען אַ שרייַב אַרייַן אין ווייַסען פּאַפּיר אַרייַן און ווידער אַמאָל צוגעטראָגען דאָס אָנגעשריבענע פריהער צו דער מאַמען און נאָכדעם צו מייַן שוועגערין ברכה. די ביידע האָבען ווידער געגעבען אַ קוק אַרייַן אין פּאַפּיר אַרייַן און אַ זאָג:

— „סע שרייַבט!"

אָט אַזוי עטליכע מאָל ביז די פאַס איז געוואָרען פול ווי אַנ'אויג. עס איז שוין ניט געווען וואוהין צו גיסען וואַסער. דעמאָלט האָט מייַן ברודער אליהו געגעבען אַ הויב אויף די האַנד: „גענוג!"—— און מיר אַלע פיער האָבען זיך געזעצט עסען.

ג.

נאָכ׳ן עסען האָבען מיר זיך גענומען צום ציִיסען די טינט אין פלעשער. פלעשער האָט מײַן ברודער אליהו צונויפגעבראַכט פון דער גאַנצער וועלט. אַלערלײַ פלעשער און פלעשלעך. גרויסע און קלײנע. פלעשער פון ביער, פלעשער פון ווײַן, פלעשער פון קוואַס, פלעשער פון בראָנפען. און גלאַט פלעשער. אויך פּראָבקעס האָט ער אײַנגעהאַנדעלט אַלטע, ס׳זאָל קאָסטען וועלוועלער, און אַ ליקע האָט ער געקויפט אַ נײַע און אַ קווערטעל אַ בלעכענעם אויף צו גיסען די טינט פון פאַס אין די פלעשער. דאָ האָט ער ווידער אײַנגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פערקײַטלען די טהיר. נאָכדעם האָט מען זיך אַלע פיער גענומען צו דער אַרבײַט. די אַרבײַט איז געווען אײַנגעטײַלט דוקא גוט. מײַן שוועגערין ברכה האָט די פלעשער דורכגעשווענקען און איבערגעגעבען צו דער מאַמען. די מאַמע האָט אַרײַנגעקוקט אין יעדער פלאַש און איבערגעגעבען צו מיר אין די הענד אַרײַן. איך האָב נאָר בעדאַרפט אַרײַנשטעקען אין פלאַש אַרײַן די „ליקע“ און צוהאַלטען מיט אײן האַנד די ליקע, מיט דער אַנדערער די פלאַש. און מײַן ברודער אליהו האָט געהאַט אײן אַרבײַט: אָננעהמען מיט׳ן קווערטעל פון פאַס און גיסען צו מיר איבער דער „ליקע“. אײן אַרבײַט איז דאָס זעהר אַ ווואילע, אַ פרײַהליכע. אײן חסרון נאָר: ס׳איז טינט, עס פלעקט די פינגער, די הענד, די נאָז, דאָס גאַנצע פנים. מיר בײדע, איך און מײַן ברודער אליהו, האָבען זיך געמאַכט שוואַרץ ווי די שרים. דאָס ערשטע מאָל זעה איך, מײַן מאַמע זאָל לאַכען. פון מײַן שוועגערין ברכה שמועסט מען ניט: יענע איז שיער צוזעצט געוואָרען פאַר געלעכטער. מײַן ברודער אליהו האָט פײַנט אַז מע לאַכט פון איהם, בײזערט ער זיך אויף מײַן שוועגערין ברכה, און פרעגט זי וואָס זי לאַכט. לאַכט זי נאָך שטאַרקער. ווערט ער נאָך מעהר אין כעס, לאַכט זי נאָך מעהר. אַלע מינוט כאַפּט זי אָן אַ ספּאַזמע. ממש זי נעהמט אײן אַ מיתה משונה! ביז די מאַמע הויבט זיך אָן בעטען עס זאָל האָבען אַ סוף און אונז זאָגט זי, מיר זאָלען זיך אײַנוואַשען. מײַן ברודער אליהו האָט אָבער קײן צײַט ניט. איהם קריכט ניט אין קאָפּ וואַשען זיך. איהם ליעגט דער קאָפּ אין פלעשער אויסגעגאַנגען אַלע פלעשער. ניטאָ קײן פלעשער! וואו קריגט מען נאָך פלעשער? ער רופט אָב מײַן שוועגערין ברכה אויף אַ זײַט, גיט

איהר געלד און רוימט איהר איין א סוד זי זאל געהן נאך פלעשער. הערט זי איהם אויס, טהוט איהם א קוק אין פנים אריין און שיסט אויס א געלעכטער. ווערט ער אין כעס און רופט אוועק די מאמע אויפ'ן זעלבען סוד. די מאמע געהט אוועק קויפען פלעשער און מיר נעהמען זיך גיסען וואסער אין פאס אריין. פערשטעהט זיך, ניט מיט אמאל, ביסליכווייז. נאך יעדען עמער וואסער טהוט ער א הויב אויף די האנד און א זאג צו זיך אליין: „גענוג!" נאכדעם טהוט ער א טונק איין די פען אין פאס אוז א שרייב אריין אין ווייסען פאפיר אריין און א זאג צו זיך אליין:

— סע שרייבט!

און אזוי עטליכע מאל, ביז די מאמע קומט צו געהן מיט א נייעם טראנספארט פלעשער, מיר נעהמען זיך ווידער צו דער פריהעריגער ארבייט: גיסען טינט פון פאס אין פלאש. ביז מיר בלייבען ווידער אהן פלעשער.

— ביז וואנען איז דער שיער? — טהוט א זאג מיין שוועגעריןברכה.

— קיין עין הרע ניט! — מאכט די מאמע, און מיין ברודער אליהו טהוט אויף איהר א בייזען קוק, ווי אײנער רעדט:

— ביזט מיר טאקי א ווייב, נאר א בהמה ביזטו, זאל זיך גאט דערבארעמען!

ד.

וויפיעל טינט מיר האבען — קאן איך אייך ניט זאגען. איך האב מורא אויב ניט טויזענד פלעשער! נאר וואס גוט ארויס — ס'איז ניטא זיי וואו אהינצוטהון. מיין ברודער אליהו איז געווען שוין אומעטום. פערקויפען לאחדים פלעשלעכווייז — איז נישט קיין פלאן. אזוי זאגט מיין ברודער אליהו צו אונזער שכנה'ס מאן, משה דעם איינבינדער. אז ער איז אריינגעקומען צו אונז און דערזעהען קיין עין הרע אזוי פיעל פלעשער, האט ער זיך דערשראקען און זיך געגעבען אזש א ווארף צוריק. דערזעהט מיין ברודער אליהו און עס קומט פאר צווישען די צוויי א מאדנער שמועס. איך גיב אייך איבער דא דעם שמועס ווארט ביי ווארט:

אליהו: וואס האט איהר זיך אזוי דערשראקען?

איינבינדער: וואָס איז בײַ דיר אין די פלעשער?

אליהו: וואָס זאָל זײַן? ווײַן!

איינבינדער: וואָסער ווײַן? ס'דאָך טינט!

אליהו: הײַנט וואָס זשע פרעגט איהר?

איינבינדער: וואָס װעסטו טהון מיט אַזוי פיעל טינט?

אליהו: טרינקען.

איינבינדער: נײַן, איך מײַן אָהן קאַטאָוועס. וועסט פערקוי־פען לאחדים אויך?

אליהו: וואָס בין איך אַ משוגענער, אַז פערקויפען וועל איך פערקויפען צעהן פלעשער, צוואַנציג פלעשער, פופציג פלעשער. דאָס ווערט אָנגערופען „הורט". איהר ווייסט וואָס הײַסט „הורט?"

איינבינדער: איך ווייס וואָס הײַסט הורט. וועמען וועסטו פערקויפען?

אליהו: וועמען? דעם רב!

און מײַן ברודער אליהו געהט אַוועק צו די קרעמער. געקומען צו איינעם, אַ גרויסען הורטאָווניק, הײַסט ער זיך ברענגען אַ פלעשעל. ער וויל עס אָנקוקען. דעם אַנדערן האָט ער געבראַכט אַ פלאַש טינט, וויל ער ניט נעהמען אין די הענד אַרײַן, ווײַל ס'איז אָהן אַ קוויטעל. אויפ'ן פלעשעל דאַרף זײַן, זאָגט ער, אַ שען קוויטעל מיט אַ צאַצקע. זאָגט איהם מײַן ברודער אליהו: איך מאַך ניט קײַן צאַצ־קעס, איך מאַך טינט". ענטפערט ער איהם: „מאַכט געזונדערהייד". האָט ער זיך אַ וואָרף געטהאָן צו יודעל דעם שרײַבער. האָט איהם יודעל דער שרײַבער געזאָגט עפּעס זעהר אַ מיאוס וואָרט. ער האָט שוין, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפט מיט טינט אויף אַ גאַנצען זומער. פרעגט איהם מײַן ברודער אליהו: „וויפיעל פלעשער טינט האָט איהר דאָס אײַנגעהאַנדעלט?" זאָגט איהם יודעל דער שרײַבער: „פלעשער? איך האָב געקויפט אַ פלאַש טינט, וועל איך האָבען און האָבען, ביז ס'וועט אויסגעהן, וועל איך קויפען נאָך אַ פלאַש"... אָט האָסטו דיר אַ געשעפט! אַ שרײַבערוק קען! פריהער האָט ער געזאָגט, אַז אויף טינט געהט בײַ איהם אַוועק אַ פערמעגען; איצט קויפט ער אַ פלאַש טינט וועט ער האָבען און האָבען!... מײַן ברודער אליהו איז נע־בעך אויס מענש. ער ווייסט ניט וואָס זאָל ער טהאָן מיט אַזוי פיעל טינט? פריהער האָט ער געזאָגט, אַז לאחדים פערקויפט ער ניט קײַן טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער געוואָרען. ער וועט שוין

אנהויבען זאגט ער, פערקויפען לאחדים. איך וואלט שוין א בעלן זיין וויסען וואס הייסט לאחדים?

אט וואס לאחדים הייסט. איהר מעגט דאס האָרכען.

ה.

מיין ברודער אליהו האט געבראַכט צוטראָגען אַ גרויסען בויגען פאַפיר. ער האט זיך אַוועקגעזעצט און אָנגעשריבען מיט גרויסע סדור־אותיות:

דא פערקויפט מען טינט הורט און לאחדים גוט און וואלוועל.

די צוויי ווערטער „לאחדים“ און „וואָלוועל“ זענען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האבען פערנומען כמעט דעם גאַנצען בויגען. אַז דאס אָנגעשריבענע האט זיך אויסגעטריקענט, האט ער דאס פאַפיר אויסגעהאַנגען ביי אונז אויף דער טהיר פון יענער זייט. אַ סך מענשען זענען דורכגעגאַנגען און האבען זיך אָבגעשטעלט קוקען. איך האָב עס געזעהען דורכ'ן פענסטער. מיין ברודער אליהו קוקט אויך אין פענסטער אַריין און ברעכט די פינגער. אַ סימן אַז ער איז צופריעדען. ער מאַכט צו מיר:

— ווייסטו וואס? געה אומיסטנע שטעל זיך אַוועק ביי דער טיר און הער זיך צו וואס זאגט מען?

מיך דאַרף מען לאַנג ניט בעטען. איך שטעל מיך אַוועק ביי דער טיר און הער זיך צו, וואס זאגט מען? ווער עס שטעלט זיך אָב און וואס מע רעדט. אָבגעשטאַנען אַקעגען אַ האַלבע שעה, קום איך אַריין צוריק אין שטוב. מיין ברודער אליהו געהט צו צו מיר און פרעגט מיך שטיל:

— נו?

— וואס נו?

— וואס האבען זיי געזאָגט?

— ווער?

— די מענשען וואס זענען געגאַנגען פאַרביי.

— זײַ האָבען געזאָגט, אַז ס'איז שוין אָנגעשריבען.

— און מעהר גאָרנישט?

— מעהר גאָרנישט.

מײַן ברודער אליהו זיפצט. וואָס זיפצט ער? די מאַמע פרעגט איהם אויך דאָסזעלבע.

— וואָס זיפצסטו, נאַרעלע? וואַרט אויס אַ קאָפּ. אין אײן טאָג ווילסטו זאָל אויספערקויפט ווערען די גאַנצע סחורה?

— חאַטש אַ פעטשאַטעק!... זאָגט איהר מײַן ברודער אליהו מיט טרעהרען אין האַלז.

— ביזט אַ גרויסער נאַר, זאָג איך דיר, וואַרט אויס מײַן קינד, דו וועסט אם ירצה השם האָבען אַ פעטשאַטעק אויך.

אַזוי זאָגט צו איהם די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשען זיך און געהען עסען. מיר שפּאַרען זיך צונויף אַלע פיער אינאײנעם. איבער די פלעשער איז אײנג אין שטוב סכנות. נאָר־וואָס מיר האָבען געמאַכט המוציא, לויפט אַרײַן אַ בחור'ל. אַ ציקאַווע בחור'ל. ער איז שוין אַ חתן. איך קען איהם. קאָפּעל הײסט ער. דער טאַטע זײַנער איז אַ שנײַדער. אַ דאַמסקי שנײַדער.

— דאָ פערקויפט זיך טינט לאחרים?

— יאָ, וואָס איז דען?

— איך האָב געוואָלט אַ ביסעל טינט.

— וויפיעל דאַרפסטו טינט?

— גיט מיר פאַר אַ קאָפּיקע טינט.

מײַן ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר דער מאַמען, וואָלט ער אָט דעם חתן קאָפּעל פריהער דורכגעפּאַטשט און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפען פון שטוב. ער האַלט זיך אײַן און גיסט איהם אָן פאַר אַ קאָפּיקע טינט. עס געהט ניט אַוועק קײן פערטעל שעה, קומט אַרײַן אַ מײדעל. דאָס מײדעל קען איך ניט. זי קאַלופּעט מיט'ן פינגער די נאָז און רעדט צו מײַן מאַמען:

— דאָ מאַכט מען טינט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— די שוועסטער האָט געבעטען, טאָמער קאָנט איהר איהר לײַהען אַ ביסעל טינט? זי דאַרף אַוועקשרײַבען אַ בריוועל קײן אַמעריקאַ צו איהר חתן.

— ווער איז דײַן שוועסטער?

— בתיה די נייהטאָרין.

— אַ? זעה נאָר ווי זי איז אויסגעוואַקסען! קיין עין הרע! איך האָב דיך גאָרניט דערקאַנט. אַ טינטורעל האָסטו?

— ווי קומט צו אונז אַ טינטורעל? מיין שוועסטער האָט געבע־טען, טאָמער האָט איהר אַ פען, זי וועט נאָר אָנשרייבען דאָס בריוועל קיין אַמעריקאַ, גיט זי אייך אָב צוריק די טינט און פען.

מיין ברודער אליהו איז נישטאָ ביים טיש. ער איז אין אַלקיר. ער געהט אַרום מיט שטילע טריט, קוקט אַראָב און בייסט די נעגעל.

ז.

וואָס האָסטו אָנגעמאַכט אַזוי פיעל טינט? האָסט אפנים געוואָלט פערזאָרגען די וועלט מיט טינט, טאָמער וועט זיין אַ הונגער אויף טינט?

אַזוי האָט איהם געזאָגט אונזער שכנה׳ס מאַן, משה דער איינבינ־דער. אַ מאָדנער יוד אָט דער איינבינדער! ער האָט אייך אַ טבע זאָל־צען יענעם אויף די וואונדען. אַזוי איז ער דאַכט זיך נישקשה פון אַ מענש, נאָר אַ ביסעל אַ נודניק. האָט ליעב זיך איינעמען יענעם אין די גרגירות. מיין ברודער אליהו האָט איהם אָבער גוט געגעבען! ער האָט איהם גע־זאָגט, אַז ער זאָל בעסער אַכטונג געבען אויף זיך אַליין, ער זאָל ניט פערבייטען די יוצרות. ניט בינדען אַ הגדה מיט אַ סליחה איינאיינעם... משה דער איינבינדער ווייסט שוין וואָס דער שטאָך בעדייט! ער האָט אַמאָל גענומען אַ שטיקעל אַרבייט ביי אַ יודען אַ בעל־עגלה. אַ הגדה האָט איהם דער בעל־העגלה געגעבען איינבינדען. האָט זיך געטראָפען איין אומגליק: על פי טעות האָט דער איינבינדער אַריינגעבונדען אין דער הגדה אַ שטיק פון אַ פרעמדער סליחה. דער בעל־העגלה וואָלט זיך אפשר ניט חאַפען, האָבען די שכנים דערהערט, אַז אָנשטאָט „שפוך חמתך על הגוים" האָט דער בעל־העגלה געגעבען אַ זינג אוים מיט אַ וויינענדיגען נגון פון סליחות „הנשמה לך והגוף פעלך..." ס׳איז געוואָ־רען זעהר אַ גרויס געלעכטער. אויף מאָרגען איז דער בעל־העגלה גע־קומען צו אונזער שכן דעם איינבינדער און האָט איהם געוואָלט צורייסען אויף צווייען.

— גזלן, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר אַריינגעדאַקט אין מיין פסח׳דיגער הגדה אַ חמצ׳דיגע סליחה? אָט רייס איך אייך אַרויס די קישקעס פון בויך!...

יאָ, מיר האָבען געהאַט דעמאָלט אַ פרעהליכען פסח. נאָר האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך בין אַריין מיט אַ פרעמדער מעשה. איך קעהר מיך באַלד אום צוריק צו אונזערע גאָלדענע געשעפטען.

נאָכווייעהנישען פון דער טינטפערפלייצונג.

א.

מייַן ברודער אליהו געהט אַרום אין איינע צרות. — וואָס טהוט מען מיט דער טינט?

— ווידער אַמאָל טינט? — זאָגט איהם די מאַמע.

— איך רייד ניט פון קיין טינט! — ענטפערט איהר מיין ברודער אליהו — חאַפּט דער רוח די טינט! איך רייד פון די פלעשער! עס ליעגט אַ קאַפּיטאַל אין די פלעשער! מע דאַרף זעהען אויסלייַדיגען די פלעשער און מאַכען פון זיי געלד!...

פון אַלסדינג מאַכט ער געלד! און עס בלייַבט, אַז מע דאַרף די טינט אויסגיסען צו אַלדי, שוואַרצע יאָהר! שלעכט איז נאָר איין זאַך: וואוהין גיסט מען אוים אַזוי פיעל טינט? עס איז פּשוט אַ בזיון!...

— עס וועט זיך ניט העלפען — זאָגט מיין ברודער אליהו — מע וועט מוזען צו־וואַרטען ביז בייַנאַכט. בייַנאַכט איז פינסטער, וועט קיינער ניט זעהען.

קוים דערלעבט נאַכט. אויף צו להכעיס שייַנט די לבנה ווי אַ אַ לאַנטערן. דעמאָלט ווען מע דאַרף וועט זי זיך בעהאַלטען. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איהר!... אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און מיר טראָגען אַרוים אַ פלאַש נאָך אַ פלאַש און פליוך אין דרויסען אַרוים. פון גיסען אויף איין אָרט ווערט אַ טייַך. מע דאַרף נישט גיסען כסדר אויף איין אָרט, אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו און איך פאָלג איהם. איך זוך אוים אַלע מאָל אַ פרישׁ אָרט. יעדע פלאַש האָט ביי מיר איין אַנדער אָרט. דער שכנה'ס וואַנד פליוך! דעם שכנה'ס פאַרקאַן — פליוך! צוויי ציגען ליעגען אַקעגען דער לבנה און מעלה גרה'ן — פליוך!

——היינטיגעס מאָל געַנוג !——זאָגט מײַן ברודער אליהו און מיר געהען שלאָפען. שטיל און פינסטער. עס לאָזט זיך הערען דער טשירקון. פון אונטערן אויוועַן הערט זיך אַ מרוקען פון דער קאַץ. אַ גרויסע פּעפּעריַן: טאָג ווי נאַכט וואָלט זי זיך נאָך געוואַ־רעמט און געדרימעלט. אין דויז אויף יענער זײַט טיהר הערען זיך שטילע טריט. אפשר אַ ניט־גוטער ?... די מאַמע שלאָפט נאָך ניט. זי שלאָפט דאַכט זיך קיין מאָל ניט. איך הער זי שטענדיג, ווי זי קנאַקט די פינגער, זיפצט און קרעכצט און רעדט צו זיך אַליין. אַזאַ טבע בײַ איהר. אַלע נאַכט טענה'ט זי זיך אויס אַ ביסעל. זי דער־צעהלט איהרע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָס ? מיט גאָט?... אַלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ קרעכץ:

—— אוי, גאָט! גאָט!...

ב.

איך ליעג נאָך אויף מײַן געלעגער, אויף דער ערד, און הער פונ'ם שלאָף אַ הו־האַ. עס לאָזען זיך הערען אַלערלײַ בעקאַנטע קולות. ביסליכווײַז עפען איך אויף די אויגען — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שײַן פון דער זון האָט זיך אַרײַנגעריסען דורכ'ן פענסטער. רופט מיך אין דרויסען אַרויס. איך וויל מיך דערמאָהנען, וואָס איז געוועַן נעכטען —— אַהאַ ! טינט !... איך חאַפּ מיך אויף און טהו זיך אָן אויף גיך. מײַן מאַמע איז פּערוויַינט (ווען איז זי ניט פּערוויַינט ?), מײַן שוועגעריַן ברכה איז אין כעס (ווען איז זי ניט אין כעס ?) און מײַן ברודער אליהו שטעהט אין מיט'ן שטוב דעם קאָפּ אַראָב, חאָטש מעלק איהם אויס. וואָס איז די מעשה ? ניט איין מעשה, נאָר עטלי־כע מעשיות ! אונזערע שכנים זענען אויפגעשטאַנען אין דער פריה, האָט זיך אָנגעהויבען אַ חתונה——מע האָט זיי געקוילעט. אײַנעם האָט מען אָבגעשפּריצט די גאַנצע וואַנד מיט טינט. דעם אַנדערן האָט מען אָבגעגאָסען דעם פאַרקאַן, אַ נײַעם פאַרקאַן. דער דריטער האָט געהאַט צוויי ווײַסע ציגען. האָט מען זיי איהם געמאַכט שוואַרץ, ניט צו דערקענען. דאָס אַלעם וואָלט נאָך געוועַן צו דערלײַדען, ווען ניט דעם שוחט'ס זאָקען. אַ נײַע פּאָר זאָקען, ווײַסע זאָקען האָט די שוחט'קע אויסגעהאָנגען בײַ אונזער שכנה אויפ'ן פאַרקאַן, האָט מען פון זיי געמאַכט אַ תל. עמיצער האָט זי געבעטען, זי זאָל אויסהענגען

זאָקען אויף אַ פרעמדען פּאַרקאַן. די מאַמע האָט איהר צוגעזאָגט אָבקויפען אַ פּאָר נייע זאָקען, אַבי ס'זאָל זיין שטיל. וואָס זשע וועט זיין מיט דער וואַנד? מיט'ן פּאַרקאַן? ס'איז געבליבען, אַז מיין מאַמע מיט מיין שווענערין ברכה, זאָלען מחילה זיך אַוועקשטעלען מיט צוויי בערשטלעך און מיט ווייסע ליים און פערשמירען די פלעקען.

— אייער גליק, וואָס איהר האָט אָנגעטראָפען אויף עהרליכע שכנים. ווען איהר טרעפט מיט אייער טינט אויף מנשה דעם רופא'ס גאָרטען, וואָלט איהר געוואוסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען!

אַזוי זאָגט אונזער שכנה פעסי צו מיין מאַמען.

— וואָס זשע מיינט איהר? צו שלים-מזל בעדאַרף מען אויך האָבען מזל! — ענטפערט איהר די מאַמע און קוקט אויף מיר.

וואָס מיינט זי אַ שטייגער?...

ג.

איצט וועל איך שוין זיין קליגער — מאַכט צו מיר מיין ברודער אליהו — לאָז נאָר ווערען נאַכט, אַזוי טראָגען מיר אָב די פלעשער צום טייך.

גערעכט ווי איך בין אַ יוד! וואָס קען זיין נאָך קליגער דערפון? סיי ווי סיי גיסט מען אין טייך אַריין כל הפאַסקודסטוועס! דאָרט וואַשט מען גרעט, דאָרט באָדט מען פערד, דאָרט פּאַליאַסקען זיך חזרים. איך בין מיט'ן טייך אַ נאָהענטער מחותן. איך האָב אייך שוין אַמאָל בעשריבען ווי איך חאַפּ דאָרטען פיש. דערפון וועט איהר לייכט פערשטעהן, ווי איך האָב אַרויסגעקוקט אויף דער מינוט ווען מיר וועלען געהן צום טייך. עס איז נאָר געוואָרען נאַכט, האָבען מיר אָנגעפּאַקט פולע קוישען מיט פלעשער און גענומען טראָגען זיי צום טייך. אויסגעגאָסען די טינט, אָבגעטראָגען די ליידיגע פלעשער אַהיים און אָנגענומען ווידער אַמאָל פולע פלעשער. אַ גאַנצע נאַכט האָבען מיר אַזוי געאַרבייט איך האָב שוין לאַנג נישט געהאַט אַזאַ גוטע פרעהליכע נאַכט. שטעלט אייך פאָר: די שטאָדט שלאָפט. דער הימעל איז אויסגעשטערנט. די לבנה שיינט אַראָב אין טייכעל אַריין. ס'איז שטיל מחיה. דאָס טייכעל איז אַ לעבעדיג טייכעל. קומט נאָך פסח, אַז עס צוגעהט דאָס אייז, אַרבייט דאָס מעשים! בלאָזט זיך אָן, צושפּרייט זיך און צוגיסט זיך. וואָס ווייטער ווערט דאָס קלענער, שמאָ-

לער און פלאַטשיגער. צום סוף זומער ווערט דאָס גאָר אַנטשװיִגען. עס חאַפּט אַ דרעמעל. עמיצער אויפ׳ן דנאָ אין בלאָטע מאַכט: בול=בול=בול. אַ פּאָר זשאַבקעס רופען זיך אָב פון יענער זייט: קרואַ=קרואַ! ס׳איז אַ בזיון, ניט קיין טייך! איהר קאָנט פערשטעהן, אַז איך קאָן איהם איבערגעהן צופוס פון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעטהאָן די הויזען!

פון אונזער טינט איז דאָס טייכעל געוואָרען אַ ביסעל גרעסער. אַ קליינינקייט אפשר טויזענד פלאַש טינט! דערפאַר אָבער האָבען מיר זיך אָנגעהאָרעװעט ווי די אָקסען. אַנשלאָפען געוואָרען זענען מיר ווי די געהרג׳עטע. אויפגעװעקט האָט אונז די מאַמע מיט אַ געװיין:

— פערפינסטערט בין איך געוואָרען און ווער איז מיין וועלט! וואָס האָט איהר געטהאָן אַזעלכעס מיט׳ן טייך?...

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז מיר האָבען אומגליקליך געמאַכט אַ גאַנצע שטאָדט: די וועשערינס האָבען ניט וואו צו וואַשען גרעט. די בעלי=עגלות האָבען ניט וואו אָנצוטרינקען די פערד. די וואַסער=פיהרער... אַט וועלען זיי זיך צונויפנעהמען אַלע אינאיינעם און וועלען קומען זיך רעכענען מיט אונז. אַזוי זאָגט אונז אָן די מאַמע אַ בשורה. מיר אָבער ווילען אויף זיי ניט וואַרטען. מיר ווילען ניט זעהען ווי אַזוי וואַסערפיהרערס וועלען זיך מיט אונז רעכענען. איך און מיין ברודער אליהו נעהמען די פיס אויף די פּלייצעס און מאַרש צו זיינעם אַ חבר פיני.

— דאָרט לאָזען זיי אונז זוכען, אַז זיי בעדאַרפען!...

אַזוי זאָגט מיר מיין ברודער אליהו, נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און מיר לאָזען זיך גיך און געשווינד באַרג=אַראָב צו זיין חבר פיני, אַז מיר וועלען זיך זעהען, וועל איך אייך אַמאָל בעקאַנט מאַכען מיט מיין ברודער אליהו׳ס חבר פיני. ס׳איז כדאי, איהר זאָלט זיך מיט איהם בעקאָנען: ער האָט אויך אין זיך גוטע געדאַנקען,

אַגאַם נימט.

אַ גַאס נִיסְט.

א.

ווייסט איהר וואָס פאַר אַ סדרה עס געהט בײַ אונז היינט? — מײַן ברודער אליהו האָט אַ גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מע מאַכט דורך דעם געלד, „פ אַ ר אַ ר ו ב ע ל — ה ו נ ד ע ר ט". ער האָט זיך שוין אויסגעלערנט, זאָגט ער, אַרויסטרײַבען מײַז, טאַראַקאַנעס און אַנדערע מאוסקײַטען. שטשערעס אויך. לאָז מען איהם נאָר אַרײַנלאָזען ערגיץ מיט זײַן פּראָשעק — אַזוי בלײַבט נישט אַײַן מויז. זיי צולויפען זיך. אַ סך פגר'ן אַוועק. נישטאָ מעהר קײַן מײַז! ווי אַזוי ער מאַכט דאָס — ווייס איך ניט. ס'איז אַ סוד. פונ'ם סוד ווייס נאָר דאָס בוך און ער, ווײַטער קײנער ניט. דאָס בוך האַלט ער אין בוזים-קעשעני. דעם פּראָשעק אין אַ פּאַפּיר. דער פּראָשעק איז רויטליך און צוריבען דין ווי שמעק-טאַבאַק. רופען רופט זיך עס „שעמעריצי".

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבען אַ „וואָס הייסט דאָס", וועסטו בײַ מיר עפענען מיט'ן קאָפּ די טיר!

אַזוי זאָגט צו מיר מײַן ברודער אליהו. ער האָט פײַנט, אַז מע פרעגט איהם קשיות סאַמע בײַ דער רעכטער אַרבײַט. איך קוק און שווייג. איך זעה, אַז חוץ דעם רויטען פּראָשעק, איז דאָ בײַ איהם נאָך אַ פּראָשעק, אויך גוט צו מײַז, נאָר מע דאַרף זײַן מיט דעם געהיט!

— סם-המות! — זאָגט מײַן ברודער אליהו אפשר הונדערט מאָל דער מאַמען, ברכה'ן און מיר. דער עיקר — מיר, איך זאָל מיך חלילה צו דעם ניט צוריהרען — ס'איז סם!

דיִ ערשטע פּרוּב האָבען מיִר געמאַכט אויף אונזער שכנה פּעָ-סיִ'ס מייַז. דאָרט האַלטען זיִך מייַז אָהן אַ שיעור. איִהר ווייַסט דאָך, אַז איִהר מאַן איִז אַיין איינבּינדער. משה רופט מען איִהם. תּמיד איִז בּיַי איִהם אַ פוּלע שטוּב מיִט ספרים. מייַז האָבּען ליִעב ספרים. און ניִט אַזוֹי ספרים ווי פּאַפּ. פּאַפּ איִז דאָס וואָס מע קלעבט מיִט דעם ספרים. צוּלייעב דעם פּאַפּ עסען זיי שוין ספרים אויך. טהוּען איִהם אָן גרויסע שאָדענס. אַנוּמעלטען האָבען זיי איִהם דורכגעלעכערט אַ מחזור. אַ שפּאָגעל-נייַעם מחזור. סאַמע דאָרט וואוּ ס'איִז מיִט גרויסע אותיות געווען אָבּגעדרוּקט דער „המלך". זיי האָבּען זיִך דאָס אַ בּיִטעל צוּגעכאַפּט צוּם „המלך"! איִבּערגעלאָזט נאָר דאָס אויבּערשטע קעפּעל פוּן דעם למ"ד.

— לאָזט מיִך אויף איין נאַכט! — בּעט זיִך מיין בּרוּדער אליהו בּייַם איינבּינדער. דער איינבּינדער וויִל ניִשט. ער זאָגט:

— איִך האָבּ מוֹרא זאָלסט מיִר ניִט איִבּערפיִהרען דיִ ספרים.

— מיִט וואָס וועל איִך איִיך איִבּערפיִהרען דיִ ספרים? פרעגט איִהם מיין בּרוּדער אליהו.

— איִך ווייס אַליין ניִט מיִט וואָס, נאָר איִך האָבּ מוֹרא. ס'איִז פרעמדע ספרים.

נוּ, געהט רעדט מיִט איין איינבּינדער! קוים געפּועלט, ער זאָל אוּנז צוּלאָזען אויף איין נאַכט.

ב.

דיִ ערשטע נאַכט איִז אוּנז ניִט געראָטען. ניִשט געכאַפּט איין מויז אפילוּ! מיין בּרוּדער אליהו זאָגט אפילוּ, אַז ס'איִז אַ גוּטער סימן. דיִ מייַז, זאָגט ער, האָבּען דערשמעקט דעם פּראָשעק זענען זיי זיִך צוּלאָפען. דער איינבּינדער דרעהט מיִט'ן קאָפּ און שמייכעלט מיִט איין ליִפּ. אַפנים ער גלויבּט ניִשט. פוּנדעסטוועגען איִז אַרויס אַ קלאַנג איִן שטאָדט, אַז מיִר פערטרייבען מייַז. דער קלאַנג האָט זיִך געננוּמען פוּן אוּנזער שכנה פּעסי. זיִ איִז אַוועק גאַנץ פריִה איִן מאַרק און האָט צוּפּויקט איִבּער דער גאַנצער שטאָדט, „אַז אַזוֹי ווי מיִר פערטרייבען מייַז, פערטרייבט קיינער ניִט". זיִ האָט אוּנז געמאַכט אַ נאָמען. פריִהער מיִט'ן קוואַס האָט זיִ אויך געפּויקט איִבּער דער גאַנצער שטאָדט. נאָכדעם האָט זיִ אויסגעפּויקט, אַז מיִר מאַכען אַזאַ

טינט, וואָס עֶקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער גענהאָלפען איהר פּויקען, אַז קיינער דאַרף ניט קיין טינט? מייז איז נישט דאָס וואָס טינט. מייז זענען פאַרהאַן אומעטום, כמעט אין יעדער שטוב. יעדער בעל-הבית האָט אַ קאַץ. נאָר וואָס העלפט איין קאַץ קעגען אַזוי פיעל מייז? ובפרט שטשערעס! שטשערעס הערען אַ קאַץ ווי המן דעם גרייגער. אַ סברה, אַז פאַר שטשערעס האָט אַ קאַץ אַליין אויך מורא. אַזוי זאָגט בערע דער שוסטער. ער דערצעהלט זיך אָן פון שטשערעס אַזעלכע מעשיות אַז אַ שרעק! מע האַלט איהם אפילו פאַר אַ שטיקעל בעל-מגזם. נאָר לאָז זיין אַז ס'איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס אויך שען. ער זאָגט, אַז די שטשערעס האָבען ביי איהם אויסגע-געסען אַ פאָר נייע שטיוועל. ער שווערט מיט אַזעלכע שבועות, אַז מע מעג גלויבען אַ משומד. ער זאָגט, אַז ער האָט אַליין געזעהען, ווי צוויי גרויסע שטשערעס זענען אַרויס פון זייערע נאָרעס און האָבען פאַר זיינע אויגען אויפגעגעסען אַ פאָר שטיוועל. ביינאַכט איז דאָס געוועזען. צוגעהן נאָהענט האָט ער מורא געהאַט — צוויי מורא'דיגע שטשערעס ווי קעלבלעך די גרויס. פון דערווייטען האָט ער זיי געטרי-בען, געפּייפט אויף זיי, געטופּעט מיט די פיס, געשריגען: קיש—קיש—קיש—קיש. עס האָט נישט געהאָלפען קיין זאַך. ער האָט זיי אַ וואָרף געטהאָן אַ קאָפּיטע פון אַ שטיוועל, האָבען זיי אַ קוק געטהון אויף איהם און געטהאָן זייערס. נאָכדעם האָט ער זיי אַ שמיץ גע-טהאָן אין פנים די קאַץ, זענען זיי אָנגעפאַלען אויף דער קאַץ און האָבען זי אויך אויפגעגעסען. קיינער האָט איהם נישט געוואָלט גלוי-בען, נאָר אַז אַ מענש שווערט!

— לאָזט מיך קאָרשט אויף איין נאַכט, זאָגט צו איהם מיין ברודער אליהו, — וועל איך אייך אַרויסטרייבען אַלע שטשערעס!

— אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — זאָגט בערע דער שוסטער, — איך וועל אייך נאָך זאָגען אַ דאַנק!..

ג.

אַ גאַנצע נאַכט זענען מיר אויסגעזעסען ביי בערע דעם שוסטער. בערע אַליין איז אויך געזעסען מיט אונז. אַך, וואָסערע שענע מעשיות ער דערצעהלט זיך אָן! ער דערצעהלט פון דער טערקישער מלחמה (ער איז געוועזען איין אויסגעדיענטער סאָלדאַט). ער איז געוועזען אין

אַזאַ אײַן אָרט, וואָס סע הײַסט „פלעוונע". האָט מען דאָרט געשאָסען מיט האַרמאַטען. איהר ווײַסט וויפיעל אַ האַרמאַט האַלט די גרויס? זײַט זיך משער, אַז אײַן קויל איז גרעסער פון דער גאַנצער שטוב, און וואַרפען וואַרפט זי אַרויס אין אַ מינוט אפשר טויזענד אַזעלכע קוילען. זענט איהר צופרידען? די קויל, אַז זי פליהט, שרײַט זי אַזוי, אַז מע ווערט טויב. אײַנמאָל איז ער געשטאַנען אויף דער וואַך — אַזוי דערצעהלט בערע דער שוסטער. פלוצים דערהערט ער אַ קנאַק און סע טראָגט איהם אין דער לופטען, הויך טראָגט דאָס איהם, ביז אַריבער דער חמאַרע, און דאָרט צורײַסט זיך די קויל אויף טויזענד שטיקלעך. אַ גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפאַלען אויף אַ ווייכען אָרט. אַניט, וואָלט ער זיך צושלאָגען דעם קאָפּ. מײַן ברודער אליהו הערט אויס די מעשה און די ברעמען בײַ איהם שמייכלען. דאָס הײַסט ער אַלײַן לאַכט ניט, נאָר די ברעמען לאַכען. אַ מאָדנער געלעכטער. בערע דער שוסטער בעמערקט דאָס ניט. ער הערט ניט אויף צו דערצעהלען זײַנע וואונדערליכע מעשיות. אײַן מעשה איז מורא'דיגער פון דער אַנדערער. — אָט אַזוי זענען מיר אָבגעזעסען ביז טאָג. און שטשערעם? איהר זאָלט זאָגען אײַן שטשער אפילו.

— איהר זענט אַ כישוף-מאַכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מײַן ברודער אליהו. און ער געהט אַרויס אין שטאָדט און דערצעהלט זיך אָן חדושים, ווי אַזוי מיר האָבען בײַ איהם מיט אַ שפרונג צוטריבען אַלע שטשערעם אין אײַן נאַכט. ער שווערט, אַז ער האָט אַלײַן געזעהען, ווי אַזוי מײַן ברודער אליהו האָט עפּיס געשעפּטשעט, זענען אַרויס די שטשערעם פון די נאָרעס און האָבען זיך געלאָזט לויפען באַרג אַראָב אַהין, צום טײַך צו, אַריבערגעשוואומען דעם טײַך און אַוועק ווײַטער. ער ווײַסט ניט וואוהין...

ד.

דאָ טרײַבט מען מײַז? אַזוי קומט מען אַלע מאָל צו אונז מיט אַ נײַס און מע רופט אונז, מיר זאָלען זיך מטריח זײַן קומען אַרויסטרײַבען די מײַז מיט אונזער שפרונג...

מײַן ברודער אליהו איז אָבער אײַן אמת'ער מענש. ער האָט פײַנט „ליגנים". ער זאָגט, אַז טרײַבען טרײַבט ער מײַז ניט מיט

קײַן שפּרונג, נאָר מיִט אַ פראָשעק. ער האָט אַ פראָשעק אױעלכען. וואָס אַז די מײַז דערשמעקען איהם, צולויפען זײַ זיך.

— לאָז זײַן אַ פראָשעק, לאָז זײַן אַ שוואַרץ יאָהר, אַבי איהר אָלט מיר אַרױסטרײַבען די מײַז!... וויִפיִעל וועט דאָס קאָסטען?

מײַן ברודער אליהו האָט פײַנט דינגען זיך. ער זאָגט אַז פאַר׳ן פראָשעק קומט איהם אַזוי פיִעל און פאַר דער טרחה אַזוי פיִעל און אַזוי פיִעל. געוועהנטליך, זאָגט ער אַלע מאָל טײַערער. אַלע טאָג העכערט ער דעם פרײַז. דאָס הײַסט ניִט ער העכערט, נאָר מײַן שוועגעריִן העכערט.

— ממה־נפשך — זאָגט זי — עסט מען חזיר, זאָל ריִנען איבערן באָרד. אַז דו ביִזט שוין יאָ געוואָרען אַ מײַזענטרײַבער, נעהם חאָטש געלד.

— נו, און יושר וואו איז? וואו איז גאָט? — אַזוי מיִשט זיך אַרײַן די מאַמע, און מײַן שוועגעריִן ברכה ענטפערט איהר אָב:

— יושר? אָט איז יושר! (זי ווײַזט איהר אָן אויפ׳ן אויוועז) גאָט? אָט איז גאָט! (זי טהוט זיך אַ פּאַטש איבער דער קעשענע).

— ברכה! וואָס האָסטו געזאָגט?! גאָט איז מיִט דיר...

אַזוי שרײַט אוים די מאַמע און טהוט אַ בראָך מיִט די הענד.

— וואָס רעדסטו מיִט אַ בהמה?! — זאָגט מײַן ברודער אליהו, שפּאַציִרט איבער דער שטוב און ציִפּעט זיך דאָס בערדעל. ער האָט שוין אַ היִבש בערדעל. סע וואַקסט בײַ איהם מיִט ריחות. ער ציִפּעט דאָס און סע וואַקסט. מאָדנע וואַקסט דאָס בערדעל. אויפ׳ן האַלז נאָר האָט זיך עס בײַ איהם צעוואַקסען. דאָס פּנים איז גלאַט, נאָר דאָס האַלז איז פול מיִט באָרד. איהר האָט געזעהען אַמאָל אַזאַ באָרד?

אײַן אַנדערס מאָל וואָלט איהם מײַן שוועגעריִן ברכה פאַר׳ן וואָרט „בהמה״ אָבגעשפּיִעלט אַ פריִהמאָרגען, אַז עס וואָלט איהם פיִנסטער געוואָרען אין די אויגען. איצט האָט זי איהם פערשוויִגען, ווײַל ער פערדיִענט געלד. אַלע מאָל ווען מײַן ברודער אליהו פערדיִענט געלד, ווערט ער בײַ איהר אַ מיוחס. איך ווער אויך בײַ איהר טײַערער, וואָרום איך העלף מײַן ברודער פערדיִענען געלד. אַזוי רופט זי מיִך „שלעפּער״ אָדער „שלים־מזל״, אָדער „קבצנישע קישקע״. איצט האָט זי מיִך פערצויגען. איך הײַס שוין בײַ איהר „מאָטעלע״:

— מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

— מאַטעלע! נעהם מיר אָן אַ קוואָרט וואַסער.
— מאַטעלע! טראָג אַרוים דאָס מיסט.
אַז מע פערדינט געלד, איז גאָר אַנדערע ווערטער.

ה.

דער חסרון פון מײַן ברודער אליהו — וואָס ער האָט ליעב אַ סך. קוואס — אַ דײַזשקע, טינט — טויזענד פלעשער, פּראָשעק פון מײַז — אַ פולער זאַק. אונזער שכנה'ם מאַן, דער אײַנבינדער האָט איהם אָבער געזאָגט: „וואָס דאַרף מען אַזוי פיעל?" — האָט איהם נאָך מײַן ברודער אליהו גוט מכבד געווען. וואָלט מען האָטש דעם זאַק פערשלאָסען ערגיץ אין אַ שאַפע. געהען זיי אַלע אַוועק און לאָזען מיך איבער אײַנעם אַלײַן מיט'ן זאַק. וואָס קומט מיר דערפאַר, וואָס איך האָב מיך אַוועקגעזעצט אויף איהם אויף אַ ווײַלע רײַטענ־דיג? עלעהיי ס'איז אַ פערדעל! זאָל איך זײַן אַ נביא, אַז דער זאַק וועט פּלאַצען און עס וועט זיך געבען אַ שאָט אוים פון איהם עפּעס אַ געלע זאַך! דאָס איז טאַקע דער פּראָשעק, וואָס מײַן ברודער אליהו פערטראַכט מיט איהם מײַז. ער האָט אַזאַ שאַרפען ריח, אַז מע קען חלש'ן! איך בויג מיך אָן, איך וויל צונויפנעהמען דאָס וואָס האָט זיך צושאָטען, פאַלט אָן אויף מיר אַ ניסערײַ. איך זאָל אַרײַנציהען אין נאָז אַרײַן אַ גאַנצע פּושקע מיט שמעקטאַבעקע, וואָלט איך ניט פערשאַרפט אַזוי שטאַרק ניסען. איך ניס אַזוי לאַנג ביז איך חאַפּ מיך אַרוים אין דרויסען. טאָמער וועל איך אויפהערען ניסען. ווער — וואָס? עס קומט אָן די מאַמע און דערזעהט, איך ניס. פרעגט זי מיך, וואָס איז? איך קען איהר ענטפערן נאָר טשחי! און טשחי! און ווידער אַמאָל טשחי!

— וואונד איז מיר, וואו האָסטו געחאַפּט אַזאַ קאַטאַר? — זאָגט צו מיר די מאַמע און ברעכט די הענד. איך הער ניט אויף צו ניסען, און ווײַז איהר מיט דער האַנד אַהין, אין שטוב אַרײַן. זי געהט אַרײַן און לויפט אַרוים צוריק נאָך מיט אײַן ערגערער ניסערײַ ווי איך. קומט אָן מײַן ברודער אליהו און דערזעהט אונז בײדע ניסען, פרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווײַזט איהם די מאַמע מיט דער האַנד אַהין, אין שטוב אַרײַן. ער חאַפּט זיך אַרײַן און לויפט אַרוים צוריק מיט אַ געוואַלד:

— ווער האָט דאָס צו — טשחי! טשחי! טשחי!...

איך האָב שוין לאַנג ניט געזעהען מיין ברודער אליהו אין בעס אַזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענד גלייך אויף מיר. אַ גליק וואָס ער ניסט, אַניט וואָלט איך פון זיינע הענד אַרוים אַ קאַליקע. מיין שווערגערין ברכה קומט אָן, טרעפט זי אונז אַלע דריי האַלטען זיך מיט די הענד ביי די זייטען און ניסען.

— וואָס איז מיט אייך? וואָס האָט איהר זיך פּלוצים צוניסט?

וואָס זאָלען מיר איהר זאָגען? מיר קאָנען דען אויסריידען אַ וואָרט? ווייזען מיר איהר מיט דער האַנד אַהין, אין שטוב אַריין. האַפּט זי זיך אַריין און לויפט באַלד אַרוים צוריק רויט ווי העליש פייער און פאַלט אָן אויף מיין ברודער אליהו:

— וואָס האָב איך דיר געט — טשחי! טשחי! טשחי!...

קומט אָן אונזער שכנה, פּעסי די גראָבע. זי רעדט צו אונז, נאָר קיינער קאָן איהר ניט ענטפערן קיין וואָרט. מיר ווייזען איהר מיט דער האַנד אַהין, אין שטוב אַריין. זי געהט אַריין און לויפט אַרוים צוריק:

— וואָס האָט איהר אַזעלכעס געט — טשחי! טשחי! טשחי!...

אונזער שכנה מאַכט מיט ביידע הענד. עס קומט אַרוים איהר מאַן, דער איינבינדער. דער איינבינדער קוקט אויף אונז און לאַכט.

— וואָס איז דאָס אויף אייך אָנגעפאַלען פּלוצים פּאַר אַ ניסעריי?

— זייט זיך מטריח אַהין — טשחי! טשחי! טשחי! — זאָגען מיר צו איהם און ווייזען איהם אַלע אַהין, אין שטוב אַריין. דער איינבינדער געהט אַריין צו אונז אין שטוב אַריין און שפּרינגט אַרוים צוריק מיט אַ געלעכטער:

— איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב אַ שמעק געטהאָן דאָס איז שעמע — טשחי! טשחי!

און ער האַפּט זיך מיט ביידע הענד ביי די זייטען און ניסט געשמאַק. נאָך יעדען ניס טהוט ער אַ שפּרונג אונטער, בלייבט שטעהן אויף די שפּיץ פינגער און טהוט אַ ניס און ווידער אַ שפּרונג אונטער, און ווידער אַ ניס, און אַזוי ווייטער. אין איין האַלבע שעה ניסען שוין אַלע אונזערע שכנים און שכנות מיט זייערע פּעטערס און מוהמעס און גליידשוועסטער־קינדער און זייערע בעקאַנטע — די גאַנצע גאַס פון איין עק ביז'ן אַנדערן האַלט אין איין ניסען!

וואָס האָט זיך מיין ברודער אליהו אַזוי דערשראָקען? אַפּנים

ער האָט מורא, מען זאָל ניט אויסלאָזען דעם כעס צו איהם פאַר'ן ניסען וואָס מע ניסט ? ער נעהמט מיך פאַר אַ האַנד און ניסענדיג לאָזען מיר זיך ביידע געהן בארג אַראָב צו זיין חבר פיני. עס נעהמט גוטע אַנדערהאַלבען שעה, ביז מיר זענען אימשטאַנד צו ריידען אַזוי ווי מענשען. מיין ברודער אליהו דערצעהלט זיין חבר פיני'ן די גאַנצע מעשה. זיין חבר פיני הערט איהם אויס מיט קאָפּ, אַזוי ווי אַ דאָקטאָר הערט אויס אַ חולה. אַז מיין ברודער אליהו האָט געענדיגט, מאַכט צו איהם זיין חבר פיני:

— אַנו, וויין נור אַהער דאָס בוך.

מיין ברודער אליהו נעהמט אַרויס דאָס בוך פון בוזים-קעשענע און גיט דאָס איבער צו זיין חבר פיני. זיין חבר פיני לייענט איבער דאָס אויבערשטע בלעטעל: „פאַר אַ רובעל—הונדערט! אַ סגולה ווי אַזוי פון גאָרניט, מיט די פינף פינגער, מאַכען הונדערט רובעל אַ חודש און מעהר"... ער נעהמט דאָס בוך און טהוט דאָס אַ וואָרף אַריין אין אויווען אַריין גלייך אויפ'ן פייער. מיין ברודער אליהו טהוט זיך אַ לאָז מיט ביידע הענד צום פייער. זיין חבר פיני שטעלט איהם אָב:

— פּאַוואָלי, נישט געחאַפּט!

נאָך אַ פּאָר מינוט — און פון מיין ברודער אליהו'ס בוך, וואָס לערנט „ווי אַזוי צו מאַכען הונדערט רובעל אַ הודש און מעהר", איז געבליבען ניט מעהר ווי אַ בערגעל אויפגעבלאָזענע אַש. פון איין זייט איז פערבליבען אַ שטיקעל ניט-פערברענט פּאַפּיר, קוים-קוים וואָס מע האָט געקאָנט איבערלייענען: ש-ע-מ-ע-ר-י-צ-י.

אַנזוער חבר פּיני.

אונזער חבר פיני.

א.

געדענקט איהר, איך האָב אײַך אַמאָל געזאָגט, אַז איך װעל אײַך בעקענען מיט מײַן ברודער אליהו'ס חבר פיני. איך האָב אײַך צוגעזאָגט בעקאַנען, װײַל ער האָט איך זיך גוטע געדאַנקען. נאָר אײדער איך װעל אײַך דערצעהלען פון פיני'ן מוז איך אײַך דערצעהלען פריהער פון זײַן זײדען, נאָכדעם פון זײַן טאַטען, נאָכדעם פון זײַן פעטער, און ערשט נאָכדעם שוין פון פיני'ן אַלײן.

שרעקט אײַך ניט — איך װעל דאָס אײַך מאַכען בקיצור. איך הױב אָן פון זײדען.

פון רב העסי דעם גלעזער האָט איהר אַמאָל געהערט? דאָס איז פיני'ס זײדע. ער איז אַ גלעזער, און אַ שפּיגעל-מאַכער, און אַ פאַרבער, און קאָן מאַכען טאַבעקע. הײַנט האָט ער אַװעקגעװאָרפען אַלע אַרבײט און פערנעהמט זיך נאָר דערמיט, װאָס ער רײַבט טאַבעקע און פערקױפט. כל זמן, זאָגט ער אַ מענש לעבט, דאַרף ער אַרבײטען, ניט אָנקומען צו קײנעם. ער איז אַ הױכער, אַ דאַרער, מיט רױטע אױגען און מיט אַ מורא'דיגער נאָז, אונטען ברײט, אױבען שמאָל, און אױסגעבױגען װי אַ שופר. איך האָב מורא, אױב עס איז איהם ניט געקומען פון דעם, װאָס ער שמעקט טאַבעקע. ער איז אַ זקן. ער איז אַלט אפשר הונדערט יאָהר און איז נאָך בײַ אַלע געדאַנקען. ס'איז אַ סברה, אַז ער האָט נאָך הײַנט אױך מעהר שכל װי זײַנע צװײ זיהן: הערש לײב דער מעלאַניק און שניאור דער זײגערמאַכער. הערש לײב דער מעלאַניק — דאָס איז פיני'ס פאָטער. הערש לײב דער מעלאַניק איז אױך אַזױ דין און הױך װי רב העסי. ער האָט אױך אַ גרױסע נאָז, נאָר ער שמעקט ניט קײן טאַבעקע. אפשר װעט ער אַמאָל שמעקען. דערװײַל נאָך ניט. ער איז אַ מעלאַניק פון אױװענס. ער מאַכט אױװענס. אַלע זאָגען אױף איהם,

אַז ער איז אַ קאָפּמענטש. ער האָט טאַקע אַ גרויסען שטערן. מע זאָל איהם געוועזען, זאָגט ער, לערנען אַ מלאכה, וואָלט ער זיין אַיי־נער אין דער וועלט. עס איז גאָר ניטאָ קיין זאַך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל עס ניט פערשטעהן מיט'ן שכל. אַזוי זאָגט ער אַליין אויף זיך. אַלצדינג האַפּט ער מיט'ן קוק. אויוועגנס מאַכען האָט ער זיך אויסגעלערנט פון זיך אַליין. ער האָט געזעהען אַ פּאָר מאָל, ווי איוואַן פּיטשקור מאַכט אויוועגנס, האָט ער זיך געהאַלטען ביי די זייטען פון געלעכטער. ער האָט געזאָגט, אַז דער גוי הויבט ניט אָן צו פערשטעהן, וואָס הייסט אַנ'אויוועגן. איז ער געקומען אַהיים און האָט צעוואָרפען דעם אויוועגן און האָט אַוועקגעשטעלט, טאַקי פון די זעלבע ציגעל, איין אַנדער אויוועגן. די ערשטע צייט האָט דער אויוועגן גע־רויכערט, מע האָט געקאָנט דערשטיקט ווערען. האָט ער צעוואָרפען דעם אויוועגן און געשטעלט אַ נייעם אויוועגן. אַזוי עטליכע מאָל, ביז ער איז געוואָרען דער בעריהמטער מעכאַניק. ער האָט מיט זיין אַיי־גענעם שכל דערקלערט אַזאַ מין אויוועגן, וואָס ס'איז גענוג מע זאָל איהם הייצען איין מאָל אין אַכט טעג. דער גאַנצער חסרון, ער האָט נאָך ניט די ציגעל, זאָגט ער, וואָס מע דאַרף דערצו האָבען. ווען מען גיט איהם, זאָגט ער, „קאַכליאָווע" ציגעל, שטעלט ער אַייך אויף איין אויוועגן, וואָס מע דאַרף איהם געהן זעהען אויף חדושים! ער זאָגט, אַז אין איין אויוועגן ליגט מעהר שכל, ווי אין אַ זייגער. דאָס זאָגט ער שוין אויף צו להכעיס זיין ברודער שניאור. זיין ברודער שניאור איז יונגער פון איהם און העלער פון איהם און האָט אויך אַ לאַנגע נאָז און איז אַ זייגערמאַכער. געוואָלט האָט ער גאָר זיין אַ רב, אָדער אַ שוחט, אָדער אַ מלמד. אַזאַ קאָפּ האָט ער געהאַט צום לערנען. האָט ער בעסער געוואָלט זיין אַ זייגערמאַכער. ווי קומט צו איהם זייגערמאַכעריי? וועט איהר הערען.

אַז ער איז נאָך געוועזען אַ יונגעל און האָט געלערנט אין חדר, אַזוי דערצעהלט שניאור אַליין, האָט איהם דער קאָפּ געטראָגען אויף גרויסע זאַכען. למשל, דערגעהן דעם שכל פון אַ שלאָס. פאַרוואָס אַז מע טהוט אַ דרעה רעכטס, עפענט עס זיך, און אַז מע טהוט אַ דרעה לינקס, פערשליסט עס זיך? אָדער ווי אַזוי געהט אַ זייגער? פאַר וואָס שלאָגט ער אַקוראַט דעמאָלט, ווען דער גרויסער ווייזער קומט צו צום צוועלף? דאָס ערשטע מאָל, אַז ער האָט, זאָגט ער, דערזעהען אַ זייגער מיט אַ פויגעל, איז ער שיער ניט אַראָב

פון זינגען. דעם זייגער מיט'ן פויגעל האָט דער אַלטער רב העסי בעקומען אַ מתנה פון איין אויסגעדינטען פּאָלקאָווניק, װאָס פלעגט איהם געבען אַרבייט. אַלע שעה, אַז דער זייגער האָט בעדאַרפט קלינגען, האָט זיך אויפגעעפענט אַ טהירעל און ס'איז אַרויס אַ פויגעל מיט אַ קו־קו! דער פויגעל איז געװען נאַטירליך, װי לעבעדיג. איהר קענט פערשטעהן, אַז אפילו די קאַץ האָט געהאַט אַ טעות. אַלע מאָל װען דער פויגעל איז אַרויס מיט אַ קו־קו, פלעגט זיך די קאַץ אָנבלאָזען און פלעגט איהם װעלען חאַפּען. שניאור האָט זיך געגעבען דאָס װאָרט, אַז ער מוז דערגעהן דעם שכל פונ'ם פויגעל. איינמאָל, אַז קיינער איז ניט געװען אין דער היים, האָט ער זיך צוגעחאַפּט צום זייגער. ער האָט איהם אַראָבגענומען פון װאַנד, אָבגעדרעהט אַלע שרייפלעך און אַרויסגענומען די געדערים. איז אָנגעקומען דער פּאָטער, האָט ער איהם אַזוי געשלאָגען, אַז מ'האָט שוין נישט געהאַלטען פון זיין לעבען. עד היום, זאָגט ער, שטעהען ביי איהם סימנים אויפ'ן לייב. ער האָט אָבער אויסגעפיהרט זיינס — ער איז אַ זייגערמאַכער. איך װייס ניט, צי ער איז פון די בעסטע, נאָר ער נעהמט נישט טייער און מאַכט גיך. מיין ברודער אליהו האָט ביי איהם שוין װיפיעל מאָל צורעכט געמאַכט דעם זייגער. כמעט אַ װאָך איבער אַ װאָך פערריכט ער איהם דעם זייגער. אַ מאָדנער זייגער ביי מיין ברודער אליהו: אָדער ער לויפט משוגע'נערהייט, אָדער ער געהט איינגעהאַלטען מיט אַ שעה פיער, אָדער ער שטעלט זיך גאָר אַװעק — און טהוט איהם עפּעס! מיין ברודער אליהו װאָלט אפשר געגאַנגען צו איין אַנדער זייגערמאַכער, פּאַסט איהם ניט פאַר זיין חבר פיני. זיין חבר פיני זאָגט, אַז שולדיג איז מסתמא דער זייגער, ניט דער פּעטער שניאור. װאָרום ממה־נפשך: איז דער זייגער אַ זייגער, װעט דאָך איהם יעדער זייגערמאַכער קענען צורעכט מאַכען. אלא װאָס דען? דער זייגער אַליין איז קיין זייגער ניט, הייסט װאָס װעט איהם העלפען דער זייגערמאַכער?

געהט זאָגט, אַז ער איז אומגערעכט!

ב.

מיין ברודער אליהו'ס חבר פיני איז אויך אַ קאָפּמענש, אַזוי װי זיין טאַטע הערש לייב דער מעכאַניק און אַזוי װי זיין פּעטער שניאור דער זייגערמאַכער. אַ נאָז האָט ער אויך אַ לאַנגע אַזוי װי זיי. נעזעריג זענען

זײ אַלע, די גאַנצע משפחה זײערע. זײ האָבען אַ מוהמע קרײַני, האָט זי אַ טאָכטער מלכה, האָט זי אַ נאָז, וואָס מע דאַרף געהן קוקען אויף חדושים. און ניט אַזוי די נאָז, ווי דאָס פנים. ס'איז גאָרנישט קײַן מענשליך פנים. זעהט אויס ווי אַ פויגעל, אָדער ווי אַ חיה. זי שעמט זיך אַרויסגעהן אויף דער גאַס. ס'איז אויף איהר אַ גאָט'ס רחמנות! פיני איז אַ ביסעל אָן איהר געראָטען, נאָר ער איז אַ מאַנסביל. אַ מאַנסביל מאַכט נישט אויס. ער זעהט אפילו אויס מאָדנע. אַז איהר טהוט אויף איהם אַ קוק, מוזט איהר זיך צולאַכען. נישט גענוג וואָס ער איז דין און הויך, האָט ער אַ פאָר לאַנגע אויערן, אַ לאַנגען האַלז ווי אַ גאָנער, און אַ נידעריגע ראיה דערצו. וואו ער זאָל ניט געהן, מוז ער זיך מיט עמיצען צובוצקען. שטעלט ער זיך אַוועק, מוז ער עמיצען אָנטרעטען אויפ'ן פוס. אײן הויז מוז בײַ איהם זײַן פערקאַטשעט. אײן זאָק מוז זײַן אַראָבגעלאָזט. דאָס העמד מוז זײַן צושפיליעט. דאָס שניפּסעל מוז זײַן פון יענער זײַט. און אַז ער רעדט, חאָרכעלט ער, און האָט ליעב צו-קערקעס. ווען איהר זאָלט איהם נישט בעגעגענען, האַלט ער עפּעס אין מויל און סמאָצקעט. דערפאַר איז ער אָבער אַ געראָטענע כלי. ניטאָ אײן זאַך אויף דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט קענען. מיט זײַן לערנען האָט ער, זאָגט מען, אַריבערגעיאָגט דעם רב. מיט זײַן שרײַבען וועט ער פערשטעקען אין גאַרטעל אַלע קענערס. אַחוץ וואָס ער האָט אַ זעל-טענע האַנדשריפט, איז ער אַ גרויסער בריה אויף גראַמען. וואָס ער זאָל ניט שרײַבען, שרײַבט ער מיט גראַמען. ער האָט שוין בעשריבען די גאַנצע שטאָדט: דעם רב, דעם שוחט, די גבאים, די יאַטקעס, זײַן אײגענע משפחה — אַלעמען האָט ער שוין בעשריבען, און אַלעמען אין גראַמען. פיני'ס גראַמען זענען אַ צײַט אַרומגעגאַנגען פון האַנד צו האַנד און מע האָט זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער. אַנדערע האָבען זײ אויס-געלערנט אויף אויסווײניג. למשל, איך געדענק אַ פאָר פון זײַנע גראַמען:

אונזער גבאי,
רב שמואל אבא,
האָט אַ גרויסען בויך,
זיצט בײַם טישעל,
לאַקחענט פון דער שיסעל,
אַז עס געהט אַ רויך!
זײַן ווײַב נחמה,

א כשר'ע נשמה —
איך וויל פון איהר ניט רעדען.
זיִ איז קליִג
וויִ דעם רבינס ציִג —
חאפּט דער רוח זייַ בּיידען.

דיִ גאַנצע שטאָדט האָט געקאָכט מיִט דיִ דאָזיִגע גראַמען. אייַנער האָט צוגעמאַכט צו דעם א ניגון פון זמירות. דיִ גאַנצע שטאָדט האָט זיִך ארומגעטראָגען מיִט'ן ליִעדעל, ביִז ס'איז אָנגעקומען צום גבאי מיִט דער גבאי'טע. האָבען זייַ געשיִקט רופען צו זיִך דעם פאָטער, הערש לייַב דעם מעכאַניִק, און האָבען געוויינט פאר איהם מיִט טרעהרען. זייַ האָבען איהם געפרעגט, וואָס האָט צו זייַ זייַן פיניִ?... געקומען אהיים, האָט דער פאָטער, הערש לייַב דער מעכאַניִק, אריינגערופען פיניִ'ן אין שטוב אריין, פערשלאָסען טהיִר און טויער און האָט איהם גוט אריינגעציִמבעלט. ער האָט איהם אזוי לאַנג געשמיִסען, ביִז פיניִ האָט איהם געמוזט געבען תקיעת כף, אַז ער וועט שוין מעהר קיין גראַמען ניִט שרייבען, ווייַל ער וועט לעבען.

ג.

פון דעמאָלט אָן שרייבּט שוין פיניִ מעהר ניִט קיין גראַמען. עס קריכען איהם שוין ניִט אין קאָפּ קיין גראַמען. ער איז אויף גרויסע צרות, אזוי זאָגט אויף זיִך פיניִ אַליין. עס האָט זיִך איהם פערגלוסט חתונה האָבען. דאָס הייסט, ניִט איהם, זייַן טאַטען הערש לייַב האָט זיִך פערגלוסט, אַז פיניִ זאָל חתונה האָבען און זאָל ווערען א „מענטש". פיניִ האָט חתונה געהאַט פאַר א מיִלנערס א טאָכטער. דער מיִלנער האָט איהם געשענקט א קלייטעל פון מעהל. מייַן ברודער אליהו איז איהם מקנא, וואָס ער האָט א געשעפט. פיניִ לאַכט פון איהם. ער זאָגט, ס'איז א געשעפט, נאָר ניִט פאַר איהם. וואָס איז דאָס, זאָגט ער, פאַר אַ עובדא פּאַטשקען זיִך מיִט מעהל? דאָס פאַסט, זאָגט ער, פאַר א גראָבען יונג. פאַר א מיִלנער... וואָס איז ער, זאָגט ער, שולדיִג, אַז ער קען ניִט זיִצען אין קלייט? ער קען ניִט, זאָגט ער. דער קאָפּ טראָגט איהם, דער קאָפּ פליִהט. ס'איז בייַ זייַ, זאָגט ער, אזא משפּחה פון פליִהענדיִגע קעפּ...

אזוי זאָגט פיניִ און וויִל ניִט געהן אין קלייט אריין. ער וועט בעס־

סער, זאָגט ער, זיצען איבער אַ ביבעל, וועט ער מעהר הנאה האָבען. זיין שווער, דער מילנער, איז דערפאר גוט ברוגז, נאָר ער מוז שוויי-גען. ער האָט מורא פאר׳ן איידים, ער זאָל איהם ניט בעשרייבען, און אויסערדעם איז די טאָכטער ביי איהם זעהר ציטעריג. זי איז אַ בת-יחידה. טייבעל הייסט זי. זי איז אַ ביסעל קאַסאָקע אויף איין אויג, נאָר זעהר אַ גוטע. מיין מאַמע זאָגט אויף איהר, אַז זי איז אָהן אַ גאַל. איך פערשטעה ניט וואָס הייסט, זי איז אָהן אַ גאַל? וואו איז אַהינגעקו-מען איהר גאַל?... גאַנצע טעג זיצט זי אין קלייט, און פיני איז אין דער היים. מיר קומען צו איהם מיט מיין ברודער אליהו כמעט אַלע טאָג. ער רעדט זיך אויס פאר אונז דאָס האַרץ. אַלע מאָל ווען מיר קומען צו איהם, זיפצט ער און קרעכצט און בעקלאָגט זיך אויף זיין פינסטער מזל. ס׳איז איהם דאָ אייננ, זאָגט ער, און דושנע. ער פיהלט, זאָגט ער, אַז ער ווערט דערוואָרגען. ער זאָל זיין, זאָגט ער, אין איין אַנדער שטאָדט, וואָלט געוועזען גאָר אַנדערש. ווען מע לאָזט איהם, זאָגט ער, ארויס פון דאַנען חאָטש אויף איין יאָהר, קעהרט ער איבער די וועלט! אַזוי זאָגט ער צו מיין ברודער אליהו. קיינעם פער-גלויבט ער נישט אַזוי פיעל, וויפיעל מיין ברודער אליהו. ער ווייזט איהם בריעף, וואָס ער האָט. די בריעף זענען פון גרויסע מענשען. די „גרויסע מענשען״ שרייבען איהם, אַז ער האָט אין זיך עפּעס אינוויינינג. פיני זאָגט, אַז ער אַליין פיהלט אויך, אַז ער האָט אין זיך עפּעס איני-וויינינג. איך קוק אויף איהם און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס האָט ער אַזעלכעס אין זיך אינוויינינג?...״

ד.

איינמאָל קומט צו אונז פיני און רופט אַרויס מיין ברודער אליהו אויף אַ סוד. וויבאַלד אַ סוד, מוז איך וויסען. איך האָב ליעב וויסען אַלע סודות. איך געה זיי נאָך פון הינטען און הער זיך איין און חאַפּ ווערטער. פיני רעדט און מיין ברודער אליהו רעדט. איך גיב אייך איבער זייערע בייידענס ווערטער:

פיני: וואָס ווע͏לען מיר דאָ אויסזיצען?

אליהו: איך זאָג אויך דאָס איינענע.

פיני: אָט האָב איך געלייענט, אַז איינער איז אַוועקגעפאָהרען אָהן מיט פינף פינגער. אַ האַלב יאָהר געשלאָפען אין דרויסען, געע-

קעהרט די גאַסען פאַר'ן שטיקעל ברויט.

אליהו: נו, און היינט?

פיני: אויף אונז ביידען געזאָגט געוואָרען.

אליהו: אַזוי?

פיני: רויטשילד איז אַקעגען איהם איין אביון!

אליהו: אַזוי?

פיני: אַזוי! אַזוי! וואָס זשע? איך וועל דיך אָבנאַרען? איך האָב שוין גערעדט מיט מיין טייבלען.

אליהו: וואָס זשע זאָגט זי?

פיני: וואָס זאָל זי זאָגען? זי פאָהרט.

אליהו: זי פאָהרט? נו, און דער שוועהר?

פיני: ווער הערט איהם? אַז איך וועל אַוועקפאָהרען אַליין, ווער וועט איהם זיין בעסער? ער זעהט דאָך, אַז דער קאָפּ טראָגט מיך, איך קען דאָ ניט זיין!

אליהו: און איך, מיינסטו, קען דאָ זיין?

פיני: טאָ לאָמיר זיך אויפהויבען און לאָמיר פאָהרען.

אליהו: אויפהויבען און פאָהרען? מיט וואָס?

פיני: שיפסקאַרטען גיט מען דאָך אונז אומזיסט, נאַרעלע.

אליהו: וואָס הייסט, אומזיסט?

פיני: אויף אויסצאָהלען. מיר וועלען זיי אַמאָל אויסצאָהלען. דערווייל האָבען מיר זיי אומזיסט.

אליהו: נו, און ביז'ן שיף? הוצאות? היינט בילעטען? באַהן?

פיני: וויפיעל בילעטען דאַרפען מיר דען האָבען, נאַרעלע?

אליהו: אדרבה, וויפיעל דאַרפען מיר האָבען?

פיני: רעכען אויס: איך און מיין טייבעל איז ניט צוויי. דו און דיין ברכה צוויי, איז ניט פיער.

אליהו: און די מאַמע איז ניט פינף.

פיני: איז פינף.

אליהו: נו, און מאָטעל?

פיני: פאַר איהם איז גענוג אַ האַלבער בילעט... און אפשר קיין האַלבער אויך ניט... מיר וועלען זאָגען, אַז ער איז נאָך ניט אַלט קיין דריי יאָהר.

אליהו: ביזט משוגע?

* * *

וואָס זאָל איך טהון? איך קען מיך מעהר נישט איינהאַלטען. פאַר גרויס פרייד לאָז איך אַרויס אַ קוויטש. בּיידע דרעהען זיך אויס צו מיר.

— אַוועק, דו שייגעץ! וואָס פאַר אַ תּנועה זיך אונטערהערען, אַז גרויסע ריידען צווישען זיך?

איך לאָז מיך לויפען, שפּרינג אונטער און פּאַטש מיך מיט בּיידע הענד אין די ליטקעס פון די פיס. אַ קלייניגקייט — איך פאָהר!.., שיף!... בּאַהן... בּילעט... אַ האַלבּער בּילעט!... וואוהין, אַ שטיינער, פאָהרען מיר? איך וויל גאָרניט וויסען וואוהין. וואָס געהט׳ס מיך אָן וואוהין? איך פאָהר און גענוג! איהר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגען? אַז מיר זאָלען זיך וועלען גוט אויסרעכענען, בּין איך דאָך נאָך קיינמאָל אויף מיין לעבען אין ערגעץ נישט געפאָהרען. איך ווייס אפילו נישט דעם טעם, וואָס הייסט דאָס פאָהרען? אַ בּיסעל האָבּ איך יאָ פערזוכט דעם טעם. איך בּין אַמאָל זיך דורכגעפאָהרען אויף אונזער שכנ׳ס ציג, האָט דאָס מיר געקאָסט טייער. אַחוץ וואָס איך בּין געפאַלען און צובּלוטיגט זיך די נאָז, האָבּ איך נאָך געכאַפּט אַ פּאָר פּעטש אויך. דערפאַר רעכען איך ניט די נסיעה.

איך בּין דעם גאַנצען טאָג ווי אַ צומישטער. איך האָבּ פערלאָרען דעם אַפּעטיט צום עסען. בּיינאַכט חלומ׳ט זיך מיר, אַז איך פאָהר. ניט איך פאָהר, נאָר איך פליה. איך האָבּ פליגעל ווי אַ טויבּ און איך פליה. לעבען זאָל אונזער חבר פּיני! ער בּעקומט אין מיינע אויגען טויזענד מאָל מעהר חן ווי פריהער. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך איהם געקושט און געהאַלזט. אַ טייערער פּיני דאָס איז!

נו, האָבּ איך אייך נישט געזאָגט, אַז ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען?

שַׁאט, מִיר פָאהֶרען קַיין אַמֶעריקַא.

א.

שאַט, מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ! וואו איז אַמעריקאַ? — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז ס'איז ווייט, שרעקליך ווייט. מע דאַרף אַהין פאָהרען און פאָהרען אַזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אַז מע קומט, איז פאַרהאַן אַ „קעסטיל=גאַרטעל". דאָרט, אין „קעסטיל=גאַרטעל", טהוט מען אייך אויס נאַקעט און מע קוקט אייך אין די אויגען. האָט איהר געזונדע אויגען, איז גוט. אלא ניט, פאָהרט זייט מוחל צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונדע אויגען. איינמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טהון מיט די אויגען. יונגלעך פון דער שקאָלע האָבען מיך דערטאַפּט, אַוועקגעלעגט און אַריינגעבלאָזען מיר אין די אויגען אַריין טאַבאַק. אַי, האָט זיי מיין ברודער אליהו געפּאַטשט! איצט זענען ביי מיר די אויגען לויטער ווי קרישטאָל. זעהט איהר, מיט מיין מאַמען איז ניט פרעהליך. אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. ווער איז שולדיג? אַז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זינט דער טאַטע איז געשטאָרבען האָט זי נאָך גאָרניט אויפגעהערט צו וויינען.

— אום גאָטעס ווילען! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף אונז! איבער דיר וועלען מיר חלילה אַלע דאַרפען פאָהרען צוריק!

אַזוי טענה'ט מיט איהר מיין ברודער אליהו, און זי ענטפערט איהם:

— נאַריש קינד וואָס דו ביזט! איך וויין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָהן מיר!...

אַזוי זאָגט די מאַמע, ווישט די אויגען אין פאַרטוך און נעהמט זיך צום בעטגעוואַנד, צו די קישענס. מע דאַרף איבערשיטען אַלע קישענס. אַמעריקאַ איז אַ לאַנד, וואו ס'איז ניטאָ קיין קישענס. אַלסדינג איז דאָרט דאָ, נאָר ניט קיין קישענס. ווי אַזוי שלאָפען דאָרט די מענשען — פערשטעה איך ניט. עס דאַרף זיין האַרט צוקאָפּענס! מיין שוועגערין ברכה

העלפט איהר איבערשיטען די קישענס. מיר האבען, ניט צו פערזינדי־גען, היבשע עטליכע קישענס. דריי גרויסע איבערבעטען מיט זעקס קי־שענס מיט פיער קליינע קישעלעך. ממזורים׳לעך הייסען זיי. פון אלע פיער ממזורים׳לעך מאכט די מאמע איין קישען. אנ׳עבירה. איך האב ליעב די קליינע ממזורים׳לעך בעסער פון די גרויסע. איך שפיעל זיך מיט זיי אמאל אין דער פריה. איך מאך פון זיי א המן־טאש, א ספאדיק...

— מיר וועלען קומען, אם ירצה השם, געזונדערהייד אהין, וועלען מיר זיי צוריק איבערשיטען אין קליינע ממזורים׳לעך.

אזוי זאגט די מאמע צו מיר און צו מיין שוועגערין ברכה און גיט איהר אנצוהערעניש, אז זי זאל אויך אזוי טהון. מיין שוועגערין ברכה טהוט אויך אזוי, חאטש זי איז פון דער נסיעה ניט צופריעדען. ס׳איז איהר שווער זיך שיידען מיט איהר טאטע־מאמע. מע זאל איהר געווען, זאגט זי, זאגען פאראיאהרען אין דער צייט, אז זי וועט פאהרען קיין אמעריקא, וואלט זי יענעם, זאגט זי, אנגעשפיגען א פולען פנים.

— מע זאל מיר געווען זאגען פאראיאהרען, אז איך וועל זיין אנ׳אלמנה...

אזוי זאגט די מאמע און צעוויינט זיך. דערזעהט מיין ברודער אליהו און מאכט א געוואלד:

— ווידער אמאל געוויינט? ווילסט אונז אפנים אלעמען אומגליק־ליך מאכען?!...

ב.

טאמער איז קארג, טראגט עס אן אונזער שכנה פעסי. דער־זעהען אונז ביי דער ארבייט, ווי מיר שיטען איבער די קישענס, שטעלט זי זיך אוועק אונז אויסריידען א ביסעל דאס הארץ. זי לייענט אונז א גאנ־צע תחינה:

— פאהרט איהר, הייסט עס, טאקע קיין אמעריקא? הלואי דער אויבערשטער זאל געבען, איהר זאלט קומען געזונדערהייד און זאלט דארט בעגליקען, ביי גאט איז אלעס מעגליך. אט איז פאראיאהרען אוועקגעפאה־רען מיינע אנ׳אייגענע, ריוועל הייסט זי, מיט איהר מאן הילי. שרייבען זיי, אז זיי מוטשען זיך, נאר זיי מאכען א לעבען... וויפיעל מע בעט זיך בא זיי, זיי זאלען שרייבען ווי מענשען: וואס און ווען און ווי אזוי? ענטפערן זיי: אמעריקא איז א לאנד פאר אלעמען. יעדער מוטשעט זיך

און מאַכט אַ לעבען . . . האָט איהר עפּעס צו זיי? נאָך גוט וואָס זיי שרייבען חאָטש. די ערשטע צייט האָבען זיי גאָרניט געשריבען, פערגעסען דעם זיי־געזונד. מיר האָבען שוין געמיינט, אַז זיי זענען חלילה אַריינגעפאַלען אין ים אַריין. ערשט העט ווייס איך ווען, קומט אָן אַ ידיעה, אַז זיי זענען שוין אַ דאַנק גאָט אין אַמעריקאַ. זיי מוטשען זיך און מאַכען אַ לעבען! . . . אודאי זאָג איך אייך, איז כדאי דער גאַנצער טאַרעראַם, מיט׳ן ברעכען זיך, מיט׳ן איבערשיטען דאָס בעטגעוואַנד, מיט׳ן פאָהרען איבער׳ן ים, מיט נאָך אַזעלכע זאַכען!

— איך בעט אייך, איהר וועט אַמאָל אויפהערען לעגען קניידלעך?

אַזוי פאַלט אָן מיין ברודער אליהו אויף אונזער שכנה פּעסי און בעקומט פון איהר אַ פאַרציע:

— לעגען קניידלעך? זעה נאַר, אַ גאַנצער חכם פון דער מה־נשתנה. ער פאָהרט קיין אַמעריקאַ זיך מוטשען און מאַכען אַ לעבען! ווי לאַנג האָב איך דיך געהאַלטען אויף די הענד, זיך געניאַנטשעט, געהאַט צו טהון? אַנו, פרעג נאַר די מאַמע דיינע, וואָס איך האָב געהאַט מיט׳ן בייגדעל, וואָס דו האָסט קינדווייז איינגעשלונגען איינמאָל פרייטאָג צו נאַכטס ביי די פיש. ווען ניט איך טהו דיך אַ חאַפּ פון אונטען איינס צוויי דריי, וואָלסטו שוין איצטער ניט געפאָהרען קיין אַמעריקאַ זיך מוטשען און מאַכען אַ לעבען.

אונזער שכנה פּעסי וואָלט נאָך גערעדט און גערעדט. אַ גליק, וואָס די מאַמע מישט זיך אַריין און הויבט אָן צו איהר מיט גוטען:

— איך בעט אייך, פּעסינוּ, נשמה׳ניו, האַרצעניו, ליובעניו, זאָלט איהר מיר זיין געזונד און שטאַרק! . . .

מעהר קאָן די מאַמע ניט רעדען. זי צעוויינט זיך. דערזעהט מיין ברודער אליהו, אַז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדען. ער טהוט אַ וואָרף די אַרבייט און לויפט אַרויס פון שטוב מיט אַ קלאַפּ די טהיר:

— לאָז דאָס געהן אין דר׳ערד אַריין!

ג.

אין שטוב איז שוין ביי אונז פוסט — אַ חורבה. דער אלקיר איז פול מיט פעקלעך און מיט בעטגעוואַנד. דאָס בעטגעוואַנד פערנעהמט כמעט ביז דער סטעליע. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפּע איך מיך אַרויף אויף אַלע קישענס און גליטש מיך אַראָב, ווי אויף אַ שליטען. מיר

דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכען קאָכט מען שוין ניט ביי אונז פון לאַנג. מיין ברודער אליהו ברענגט פון מאַרק אַ געטריקענט פישעל, עסען מיר דאָס מיט ציבעלע. פישעל מיט ציבעלע — וואָס קען זיין נאָך בעסער פון דעם? אונזער חבר פיני עסט אויך מיט אונז. ער איז דאָך פון תמיד אַ פערטראָגענער. דער קאָפּ פליהט ביי איהם. נאָר פון זינט מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ, איז ער גאָר צודולט. אַזוי זאָגט אויף איהם די מאַמע. איין הויז איז ביי איהם פערקאַטשעט אַרויף, איין זאָק אַראָב. דאָס האַלזטיכעל שפּאַרט שוין אָן אויף יענער זייט. און קומט ער אַריין צו אונז אין שטוב, אַזוי מוז ער חאַפּען אַ זעץ אין שטערן. אַלע מאָל האָט צו איהם מיין מאַמע דיזעלבע טענה:

— דו זעהסט דאָך, אַז דו ביזט הויך אויסגעוואַקסען, בויגט מען זיך איין אַ ביסעל.

— ער האָט אַ נידעריגע ראיה, מאַמע!

אַזוי פערענטפערט איהם מיין ברודער אליהו און ביידע געהען זיי מאַכען אַנ׳עק מיט אונזער האַלבער דירה. מען דאַרף זיך צושרייבען. מיר האָבען אונזער האַלבע דירה שוין לאַנג פערקויפט. אונזער האַלבע דירה האָט אָוועקגעקויפט זילי דער שניידער. אַזוי גיך קויפט אַ שניידער אַ דירה! אַ גרויסער נודניק אָט דער זילי דער שניידער! פריהער איז ער דריי מאָל אַ טאָג געקומען אָנקוקען אונזער האַלבע דירה איינער אַליין. געשמעקט די ווענד, געטאַפּט דעם קוימען, געקראָכען אויפ׳ן בוידעם, בעטראַכט דעם דאַך. נאָכדעם האָט ער געבראַכט דאָס ווייב מעני הייסט זי. ווען איך קוק אויף איהר, מוז איך מיך צולאַכען. אונזער שכנה׳ס קעלבעל האָט אויך געהייסען „מעני“. ביידע „מעני׳ס“ האָבען איין פּנים. מעני דאָס קעלבעל האָט געהאַט אַ ווייסע מאָרדע מיט קיילעכדיגע אויגען. מעני דעם שניידערס אויך אַזוי... שפּעטער האָט זילי דער שניידער אָנגעהויבען פיהרען מבינים אָנקוקען די דירה. צום מייסטען שניידערס. יעדער האָט געפונען אויף אונזער האַלבער דירה אַנ׳אַנדער חסרון. ביז ס׳איז געבליבען, מען זאָל אַראָפּברענגען פּיני׳ס טאַטען, הערש לייב דעם מעכאַניק. הערש לייב דער מעכאַניק איז אַ מבין אויף דירות. ער איז אַנ׳ערליכער מענש. אויף איהם קען מען זיך פערלאָזען. הערש לייב טהוט צוליעב, ער בעטראַכט אונזער האַלבע דירה פון אַלע זייטען, ער הויבט אויף דעם קאָפּ ווי הויך ער איז, פערקאַטשעט זיאָס היטעל, טהוט זיך אַ קראַץ אונטערן האַלז און אַ זאָג:

 6

— אַט די דירה קאָן שטעהן, בלי גוזמא, אַ יאָהר הונדערט, אויב נישט מעהר.

חאַפּט זיך אַרויס איינער אַ שניידער, פון זילי דעם שניידערס מבינים.

-- געוויס! אַבי מען זאָל זי נאָר איבערשיטען מיט ציגעל, אונ־טערשפּאַרען מיט אַ פּאָר גוטע אַבּאַפּאָלקעס, אַריינהמאַליען פיער נייע ווענד און אַרויפציִמבלען אַ בלעכענעם דאַך, וועט זי שטעהן און שטעהן, אם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען!

מע זאָל געוועזען הערש לייב דעם מעכאַניק, אַ שטייגער, אויס־שעלטען אין טאַטען אַריין, אָדער אָבגיסען מיט אַ טאָפּ זודיג וואַסער, וואָלט ער ניט בעדאַרפט ווערען מעהר אין כעס. ער האָט נאָר געוואָלט וויסען איין זאַך: „ווי האָט דאָס אין זיך אַ יוד אַ פּאַרך, אַ שניידער, אַ גנב, אַ פּאַליגע, אַזאַ פּאָטעפּאַלנאָסט צו ריידען מיט איהם, מיט הערש לייב דעם מעכאַניק, אַזעלכע ווערטער, מיט אַזעלכע רייד, מיט אַזעלכע דבורים, מיט אַזאַ שפּראַך, און מיט אַזאַ לשון?!" איך בין אומזיסט געוועזען פרעהליך: איך האָב געמיינט, אָט־אָט פליהען פּעטש. צום סוף האָבען זיך אַריינגעלעגט מענשען (אומעטום וואַקסען אויס „מענשען"!) און מען האָט זיי צונומען, און מען האָט געמאַכט שלום, און מען האָט זיך אָנגעהויבען דינגען, און מען האָט זיך אויסגעגלייכט מיט'ן מקח, און מען האָט געשיקט נאָך בראָנפען, און מען האָט געטרונקען לחיים. מען האָט אונז געווינשעוועט, מיר זאָלען פאָהרען געזונד און קומען געזונד און מאַכען גוטע געשעפטען און פערדינען אַ סך געלד און קומען צו־ריק, אם ירצה השם...

— פאַוואָלי! ניט אַזוי גיך קומט מען צוריק פון אַמעריקאַ, — זאָגט מיין ברודער אליהו, און עס פערבינדט זיך אַ שמועס וועגען אַמע־ריקאַ. הערש לייב דער מעכאַניק ווינשט זיך אַזאַ שטיק געלד, ווי מיר וועלען אַלע, אם ירצה השם, קומען צוריק פון אַמעריקאַ. ווען ניט דער „פּריזיוו", וואָלט ער זיין פּיני'ן, זאָגט ער, ניט געלאָזט פאָהרען קיין אַמעריקאַ. אַמעריקאַ, זאָגט ער, איז פּע! פרעגט איהם זילי דער שניידער, ער זאָל קיין פעראיבעל ניט האָבען, מיט וואָס איז אַמעריקאַ פּע? ענטפערט איהם הערש לייב: דערפאַר ווייל אַמעריקאַ איז אַ פּאַס־קודנע לאַנד. פרעגט איהם ווידער אַמאָל זילי דער שניידער, ער זאָל קיין פעראיבעל ניט האָבען, פון וואַנען ווייסט ער, אַז אַמעריקאַ איז אַ פּאַסקודנע לאַנד? ענטפערט איהם הערש לייב, אַז ער פערשטעהט דאָס

על פּי שכל. זאָגט איהם זיליִ, ער זאָל איהם געבּען צו פערשטעהן דעם שכל. הויבּט אָן הערש לייבּ מעלאַניק צו שטאַמלען מיט דער צונג, גע־בּען צו פערשטעהן על פּי שכל, נאָר עס קלעפּט זיך ניט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, מחמת ער איז שוין אַ בּיסעל אונטער'ן גלעזעל. אַלע זענען אונטער'ן גלעזעל. אַלע פיהלען זיך גוט, אויסגעצייכענט גוט. איך אויך. נאָר די מאַמע מיינע בּעהאַלט אַלע מינוט דאָס פּנים אין פאַרטוך און ווישט די אויגען. מיין בּרודער אליהו קוקט אויף איהר און זאָגט צו איהר שטילערהייד:

— גזלנ'טע! דו האָסט קיין רחמנות ניט אויף די אויגען! דו קוי־לעסט אונז!...

ד.

איצט האָט זיך אָנגעהויבּען אַ נייע חתונה — געזעגענען זיך. פון שטוב צו שטוב געהען מיר זיך געזעגענען. מיר זענען שוין געווען בּיי אַלע אונזערע קרובים, שכנים און בּעקאַנטע. בּיי אונזער מחותן, יונה דעם בּעקער, האָבּען מיר פערבּראַכט אַ גאַנצען טאָג. אונזערע מחותנים האָבּען געמאַכט פאַר אונז אַ וואַרמעס, צונויפגערופען די משפחה, געשטעלט בּיער צום טיש. מיך האָט מען אָוועקגעזעצט בּעזונ־דער מיט מיין שווענגערינס שוועסטערל. אַלטע הייסט זי. איך האָבּ איי שוין אַמאָל דערצעהלט פון איהר. זי איז עלטער פון מיר מיט אַ יאָהר און טראָגט צוויי צעפּלעך צונויפגעדרעהט פון אונטען ווי אַ בּייגעל. מען האָט זי מיר אַמאָל גערעדט פאַר אַ כלה. פון דעמאָלט אָן, אַז מען זעהט אונז בּיידען, רופט מען אונז: „די חתן־כלה". פונדעסטוועגען שעמען מיר זיך ניט ריידען צווישען זיך. זי פרעגט בּיי מיר, אויבּ איך וועל נאָך איהר בּענקען? — געוויס וועל איך נאָך איהר בּענקען! נאָכ־דעם פרעגט זי מיך, אויבּ איך וועל איהר שרייבּען בּריוולעך פון אַמע־ריקאַ? — געוויס וועל איך איהר שרייבּען בּריוולעך פון אַמעריקאַ!

— ווי אַזוי וועסטו שרייבּען? דו קענסט דען שרייבּען?

— אַ טייערע מציאה אין אַמעריקאַ זיך אויסלערנען שרייבּען! — זאָג איך און האַלט די הענד אין די קעשענעס. אַלטע קוקט אויף מיר און שמייכעלט. איך ווייס וואָס זי שמייכעלט. זי מאַכט זיך אַ הארץ. זי איז מיר מקנא וואָס איך פאָהר, און זי ניט. אַלע זענען מיר מקנא, אפילו יאָסי דעם נגיד'ס יונגעל, העניך מיט'ן אויגעל, זאָל מיך קענען

דערטרינקען אין א לעפעל וואסער! ער שטעלט מיך אָב און מאַכט צו מיר מיט׳ן אויגעל:

— הער נאָר, דו, דו פאָהרסט קיין אַמעריקא?

— יאָ, איך פאָהר קיין אַמעריקא.

— וואָס וועסטו דאָרטען טהון? געהן איבער די הייזער?

זיין גליק, וואָס מיין ברודער אליהו איז דערביי געשטאַ. ער וואָלט איהם געגעבען א „געהן איבער די הייזער”!... איך וויל זיך מיט איהם ניט אָנהויבען, מיט אַזא לאָבוס. איך וויז איהם נאָר אַ צונג און לויף אַוועק צו אונזער שכנה פעסי זיך געזעגענען מיט איהר חאַליאַסטרע. אַ היבשע חאַליאַסטרע. איך האָב אייך שוין אַמאָל דערצעהלט פון זיי. אַלט שטיק, איינס אין איינס. אַלע אַלט רינגלען מיך אַרום. זיי פרעגען מיך, צי בין איך צופריעדען, וואָס איך פאָהר קיין אַמעריקא? אַ שענע מעשה, נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרוים — זיי זענען מיר גוט מקנא. מעהר פון אַלע איז מיר מקנא הערשעל. אָט דער, וואָס מען רופט איהם „ושתי”, דערפאַר וואָס ער האָט אַ גאָלי אויפ׳ן שטערן. ער לאָזט פון מיר קיין אויג ניט אַראָב. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו ועסט זיך עס אָנזעהען אַ וועלט!”

יאָ, איך וועל זיך אָנזעהען אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין!...

ה.

שוין געקומען לייזער מיט די „אָדלערס”. דריי ברענענדיגע פערד! זיי קענען ניט איינשטעהן אויף איין אָרט. אָדער זיי טופען מיט די פיס, אָדער זיי פאַרשקען מיט די נאָזלעכער, און בעשפריצען מיר דאָס פנים. איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טהון פריהער: צי איך זאָל קוקען אויף די פערד, צי איך זאָל העלפען טראָגען די פעקלעך מיט די קישענס אין וואָגען אריין. איך קען בעשטעהן ביידע זאַכען: איך שטעה ביי די פערד און זעה, ווי מע טראָגט די פעקלעך מיט די קישענס. אַ פולער וואָגען מיט פעקלעך און מיט קישענס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעוואַנד. שוין צייט אויפצוזעצען זיך און פאָהרען. מיר האָבען פינף און פערציג וויאָרסט צו דער דער באַהן. אַלע זענען שוין דאָ: איך, און מיין ברודער אליהו, און מיין שוועגערין ברכה, און אונזער חבר פיני, און זיין ווייב טייבעל און די גאַנצע משפחה זייערע: פיני׳ס טאַטע, הערש לייב מעלאַניק. שניאור דער זייגערמאַכער. פיני׳ס שוועהר און

שוויגער, דער מילנער מיט דער מילנערקע. און דער מוהמע קריינים טאָכטער מיט'ן פייגעלש פנים, און אפילו דער אַלטער זיידע רב העסי איז אויך געקומען אָנזאָגען פיני'ן, ווי אַזוי ער זאָל זיך פיהרען אין אַמעריקאַ. פון אונזער משפחה זענען געוועזען נור אונזערע מחותנים, יונה דער בעקער מיט זיינע בנים. אַנ'עבירה, וואָס איך האָב אייך ביז אַהער נאָך נישט בעקענט מיט זיי. איצט איז ניט די צייט. מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ. אַלע דרעהען זיך אַרום אונז, קוקען אויף אונז, גיבען אונז עצות, מיר זאָלען זיין געהיט פאַר גנבים.

— אין אַמעריקאַ איז נישטאָ קיין גנבים.

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און טאַפּט זיך ביי דער קעשענע, וואָס די מאַמע האָט איהם איינגענייהט אין אַזאַ אָרט, וואָס קיין גנב אין דער וועלט וועט ניט איינפאַלען, אַז דאָרט זאָל זיין אַ קעשענע. דאָרט ליעגט דאָס גאַנצע געלד, וואָס מיר האָבען אָבגעלייזט פאַר אונזער האַלבע דירה. אַפנים ס'איז דאָרט אַ היבשע פּויטיקע. וואָרום אַלע פרעגען איהם צי האָט ער חאָטש גוט בעהאַלטען דאָס געלד?

— גוט! גוט! האָט קיין יסורים ניט! — זאָגט מיין ברודער אליהו. עס איז איהם שוין פשוט נמאס געוואָרען איטליכען בעזונדער אָבגעבען דין וחשבון פאַר'ן געלד. דער עולם הויבט אָן זאָגען, מע זאָל זיך געזעגענען. אַלע הויבען אָן זיך גרייטען צום געזעגענען. מע טהוט זיך אַ חאַפּ — נישטאָ די מאַמע! וואו איז די מאַמע? קיינער ווייסט ניט, וואו איז די מאַמע! מיין ברודער אליהו איז אויסער זיך. אונזער חבר פיני האָט אינגאַנצען פערלאָרען דאָס האַלז-טיכעל. לייזער טרייבט האַלז און נאַקען. ער זאָגט, אַז מיר קענען פערשפּעטיגען די באַהן. שאַט! אָן געהט די מאַמע. דאָס פנים איז איהר רויט. די אויגען פערשוואָלען. מיין ברודער אליהו פאַלט צו צו איהר.

— וואָס איז מיט דיר? וואו ביסטו געוועזען?

— אויפ'ן הייליגען אָרט, זיך געזעגענען מיט'ן טאַטען...

מיין ברודער אליהו קערעוועט זיך אָב אָן אַ זייט. אַלע בלייבען שטעהן אָהן לשון. זינט מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס דער טאַטע קומט מיר אויפ'ן זינען. עס טהוט מיר אַ צופּ בייִם האַרצען. איך טראַכט מיך: „אַלע פאָהרען קיין אַמעריקאַ, און דער טאַטע נעבעך בלייבט דאָ, אויפ'ן הייליגען אָרט, איינער אַליין"... לאַנג טראַכטען לאָזט מען מיר ניט. מען טהוט אויף מיר אַ הוק און מע הייסט מיר קריכען אויפ'ן וואָגען. ווי אַזוי קען איך קריכען אויף אַזאַ

הויכען וואָגען מיט אזא בארג מיט בעטגעוואַנד ? ס׳איז דאָ אַנ׳עצה : לייפ־זער שטעלט מיר אונטער זיינע ברייטע פלייצעס. פלוצלונג ווערט אַ קושערייַ מיט אַ געוויין, אַ יללה. ערגער ווי תשעה־באב. מעהר פון אַלע וויינט די מאַמע. זי פאַלט אונזער שכנה פעסי אויפ׳ן האַלז און זאָגט : „איהר זענט מיר געווען אַ שוועסטער. געטרייער פון אַ שוועס־טער !“... אונזער שכנה פעסי וויינט ניט, נאָר איהר גראָבער גיידער טרייסעלט זיך און גרויסע טרעהרען ווי באָב קייקלען זיך איבער איהרע פעטע גלאַנצענדיגע באַקען. אַלע האָבען זיך שוין צוקושט, נאָר פיני נאָך נישט. זעהען פיני׳ן קושען זיך דאַרף מען נישט קיין טהעאַטער. מחמת ער האָט אַ נידעריגע ראיה, טרעפט ער ניט וואו מען דאַרף. אָדער ער קושט אין באָרד אַריין, אָדער אין שפיץ נאָז, אָדער ער טהוט זיך גאָר אַ בוצקע אין שטערן. דערצו האָט ער אַ טבע, אַז ער געהט, שפרינגט ער אונטער און פערטשעפּעיז זיך ביי זיינע אייגענע פיס. איך זאָג אייך, פון פיני׳ן קען מען בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג. דאַנקען השם יתברך, מיר זיצען שוין אין וואָגען. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגען אויפ׳ן וואָגען, אויבען אָן אויף די קישענס און צווישען די קישענס זיצען : די מאַמע, ברכה און טייבעל. פאָריטש (אַקעגען) — מיין ברו־דער אליהו און אונזער חבר פיני ; איך מיט לייזער׳ן — אויף דער קעלי־ניע. די מאַמע וויל אפילו, איך זאָל מיך אַוועקזעצען ביי איהר צופו־סענס. זאָגט אָבער מיין ברודער אליהו, אַז אויף דער קעלניע וועט מיר זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער ! אויף דער קעלניע זעה איך פאַר זיך די גאַנצע וועלט און די גאַנצע וועלט זעהט מיך. לייזער נעהמט זיך צו דער בייטש. דער עולם געזעגענט זיך נאָך. די ווייבער וויינען.

— זייט געזונד !

— פאָהרט געזונד !

— שרייבט אונז פון אייער געזונד !

— זייט מצליח !

— פערגעסט אונז ניט !

— שרייבט אַלע וואָך ! למען השם, יעדע וואָך אַ בריעף !

— לאָזט געריסען משה׳ן, מיט בתיה׳ן, מיט מאיר׳ן, מיט זלאַ־טען, מיט חנה פערלען, מיט שרה רחל׳ען, מיט זייערע קינדער.

— גאָר פריינדליך ! זייט געזונד ! זייט געזונד !

אַזוי שרייען מיר אַלע פונ׳ם וואָגען אַרויס, און איך וואָלט געמענט שווערען, אַז מיר פאָהרען שוין. לייזער האָט געשענקט אַלע דריי אָד־

לערם צו רעכטע שמיץ. אײנעם האט ער מכבד געװען מיט'ן שטעקען אחוץ. די רעדער קאטשען זיך. מיר שאקלען זיך און העצקען זיך. איך שפרינג אונטער אויף דער קעלניע און פאל שיער נישט אראב פאר פרייד. עס קיצעלט מיך, עס גענזועלט מיך אין האלז. עס גלוסט זיך מיר זינגען. מיר פאהרען, מיר פאהרען, מיר פאהרען קיין אמעריקא!

מיר גנב'נען די גרענעץ.

מיר גנב'ענען די גרעניץ.

א.

פאָהרען מיט דער באַהן איז אַ גן־עדן! מיט דער פוהר איז אויך ניט שלעכט, נאָר סע טרייסעלט, און די זייטען טהוען נאָכדעם וועה סכנות. לייזערס פערד פליהען טאַקע ווי די אָדלערס, פונדעסטוועגען האָבען מיר זיך גענוג געשלעפּט ביז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנ־ציע. און אַז מיר זענען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבען מיר נישט געקענט אַרויס. מיר איז געווען גרינגער פון אַלעמען, איך בין דאָך גע־זעסען מיט לייזער'ן אויף דער קעלניע. האַרט איז טאַקע געווען, און די ביינער האָבען ־ט וועה געטהון. דערפאַר האָט מען אָבער געקענט אַראָבשפּרינגען אין איין מינוט. זיי האָבען שוין ניט געקענט שפּרינגען. איהר ווייסט דאָך ווער: מיין ברודער אליהו מיט מיין שוועגערין ברכה, אונזער חבר פיני מיט זיין ווייב טייבעל און די מאַמע מיינע. ערגער פון אַלע איז געווען די ווייבער. זיי זענען אַריין און פערהרוזנעט געוואָרען! מען האָט פריהער בעדאַרפט אַרויסוואַרפען פונ'ם וואָגען אַלע פּעקלעך מיט'ן גאַנצען בעטגעוואַנד, און ערשט נאָכדעם שלעפּען די ווייבער איינ־ציגווייז. און דאָס האָט אַלץ געטהון לייזער. ער איז טאַקע אַ בייזער יוד און שעלט מיט טויטע קללות. ער איז אָבער אַנ'ערליכער, אַ געטריי־ער בעל־עגלה. אַנ'עבירה, וואָס ער האָט אונז אָבגעוואָרפען מיט די פּעקלעך און מיט'ן בעטגעוואַנד אויף דער סטאַנציע פון דער באַהן. און אַליין איז ער אַוועק זוכען פּאַרשוינען אויף צוריק. מיר זענען געבליבען אָהן איהם עלענד, ווי אויפ'ן וואַסער. ערשטענס האָט אונז דער גוי פון דער באַהן אָנגעטהון צרות. ער האָט זיך געטשעפּעט צו אונז פאַר די פּעקלעך. און ניט אַזוי פאַר די פּעקלעך, ווי פאַר'ן בעטגעוואַנד. זיין עסק, וואָס מיר פיהרען אַ סך קישענס. די מאַמע רעדט צו איהם מיט גוטען. זי זאָגט איהם, אַז מיר פאָהרען קיין אמעריקאַ. ווערט ער גזלן

און זאָגט אונז, אַז מיר זאָלען פאָהרען אין אַזאַ איין אָרט, וואָס איך שעם מיך אויסצוזאָגען.

— מען דאַרף מיט׳ן ערל שלאָגען בלאַט, איהם עפּיס נתנ׳ען אויף דער יד...

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו צו אונזער חבר פּיני. אונזער חבר פּיני איז אונזער פיהרער, אונזער קאָפּ. ער קאָן רעדען גוט רוסיש. אַ הסרון, וואָס ער איז אַ ביסעל צו אַ היציגער. מיין ברודער אליהו איז אויך אַ גוטער כעסן, אָבער ניט אַזוי היציג ווי פּיני. באַלד צינדט ער זיך אָן ווי אַ פייער און זידעלט זיך. ער געהט צו צום גוי און טהוט מיט איהם אַ שמועס אויף רוסיש. איך גיב אייך איבער מיט זיין רוסישער שפּראַך און זעץ עס אייך באַלד איבער אויף אונזער לשון:

— סלוחאַי נאָ, טשאָלאָוויקו! טשאָרט טאָבי נע וויזאַוו קאַק מי פּאָיעחאַלי וו׳אַמעריקו איז מנאָזשעסטווענע טשיסלאָ פּאָדרושקי אי פּאָדושעטשקו קאַטאָרע מי טאָבי דאַל נאַ וואָדקע אי מאָלטשי סוויניאַ!

אויף יודיש קומט דאָס אויס אַ סך שענער:

— הער נאַר, דו מענטשעל! דער שוואַרץ יאָהר וועט דיך ניט נעהמען, וואָס מיר פאָהרען קיין אַמעריקאַ מיט אַ סך קישענס און קישעלעך, פאַר וועלכע מיר געבען דיר אַ טרונק בראָנפען — און שוויינ, חזיר!

אודאי האָט איהם דער גוי ניט אָבגעשוויגען. ער האָט איהם אָנגערופען מיט אַלערליי נעמען: „יוד האַלאַמייז!“, „הינטישע מאָרדע!“, „חזיר׳שער אויער!“, „פאַהאַנער גלויבען!“. מיר האָבען מורא געהאַט פאַר אַ סקאַנדאַל, פאַר פּאָליציע. מיין מאַמע האָט שוין געבראָכען די הענד, געוויינט פאַר פּיני׳ן:

— ווער האָט דיך געבעטען, זאָלסט אַרויס מיט דיין צונג בעווייזען, אַז דו קענסט?

— האָט קיין מורא ניט, דער ערל וועט נעהמען אַ חצי רו״כ, און מען וועט זיך איבערבעטען.

כך הוה. זיי האָבען זיך טאַקע איבערגעבעטען. פּיני האָט ניט אויפגעהערט צו שיטען מיט רוסיש. דער ערל האָט ניט אויפגעהערט צו שעלטען און האָט איבערגעטראָגען אַלע פּעקלעך מיט אַלע קישענס אין אַ גרויסע שטוב מיט הויכע פענסטער, וואָס מען רופט דאָס „וואָקזאַל“. און ערשט דאָ הויבט זיך אָן די רעכטע חתונה. וואָס איז שוין ווייטער? דער גוי זאָגט, אַז מען וועט אונז ניט אַריינלאָזען אין וואַגאָן אַריין מיט

אַזוי פיעל קישענס און מיט אַזוי פיעל שמאַטעס (דאָס מיינט ער אַפּנים די קאָלדרעס. אַ ביסעל צוריסען דער אונטערשלאַג, זעהט זיך אַרויס די וואַטען, הייסט דאָס שוין ביי איהם שמאַטעס!). עס בלייבט, מען זאָל געהן צום „נאַטשאַלניק". ווער זאָל געהן? געוועהנטליך, פיני! פיני געהט מיט'ן גוי צום „נאַטשאַלניק", איך געה זיי נאָך. מיט'ן „נאַטשאַלניק" שטעלט זיך אַוועק פיני אויסטענה'ן שוין גאָר מיט אַנ'אַנדער לשון. ער בייזערט זיך שוין ניט אַזוי שטאַרק, נאָר ער רעדט און מאַכט מיט די הענד. ער זאָגט איהם עפּיס מאָדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל ניט געהערט: „קאָלומבוס"... „ציוויליזאַציע"... „אַלעקסאַנדער פאָן הומבאָלד"... „סלאָנימסקי"... „מאַטעמאַטיקע"... די איבעריגע ווערטער האָב איך שוין פערגעסען. דער „נאַטשאַלניק" האָט איהם גוט אויסגעהערט, אָנגעקוקט און אָבגעשוויגען. אַפּנים, אַז פיני האָט איהם גוט דערלאַנגט! פונדעסטוועגען האָט דאָס אויך ניט געהאָלפען. מען האָט געמוזט אַוועקגעבען דאָס גאַנצע בעטגעוואַנד אין באַגאַזש און אַרויסנעהמען אַ קוויטאַנציע. די מאַמע איז געוועזען אויסער זיך: אויף וואָס וועלען מיר שלאָפען?

ב.

די מאַמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אויף וואָס וועלען מיר שלאָפען? איך בין אייך שוין מוחל דאָס שלאָפען. איך וואָלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל חאָטש זיין וואו צו זיצען. ווי אויף צו להכעיס, איז אין וואַגאָן אַזוי איינג, אַז מען קען דערשטיקט ווערען. אַחוץ אונז פאָהרען נאָך אַ סך פּאַרשוינען, יודען און קריסטען, און מען שלאָגט זיך פאַר די ערטער. איבער'ן בעטגעוואַנד האָבען מיר פערשפּעטיגט אַלע בעסטע ערטער. מיר האָבען קוים בעזעצט די ווייבער מיט די פּעקלעך אויף דער ערד. די מאַמע אין איין זייט וואַגאָן, ברכה און טייבעל אין דער אַנדערער זייט וואַגאָן. אַז זיי ווילען ריידען, מוזען זיי שרייען הויך איבער'ן גאַנצען וואַגאָן. לאַכט מען פון זיי. מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני זענען געבליבען הענגען ווי אין דער לופטען, ניט אַהין, ניט אַהער. פיני איז בלינד, חאַפּט ער אַלע מאָל אַ קלאַפּ אין שטערן. און איך? פאַר מיר זאָרגט אייך נישט. מיר איז גוט. מיר איז אויסגעצייכענט. מען קוועטשט מיך טאַקע פון אַלע זייטען. איך שטעה אָבער ביי אַ פענסטער. דאָס, וואָס איך זעה, האָט איהר נעוויס קיינמאָל ניט גע-

זעהן. פאַר מײַנע אויגען פליִהען שטיבער, וויאָרסטען, בוימער, מענשען, פעלדער, וועלדער — ס'איז ניט צו בעשרײַבען! און ווי אַזוי פליִהט די באַהן! און ווי אַזוי קלאַפּען די רעדער! ווי אַזוי טראַסקעט דאָס! ווי אַזוי פײַפט דאָס! ווי אַזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל ניט אַרויספאַלען דורכ'ן פענסטער, שרײַט זי אַלע מינוט אויף אַ קול: „מאָטעל! מאָטעל?" און עפּעס אײַנער אַ פריצ'ל מיט בלויע ברילען קרימט איהר איבער און זאָגט איהר נאָך מיט'ן אײגענעם נגון: „מאָטעל! מאָטעל?" אַלע קריסטען לאַכען. די יודען מאַכען זיך ניט וויסענדיג. די מאַמע הערט זיי אודאי ווי דעם פאַר-אַ-יאָהריגען שנײַ. זי הערט ניט אויף צו שרײַען: „מאָטעל! מאָטעל?" וואָס וויל זי ווײַטער? זי וויל, איך זאָל עפּעס נעהמען אין מויל אַרײַן. מיר פיהרען מיט זיך פון כל טוב: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאָבעל, און גרינע אוגערקעס, און האַרטע אײַער, אויף יעדען אײַנציגען אַנ'אײַ. איך האָב שוין לאַנג נישט אַזאַ הנאה געהאַט פונ'ם עסען. אַ ביסעל האָט אונז פערשטערט די סעודה טאַקע פיני אַליין. ער דאַרף זיך אָנגעהמען דעם יודענס קריוודע. ער קען ניט לײַדען למאי די קריסטען לאַכען, וואָס מיר עסען ציבעלקעס מיט קנאָבעל. ער ציהט זיך אויס ווי לאַנג ער איז און רופט זיך אָן צום פריצ'ל, וואָס מיט די בלויע ברילען אויף זײַן רוסישער שפראַך:

— אַ קאַק ווי קושאַיעטע סווינאַ? (און אַז איהר עסט חזיר?)

די דאָזיגע ווערטער האָבען דערלאַנגט די קריסטען ביז'ן בײַן אַרײַן. אײַנעם פון זיי האָט דאָס אַפּנים אָנגענומען בײַ דער לעבער. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און האָט אַראָבגעלאָזט אונזער חבר פיני'ן אַ פּאַטש, אַז עס האָט געגעבען אַ קלונג. פיני האָט פײַנט אָבשווײַגען. ער האָט איהם געוואָלט געבען צוויי צוריק. איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפט ער אין אַנ'אַנדער קריסט. אַ גליק, וואָס עס קומט אַרײַן דער קאָנדוקטאָר מיט'ן אָבער-קאָנדוקטאָר, און עס ווערט אַ טומעל, אַ מהומה. אַלע רײַדען. די יודען קלאָגען זיך אויף די קריסטען. אײַנעם האָט מען אָבגעקוועטשט אַ פינגער פון פוס מיט אַ טשעמאָדאַן. אײַנעם האָט מען אַרויסגעוואָרפען דאָס היטעל דורכ'ן פענסטער. די קריסטען שרײַען: ס'אַ ליגען! ס'אַ בלבול! די יודען שטעלען עדות, און דוקא צוויי קריסטען. אײַנער פון זיי איז אַ גלח. אַ גלח וועט ניט זאָגען קײַן ליגען. די קריסטען זאָגען, אַז די יודען האָבען אונטערגעקויפט דעם גלח. דער גלח האַלט אַ גאַנצע דרשה. עס לויפען אָב אַזוי עטליכע סטאַנציעס. אויף

יעדער סטאַנציע לייַדינגט אויס דער וואַגאָן אַ פּאָר פּאַרשווינדלעך. עס ווערט אַלע מאָל גראָמער. אונזערע ווייַבער זיצען שוין ווי די פּריצות אויף די בייַנק מיט זייערע פּעקלעך. מייַן ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני האָבען זיך מחיה געווען. זיי האָבען די בעסטע ערטער. ערשט דאָ דערזעהט טייַבעל, אַז ביי איהר מאַן פּיני איז אויפגעלאָפּען אַ באַק און מען קען דערקענען פינגער. טייַבעל איז אויס מענש. זי האָט אויף איהם רחמנות. פּיני שווערט איהר, אַז ער פיהלט ניט קיין זאַך. ער פיהלט נאָר, ווי סע שמאַרצט. ס'וועט באַלד איבערגעהן. ער האָט פייַנט רייַדען פון אַזעלכע זאַכען. ער רעדט בעסער מיט די יודען. ער פרעגט זיי, וואוהין זיי פאָהרען. אַ סך פון זיי פאָהרען קיין אַמעריקאַ. דערהערט, אַז קיין אַמעריקאַ, ווערט אויף אונז אַ גדולה.

— ס'טייַטש, וואָס־זשע האָט איהר געשוויגען ביז אַהער? מיר פאָהרען דאָך אויך קיין אַמעריקאַ!

אַזוי זאָגט זיי פּיני, און מיר ווערען גיך בעקאַנט. מיר ווייסען אַלע פון וואָסער אַ שטאָדט איטליכער פאָהרט און צו וועמען.

— איהר קיין ניו־יאָרק? מיר קיין פילאַדעלפיע!

— וואָס איז דאָס פילאַדעלפיע?

— אויך אַ שטאָדט, ווי ניו־יאָרק.

— פּאַוואָלי, האַלט זיך איין! פילאַדעלפיע קעגען ניו־יאָרק איז אַזוי ווי אַייַשישאָק קעגען ווילנאָ, דראַזשנע קעגען אָדעס, אָטוואָצק קעגען וואַרשוי, סעמיאָנאָווקע קעגען פּעטערבורג, קאָזעלעץ קעגען כאַרקאָוו...

— טע־טע־טע! איהר זענט דאָך עפּעס אויסגעווען אַ וועלט, קיין עין־הרע!

— לאָם איך עס פערמאָגען! אויב איהר ווילט, וועל איך אייַך אויסרעכענען אַלע שטעדט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

— דאָס לאָזט איבער אויף שבת. זאָגט בעסער, יודען, וואָס טהוט איך מיט דער גרעניץ?

— איהר וועט טהין דאָס, וואָס מיר טהוען, דאָס וואָס אַלע טהוען.

דאָ רוקען זיך צונויף אַלע יודען אינאיינעם און מען שמועסט וועגען גנב'ענען די גרעניץ. איך פערשטעה ניט, וואָס הייסט דאָס „גנב'ענען די גרעניץ"? מיר זענען דען גנבים? — וועמען פרעגט מען? די מאַמע איז אַ יודענע. וואָס ווייסט אַ יודענע? מייַן ברודער אליהו האָט פייַנט,

אַז מען דולט איהם אַ קאָפּ. אַ יונגעלע ווי איך, זאָגט ער, דאַרף זיך נישט אַרייַנמישען צווישען גרויסע. פּיני איז פערטראָגען. ער רעדט. אַלע רײַדען. איטליכער דערצעהלט אַנ׳אַנדערע מעשה פון אַנ׳אַנדער גרעניץ. איינער זאָגט, אַז די בעסטע גרעניץ אויף צו גנב׳ענען איז נאָוואָסעליץ. דער אַנדערער זאָגט, אַז אויף בראָד איז בעסער ווי אומעטום. קומט צוגעהן אַ דריטער און זאָגט, אַז אונגעני איז אויך ניט שלעכט. ווערט אַ געלעכטער: „אונגעני אויך מיר אַ גרעניץ! רומעניען אויך מיר אַ לאַנד! ימח שמם זאָלען זיי ווערען מיט זייער לאַנד און מיט זייער גרעניץ!“ ...

— שאַט! מיר זענען שוין בײַ דער גרעניץ!...

ג.

„די גרעניץ“. האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער. צום סוף — גאָרנישט: די אייגענע הײַזער, די אייגענע יודען מיט די אייגענע גוים, וואָס בײַ אונז. אפילו אַ מאַרק מיט קלייטען מיט שטעלעכלעך, אַלצדינג אַזוי ווי בײַ אונז. מײַן שוועגערין ברכה און אונזער חבר פּיני׳ס ווײַב טײַבעל זענען געגאַנגען אין מאַרק אײַנקויפען. איך וויל אויך מיט זיי געהן — לאָזט מיך די מאַמע ניט אָב פון זיך אויף איין מינוט. זי האָט מורא, מען זאָל מיך ניט אַוועק׳גנב׳ענען סאַמע בײַ דער גרעניץ. מײַן ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני זענען נישטאָ. זיי דרעהען זיך אַרום מיט פרעמדע יודען, וואָס איך קען זיי ניט. די מאַמע זאָגט, אַז דאָס זענען אַגענטען. די אַגענטען וועלען מיט אונז גנב׳ענען די גרעניץ. איינער זעהט טאַקע אויס ווי אַ גנב. אַ גרינע קאַפּאָטע, אַ ווײַסער שירם, און אויגען גנב׳ישע. דער אַנדערער איז דוקא אַ פײַנער מענש מיט אַ קאַפּעליוש. און אַ יודענע דרעהט זיך אויך אַרום אין קאָהן. די יודענע ווײַזט אויס אַ פרומע, אַנ׳ערליכע. זי טראָגט אַ שײַטעל אויפ׳ן קאָפּ און רעדט מיט גאָט. זי פרעגט די מאַמע, וואו וועט זי בענשען ליכט, אויב מיר האַלטען דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אַז מיר האַלטען ניט קיין שבת. שבת וועלען מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילף זײַן אויף יענער זײַט. די יודענע מאַכט אַ פרום פנים און זאָגט: אמן, רבונו-של-עולם! זי האָט אָבער מורא, זאָגט זי, אַז מען פיהרט אונז אין באָד אַרײַן. די אַגענטען, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זענען פּראָסטע גנבים. זיי וועלען אויסנאַרען בײַ אונז דאָס געלד, זאָגט זי, און

וועלען אונז אַרייַנפיִהרען אין אַ בלאָטע אַריַין. אויב מיר ווילען, זאָגט זי, גנב'ענען די גרעניץ, זאָלען מיר גנב'ענען מיט איהר, וועט אונז זיַין, זאָגט זי, אַז וואויל און גוט!... אַזוי? איז זי, הייסט עס, אויך אַ גנבטע? הייַנט וואָס טראָגט זי אַ שייַטעל און רעדט מיט גאָט?...

שוין געקומען מיַין ברודער אליהו מיט אונזער חבר פּיני. ביידע זענען עפּעס שטאַרק צוטראָגען. אַפּנים, זיי האָבען זיך צוקריגט? איינער זאָגט אויפ'ן אַנדערן, אַז איבער איהם וועלען מיר דאָ מוזען שבת האַלטען. שבת האַלטען אַליין איז נאָך גאָרנישט. מיר ווערען געוואָהר, אַז ביידע אַגענטען האָבען זיך בעריהמט, אַז מען וועט אונז מסר'ן, אַז מיר ווילען גנב'ענען די גרעניץ. ביז עפּעס וואָס — די מאַמע וויינט דערוויילע. מיַין ברודער אליהו בייזערט זיך אויף איהר, וואָס זי מאַכט אַ תל פון די אויגען. איבער איהרע אויגען, זאָגט ער, וועט מען אונז אַלעמען נישט אַריַינלאָזען קיַין אַמעריקאַ! מיַין ברודער אליהו און פּיני הערען אויף צו האַנדלען מיט די אַגענטען. זיי זאָגען: אַנ'עק, מיר פאָהרען ניט קיַין אַמעריקאַ און גנבענען ניט די גרעניץ! מיר רייַסט זיך אָב אין האַרצען. איך מיין, ס'איז טאַקע אַנ'אמת. צום סוף איז דאָס נאָר אַ מאַניִכאָרנע. פּיני'ס קאָפּ! דאָס האָבען זיי אומיסטנע אַזוי געזאָגט, בכדי זיך אָבטשעפּען פון די אַגענטען. און מיר האָבען גענומען האַנדלען מיט דער יודענע. די יודענע האָט גענומען אַנ'אויפגאָב און האָט אונז געזאָגט, מיר זאָלען זיַין גרייט אויף הייַנט אַרום האַלבע נאַכט. די נעכט זענען פינסטערע נעכט. סוף חודש. אויסגעצייכענט גוט אויף צו גנב'ענען די גרעניץ. איך וואָלט שוין געוואָלט דערלעבען זעהן, וואָס הייסט דאָס „גרעניץ" און ווי אַזוי וועלען מיר דאָס גנב'ענען?

ד.

אַ גאַנצען טאָג זענען מיר געוועזן בעשעפטיגט מיט די זאַכען. מיר האָבען אַלצדינג בעדאַרפט איינפּאַקען און אַוועקגעבען דאָס דער יודענע. די זאַכען וועט זי אונז איבערפעקלען נאָכדעם. דער עיקר איז ביי איהר, זאָגט זי, די נפשות. און זי זאָגט אונז אָן, ווי אַזוי מיר זאָלען זיך פיהרען. אַז ס'וועט ווערען, זאָגט זי, האַלבע נאַכט, זאָלען מיר אַרויסגעהן אונטער'ן שטאָדט. דאָרט איז פאַרהאַן, זאָגט זי, אַ בערגעל. זאָלען מיר, זאָגט זי, דאָס בערגעל דורכלאָזען, און נעהמען זיך לינקס. און געהן און געהן, ביז מיר וועלען דערזעהן נאָך אַ בערגעל. פון דעם

בערגעל זאָלען מיר זיך נעהמען, זאָגט זי, רעכטס, און געהן אַזוי לאַנג, ביז מיר וועלען קומען צו אַ שיינקעל. אין שיינקעל זאָל אַריינגעהן נור איינער פון אונז, ניט אַלע. אין שיינקעל וועלען מיר טרעפען, זאָגט זי, צוויי ערלים טרינקען בראָנפען ביי איין טישעל, זאָלען מיר צוגעהן, זאָגט זי, צו די ערלים און אַ זאָג טהון „חיימאָוואַ״ — איז שוין גענוג, ווייבאַלד זיי וועלען דערהערען, זאָגט זי, דאָס וואָרט „חיימאָוואַ״ (ס'איז איהר נאָמען), אַזוי וועלען זיי אויפשטעהן און געהן מיט אייך ביז'ן וועלדעל. אין וועלדעל וועלען אויף אייך וואַרטען נאָך פיער גוים. טאָמער וועלען זיי שלאָפען, זאָלט איהר זיי אויפוועקען. אין וועלדעל אַז איהר וועט געהן, זאָלט איהר, זאָגט זי, זיין שטיל, קיין פּיפּס ניט אַרויסלאָזען, מען זאָל חלילה ניט דערהערען און אויסשיסען. אויף יעדען טריט, זאָגט זי, איז דאָ אַ סאָלדאַט מיט אַ ביקס און שיסט... פון וועלדעל, זאָגט זי, וועלען אייך שוין די ערלים אַרויספיהרען אויפ'ן רעכטען וועג, באַרג אַראָב און אָט זענט איהר שוין אויף יענער זייט...

מיר איז די מעשה מיט'ן בערגעל, כ'יט'ן שיינקעל, מיט'ן וועלדעל שטאַרק געפעלען. די מאַמע האָט אַ ביסעל מורא, ברכה און טייבעל אויך. מיר לאַכען פון זיי, נקבות ציטערן פאַר אַ קאַץ אויך!...

קוים דערלעבט נאַכט. אָבגעדאַווענט מעריב, אָבגעגעסען וועטשערע, האָבען מיר אָבגעוואַרט ביז עס וועט ווערען רעכט פינסטער. פונקט צוועלף דעם זייגער האָבען מיר זיך אַלע, זאַלבע=זעקסט, געלאָזט אין וועג אַריין. פריהער זענען געגאַנגען מיר, מאַנסבילען. נאָך אונז זענען נאָכגעגאַנגען די ווייבער, ווי געוועהנליך. אַזוי ווי די יודענע האָט נביאות געזאָגט, אַזוי איז טאַקע געוועזען. אַרויסגעגאַנגען פון שטאָדט, האָבען מיר דערזעהן אַ בערגעל. האָבען מיר דורכגעלאָזט דאָס בערגעל און זיך גענומען לינקס. פון דאָרטען זענען מיר געגאַנגען און דערזעהן נאָך אַ בערגעל. פון דעם בערגעל האָבען מיר זיך גענומען, ווי זי האָט אונז אָנגעזאָגט, רעכטס און זענען געגאַנגען אַזוי לאַנג, ביז מיר האָבען דערזעהן אַ שיינקעל. אין שיינקעל איז אַריין איינער פון אונז. ווער? געוועהנליך, פיני. מיר וואַרטען אַ האַלבע שעה, אַ שעה, צוויי שעה — נישטאָ פיני. הויבען אָן די ווייבער זאָגען, מען זאָל געהן געהן, וואו איז פיני? ווער זאָל געהן? מיין ברודער אליהו. זאָגט די מאַמע: זי וויל ניט. זאָג איך: אָט=אָ געה איך. זאָגט די מאַמע: זי האָט מורא. שאַט! אָט איז פיני. „וואו ביסטו געוועזען אַזוי לאַנג״? — „אין שיינקעל״. „וואו זענען די ערלים״? — „זיי שלאָפען״. — „פאַר-

וואָס האָסטו זיי נישט געוועקט" ? — „פון וואַנען ווייסט איהר, אַז איך
האָב זיי ניט געוועקט" ? — „פאַרוואָס האָסטו זיי ניט געזאָגט : „חיימאָ־
וואַ" ! — „פון וואַנען ווייסט איהר, אַז איך האָב זיי ניט געזאָגט" ?
„נו" ? — „נו־נו !" „איז דאָך שלעכט" ! — „ווער זאָגט דען, אַז ס'איז
גוט" ? . . .

ה.

מיין ברודער אליהו איז טאַקע אַ חכם. ער זאָגט, זיי זאָלען געהן
ביידע אין שיינקעל אריין פּרובען זיך נאָכאַמאָל אויפוועקען די ערלים
כד־הוה. עס האָט ניט גענומען קיין האַלבע שעה, מיר טהוען אַ קוק,
זיי געהען מיט די צוויי ערלים. די ערלים זענען נאָך פערשלאָפען, אַ בי־
סעל שכור'ליך און שפּייען און שעלטען זיך סכנות נפשות. דאָס וואָרט
„טשאָרט" ווערט איבערגע'חזר'ט אפשר הונדערט מאָל. די ווייבער הויבען
אָן, דאַכט מיר, מורא האָבען. איך דערקען נאָך זייער זיפצען און זייער
קרעכצען און נאָך דעם „רבונו־של־עולם", וואָס די מאַמע דערמאָהנט
אַלע מינוט שטילערהייד. הויך האָט זי מורא. מען הערט ניט פון אונז
קיין פּיפּס. מיר געהען און געהען און מעהר קיין גוים זעהען מיר ניט.
וואו זענען די איבעריגע פיער ? פּלוצלונג שטעלען זיך אָב אונזערע צוויי
ערלים און רופען זיך אָב צו אונז, מיר זאָלען זיי זאָגען, וויפיעל געלד
מיר האָבען. עס פאַלט אָן אויף אונז אַזאַ פּחד, אַז מיר קאָנען ניט ריי־
דען קיין וואָרט. שטעלט זיך אַרויס די מאַמע און זאָגט, אַז מיר האָבען
נישט קיין געלד. זאָגען זיי : ס'אַ ליגען. אַלע יודען האָבען געלד. און
נעהמען אַרויס צוויי לאַנגע מעסערס און טראָגען אונז צו גלייך צום פּנים
און זאָגען : „וועט איהר אונז נישט אָבגעבען באַלד אינגאַנצען וואָס איהר
האָט, זענט איהר געקוילעטע !" . . . אַלע שטעהען אָהן לשון און ציטערן
ווי די לעמעלעך. רופט זיך אָב די מאַמע צו מיין ברודער אליהו, ער
זאָל אויפבינדען די קעשענע און אָבגעבען דאָס געלד (דאָס איז דאָס
געלד, וואָס מיר האָבען אָבגעלייזט פאַר אונזער האַלבע דירה). אין
דער מינוט געפעלט מיין שווענערין ברכה צו פאַלען חלשות. דער־
זעהן, אַז ברכה איז געפאַלען, שרייט די מאַמע : גוואַלד ! אויף איהר
קוקענדיג, שרייט טייבעל אויך : גוואַלד ! פּלוצלונג — טראַך טאַרע־
ראַך ! ! . . . דאָס האָט מען אויסגעשאָסען. דער שאָס צוטראָגט זיך מיט
אַ ווידער־קול איבער'ן גאַנצען וואַלד. די ערלים זענען אויסגעטריקענט

געוואָרען. ברכה האָט זיך אויפגעכאַפּט. די מאַמע חאַפּט מיך מיט איין האַנד און מיין ברודער אליהו מיט דער אַנדערער האַנד:

— קינדער! לאָמיר לויפען!... דער שומר ישראל איז מיט אונז!

איך ווייס ניט, וואו עס נעהמט זיך צו איהר אַזוי פיעל כח אויף צו לויפען? אַלע מאָל פערטשעפּען מיר זיך אָן אַ בוים און פאַלען. מיר שטעהען אויף און לויפען ווייטער. אַלע מאָל דרעהט אויס די מאַמע דעם קאָפּ צוריק און טהוט אַ פרעג שטילערהייד:

— פיני, דו לויפסט? ברכה, דו לויפסט? טייבעל, דו לויפסט? לויפט, לויפט, דער שומר ישראל איז מיט אונז!

וויפיעל מיר זענען אַזוי געלאָפען, קען איך אייך ניט זאָגען. פונ'ם וואלד זענען מיר שוין לאַנג אַרויס. עס הויבט אָן ווערען ווי טאָגליך. עס בלאָזט אַ קיהל ווינדטעל. נאָר אונז איז הייס סכנות. מיר דערזעהען פאַר זיך אַ גאַס, און נאָך אַ גאַס. אַ ווייסען קלויסטער, גערטנער, הויפען, שטיבלעך. אַפּנים, דאָס איז דאָס שטעדטעל, וואָס די יורענע האָט אונז געזאָגט נביאות. וויבאַלד אַזוי, זענען מיר דאָך שוין פון „יענער זייט". מיר בעגעגענען אַ יורען, מיט אַזעלכע פאות, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען נישט געזעהן. אַ קאַפּאָטע טראָגט ער אַ לאַנגע, אַ צופליקטע. אויפ'ן האַלז אַ גרינעם שאַל. ער טרייבט אַ ציעג. מיר שטעלען איהם אָב מיט דער ציעג און גיבען איהם „שלום". דער יוד פון דער ציעג בעטראַכט אונז פון קאָפּ ביז פיס. פיני פערבינדט מיט איהם אַ שמועס. דער יוד פון דער ציעג רעדט עפּעס מאָדנע. טאַקע אונזער לשון, נאָר מיט פתח'ן. פיני פרעגט איהם, צי ס'איז נאָך עפּעס ווייט צו דער גרעניץ? דער יוד פון דער ציעג קוקט איהם אָן: „וואָסער גרעניץ?... עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז מיר זענען שוין לאַנג אויף דער זייט, מיר זענען שוין ווייט פון דער רוסישער גרעניץ.

— וויבאַלד אַזוי, הייסט וואָס־זשע לויפען מיר, ווי די משוגעים?

עס פאַלט אָן אויף אונז אַלעמען אַ מורא'דיג געלעכטער. די וויי־בער פאַלען אוש צו דער ערד לאַכענדיג. נאָר די מאַמע הויבט אויף די הענד אַרויף: „איך דאַנק דיר גאָטעניו"! — און צעוויינט זיך.

מיר זענען שוין אין בראד.

מיר זענען שוין אין בראד!

א.

ווייסט איהר וואו מיר שפארען אן? אוש אין בראד! איך מיין, אז מיר זענען שוין נאהענט צו אמעריקא. א שענע שטאדט אט דאס בראד! ס'איז גארניט די שטאדט, די גאסען, די מענשען, וואס ביי אונז. אפילו די יודען זענען דא ניט די יודען, וואס ביי אונז. דאס הייסט, די יודען זענען די אייגענע יודען, וואס ביי אונז. און אויב איהר ווילט, זענען זיי נאך מעהר יודען ווי אונזערע יודען. די פאות א סך לענגערע ווי ביי אונזערע. די קאפאטעס ביי זיי זענען כמעט ביז דער ערד. זיי טראגען מאדנע קאפעליושלעך, גארטעלעך, מיט שיך אין זאקען, און די חייבער — פאריקען. נאר דאס לשון זייערס — אוי, דאס לשון! דייטש רופט מען דאס. ס'איז גארניט דאס, וואס ביי אונז. דאס הייסט, די ווערטער זענען די אייגענע ווערטער וואס ביי אונז, נאר מיט פתח'ן. למשל: „וואס" איז „וואס", „דאס" איז „דאס", „שלאפען" איז „שלאפען", „ברויט" איז „בראייט", „פלייש" איז „פלאייש", מאיר איז „מאייער", א בהמה איז „בהאיימע", א שייגעץ — „שאייגעץ", מילך איז „מעלך", ליכט איז „לעכט", א איד איז א „יאיד", א אידענע — „א יאידענע", קינד איז „קונד", א טינטורעל איז א „טונטירעל", א ציבעלע איז א „צייבעלע", א סירניקעל — א „שוויבעלע". היינט דאס רעדען זייערס! אז זיי רעדען, זינגען זיי. עס קומט אוים גלייך, ווי זיי וואלטען שטענדיג מעביר געווען די סדרה. מיר האבען באלד געחאפט דעם שניט. דער ערשטער איז געווען אונזער חבר פיני, ער האט אנגעהויבען רעדען דייטש כמעט פונ'ם ערשטען טאג, וואס מיר זענען געקומען. איהם איז געווען גרינגער, ווייל דייטש האט ער געלערנט נאך אין דער היים. מיין ברודער אליהו זאגט, אז חאטש ער האט קיין דייטש קיינמאל ניט געלערנט, פונדעסטוועגען פערשטעהט ער נישט ווינציגער

פון איהם. איך הער מיך צו ווי מע רעדט אויף דייטש און לערן מיך. אין א פרעמד לאנד מוז מען קענען די שפראך. אזוי זאגט פיני. זיין ווייב טייבעל רעדט שוין אויך האלב דייטש, האלב יודיש. מיין שווענגע־רין ברכה, אליהו׳ס ווייב, וואלט אפשר אויך וועלען ריידען דייטש, קען זי נעבעך ניט. א גראבער קאפ ביי איהר! זעהט איהר, די מאמע וויל ניט הערען פון קיין דייטש. זי וועט, זאגט זי, ריידען אזוי ווי זי האט גערעדט אין דער היים. ברעכען זיך די צונג צוליעב די דייטשען איז זי ניט מחויב. זי איז גאר אויף זיי ברוגז. זי האט געמיינט, אז די דייט־שען זענען עוזרליבע מענשען. צום סוף איז זי געוואהר געווארען, אז זיי זענען אויך ניט קיין גרויסע צדיקים. אנומעלט איז זי געווען אין מארק, האט מען זי אבגענארט אויף דער וואג. זי האט געזאגט, מען זאל איהר געבען א פונט, און געגעבען האט מען איהר, זי ווייסט אליין ניט ווי־פיעל.

אזוי דערצעהלט די מאמע און לאזט אויס, אז צווישען די דייטשען זענען אפנים אויך דא גנבים. דערהערט מיין שווענגערין ברכה, חאפט זי זיך אויף און פייערט און מאכט מיט די הענד:

— גנבים זאגט איהר, שוויגער? א גנב אויף א גנב! איין גנב גרעסער פונ׳ם אנדערן! מע דארף זיך פאר זיי היטען ערגער ווי ביי אונז! ביי אונז ווייסט מען חאטש, אז א גוי איז א גנב.

— ביי אונז, נארעלע, ווייסט דער גוי אליין, ז׳ ער איז א גנב.

אזוי זאגט די מאמע און דערצעהלט א מעשה פון כימקען. ס׳איז געווען ביי אונז אמאל א שיקסע כימקע. דער טאטע, עליו השלום, האט נאך דעמאלט געלעבט. איז די כימקע געווען זעהר א װאוילע שיקסע, נאר א ביסעל א גנב׳טע. אז אלע זענען אוועקגעגאנגען פון שטוב, פלעגט זי ניט וועלען בלייבען אליין. ז׳ האט מורא געהאט פאר זיך אליין, זי זאל עפעס ניט אוועקגנב׳ענען..

ב.

אלצדינג איז ביי די דייטשען אנדערש. אפילו דאס געלד איז אויך ניט ווי ביי אונז. דא ווייסט מען ניט פון קאפיקעס, גריווענעס, צוואנציגער, פערציגער, דא ווייסט מען נאר גרייצערס. אלצדינג פער־קויפט זיך דא אויף׳ן גרייצער. פאר אונזערן א רובל גיט מען אייך אהן

אַ שיעור גרייצערס. מיין מאַמע געפֿינט, אַז ס'איז נישט קיין געלד,
כ'איז קנעפּלעך. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז זיי צוגעהען זיך עפּעס
אונטער די פֿינגער אַזוי ווי שניי. אַלע טאָג זעצט ער זיך אַוועק אין אַ
ווינקעלע, און טרענט אויף די קעשענע, און נעהמט אַרויס אַ רובל,
און פֿערנייהט די קעשענע צוריק. אויף מאָרגען טרענט ער ווידער אויף
די קעשענע, נעהמט אַרויס אַ רובל און פֿערנייהט צוריק. אָט אַזוי אַלע
טאָג. און די טעג געהען אַוועק און אונזערע פּעקלעך מיט אונזער בעט=
געוואַנד זענען נאָך אַלץ נישטאָ. די יודענע, וואָס האָט מיט אונז גע'=
גנבֿ'עט די גרעניץ, האָט אונז אַפּנים אָנגעטהון אַ רעכֿטען ספּאָדיק. אַחוץ
וואָס מען איז אונז בעפֿאַלען אין וואַלד, טאַקע איהרע שומרים אַליין,
וועלען מיר נאָך אפשר בלייבען אָהן זאַכֿען. די מאַמע הערט ניט אויף
צו ברעכֿען די הענד און צו וויינען אויף די זאַכֿען. „דאָס בעטגעוואַנד!
די קישענס! ווי אַזוי וועלען מיר זיך ריהרען קיין אַמעריקאַ אָהן בעטגע=
וואַנד, אָהן קישענס?"... פּיני פּאַלט אַלע מאָל אויף אַנ'אַנדער פּלאַן.
ער וועט געהן, זאָגט ער, מיט אַ „זאַיאַוולעניע" דורך דער באַהן, מיט
אַ „פּראָשעניע" צום „נאַטשאַלניק" פֿון דער גרעניץ. ער וועט זיך אַרי=
בערהאַפּען אַהין צו דער יודענע און וועט איהר מאַכֿען אַ פֿינסטערען
סוף. ער וועט זי פֿרעגען: היתכן?!... ס'איז אָבער קאַלטע פּריפּאַר=
קעס! עס וועט ניט העלפֿען קיין „זאַיאַוולעניעס" מיט קיין „פּראָשעניעס".
אַריבערהאַפּען זיך צו דער יודענע וועט איהם טייבעל נישט לאָזען, ס'איז
בלאָטע מע זאָל איהר אָנשיטען די שטוב מיט געלד. אַזוי האָט זי גע=
זאָגט בפירוש. עס ליעגט איהר נאָך אין טעם דאָס „גנבֿ'ענען די גרע=
ניץ". מיר אַלע געדענקען נאָך דעם טעם פֿון דער גרעניץ. מיר דער=
צעהלען איטליכען די מעשה, ווי אַזוי מיר האָבען גע'גנבֿ'עט די גרעניץ.
ווי אַזוי די יודענע האָט אונז געגעבען ערלים אויף אַריבערצופּעקלען
אונז, ווי אַזוי די ערלים האָבען אונז געפֿיהרט און פֿערפֿיהרט אין אַ
וואַלד און געוואָלט אונז קוילען. אַ גליק, וואָס מיין שוועגערין ברכה
האָט אַ טבע פֿון חלש'ן און וואָס מיין מאַמע האָט געמאַכֿט אַ גוואַלד.
האָבען דערהערט די סאָלדאַטען און האָבען אָנגעהויבען שיסען. זענען זיך
די ערלים צולאָפּען און מיר זענען געזעגענט געוואָרען. אַזוי דערצעהלט
די מאַמע. מיין ברודער אליהו דערצעהלט די אייגענע מעשה, נאָר אַ
ביסעל אַנדערש. שלאָגט איהם ברכה איבער און דערצעהלט טאַקע דאָס
אייגענע, נאָר אַ ביסעל אַנדערש. זאָגט אונזער חבר פּיני'ס ווייב, טײַ=
בעל, אַז ברכה געדענקט ניט אַקוראַט, וואָרום ברכה האָט גע'חלש'ט.

און טײַבעל וויל אָנהויבען דערצעהלען די מעשה פון אָנהויב אָן, האַקט איהר פּיני איבער און זאָגט, אַז זי ווייסט גאָרניט. אָט וועט ער דערצעהלען נאָכאַמאָל פון אָנהויב ביז׳ן סוף. אַלע טאָג און איטליכען בעזונדער דערצעהלען מיר די מעשה, ווי אַזוי מיר האָבען גע׳גנב׳עט די גרענייץ. אַלע די וואָס הערען, שאָקלען מיט די קעפּ, שמוצערן מיט די ליפּען. זיי זאָגען, אַז מיר זענען גליקליכע! מיר דאַרפען בענשען גומל!

ג.

אויף דער זייט גרעניץ איז אונז גוט, בעסער ווי אין דער היים. טהון טהוען מיר ניט קיין האַנד אין קאַלט וואַסער. אָדער מיר זיצען אויף דער אכסניא, אָדער מיר געהען אויפ׳ן שפּאַציר, אָנקוקען בראָד — אַ שענע שטאָדט. איך ווייס ניט, וואָס מײַן שוועגערין ברכה האָט צו דער שטאָדט. אַלע טאָג געפינט זי אַן׳אַנדער חסרון אויף דער שטאָדט. דאָס געפעלט איהר ניט — ס׳איז בלאָטיג. דאָס זאָגט זי — סע שטינקט, ערגער ווי בײַ אונז. איינמאָל בײַנאַכט האַפּט זי זיך אויף מיט אַ גוואַלד: מע האָט זי בעפאַלען. מיר זענען אַלע אַראָב פון די געלעגערס:

— ווער האָט דיך בעפאַלען? גזלנים?

— וואָסערע גזלנים? וואַנצען!...

אין דערפריה דערצעהלען מיר דעם בעל-הבית פון דער אכסניא. ווייסט ער ניט מיט וואָס מע עסט דאָס. ניט איהם פּיני צו פערשטעהן אויף דייטש, וואָס דאָס איז. זאָגט ער, אַז בײַ זיי ווייסט מען ניט דערפון. אין זייער דייטשעס לאַנד זעהט מען דאָס ניט. דאָס האָבען מיר, זאָגט ער, מסתמא געבראַכט מיט זיך פון דער היים... אַי, איז ברכה געווען אין כעס! זי האָט פײַנט, זאָגט זי, דעם יודען, ערגער ווי אַ משומד! איך ווייס ניט, פאַרוואָס. דאַכט זיך, זעהר אַ פײַנער מענש. אַז ער רעדט, האַלט ער אַ ביסעל דאָס מויל אויף אַ זײַט און שמייכעלט. היינט האָט ער ליעב געבען עצות. וואוהין מיר זאָלען געהן, בײַ וועמען מיר זאָלען קויפען און בײַ וועמען ניט. און אַז מיר געהען עפּעס קויפען, געהט ער מיט. און קויפען קויפען מיר צומייסטען מלבושים. מיר האָבען אָנגעהויבען צו ביסלעך אויסקליידען זיך. אונזער חבר פּיני זאָגט, אַז ס׳איז ניט שען, וואָס מיר געהען ווי די שלעפּערס. אין אַ פרעמדער שטאָדט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגעהן ווי מענשען. ובפרט דאָ, אין

אויסלאַנד, וואו עס איז האַלב אומזיסט. דאָס איז דאָך בעוואוסט אויף דער גאַנצער וועלט. קודם כל האָט ער זיך געקויפט אַ קאַפּעליושעל, ווי מע טראָגט ביי די דײַטשען, און אַ פּידזשאַק אַ קורצען ביז די קניה מיט אַ נײַעם שניפּס. אָנקוקען פּיני׳ן אין זײַנע דײַטשע מלבושים דאַרף מען זײַן שטאַרקער פון אײַזען. לאַנג און דין איז ער. אַ נידעריגע ראיה האָט ער. און אַז ער גייט, שפּרינגט ער. הײַנט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט אַ פּנים פון חוזק. מײַן ברודער אליהו געפינט, אַז ער זעהט אויס ווי אַ „ווײַנגער" אָדער ווי אַ „קאַטערינשטשיק". פּיני זאָגט, אַז ער ווייסט ניט וואָס איז שענער: צי אַ „ווײַנגער", צי אַ „קאַטערינשטשיק", צי גאָר אַ „שלעפּער"? דאָס מײַנט ער טאַקע אונז. מײַן ברודער אליהו זאָגט, אַז ער זאָל וועלען, קען ער זיך אויסקלײַדען ווי אַ דײַטש. ס׳איז אָבער נישט קײַן גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלד, טרענצלען קערבלעך, מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבעל היטען. קײַן אַמעריקאַ... זאָגט איהם פּיני: אין אַמעריקאַ דאַרפען מיר קײַן געלד ניט. דאָרטען, זאָגט ער, זענען מיר אַלײַן געלד! ער רעדט איבער אונז אַזוי לאַנג, ביז מײַן ברודער אליהו קויפט זיך אויך אַ קאַפּעליוש מיט אַ פּידזשאַק און מיר אויך אַ קאַפּעליושעל מיט אַ רעקעל. מיר געהען אַלע דרײַ איבער די גאַסען און ריידען דײַטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מײַנען, אַז מיר זענען דײַטשען. אײַן חסרון נאָר, וואָס אונז געהען נאָך די ווײַבער. איך מײַן טאַקע, די מאַמע, מײַן שוועגערין ברכה און פּיני׳ס ווײַב טײַבעל. זיי טרעטען נישט אָב פון אונז אויף קײַן ווײַלע. די מאַמע האָט מורא, איך זאָל צווישען די דײַטשען ניט פערבלאָנזשעט ווערען, און יענע געהען גלאַט נאָך, ווי די קעלבלעך. וואָס האָבען זיי מורא — ווייס איך ניט. מחמת מיר דרעהען זיך אַרום זאַלבע זעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אויף אונז. וואָס האָבען זיי ניט געזעהען?

— די גרעסטע נאַראָנים אין דער וועלט זענען דײַטשען. — אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. אַ סימן, וואָס איהר זאָלט זיי ניט זאָגען, גלויבען זיי אײַך אויף נאמנות.

— אַחוץ געלד. געלד איז ביי זיי טײַערער ווי ביי אונז! אַ „גרײַצער" איז ביי זיי די נשמה. פאַר אַ „קרוין" וועלען זיי אײַך פערקויפען דעם טאַטען, און פאַר אַ „גולדען" — גאָט אַלײַן!

אַזוי זאָגט ברכה, און טײַבעל האַלט זי אונטער. אַלע דרײַ ווײַבער, ווי איך האָב אײַך שוין געזאָגט, זענען עפּעס ניט צופרידען מיט די דײַטשען. איך ווייס ניט פאַרוואָס. מיר זענען זיי דוקא געפעלען. ווען

ניט אַמעריקאַ, וואָלט איך דאָ געוואָלט זיין אייביג און אייביג. וואו האָט איהר אַזעלכע הייזער ווי דאָ? היינט די מענשען? אַזעלכע גוטע מענשען! אַלצדינג פּערקויפען זיי אייך! אפילו די בהמות זענען ניט די בהמות וואָס ביי אונז. שכל, קען זיין, האָבען זיי ניט מעהר ווי אונזערע, נאָר זיי זעהען אויס לייטישער. אַלצדינג האָט דאָ אַן אַנדער פּנים און רעדט מיט די ווייבער, זאָגען זיי, אַז ביי אונז איז בעסער. קיין זאַך געפעלט זיי ניט, אפילו די אכסניא אויך ניט. און ניט אַזוי די אכסניא, ווי די בעלי־בתים. זיי רייסען די הויט, זאָגט ברכה. פאַר אַ גלעזעל וואַרים וואַסער הייסען זיי זיך בעצאָהלען. אַ ביסעל זאַלץ ווילען זיי אייך נישט געבען אומזיסט. אַז מיר וועלען ניט אָבפאָהרען פון דאַנען ביי־צייטענס, וועלען מיר דאַרפען געהן איבער די הייזער.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה. נאָר וואָס מיין שוועגערין ברכה קען זאָגען! למאי זי זאָגט אויף מיין ברודער אליהו, אַז ער איז אַ יו־רענע? און אויף אונזער חבר פּיני זאָגט זי, אַז ער איז כל־בו, וואָס אין דער קאָרט. אַן אַנדערע אויף טייבעלס אָרט וואָלט איהר געגעבען אַ וויסטען פּעטשאַטעק. טייבעל איז אָבער, ווי די מאַמע זאָגט, אַ מענש אָהן אַ גאַל. זי שווייגט איהר אָב. אַלע שווייגען איהר אָב. איך אויך. אויף מיר איז זי גזלן. מיך רופט זי דער „ווישקראָבעק“, אָדער „מאָטעל מיט די פּיסקעס“. איך האָב זיך אויסגעהאָרעוועט, זאָגט זי, אין וועג אַ פּאָר גוטע פּיסקעס. מיך הויבט דאָס אפילו ניט אָן צו אַרען, נאָר די מאַמע וויל ניט ליידען למאי זי רעדט פון מיינע פּיסקעס. הויבט אָן די מאַמע וויינען. און מיין ברודער אליהו האָט פיינט, אַז די מאַמע וויינט. ער זאָגט, אַז זי מאַכט זיך קאַליע די אויגען, און מיט קאַליע־דיגע אויגען לאָזט אַמעריקאַ נישט אַריין.

ד.

איך קען אייך איבערגעבען אַ נייעס. מיר האָבען אַ גרוס פון אונזערע זאַכען. די יודענע וואָס האָט ביי אונז „גע׳גנב׳עט די גרעניץ“, האָט מען איינגעזעצט אין טורמע. אונזער חבר פּיני קוועלט. ער זאָגט אַז ס׳איז אַ גרויסע מצוה. זאָגט די מאַמע: „ס׳טייטש, און מיינע זאַכען?“ זאָגט פּיני: „נו, און מיינע זאַכען . . . אַצינד ווייסען מיר שוין פאַר געוויס, אַז אונזערע זאַכען זענען פּערפאַלען. וואָס טהוט מען? מען דאַרף פאָהרען ווייטער. אַ ברירה האָבען מיר? מיין ברודער אליהו

גענהט אַרום אָהן אַ קאָפּ. די מאַמע רעדט איהם אוים דאָס האַרץ. זי זאָגט איהם: וואָס וואָלטען מיר געטהון, נאַרעלע, ווען מען זאָל געווען צונעהמען ביי אונז דאָס געלד, וואָס מיר האָבען אָבגעלייזט פאַר דער האַלבער דירה און נאָך קוילען אויך? אונזער חבר פיני גיט אָב דער מאַמען דעם גערעכט. ער זאָגט, אַז אַ יוד דאַרף שטענדיג זאָגען: „גם זו לטובה". ברכה לעגט אויך צו אַ קנייטעל. זי זאָגט, אַז ניט אומזיסט האָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען „יודענע". מיר גרייטען זיך אין וועג אַריין. מיר צופרעגען זיך ביי מענשען, ווי אַזוי פאָהרט מען קיין אַמע־ריקאַ? מענשען הערען אוים און גיבען אונז עצות. איטליכער אַן'אַנדער עצה. איינער זאָגט: אויף פאַריז. דער אַנדערער — אויף לאָנדאָן. אַ דריטער דרינגט, אַז אויף אַנטווערפּען איז נעהנטער. מע פערדולט אונז אַזוי דעם קאָפּ, אַז מיר ווייסען שוין אַליין ניט, וואָס צו טהון. פאַר פאַריז האָט די מאַמע מורא. אַ צו גרויסער טומעל, זאָגט מען. אַנטווערפּען געפעלט ניט ברכה'ן. עפּעס אַנטווערפּען — אַ מאָדנער נאָ־מען. זי האָט אַזעלכען ניט געהערט. עס בלייבט לאָנדאָן. פיני זאָגט, אַז לאָנדאָן איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט וויפיעל מאָל אין דער געאָגראַפיע (אַזאַ בוך), אַז לאָנדאָן איז אַ שאַרפע שטאָדט. הײַנט קומט אַרוים פון דאָרטען משה מאָנטעפיאָרע, און רויטשילד, זאָגט ער, איז אויך פון לאָנדאָן.

— רויטשילד איז גאָר פון פאַריז!

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. דאָס איז דאָך ביי זיי אַ כלל, וואָס איינער זאָגט, זאָגט דער אַנדערער פערקעהרט. אַז דער זאָגט: טאָג, זאָגט יענער: נאַכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיך קריגען — דאָס ניט, נאָר מען שפּאַרט זיך. זיי קענען זיך אַמאָל אַזוי אַוועקשפּאַרען אַ שעה כסדר, ביז מען צונעהמט זיי. אַנומעלט האָבען זיי זיך צואַמפּערט איבער אַ דייטשעס וואָרט: „חריין". איינער האָט געזאָגט, אַז חריין איז אויף דייטש: „חראַן". דער אַנדערער האָט געדרונגען, אַז חריין דאַרף מען זאָגען אויף דייטש: „חראָן". אַ שעה צוויי האָט מען זיך אַזוי אַוועק־געריסען, ביז ס'איז געבליבען מען זאָל קויפען אַ ווערצעל חריין און מען זאָל דאָס ווייזען דעם בעל־הבית פון דער אכסניא. געבראַכט דאָס ווער־צעל חריין, פרעגט מען איהם „רב דייטש! מיר האָבען צו אייך אַ קשה, נאָר איהר זאָלט אונז זאָגען דעם ריינעם אמת. ווי אַזוי הייסט ביי אייך אויף אייער לשון אָט די דאָזיגע פרי — „חראַן" אָדער „חראָן"?" רופט זיך אָב דער בעל־הבית: „אויף אונזער דייטשע שפּראַכע הייסט

דיִזע פּרוכט ניט „חראַן“ און ניט „חראָן“, נאָר „מערעטיִך“... נאַט איַיך אַזאַ משוגעת! קיִרע דיַיטש איז אַ גוטער צו־להכעיס׳ניִק. ער קען איַיך אַמאָל געבען אַ זאָג אַ וואָרט, זאָל זיַין וואָס צו הערען. למשל, נעהמט, אַ שטיַיגער, אַ זיַיגערל. דאַכט זיִך, וואָס קען שוין זיַין מעהר פּשוט פון אַ זיַיגערל? הייסט דאָס ביַי קיִרע דיַיטש ניִט אַ זיַיגערל, נאָר אַ „האָר“. און אַ האָר איז ביַי איהם אַ „האַר“. אַ האַר איז ביַי איהם „העֶר“. אַהער איז ביַי איהם „היִר—היִר“. אַז מע זאָגט קיִרע דיַיטש, זאָל מען גלויבען!

ה.

האָט קיַין פּעראיִבעל ניִט, איִך האָב מיִך פערדרעדט וועגען די נאַריִשע דיַיטשען מיִט זייער משוגע׳נער שפּראַך, און האָב פערגעסען, אַז מיִר פאָהרען קיַין אַמעריִקאַ. דאָס הייסט, ניִט גליַיך קיַין אַמעריִקאַ, דערוויַיל פאָהרען מיִר קיַין לאָנדאָן. און ניִט גליַיך קיַין לאָנדאָן, נאָר קיַין לעמבערג. דאָרט איִן לעמבערג איז פאַראַן, זאָגט מען, אַ קאָמיִטעט פאַר עמיִגראַנטען. אפשר וועלען מיִר קענען דורכ׳ן קאָמיִטעט עפּעס בעהיִלפיִג ווערען. מיִט וואָס זענען מיִר ערגער פון אַלע אַנדערע עמיִגראַנטען? ובפרט, מיִר האָבען נאָך געהאַט אַזאַ שאָדען — אונזערע אַלע פּעקלעך מיִט אונזער גאַנצען בעטגעוואַנד. די מאַמע גרייט זיִך שוין, ווי אַזוי זי זאָל זיי זאָגען, ווי אַזוי זי זאָל פאַר זיי וויינען. מיַין ברודער אליהו בעט זיִך ביַי איהר: „נאָר ניִט געוויינט! מע דאַרף איִן זיִנען האָבען די אויגען. אָהן אויגען לאָזט אַמעריִקאַ ניִט אַריַין“...

אַזוי זאָגט מיַין ברודער אליהו און געהט אַריַין צום בעל־הבית זיִך צוצאָהלען פאַר דער אכסניא. איִן עטליִכע מיִנוט אַרום קומט אַריַין מיַין ברודער אליהו אַ טויטער. וואָס איז? דער בעל־הבית האָט איהם אַוועקגעלעגט אַ חשבון, איז איהם, זאָגט ער, פיִנסטער געוואָרען איִן די אויגען. פאַר אַ׳צדיִנג רעכענט ער אונז געלד. פאַר ליַיכטער אויף ליִכטבענשען רעכענט ער זעקס ליַיכטער — זעקס גריַיצערס. פאַר הבדלה — פיִער גריַיצערס. וואָסער הבדלה? ער, דער בעל־אכסניא, האָט געמאַכט הבדלה און מיִר האָבען געהערט, קומט איהם פיִער גריַיצערס. פרעגען מיִר איהם: „וואָס עפּעס פיִער?“ — זאָגט ער: „ווילט איהר פיִנף, לאָז זיַין פיִנף“. היינט רעכענט ער אונז עפּעס אַ מין זאַך מיִט׳ן נאָמען „קאָמיִסיאָן“. וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? דאָס קומט איהם, זאָגט ער

פאַר דער טרחה, וואָס ער איז געגאַנגען מיט אונז קויפען מלבושים.

דערהערט אַזאַ מעשה, חאַפּט זיך אויף מיין שוועגערין ברכה מיט אַ פלעסק אין די הענד.

— שוויגער! וואָס האָב איך אייך געזאָגט? זענען די דייטשען ניט ערגער ווי די נאַכט-גזלנים אין וואַלד? זענען אונזערע רוסישע חוליגאַנעס ניט קיין צדיקים אַקעגען זיי? מיר זענען דען אין בראָד? מיר זענען דאָך אין סדום!!!....

דאָס פערגלייכען איהם מיט די רוסישע חוליגאַנעס, ווייזט אויס, האַט דעם בעל-הבית ניט אַזוי פערדראָסען, ווי דאָס פערגלייכען בראָד מיט סדום. ער איז געוואָרען אָנגעצונדען! ער האָט אונז געזאָגט, אַז ס'איז זעהר רעכט, וואָס די רוסישע „חוליגאַנעס" מאַכען אויף אונז פּאָגראָמען. ער געפינט, אַז ס'איז נאָך ווינציג, וואָס מע טהוט אונז. ווען ער זאָל זיין, זאָגט ער, דער רוסישער „קאַיזער", וואָלט ער „געהאַיסען" מע זאָל אונז אַלעמען „אויסקאַילען" ביז „איינעם"!

מיר דאַכט, איך האָב אייך שוין געזאָגט, אַז אונזער חבר פּיני איז אַ היציגער פּאַרשוין. ביז מע ריהרט איהם ניט שטאַרק אָן, קען ער אייך שווייגען און שווייגען. נאָר טאָמער דערלאַנגט מען איהם מיט אַזאַ וואָרט, וואָס ער האָט פיינט, איז חיות ניט זיכער! פּיני האָט זיך אויפגעחאַפּט, אויסגעצויגען זיך ווי לאַנג ער איז, צוגעגאַנגען גלייך צום בעל-הבית פון דער סטאַנציע, און האָט איהם אויסגעשריען אויפ'ן קול גלייך אין פּנים אַריין:

— קירע דאַאַיטש!!!... אַ רוח אין דיין טאַאַטען אַריין!

אמת, דער „קירע דייטש" האָט אונזער חבר פּינין געקאָסט טייער. דער בעל-הבית האָט איהם פאַר'ן „קירע דייטש אויפגעוואָרפען צוויי שווערע, געשמאַקע פּעטש, אַז פונקען זענען געפלויגען. עס האָט אָבער געהאַט דעם זיבעטען חן. גאַנץ בראָד האָט זיך צונויפגעלאָפען. ס'איז געווען „ליהודים". איך האָב ליעב, אַז ס'איז פרעהליך.

דעמזעלבען טאָג זענען מיר אַנטלאָפען קיין לעמבערג.

קראקע מיט לעמבערג.

קְרָאקָע מִיט לֶעמְבֶּערְג.

א.

לעמבערג, זעהט איהר, איז שוין גאָר נִיט דאָס וואָס בּראָד. ערשטענס, די שטאָדט אַליין. ריין, בּרייט, ציכטיג, שען — פערנעהמט אַנ׳אויג! דאָס הייסט, ס׳איז פאַרהאַן אין לעמבערג אויך אַזעלכע גאַסען ווי אין בּראָד, וואָס אַז מען געהט אין מיטען זומער דאַרף מען אָנטהון טיעפע קאַלאָשען און פערשטעלען די נאָז. דערפאַר אָבער איז פאַרהאַן אין מיטען שטאָדט אַ גאָרטען, וואָס אַלע מעגען דאָרטען געהן שפּאַצירען, אפילו ציעגען. אַ פרייע מדינה. שבת געהען יודען מיט שטריימלעך פראַנק און פריי אויף אַלע גאַסען און קיינער זאָגט זיי ניט אַ וואָרט. הייַנט די מענשען? גאָלד און זילבּער! מיין מאַמע זאָגט, אַז פון בּראָד בּיז לעמבּערג איז אַזאַ חילוק ווי פון טאָג צו נאַכט. מיין בּרודער אליהו זאָגט, אַז עס טהוט איהם בּאַנג, וואָס בּיי דער גרעניץ שטעהט פריהער בּראָד און נאָכדעם ל׳עמבּערג. עס וואָלט בּעדאַרפט, זאָגט ער, זיין פערקעהרט. גיט איהם אונזער חבר פיני צו פערשטעהן, אַז דערפאַר איז לעמבּערג בּעסער פון בּראָד, ווייל עס שטעהט ווייטער פון דער גרעניץ און נעהנטער צו אַמעריקאַ. זאָגט איהם אליהו: „אַ פאָלג מיך אַ גאַנג! וואו איז לעמבּערג און וואו איז אַמעריקאַ!" זאָגט איהם פיני, אַז וואָס ס׳איז שייך צו שטעדט, מעג ער זיך נאָך דערווייַלע לערנען בּיי איהם, ווארום ער האָט געלערנט געאָגראַפיע. זאָגט איהם מיין בּרודער אליהו: „אַז דו האָסט געלערנט געאָגראַפיע, זאָג זשע מיר, וואו איז דער קאָמיטעט?" — וואָסער קאָמיטעט? „דער עמיגראַנטען־קאָמיטעט!" — אַ סמיכות הפרשה! וואָס געהער זיך עס אָן מיט געאָגראַפיע? „דער וואָס ווייסט געאָגראַפיע, דער דאַרף וויסען אַלצדינג".

אַזוי זאָגט צו איהם מיין בּרודער אליהו, און מיר פרעגען זיך נאָך

אויפ׳ן קאָמיטעט. וועמען מיר פרעגען, ווייסט קיינער ניט. אַ מאָרנע שטאָדט.

— זיי ווייסען, נאָר זיי ווילען ניט זאָגען!

אַזוי פסק׳ענט מײַן שוועגערין ברכה. איהר געפעלט קיין זאַך ניט. אויף לעמבערג האָט זי אויך אַ חסרון: צו ברייטע גאַסען. אַ חסרון — די כלה איז צו שען. אונזער חבר פיני׳ס ווײַב טײַבעל, האָט אַנ׳אַנדער חסרון אויף לעמבערג. דהיינו? למאי זאָגט מען בײַ אונז „קראָקע מיט לעמבערג״? אַז מע עסט אַ זויערע זאַך, זאָגט מען: „ס׳איז אַזוי זוויער, אַז מע קען דערזעהען קראָקע מיט לעמבערג״. אָדער אַז מען דערלאַנגט איינעם אַ גוטען פאַטש, זאָגט מען, אַז „ער האָט דערזעהען קראָקע מיט לעמבערג״.

בקיצור, די ווײַבער האָבען שוין אַזאַ טבע. זעלטען זיי זאָל עפּעס געפעלען!...

ב

מיר האָבען זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. אַ הויכע שטוב מיט אַ רויטען דאַך. פריהער דאַרף מען שטעהן אַ ביסעל אין דרויסען. דאָס הייסט, ניט אַ ביסעל, נאָר אַ סך. נאָכדעם עפענט מען די טהיר. דאַרף מען געהן אויף טרעפּ. אַז מע קומט אַרויף, טרעפט מען אַ סך מענשען. צום מייסטען אונזערע רוסישע, עמיגראַנטען רופט מען זיי. כמעט אַלע זענען זיי הונגעריג און אַלע האָבען קליינע זויגעדיגע קינדער. די וואָס האָבען ניט קיין זויגעדיגע קינדער, זענען אויך הונגעריג. מע הייסט זיי קומען מאָרגען. מאָרגען זאָגט מען זיי ווידער אַמאָל, זיי זאָלען קומען מאָרגען. מײַן מאַמע בעקענט זיך מיט אַ סך ווײַבער. איטליכע פון זיי האָט אויף זיך אַנ׳אַנדער אומגליק. פערגלײַכען, זאָגט זי, איהר אומגליק מיט זייערע אומגליקען, קומט אוים, אַז זי איז נאָך איינע אַ גליקליכע! אַ סך פון זיי זענען אַנטלאָפענע פון פּאָגראָמען. וואָס זיי דערצעהלען זיך אָן איז אַ גוואַלד! אַלע פאָהרען זיי קיין אַמעריקאַ און קיינער האָט ניט מיט וואָס. אַ סך פון זיי האָט מען אָבגעשיקט צוריק. איינינע גיט מען אַרבייט. איינינע שיקט מען אָב קיין קראָקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמת׳ער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסען אַליין ניט. מע הייסט זיי קומען מאָרגען, קומען זיי. וואו איז דער קאָמיטעט? אָט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמי-

מעט ? זיי זאָלען אַזוי וויסען פון בייז ! עס קומט אַריין אַ הויכער פאַרשוין מיט אַ געשטופּעלט פּנים און מיט גוטע לאַכעדיגע אויגען.

— אַט דאָס איז איינער פון׳ם קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטאָר.

דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכעדיגע אויגען זעצט זיך אַוועק אויף אַ שטוהל. אַלע מינוט געהט צו צו איהם אַנ׳אַנדער עמיגראַנט און טענה׳ט עפּעס, מאַכט מיט די הענד. דער דאָקטאָר הערט איהם אויס און ענטפערט איהם, אַז ער איז איין מענש אַליין. ער קען גאָרנישט העלפען. פאַרהאַן, זאָגט ער, ביי אונז אַ קאָמיטעט פון עטליכע און דרייסיג פאַרשוין, נאָר קיינער וויל ניט קומען. וואָס קען איך, איין מענש אַליין, טהון ?

די עמיגראַנטען ווילען ניט וויסען, וואָס ער איז איין מענש אַליין, זיי קענען דאָ מעהר ניט זיצען. זיי האָבען שוין אויפגעגעסען פון זיך, וואָס זיי האָבען געהאַט. זיי זאָגען, אָדער מע זאָל זיי געבען בילעטען קיין אַמעריקאַ, אָדער מע זאָל זיי אָבשיקען צוריק. דער דאָקטאָר טענה׳ט, אַז ער קען זיי נאָר שיקען קיין קראָקע, אויב זיי ווילען. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפשר וועט זיי יענער קאָמיטעט עפּעס קענען העלפען. די עמיגראַנטען הערען דאָס אויס און זאָגען, אַז זיי האָבען ניט דערווײַלע פון וואַנען אַ טאָג איבערצולעבען. דער דאָקטאָר נעהמט אַרויס דאָס בײַ־טעלע און שענקט זיי אַ מטבע. די עמיגראַנטען בעטראַכטען די מטבע און געהען אַוועק. עס קומען אָן נייע עמיגראַנטען. זיי פאַלען, זאָגען זיי, מיט׳ן פּנים צו דער ערד.

— וואָס ווילט איהר ? — טענה׳ט נעבעך דער דאָקטאָר.

— מיר ווילען עסען ! — זאָגען די עמיגראַנטען.

— אַט האָט מען מיר געבראַכט עסען, עסט.

אַזוי זאָגט זיי דער דאָקטאָר מיט די גוטע לאַכעדיגע אויגען און ער ווייזט זיי אויפ׳ן אָנבייסען, וואָס מע האָט איהם געבראַכט: קאַווע מיט ווייסע בולקעלעך. ער זאָגט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אַוועק זיין אָנבייסען. וואָס זאָל ער טהון, איין מענש אַליין ? די עמיגראַנטען בעדאַנקען איהם. זיי זאָגען, אַז ניט פאַר זיך בעטען זיי, פאַר זייערע קינדער נעבעך.

— נו, ברענגט אַהער די קינדער ! — זאָגט דער דאָקטאָר און טהוט אַ וואונק צו אונז מיט זיינע גוטע לאַכעדיגע אויגען:

— וואָס ווילט איהר ?

ג.

טרעט אַרױס די מאַמע צום גוטען דאָקטאָר מיט די לאַלעדיגע אױגען און הױבּט איהם אָן דערצעהלען אַ מעשה פונ'ם אָנהױב, װי אַזױ זי האָט געהאַט אַ מאַן. דער מאַן איז געװען אַ חזן און האָט געקרײַנקט און געקרײַנקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבּען, איבּערגעלאָזט זי אַן'אַלמנה מיט צװײ קינדער, אײנעם אַן'עלטערן און אײנם נאָך כמעט אַן'עופ'עלע (דאָס מײנט מען מיך). האָט זי דעם עלטערן חתונה געמאַכט, אַרײַנגעגעבּען איהם אין אַ שמאַלץ-גרוב. די שמאַלץ איז אױסגערונען, די גרוב איז געבּליבּען. דער שװעהר האָט זיך געשטעלט, און דער זוהן דאַרף שטעהן צום פּריזיװ...

— מאַמע! װאוהין בּיסטו פערפאָהרען?

אַזױ זאָגט מײַן בּרודער אליהו און שטעלט זיך אַװעק דערצעהלען די אײגענע מעשה, נאָר אין אַן'אַנדער אופן. ער הױבּט אָן אַזױ:

— יאָ פּריזיװ, ניט פּריזיװ, מיר פאָהרען, הײסט עס, קײן אַמעריקאַ. דאָס הײסט, איך און מײַן מאַמע און מײַן װײַבּ און אַ קלײנען בּרודערל (דאָס מײנט מען מיך), אַי... אַט דער יונגערמאַן (ער װײַזט אױף פּיני'ן) פאָהרט אױך, הײסט עס, מיט אונז. האָבּען מיר בּעדאַרפט אַריבּער די גרעניץ. זענען מיר, הײסט עס, געקומען צו דער גרעניץ. און אַזױ װי קײַ[illegible]ער, הײסט עס, האָבּען מיר ניט, װאָרום מיר דאַרפען בּײדע שטעהן צום פּריזיװ...

— אַט דאָ לאָז מיך! — רופט זיך אָן אונזער חבר פּיני און שטופּט אָבּ מײַן בּרודער אליהו און דערצעהלט די אײגענע מעשה, נאָר אַ בּיסעל אַנדערש. חאָטש אליהו איז מיר אַ בּרודער, פונדעסטװעגען מוז איך מודה זײַן, אַז פּיני רעדט אַ סך שענער פון איהם. ערשטענס, איז בּײַ איהם נישטאָ קײַן „הײסט עס", װי בּײַ מײַן בּרודער אליהו. הײַנט קען ער רוסיש זעהר גוט. אַ סך װערטער זענען בּײַ איהם רוסישע, און גלאַט שענע װערטער, מחיה'דיגע. אַ סך פון זײ פערשטעה איך ניט װאָס ער מײנט, נאָר זײ זענען שען. אָט װי אַזױ אונזער חבר פּיני האָט אָנגעהױבּען:

— איך װעל אײַך געבּען אין קורצען אַ װזגליאַד אױף דער גאַנצער פּאָלאָזשעניע, װעט איהר האָבּען אַ טאָטשקע זרעניע. מיר פאָהרען קײַן אַמעריקאַ ניט אַזױ צוליעבּ װאָינסקי פּאָװיננאָסט, װי צוליעבּ סאַמאָסטאָאַטעלנאָסט און ציװיליזאַציע, װאָרום מיר זענען דאָרט זעהר סטיעסני-

טעלני נישט נאָר אין פּראָגרעס, נאָר אפילו אין וואָזדוך, ווי טורגעניעוו זאָגט — און וואָס וואָטאָריך זינט עס האָט זיך אָנגעהויבן בײַ אונז דער יעווריײסקי וואָפּראָס מיט די פּאָגראָמען, קאָנסטיטוציע און טאָמו פּאָדאָבנע, ווי באָקל זאָגט אין זײַן היסטאָריאַ ציווילזאַציאַ...

אַנ'עבירה! דאָ האָבען ערשט אָנגעהויבען גיעהן די שענע ווערטער. אונזער חבר פּיני האָט זיך ערשט רעכט צושאָקעלט. ער האָט זיך ערשט פערקאַטשעט רײדען און רײדען, צום סוף האַקט איהם איבער דער דאָקטאָר סאַמע אין מיטען, טהוט אַ זופּ די קאַווע און רופט זיך אָן צו איהם מיט אַ שמײכעלע:

— זאָגט וואָס ווילט איהר?

טרעט אַרויס ווידער מײַן ברודער אליהו און מאַכט צו פּינין:

— למאי זאָלסטו האָבען אַ טבע רײדען נישט צו דער זאַך?

דאָס פערדריסט אַפּנים אונזער חבר פּינין, מחמת ער טרעט אָב אויף אַ זײַט, פערטשעפּעט זיך פאַר זײַנע אײגענע פּיס, און רופט זיך אָן ברוגז'ליך:

— דו רעדסט בעסער? רײד דו!

און מײַן ברודער אליהו געהט צו צום טיש און דערצעהלט נאָכאַמאָל די מעשה בקיצור.

ד.

זענען מיר, הײסט עס, געקומען צו דער גרעניץ. געקומען צו דער גרעניץ, האָבען מיר אָנגעהויבען האַנדלען, הײסט עס, מיט די אַגענטען. און די אַגענטען, ווײסט איהר דאָך, זענען גרויסע ממזרים, האָבען זיי אָנגעהויבען לויפען אײנער איבער'ן אַנדערן, גראָבען, מסר'ן, יאַבעדען, ביז ס'האָט זיך אונטערגעחאַפּט אײנע אַ יודענע, הײסט עס, אַ לײַטישע, אַנ'עהרליכע, אַ פרומע, אַ כשר'ע, און האָט זיך אויסגעגלײַכט מיט אונז פאַר'ן מקח, הײסט עס, זיך אונטערגענומען אונז אַלעמען אַריבערפעקלען, פריהער אונז, און נאָכדעם די זאַכען. האָט זי אונז געגעבען, די יודענע, הײסט עס, צוויי ערלים, שומרים, הײסט עס...

— אָט אַזוי גיך? זעה נאָר! ער איז שוין פאַרטיג מיט די ערלים.

אַזוי שפּרינגט אַרויס מײַן שוועגערין ברכה, שטופּט אָב מײַן ברו־

דער אליהו און דערצעהלט בעסער אליין די מעשה. טאקע די איינענע מעשה, נאר א ביסעל אנדערש: ווי אזוי די יורענע האט אונז געהייסען געהן און געהן, ביז מיר וועלען דערזעהען א בערגעל. פונ׳ם בערגעל זאלען מיר זיך נעהמען רעכטס און געהן און געהן, ביז מיר וועלען קומען צו נאך א בערגעל. זאלען מיר זיך פון יענעם בערגעל נעהמען לינקס און געהן און געהן, ביז מיר וועלען קומען צו א שיינקעל. זאל אריינגעהן איינער פון אונז אין שיינקעל, וועט ער טרעפען צוויי ערלים טרינקען בראנפען, זאל מען צוגעהן צו די ערלים און זאגען זיי נאר אייןווארט „חיימאווא״, וועלען זיי שוין וויסען, און וועלען אונז פיהרען איבער א וועלדעל. א גליק, וואס איך האב א טבע פון חלש׳ן...

רופט זיך אן דער דאקטאר:

— ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, מיינע ליעבע ווייבער? איך האב אויך א טבע פון חלש׳ן. זאגט מיר אין קורצען, וואס ווילט איהר?

טרעט ארויס די מאמע ווידער אמאל און עס קומט פאר צווישען איהר און צווישען דאקטאר אזא מין געשפרעך:

מאמע: איהר ווילט אין קורצען? מע האט ביי אונז צוגענומען די זאכען.

דאקטאר: וואסערע זאכען?

מאמע: דאס בעטגעוואנד: צוויי איבערבעטען, פיער קישענס גרויסע, און נאך צוויי גרויסע קישענס, און דריי קליינינקע מסורים׳לעך איבערגעשאטען.

דאקטאר: דאס איז נאר?

מאמע: און קאלדרעס דריי, צוויי אלטע, איינע א נייע, און מלבושים א פאר, און א פאטשיילע א זיידענע, און...

דאקטאר: נישט דאס פרעג איך. מעהר קיין אומגליק האט איהר ניט געהאט?

מאמע: וואסער אנ׳אומגליק ווילט איהר נאך?

דאקטאר: איך מיין, וואס פעהלט אייך?

מאמע: בעטגעוואנד.

דאקטאר: דאס איז נאר?

מאמע: ס׳איז אייך קארג?

דאקטאר: און בילעטען האט איהר? געלד האט איהר?

מאמע: נישט צו פערזינדיגען, מיר האבען שיפסקארטען, מיר

האָבּעֶן אויף בּילעֶטעֶן.

דאָקטאָר: זעֶנט אִיהר דאָך דאַנקעֶן גאָט! אִיך בִּין אײַך מקנא. לאָמִיר זִיך בּײַטעֶן. מײנט נִיט, אִיך שפּאַס. אִיך זאָג עֶס אײַך אָהן לצנות. נאַט אײַך מײַן אָנבּײַסעֶן, נאַט אײַך מײַנעֶ עֶמִיגראַנטעֶן, נאַט אײַך מײַן קאָמִיטעֶט און גִיט מִיר אײַערעֶ שפּיסקאַרטעֶן מִיט אײַערעֶ בּי־לעֶטעֶן, פאָהר אִיך אַװעֶק קײַן אַמעֶרִיקאַ הײַנטִיגעֶן טאָג. װאָס קעֶן אִיך דאָ טהון, אײן מעֶנש אַלײן, מִיט קײַן עין־הרע אַזױ פִיעל אָרעֶמעֶ לײַט.

דעֶר דאָקטאָר אִיז עֶפּעֶס מִיר װײסעֶן אַלײן נִיט װאָס! — אַזױ האָבּעֶן מִיר אָבּגעֶ׳פּסק׳עֶנט, און מִיר װילעֶן נִישט מאַכעֶן דאָ קײַן לאַנגעֶ שיהות. מײַן בּרודעֶר אליהו זאָגט, אַנ׳עבירה די הוצאות. לאָמִיר בּעֶסעֶר פאָהרעֶן קײַן קראָקעֶ. אַ סך עֶמִיגראַנטעֶן פאָהרעֶן קײַן קראָקעֶ, לאָז זִיך אונז דאַכטעֶן עֶלעֶהיי מִיר זעֶנעֶן אויך עֶמִיגראַנטעֶן.

— אַז מִיר זעֶנעֶן אִין לעֶמבּעֶרג, מוזעֶן מִיר שױן זײַן אִין קראָקעֶ אויך, — זאָגט אונזעֶר חבר פִּינִי.

— בּכדי ס׳זאָל אויסקומעֶן אַפּנים קראָקעֶ מִיט לעֶמבּעֶרג! — חאַפּט אונטעֶר זײַן װײַבּ טײַבּעֶל.

זײַט געֶזונד, מִיר פאָהרעֶן קײַן קראָקעֶ.

ווען איז א שטאָרט.

א.

ווין איז אַ שטאָדט!

אַזוי האָט געֶפסקעֶנט מײַן ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני האָט צוגעֶבאָמקעֶט:

— נאָך אַ מין שטאָדט! פון שטאָרטעֶנלאַנד אַ שטאָדט!

אַפילו די ווײַבער, וואָס זײ געֶפעֶלט נישט קײן זאַך אין דער וועֶלט, האָבעֶן אויך צוגעֶגעֶבעֶן, אַז ווין איז אַ שטאָדט. צוליעב דער שטאָדט ווין האָט די מאַמעֶ אַרויסגעֶנומעֶן די שבת'דיגעֶ זײַדעֶנעֶ פאַטשײַלעֶ. מײַן שוועֶגערין ברכה האָט זיך אויסגעֶפוצט ווי צו דער חתונה. זי האָט אָנגעֶטהון איהר שבת'דיג מלבוש און האָט אויסגעֶזעֶהן אינ'ם פּאַריק מיט די לאַנגעֶ באָמבעֶלדיגעֶ אוירינגלעֶך און מיט איהר רויט קלײַעֶנדיג פּנים אַזוי ווי אַ רויטעֶ קאַץ אין אַ שוואַרצעֶן שלײַער. איהר האָט אַ מאָל געֶזעֶהן אַ רויטעֶ קאַץ אין אַ שוואַרצעֶן שלײַער? איך האָב שוין געֶזעֶהן. אונזער שכנה פּעֶסי'ס קינדער האָבעֶן ליעב מאַכעֶן מיט דער קאַץ אַלערלײ אָנשטעֶלעֶן און טעֶאַטער שטיק. די קאַץ האָט בײַ זײ, ווי איך האָב אײַך שוין אַ מאָל דערצעֶהלט, אַ מאָדנעֶם צונעֶמעֶניש: „פײַגעֶ לאה די גבאי'טעֶ". זײ האָבעֶן שוין אַ מאָל אָנגעֶטהון „פײַגעֶ לאה דער גבאי'טעֶ" אַ יאַרמעֶלקעֶ. עס פערשטעֶהט זיך אַז זײ האָבעֶן איהר די יאַרמעֶלקעֶ אונטערגעֶבונדעֶן מיט צווײ בעֶנדלעֶך און האָבעֶן זי געֶלאָזט לויפעֶן. אַ חוץ דעֶם האָבעֶן זײ אָנגעֶהאָנגעֶן אויפ'ן עֶק, אַ פּנים פון שעֶהנקײַט וועֶגעֶן, אַ פלעֶדערוויש. די יאַרמעֶלקעֶ איז געֶוועֶן פאַר איהר ווײַזט אוים אַ ביסעֶל צו גרוים, האָט דאָס איהר פערשטעֶלט די אויגעֶן, און דעֶם פלעֶדערוויש קעֶן זי נישט לײַדעֶן, האָט זיך „פײַגעֶ לאה די גבאי'טעֶ" געֶלאָזט לויפעֶן משוגענעֶרווײַז, דראַפּעֶן זיך אויף די גלײַכעֶ וועֶנד, און האָט אָנגעֶמאַכט בײַ אַלעֶ שכנים מורא'דיגעֶ שאָדעֶנם. אַי האָט מעֶן זײ דעֶמאָלט געֶקאַטעֶוועֶט! מעֶהר פון אַלעֶ האָט געֶהאַט ושתּי, הערשעֶל הפּסט דאָס, אָט דעֶר וואָס מיט דעֶר גאָלי אויפ'ן שטערן.

אַ מאָדנער יונג, אָט דער ושתי! וויפיעל מע זאָל איהם נישט שלאָגען איז דאָס ווי אין אַ וואַנד. איך בענק נאָך איהם מעהר ווי נאָך אַלעמען! עס גייען זאַגען אַז מיר וועלען זיך אין גיכען זעהן מיט איהם אין אַמעריקאַ. מיר האָבען געהאַט אַ ידיעה, אַז אונזער שכנה פּעסי מיט איהר מאַן משה דעם איינבינדער מיט דער גאַנצער חאַליאַסטרע פאָהרען היינט קיין אַמעריקאַ. פריהער האָט זי געלעגט קנויטלעך וואָס מיר פאָהרען אין אַזאַ ווייט לאַנד, און איצט פאָהרט זי אַליין אויך אַהין. אַלע פאָהרען היינט קיין אַמעריקאַ, אַזוי שרייבט אונז אונזער מחותן יונה דער בעקער. ער פאָהרט אויך קיין אַמעריקאַ. ער איז שוין אויף דער גרענעץ. נישט אויף דער גרענעץ וואָס מיר האָבען גע'גנב'ט! אויף איין אַנדער גרענעץ. אונזער גרענעץ טויג נישט. אויף אונזער גרענעץ גנב'עט מען אַוועק דאָס בעטגעוואַנד, אויף אַנדערע גרענעצען גנב'עט מען אויך בעטגעוואַנד, נאָר מע פאַלט נישט אָן אין מיטען וואַלד מיט שאַרפע מעסערס, ווי מע איז אָנגעפאַלען אויף אונז למשל. עמיגראַנטען דערצעהלען, אַז ס'איז פאַרהאַן אַזעלכע גרענעצען וואו מע טהוט אויס נאַקעט און מע נעמט צו וואָס מע האָט. נאָר שלאָגען שלאָגט מען נישט. אונז האָט מען אויך נישט געשלאָגען, נאָר מע האָט אונז געוואָלט שלאָגען. מיר זענען שיער נישט געשטאָרבען פאַר שרעק אַ גליק וואָס מע האָט אויסגעשאָסען פון אַ ביקס. איך האָב דאָך אייך שוין דערצעהלט אַ מאָל, ווי אַזוי מיר האָבען גע'גנב'עט די גרענעץ, מיר האָבען עס שוין לאַנג פערגעסען. מיר האָבען פיינד געדענקען אַ זאַך, אמת די ווייבער דערצעהלען נאָך היינט אויך די נסים וואָס מיט אונז האָט געטראָפען בשעת גנב'נען די גרענעץ. עס מישען זיך אָבער אַריין די מאַנסבילען, איך מיין דאָס מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני, און לאָזען נישט אַז די ווייבער זאָלען דערצעהלען. זיי וועלען דאָס אַליין דערצעהלען אַ סך בעסער. אונזער חבר פּיני זאָגט: ער מוז דאָס בעשרייבען אויף די גאַזעטען. ער האָט שוין אַפילו אָנגעהויבען דאָס צו בעשרייבען אין אַ ליעדעל. איך האָב אייך דאַכט מיר אַ מאָל דערצעהלט אַז פּיני שרייבט ליעדלעך. דאָס ליעדעל פון דער גרענעץ הויבט זיך אָן בייַ איהם אַזוי:

ראַדיווויל איז נישט גרעסער ווי אַ געניץ,
דאָרט גנב'עט מען די גרענעץ,
און מע ווערט בע'גנב'הט פון קאָפּ ביז פוס,
און מע ווערט בע'האַנדעלט זעהר מיאוס;
מע גיט אַוועק וואָס מע האָט

און מע זאָגט נאָך דאַנקען גאָט!
מע איז גליקליך ווי די ראַבע קעץ,
וואָס מען איז אַריבער אָהן אַ זעץ,
און אָהן אַ קלאַפּ, און אָהן אַ שטורך,
און אָהן אַ מעסער דורך און דורך...

דאָס איז ערשט אַנ'אָנהויב, זאָגט פיני. ווייטער גערט ביי איהם, זאָגט ער נאָך פיעל שעהנער! ער האָט געמאַכט, זאָגט ער, אַ בעשרייבונג פון בראָד אויך. און פון קראָקע מיט לעמבערג אויך. און אַלסדינג אין גראַמען, פיני איז דערויף אַ מזיק. אַלסדינג גראַמט זיך ביי איהם. אפילו אויף זיין אייגען ווייב טייבעל האָט ער אויך געמאַכט אַ ליעדעל. איך קען עס אויף אויסווענדיג:

איך האָב אַ ווייבעל,
הייסט זי טייבעל,
גוט און שעהן
און מלא חן,
קיין עין הרע זאָל נישט שאַטען!
איין חסרון —
וויל נישט פאָהרען
צוריק אַהיים צום טאַטען...

וואָס זאָגט איהר אויף דעם ליעדעל? זאָלט איהר אָבער זעהן ווי טייבעלע בלאָזט זיך! (זי האָט אַ טבע בלאָזען זיך!) מיין שוועגערין ברכה נעמט זיך אָן איהר קרייווידע. זי רופט פיני'ן „שמאַדילניק". די מאַמע רופט איהם „שלים מזל"! זיי קאָנען נישט ליידען למאי ער מאַכט ליעדלעך. מיין ברודער אליהו פערקעהרט, איז איהם מקנא. ער זאָגט, אַז אין אמעריקאַ איז גראַמען און ליעדער אַ סחורה. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז אין אמעריקאַ וועט ער די סחורה פערצוקערן. מע וועט איהם אין אַמעריקאַ, זאָגט ער, אָפּגילטען. אין אמעריקאַ זענען דאָ אַ סך בלעטער מיט אַ סך אידישע גאַזעטען. פיני זאָגט אַז ער ווייסט אַליין, אַז אין אמעריקאַ וועט ער מאַכען גוט. ער פיהלט, זאָגט ער, אַז ער איז בעשאַפען פאַר אַמעריקאַ און אַמעריקאַ איז בעשאַפען פאַר איהם. ער וואָלט שוין גערן, זאָגט ער, מיר זאָלען שוין זיצען אויפ'ן שיף און שווימען אויפ'ן ים. דערוויילע זיצען מיר נאָך אויף דער טרוקעניש און זענען אין וויען.

ב.

„וָאס טהוּען מִיר אִין ווִיען? גאָרנִישט. מִיר שפּאַציִרען אִיבּער דִי גאַסען, אַיי גאַסען! אַיי שטִיבּער! אִיהר זאָלט זעהן פֿענסטער! שפּיגלען, נִישט קיין פֿענסטער! הַיינט זאַכען! צאַצקעס! מלבושים! כלים! צִירונג! כמעט בּיי יעדען פֿענסטער שטעלען מִיר זִיך אַוועק שאַצען, ווִיפִיעל ס'קען אָנטרעפֿען. מִיר, מאַנסבּילען, שאַצען, און דִי ווייבּער ווִינשעווען זִיך פֿערמאָגען האָטש האַלבּ פֿון דעם וואָס טרעפֿט אָן דִי שטאָדט ווִיען מִיט דִי הייזער און מִיט דִי געוועלבען און מִיט דִי סחורות. צולאַכט זִיך פִּינִי און זאָגט:

— אִיהר מעגט זִיך ווִינשען האָטש אַ צעהנט חלק, אִיז אויך גענוג.

— וואָס אַרט דִיך אַז האַלבּ? דוּ פֿערגִינסט זיי נִישט?

אַזוי זאָגט צו אִיהם מיין בּרודער אֵליהו און דרעהט זִיך דאָס בּערדעל. אִין דער צייט פֿון אונזער נסיעה קיין אַמעריקאַ האָט דאָס בּערדעל בּיי מיין בּרודער אֵליהו שטאַרק אַ וואַקס געטהון. און מאָדנע אַ וואַקס געטהון. עפּיס ווִי אַ בּעזעם. אִיך בּין אַ בּעלן געווען אִיהם געבּען אַ נעם אַראָבּ אויף פּאַפּיר. אִיך האָבּ אַנִימעלטען פִּינִין אויך אָבּגעמאָלט אויף אַ שטִיקעל פּאַפּיר. און מיין שוועגערִין בּרכה האָבּ אִיך אַראָפּגעחאַפּט מִיט אַ שטִיקעל קריידע אויפ'ן טִיש. האָבּ אִיך געחאַפּט אַ מיאוּסען פּסק. זִי אַליין, בּרכה הייסט עס, האָט דערזעהן און האָט זִיך דערקענט ווִי אִין אַ שפּיגעל, האָט זִי צוגערופֿען מיין בּרודער אֵליהו. האָבּ אִיך פֿון אִיהם געהאַט! ווען נִישט דִי מאַמע וואָלט ער מִיר געמאַכט דעם טויט. ער שלאָגט מִיך אַלע מאָל ווען ער דערזעהט מִיך מאָלען. מאָלען האָבּ אִיך לִיעבּ פֿון קִינדווייז אָן. פֿריהער פֿלעג אִיך מאָלען מִיט שוואַרצע קויל אויף דִי ווייסע וואַנד, האָט מען מִיך געשלאָגען. נאָך דעם מִיט קריידע אויף דער טהִיר, האָט מען מִיך אויך געשלאָגען. אִיצט מאָל אִיך שוין מִיט אַ בּליישטִיפֿטעל אויף פּאַפּיר—ווייל מען מִיך ווייטער שלאָגען.

— האָסט שוין ווִידער גענומען זִיך צו דִי „מענטשעלעך“?...

פֿאַר מאָלען שלאָגט מען מִיך נִישט אַזוי ווִי פֿאַר קנעטען. אִיך האָבּ אַ טבע קנעטען ווייך בּרויט און מאַכען פֿון דעם חזרים'לעך. מיין בּרודער אליהו אַז ער דערזעהט גִיט ער מִיר אִיבּער דִי פִינגער. אונזער חבר פִּינִי ווִיל זִיך איינשטעלען פֿאַר מִיר. ער זאָגט:

— וואָס האָסט דוּ צו אִיהם? לאָז ער קנעטען, לאָז ער מאָלען!

אפשר איז איהם בעשערט זײַן אַ מאָל אַ מאָלער? מײַן ברודער אליהו דער־
הערט און שיט מיט ווערטער:

— וואָס? אַ מאָלער? אַ מולגעטש? ער וועט שמירגעווען קלויסטערס?
וואָלגאַושען וועגד? פליאַסקען דעבער? אַרומגעהן מיט פערפאַטשקעטע
הענד ווי אַ בעל עגלה מיט סמאָלע? לאָז ער מיר בעסער זײַן אַ זינגערל
בײַ אַ חזן. אז מיר וועלען קומען אם ירצה השם קײַן אַמעריקאַ בעשטעל
איך איהם בײַ אַ חזן. ער האָט אַ סאָפּראַנע שטימע.

— פאַר וואָס נישט בײַ אַ בעל מלאכה? אין אַמעריקאַ זענען אַלע
בעל מלאכה'ס, אין אַמעריקאַ אַרבײַטען אַלע!

אַזוי טהוט זיך אויף אַ מינוט אַ זאָג אונזער חבר פיני. חאַפּט זיך
אַרויף אויף איהם די מאַמע:

— אַזוי? אַ בעל מלאכה? מײַנע שונאים וועלען נישט דערלעבען, אַז
פּײַסי דעם חזן'ס אינגעל זאָל זײַן אַ בעל מלאכה!

איך זעה אַז די מאַמע וויל שוין אָנהויבען וויינען. פיני וויל זיך פער־
ענטפערן. ער זאָגט:

— אַ מאָדנע אידענע איהר זענט! למאי אָט לערנען מיר אין דער
גמרא, אַז דער תנא רב יוחנן איז געווען אַ שוסטער. דער תנא רב יצחק
איז געווען אַ שמיד. אָדער וואָס דאַרפט איהר אַ סך? אָט איז מײַן פע־
טער אַ זייגערמאַכער און מײַן טאַטע אַ מעכאַניק!

פיני מיינט אַז ער האָט פערריכט, צום סוף האָט ער [illegible] געמאַכט אַסך
ערגער. די מאַמע הערט נישט אויף צו וויינען:

— אַודאי האָט מײַן מאַן בעדאַרפט זײַן אַ כשר'ער [illegible], און
געהן יונגערהייד פון דער וועלט, בכדי זײַן מוזיניקעל זאָל [illegible] חלילה אַ
שנײַדער אָדער אַ שוסטער, און נאָך אין אַמעריקאַ דערצו!...

— שוין? דו ווייַנסט שוין ווידער? האָסט פערגעסען [illegible] אַמע־
ריקאַ דאַרף מען אויגען?...

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און די מאַמע הערט באַלד אויף
צו וויינען.

ג.

וואָס איך זאָל נישט זײַן אין אַמעריקאַ, אַבי איך זאָל שוין זײַן. עס
ציהט מיך אַהין — סכנות. בײַ זיך האָב איך אָבגעמאַכט, אַז אין אַמעריקאַ

לערן איך מיך אויס דריי זאַכען: שווימען, שרייבען און רויבערן ציגאַרען, די אַלע דריי זאַכען קען איך איצט אויך, נאָר נישט אַזוי גוט ווי מע קען עס קענען אין אַמעריקאַ. אויף שווימען ווייס איך אַז איך וואָלט געווען אַ בריה, האָב איך נישט געהאַט וואו צו שווימען. ביי אונז אין טייך איז אונמעגליך. ביי אונז אין טייך אַז איהר לעגט זיך אַוועק מיט'ן בויך אויף דער בלאָטע, זענען די פיס אין דרויסען. אויך מיר אַ טייך! אין אַמעריקאַ, זאָגט מען, איז אַ ים, דאָרט אַז איהר לעגט זיך אויפ'ן וואַסער מיט אַ פענחיר, טראָגט דאָס אייך אַוועק צו אַלדע רוחות! שרייבען קען איך אויך, חאָטש קיינער האָט מיך נישט געלערנט. איך שרייב געדרוקטע אותיות פון סדור. איך שרייב אַזוי אַז ס'איז שווער צו דערקענען. איך מאָל, נישט איך שרייב. איך וואָלט אָבער אַ בעלן געווען שרייבען גיך, קען איך נישט. אין אַמעריקאַ, זאָגט מען, שרייבט מען גיך. אַלסדינג ווערט דאָרטען גע=טהון, זאָגט מען, גיך און געשווינד, חאַפּענדיג, מע האָט דאָרט קיין צייט נישט. אַזוי האָב איך געהערט דערצעהלען אונטערוועגענס פון די עמיגראַנטען. איך ווייס כמעט אַלסדינג וואָס אין אַמעריקאַ טהוט זיך נאָך איידער איך בין דאָרט געווען. דאָרט פאָהרט מען, זאָגט מען, אונטער דער ערד און מע מאַכט אַ לעבען. ווי אַזוי מע מ אַ כ ט ד אָ ס ווייס איך נאָך נישט. נאָר איך וועל דאָס גיך וויסען. איך נעם איבער אַ זאַך זעהר גיך ; איך זעה אַ מענשען איין מאָל מאַך איך איהם נאָך מיט אַלע פישטשעווקעס. איך האָב אַנומעלטען נאָכגעמאַכט אונזער חבר פיני, ווי ער געהט מיט אַ טענצעל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכטיגע אויגען, און ווי ער רעדט גיך, זופט הייסע לאָקשען, האָט זיך מיין שוועגערין ברכה געהאַלטען ביי די זייטען און די מאַמע האָט אַוש אָנגעהויבען וויינען פאַר געלעכטער. מיין ברודער אליהו אָבער האָט דאָס פיינד. ער לאָזט מיך נישט אַ קאָפּ אויפהויבען. אַ מאָדנע זאַך מיין ברודער אליהו! ער האָט מיך ליעב און שלאָגט מיך, מאַכט מיר דעם טויט. די מאַמע דערלאָזט איהם נישט ער זאָל מיך שלאָגען. זי זאָגט צו איהם:

— האָב פריהער אייגענע קינדער, וועסט דו ז:ו:ז נאָכדעם שלאָגען...

לאָז אָבער פּרובען אַ פרעמדער מיך אָנריהרען מיט אַ פינגער, וועט ער יענעם די אויגען אַרויסנעהמען. אַנומעלטען האָט אַן עמיגראַנטס אַ אינגעל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איהר ווייסט וואָס הייסט „שטעלען אַ גובערנאַטאָר“? אָט וועל איך אייך אויסלערנען ווי אַזוי: מע טהוט אַ נעץ איין דעם גראָבען פינגער אין מויל און מע דערלאַנגט

אִיךְ אִין זַייט צווִישֶׁען דִי רִיפֶּען אוּן צווִישֶׁען בּוֹיךְ — דֶערזֶעהט אִיהר זִיךְ מִיט'ן מלאך המות. דָאס אִינגֶעל וואָס הָאט מִיר גֶעשְׁטֶעלט אַ גוּבֶּערנַאטָאר אִיז אַ יוּנגאַטְשׁ פוּן אַ יָאהר נַיין מִיט גֶעשְׁוואָלֶענֶע בּאַקֶען. הָאט עֶר אַ פָּאר ידים, — מֶעגֶען זֵיי אִיהם אָפּדאַרֶען! עֶר הָאט זִיךְ גֶעוואָלט מִיט מִיר בֶּעקֶענֶען, אִיז עֶר צוּגֶעגַאנגֶען צוּ מִיר אוּן הָאט מִיךְ אַ פרֶעג גֶעטְהוּן, ווִי אַזוֹי הֵייס אִיךְ? זָאג אִיךְ „מָאטֶעל". זָאגט עֶר: מָאטֶעל קַאפָּאטֶעל, דראָבֶּען דראָטֶען, יוֹסף סאָטֶעל, אֶרץ קַאנָאטֶעל.

זָאג אִיךְ: „וואָס הֵייסט דָאס"? זָאגט עֶר: דָאס הֵייסט אַז דוּ בִּיזט אַ יאָלד, הָאטשׁ אִיךְ אַלֵיין הֵייס אוֹיךְ מָאטֶעל. אֶפְשַׁר בִּיזט דוּ אַ בֶּעלן אוֹיף אַ גוּבֶּערנַאטָאר? זָאג אִיךְ: „פַאר וואָס נִישְׁט?" זָאגט עֶר: קוּם אַהֶער אַ בִּיסֶעל נֶעהֶנטֶער ווֶעל אִיךְ דִיר ווַייזֶען. בִּין אִיךְ צוּגֶעגַאנגֶען, הָאט עֶר מִיר גֶעווִיזֶען. בִּין אִיךְ אַנִידֶערגֶעפַאלֶען. הָאט דֶערזֶעהֶן דִי מַאמֶע אוּן גֶעמַאכט אַ גוואַלד. אִיז גֶעקוּמֶען צוּ לוֹיפֶען מֵיין אֵליהו אוּן הָאט אִיהם גֶעגֶעבֶּען!

פוּן דֶעמָאלט אָן זֶענֶען מִיר גֶעוואָרֶען מִיט אִיהם חבר. הָאט מִיךְ אוֹיסגֶעלֶערנט, אַ חוּץ דֶעם „גוּבֶּערנַאטָאר", נָאךְ אַ סך זַאכֶען. אַ שְׁטֵייגֶער בּוֹיכרֶעדֶערַיי, אִיהר קֶענְט דָאס? אוֹיסלֶערנֶען אַייךְ אִיז אוּנמֶעגלִיךְ. דֶערצוּ דאַרף מֶען זַיין גֶעבָּארֶען. מֶע דאַרף הַאלטֶען דָאס מוֹיל צוּ, נִישְׁט רִיהרֶען מִיט קַיין אֵבר, אוּן בִּילֶען ווִי אַ הוּנד, אָדֶער חרוּקֶען ווִי אַ חזיר, אַזוֹי אַז אַלֶע זָאלֶען זוּכֶען אוּנטֶערן טִישׁ. אִיךְ הָאבּ גֶענוּג אִיבֶּערגֶעשְׁראָקֶען אוּנזֶערֶע לַייט. מַיין שְׁווֶעגֶערִין בּרכה ווֵייסט אִיהר דאָךְ הָאט אַ טבע פוּן חלש'ען. אַלֶע הָאבֶּען זִיךְ אַ וואָרף גֶעטְהוּן אוּנטֶערן טִישׁ אוּן אוּנטֶער דִי בֶּעטֶען. אִיךְ הָאבּ מִיךְ אוֹיךְ אָנגֶעבּוֹיגֶען זוּכֶען דֶעם הוּנד אוּן הָאבּ נִישְׁט אוֹיפגֶעהֶערט צוּ בִּילֶען. עֶס אִיז גֶעווֶען, זָאג אִיךְ אַייךְ אַ רֵיינֶע קָאמֶעדִיע! מַיין בּרוּדֶער אֵליהו הָאט זִיךְ אָבֶּער סוֹף כּל סוֹף גֶעחַאפּט אַז דָאס וואַקסט פוּן מִיר. הָאט עֶר מִיר אַיינגֶעטֵיילט! פוּן דֶעמָאלט אָן הָאבּ אִיךְ אַוועֶקגֶעווָארפֶען דִי קוּנְץ פוּן בּוֹיכרֶעדֶערַיי.

ד.

מִיר וואָלטֶען פוּן ווִיעֶן שׁוֹין לַאנג אַוועֶקגֶעפָאהרֶען, ווֶען נִישְׁט דֶער „אָליאַנץ". ווֶער אִיז דָאס דֶער „אָליאַנץ" קֶען אִיךְ אַייךְ רִיכטִיג נִישְׁט זָאגֶען. אִיךְ הֶער נָאר אַז מֶע רֶעדט פוּנ'ם „אָליאַנץ", אַליאַנץ! אָליאַנץ! אַלֶע

עמיגראַנטען זענען אויפ'ן „אַליאַנץ" בייז ! זיי זאָגען אַז דער „אַליאַנץ" טהוט גאָר נישט גוט. דער „אַליאַנץ" זאָגען זיי האָט קיין רחמנות נישט אויף אַ מענשען. דער „אַליאַנץ" האָט פיינד אַ אידען. אַלע טאָג געהען צום „אַליאַנץ" מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני. און קומען צו געהן פון דאָרטען אַלע מאָל ווי פון אַ שוויץ־באָד.

— לאָז ער זיך אָנצינדען ! — זאָגט אליהו.

— לאָז ער ברענען ווי אַ ליכט — זאָגט פיני.

— לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסען מיט'ן „אַליאַנץ" ! זאָגט די מאַמע און זי נעמט מיך פאַר אַ האַנד.

מיר געהען אַלע צום „אַליאַנץ": די מאַמע און איך און אליהו און פיני און ברכה און טייבעל. מיר שטעלט זיך פאַר דער „אַליאַנץ" מיט אַ באָרד און מיט אַ גאַרטעל און מיט אַ רויטער נאָז. פאַר וואָס עפּיס מיט אַ רויטער נאָז — ווייס איך אַליין נישט. למאי דער „ונתנה תוקף ?" דעם „ונתנה תוקף" האָב איך דען געזעהן אַ מאָל ? פון דעסטוועגען מאָלט זיך מיר אויס אַז איך קען איהם: ער האָט בייזע גלאַנצענדיגע אויגען, טראָגט אַ ברייטען דאַשעק און האַלט אַ קאַנטשיק אין דער האַנד.

אוי זענען מיר זיך אָנגעגאַנגען ! מיין ברכה האָט געווינשעוועט דעם „אַליאַנץ" ס'זאָל איהם אַזוי שטעכען אין דער רעכטער זייט ווי עס שטעכט איהר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פערקליבען צו אַלדע שוואַרצע יאָהר אין עק שבאָדט ! קוים מיט צרות זענען מיר געקומען צום „אַליאַנץ". ער זיצט אין אַ שטוב „אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען", נאָר אָהן אַ הויף. וויען האַלט נישט פון קיין הויפען. וויען האָט ליעב משונה ברייטע פענסטער מיט אומגעלומפערטע טהירען. נאָר זיי האַלטען די טהירען פערשלאָסען. „זיי האָבען מורא אַ פנים מע זאָל זיי נישט אַוועקגנבה'נען ?"... אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה... שוין, זי האָט שוין געוואָרפען אַנ'אומ'חן אויף וויען אויך... עס געפעלט איהר נישט, וואָס אַז מע קומט צו צו אַ שטוב, דאַרף מען פריהער קלינגען. וואָס אַרט מיך אַז מע קלינגט ? אַבי מע זאָל עפענען. דער „אַליאַנץ" אָבער עפענט נישט אַזוי גיך. איהר מעגט קלינגען צוועצטערהייד, ער האָט צייט. איהר מיינט, מיר זענען די איינציגע ? אַ חוץ אונז שטעהען דאָ נאָך עמיגראַנטען, זיי דאַרפען אויך צום „אַליאַנץ". די עמיגראַנטען קוקען אויף אונז ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך אַביסעל, אפשר וועט מען אייך עפענען, אפשר האָט איהר מעהר גליק ?"... אַזוי זאָגען זיי די עמיגראַנטען און

לאבען, א פנים ס'איז זיי גוט אויפ'ן הארצען. אלע מאל קומען צו נייע עמיגראנטען. עס שטעהען אויף דער גאס שוין א היבשע ביסעל עמיגראנטען: אידען און ווייבער און קליינע קינדער, איך האב ליעב אז ס'איז א סך מענשען. די קליינע קינדער זאלען נישט איבערשלאגען מיט זייער געוויין און די מאמעס זאלען זיי נישט שעלטען און פערשטופען די מיילער. וואלט דא געווען גאנץ פרעהליך. דאנקען גאט מע האט געעפענט די טהיר. אלע האבען זיך געגעבען א לאז אריין אויף דערשטיקט צו ווערען, א גליק וואס אויף דער טהיר האט זיך בעוויזען א נפש אהן א היטעל מיט א רויט פנים און מיט א געגאלטע מארדע און האט אונז גענומען שליידערן איינציגווייז אין דרויסען ארויס אזוי ווי די האלעשקעס. ... ינע, א ווייבעל מיט א קינד, האט ער דערלאנגט אזא ווארף ארויס, אז ווען נישט איך מיט מיין ברודער אליהו וואלט זי געקליבען די ציינער. זי האט זיך אזוי אויך איבערגעקערט דריי מאל. עס האט לאנג געדויערט ביז מיר זענען אריין אלע איינציגווייז אינוועניג אין שטוב אריין. און ערשט דא האט זיך אנגעהויבען א התונה — טאטעניו! אלע ווילען רעדען פריהער. אלע קריכען גלייך צו די טישען. ביי די טישען זיצען מענשען מיט נאקעטע קעפ און מיט געגאלטע בערד, און לאבען און רויכערן ציגארען. ווער פון זיי איז דער „אליאנץ" ווייס איך נישט, מיין מאמע ווייסט אויך נישט, זי שטעהט און טענה'ט צו זיי:

— זאגט מיר ווער פון אייך איז דא דער „אליאנץ"? איך האב געהאט א שארען, דאס גאנצע בעטגעוואנד האט מען ביי מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ און שיער נישט אומגעבראכט מיך מיט מיינע קינדער, אט דאס זענען זיי, יתומים נעבאך, מיין מאן איז געשטארבען יונגערהייד, געווען א חזן כל ימיו...

און ווייטער לאזט מען איהר נישט רעדען א ווארט. איינער ציהט זי ביי דעם שאל און ווייזט איהר צו דער טהיר. ער רעדט אויף א לשון וואס מע שוועהר צו פערשטעהן, די מאמע וויל נישט ;בטרעטען ביז זי וועט נישט בעקומען איהר רעכט. זי זאגט:

— וואס רעדט איהר צו מיר אויף דייטש? איהר רעדט בעסער מיט מיר אויף אונזער אייגען לשון, וועל איך אייך אויסדערצעהלען מיין ביטער הארץ... איהר זאגט מיר נאר, ווער פון אייך איז דא דער „אליאנץ"?...

— שווייגער! פאלגט מיך, קומט, לאמיר געהן. דער אויבערשטער

האָט אתּז אויסגעפיהרט בּיז אַהער אָהן דעם אָליאַנץ, און אָהן דער שטאָרט וויען, וועט ער אונז ווייטער אויך מסתּמא אויספיהרען. גאָט איז אַ פאָטער.

אַזוי זאָגט מײַן שוועגערין ברכה צו דער מאַמע, און די מאַמע ענטפערט איהר:

— בּיזט גערעכט, מײַן קינד! קומט לאָמיר געהן! וויען איז אַ שטאָרט און גאָט איז אַ פאָטער...

אנטוועדפּען.

וואונדער פון אַנטווערפּען.

א.

איהר האָט געהערט אַ מאָל אַ שטאָדט זאָל הייסען אַנטווערפּען? פאַרהאַן אַזאַ שטאָדט אויף דער וועלט, פאָהרען מיר אַהינצוצו. ווי קומען מיר קיין אַנטווערפּען? ווייל אונזער מחותן, מיין ברודער אֵליהו'ס שוועהר, יונה דער בעקער, פאָהרט קיין אַמעריקאַ אויף אַנטווערפּען. דערהערט אַז איהר טאַטע איז אין אַנטווערפּען, האָט מיין שוועגערין ברכה גענומען שלאָגען האַלז און אַקען מיר זאָלען אויך פאָהרען אויף אַנטווערפּען. פריהער האָט זי פון דער שמאָדט נישט געוואָלט הערען אפילו, דער נאָמען איז איהר נישט געפעלען. איצט האָט זי זיך פערליבט אין אַנטווערפּען! אונזער חבר פיני זאָגט, אַז ער וועט זיך מוזען אָבטיילען פון אונז. ער וויל בעסער פאָהרען פון ווינען גלייך קיין לאָנדאָן. עס ציהט איהם, זאָגט ער, קיין לאָנדאָן. לאָנדאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אַמעריקאַ: איינ-גלענדער... געלע האָר... קעסטעלדיגע הויזען... ס'איז גאָר אַן אַנדער וועלט!

— פאָהר זשע דיר געזונדטערהייד צו דיינע איינגלענדער מיט די קעסטעלדיגע האָר און מיט די געלע הויזען, און מיר וועלען זיך פאָהרען קיין אַמעריקאַ אויף אַנטווערפּען.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערין ברכה, און פיניס ווייב טייבעל בלאָזט זיך אָן ווי אַן אינדיטשקע. איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז זי האָט אַ טבע, באַלד עפּיס בלאָזט זי זיך אָן און רעדט נישט. פרעגט ביי איהר פיני, וואָס ביזט דו ברוגז? זאָגט זי, אַז זי האָט פיינד איינגלענדער. זאָגט צו איהר פיני: „דו קענסט זיי דען? וואו האָסט דו געזעהן אַן איינגלענדער?" זאָגט זי: „נו, און דו, וואו האָסט דו געזעהן אַן איינגלענדער?"

בקיצור עס בלייבט אַז מיר פאָהרען אַלע קיין אַמעריקאַ אויף

אַנטוויטרפֿען. בײַ מיר מאַכט נישט אויס מע זאָל פֿאָהרען אַפּילו איבער האָצעפּלאָץ אַבי קײַן אַמעריקאַ. איך און אונזער חבר פּיני — מיר בײדע רײַסען קײַן אַמעריקאַ מעהר פֿון אַלעמען. מיר פֿיהלען אַז אונז וועט דאָרטען זײַן גוט ווי די וועלט. פּיני האָט טענות צו מײַן ברודער אליהו: ער זאָגט: מיר פֿאָהרען און פֿאָהרען און שטעהען אויף אײן אָרט. זאָגט איהם אליהו: נו, ווער האַלט דיך צו? פֿאָהר! לויף! פֿליה! זאָגט פּיני: ווי קען איך פֿליהען, אַז דײַן מאַמע וויל זיך בעקענען מיט אַלע קאָמיטעטען פֿון דער גאַנצער וועלט?... דערהערט די מאַמע און זאָגט צו פּיני'ן: „אַז דו ביזט יאָ אַזאַ חכם, טאָ גיב מיר אַנ' עצה ווי אַזוי זאָלען מיר קומען קײַן אַמעריקאַ אָהן בעטגעוואַנט?"... דאָ בלײַבט שוין פּיני אָהן לשון און מע ווערט וויעדער חבר. אונזער חבר פּיני קען זיך מיט אונז נישט צושײַדען. די ווײַבער קאָנען אויך נישט לעבען אײנע אָהן דער אַנדערע. דאָס הײַסט מע קריעגט זיך אַפּילו גאַנץ אָפֿט, מען זאָגט זיך שטעך-ווערטלעך. עס דערגעהט אַ מאָל כמעט צו פּעטש אויך. מע בעט זיך אָבער באַלד איבער. ווען נישט די מאַמע וואָלט מײַן שוועגערין ברכה מיט פּיני'ס ווײַב טײַבעל קײַן לאַנגע גוטפֿרײַנדשאַפֿט נישט אויסגעהאַלטען. עס וואָלט בײַ זײ געווען אַלע טאָג צוויי שלײַערס אַ גראָשען. איבערהויפּט מײַן שוועגערין. זי זאָגט אַלײן אויף זיך אַז זי איז אַ שוועבעלע. איהר אַז עס קומט אָן די שלעכטע מינוט וועט זי אײך מאַכען מיט דער בלאָטע. אין אַ ווײַלע אַרום ווערד זי ווײך ווי אַ ... לעגט זי צו צו אַ מכה. מיט מיר „וואָיוועט" זי פֿון דער ערשטער מינוט נאָך דער חתונה; זי ווײסט אַז איך האָב זי נישט ליעב. ערגער פֿון אַלעדינג איז בײַ איהר למאי איך לאַך פֿון איהר. עס ווײַזט זיך איהר רק אַז איך לאַך זי אויס. אַז איך קוק אויף איהר הײַסט בײַ איהר אַז איך לאַך. איך האָב אײך שוין דערצעהלט, אַז איך האָב ליעב מאָלען און אַז מײַן ברודער אליהו שלאָגט מיך דערפֿאַר. האָב איך אַנימעלטען אויסגעמאָלט אַ פּוס. אַ מורא'דיג גרויסען פּוס. מיט קרײַד אויף דער ערד האָב איך איהם אויסגעמאָלט. האָט איהר בעדאַרפֿט זעהן וואָס ס'האָט זיך געטהון! זי, ברכה הײַסט עס, האָט זיך אָנגעטשעפּעט, אַז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איהר פּוס. פֿאַר וואָס עפּיס איהר פּוס? ווײַל קײנער האָט נישט אַזעלכע גרויסע פּיס ווי ברכה. קאַליאָשען טראָגט זי נומער דרײַצעהן. איהר זאָלט זעהן אַ פּאָר קאַליאָשען!... האָט זי מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע צו מײַן ברודער אליהו. האָט זיך מײַן ברודער אליהו אויף מיר צושריען ווי געווײנטליך:

— מענשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דײַנע אַלטע שטיק, מאָלען מענשעלעך?...

שוין! פֿון אַ פּוס איז שוין בײַ איהם געוואָרען אַ מענש! און פֿון אַ מענש „מענשעלעך!... מען קאָן פֿון זיי משוגע ווערען!... איך מוז מיך מודה זײַן, אַז וואָס ווײַטער ווערט בײַ מיר דאָס חולאת פֿון מאָלען מענשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערטאַפּט אַ פֿאַרביג בלײַשטיפטעל. מיר האָט דאָס אַוועקגעשענקט אַן עמיגראַנטס אַ אינגעל. אָט דער אײַנגענער וואָס האָט מיר בעוויזען ווי אַזוי מע שטעלט אַ גובערנאַטאָר און אויסגעלערנט מיך די קונץ פֿון בויכרעדערײַ. איך האָב אײַך שוין דערצעהלט פֿון איהם. ער הייסט אויך מאָטעל. רופֿען מיר איהם מאָטעל דער גרויסער און מיך רופֿט מען מאָטעל דער קלײַנער. מיר זענען געוואָרען חבר גאָר אויף אַנ'אַנדער אופֿן! דערפֿאַר וואָס ער האָט מיר אַוועקגעשענקט דאָס פֿאַרביגע בלײַשטיפטעל האָב איך פֿאָהרענדיג אין וואַגאָן איהם אָבגעמאָלט אויף פּאַפּיר, אין גאַנצען זײַן געשטאַלט מיט די געשוואָלענע באַקען. איך האָב איהם בעשוואָרען ער זאָל דאָס קײַנעם נישט ווײַזען, וואָרום טאָמער דערוויסט זיך מײַן ברודער אליהו, וועל איך האָבען אַ ווי־סטען סוף. ווי מײַנט איהר? אַודאי האָט ער דאָס גלײַך אָבגעטראָגען צו מײַן ברודער אליהו און האָט איהם געגעבען אַ טהו אַ ווײַז דאָס געמאָלעכטס גלײַך אין פּנים אַרײַן.

— דאָס דאַרף זײַן מאָטעל'ס אַרבײַט! וואו איז ער ערגיץ, דער מונלעטש מיט די מענשעלעך?

אַזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו און זוכט מיך און קען מיך נישט גע־פֿינען. איך זיץ אונטער דער מאַמעס פּלײצעס און ווער שיער נישט דער־שטיקט פֿאַר געלעכטער. קײַן בעסערע אָרט אויף צו בעהאַלטען זיך ווי בײַ דער מאַמען איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

ב.

דאַנקען גאָט, מיר זענען שוין אין אַנטווערפּען. מיר האָבען זיך גוט אָנגעהעצקעט, גענוג אויסגעריסען געוואָרען, אָבער מיר זענען גע־קומען! וואָס זאָל איך אײַך זאָגען איז דאָס אַ שטאָדט! דאָס הייסט צו ווין קומט דאָס נישט. מע דאַרף זאָגען להבדיל! וואָרום ווין איז פֿיעל גרעסער און אפשר שענער אויך. און מענשען אויך מעהרער. דערפֿאַר

איז אָבער דאָ אין אַנטוועריפּען רײַן אַזוי ווי גאָלד. וואָס איז דאָס חדוש? אַז די גאַסען וואַשט מען, די טראָטואַרען פּוצט מען, און די הײַזער צוואָגט מען. איך האָב אַליין געזעהן ווי מען צוואָגט זיי און מע זייפט זיי מיט זייף. דאָס הייסט נישט אומעדום. למשל דאָרט, אויף די אבסניות, וואו מיר שטעהען מיט אַלע עמיגראַנטען איז אַזוי ווי עס דאַרף צו זײַן, דאָס הייסט בלאָטיג און רויכיג און נאַס און גליטשיג און ענג און אַיריר מיט אַ טומעל מיט אַ האַרמידער. פרעהליך, אויסגעצייכענט, אַזוי ווי איך האָב ליעב. אונזער מחותּן יונה דער בעקער איז נאָך נישטאָ. אונזער שכנה פּעסי מיט דער חאָליאַסטרע אויך נישט. זיי פאָהרען נאָך. שלעפען זיך ערגיץ איבער „דײַטשלאַנד". „דײַטשלאַנד איז סדום"! אַזוי זאָגען די עמיגראַנטען און דערצעהלען זיך אָן מורא'דיגע מעשׂות! אונזער אומגליק מיט בעטגעוואַנד וואָס מע האָט בײַ אונז אַוועקגע'לקחנ'ט אויף דער גרעניץ, איז אַ הונד אַ קעגען די אומגליקען, וואָס מע הערט זיך אָן פון די עמיגראַנטען. מיר האָבען זיך בעקענט דאָ אויף דער סטאַנציע מיט אַ אידענע פון מעזשביזש, דוקא נישט קיין אַלמנה. זי האָט דוקא אַ מאַן און דוקא אין אַמעריקאַ שוין. זי פאָהרט אָט דאָס צו איהר מאַן. שוין באַלד אַ יאָהר אַז זי שלעפט זיך מיט צוויי קינדער. זי איז אויסגעווען וואו די וועלט האָט אַן עק, נישטאָ איין שטאָדט זי זאָל דאָרט נישט זײַן. זי האָט זיך איבערגעקריגט מיט אַלע קאָמיטעטען. קוים מיט צרות האָט זי זיך פערשלעפּט אַהער קיין אַנטווערפּען, און וויל זיך זעצען אויפ'ן שיף, לאָזט מען זי נישט. איהר מיינט זי האָט קאַליריגע אויגען? חלילה! געזונד און שטאַרק, נאָר זי איז אַביסעל געריהרט פון'ם זינען. דאָס הייסט אַזוי אַז איהר וועט מיט איהר רעדען רעדט זי אַלסדינג ווי אַ מענש. נאָר אַ מאָל טהוט זי אייך אַ זאָג אַ וואָרט, קען מען בלײַבען אָהן אַ בויך לאַבענדיג. למשל איהר פרעגט בײַ איהר: וואו איז אײַער מאַן? זאָגט זי: אין אַמעריקאַ. וואָס טהוט ער דאָרטען? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איהר דאָך איהר: ווי קען אַ איד זײַן אַ קייסער? ענטפערט זי אייך, אַז אין אַמעריקאַ מעג מען... ט האָט איהר עפּים צו איהר?... נאָך אַ זאַך האָט זי זיך אַרײַנגענומען אין קאָפּ אַרײַן: זי עסט נישט! אונז הייסט זי אויך נישט עסען. זי זאָגט אונז אַן מיר זאָלען זיך נישט צוריהרען צו קיין מילכיגס, מחמת דאָס מילכיגס איז דאָ פליישיג. פרעגט בײַ איהר די מאַמע: „נו, און דאָס פלייש?" זאָגט זי: „דאָס פלייש איז דאָ נישט פליישיג, נישט מילכיג, נאָר פּאַרעווע". שיסען מיר אַרויס אַ געלעכטער אַלע, אויסער די מאַמע. די מאַמע וויל נישט לאַכען, די מאַמע וויל בעסער וויינען. זי זאָגט:

„אַז אָך און וועה איז צום געלעבטער!" — און זי צעוויינט זיך טאַקי.

— שוין? האָסט שוין לאַנג נישט געוויינט? דו ווילסט אַז פון אַנטוזוערפען שוין זאָל מען אונז אָפּשיקען צוריק אַהיים איבער דײַנע אויגען?...

אַזוי זאָגט צו איהר מײַן ברודער אֶלִיָהו — און בײַ דער מאַמע הערען אין איין מינוט די אויגען טרוקען. מעהר ווי אויף דער אידענע אַליין האָט די מאַמע רחמנות אויף איהרע צוויי קינדער געבאַך. איך ווייס נישט, וואָס די מאַמע בעוויינט אַזוי די קינדער? די קינדער זענען דאַכט זיך גאַנץ פרעהליך! אַז זייער מאַמע הויבט אָן רעדען נאַרישקײַטען, צולאַכען זיי זיך. איך האָב מיך מיט זיי גיך בעקענט. זיי האָבען מיר דערצעהלט, אַז מע שיקט זיי צוריק אַהיים, נאָר זייער מוטער וויל נישט פאָהרען, זי וויל קײַן אַמעריקאַ צו זייער פאָטער, צום קייסער (חי—חי—חי!) נאַרט מען זי אָב און מע זאָגט איהר, אַז מע שיקט זי מיט'ן באַהן קײַן אַמעריקאַ (חי—חי—חי!), מע האָט איהר אײַנגערעדט, אַז עס געהט אַ באַהן פון דאַנען גלײַך קײַן אַמעריקאַ (חי—חי—חי)!

ג.

די חדושים, וואָס מע זעהט זיך אָן אין דעם אַנטוזוערפען, איז גאָר נישט צום בעשרײַבען! אַלע טאָג קומען צו נײַע פּאַרשוינען. צום מײַנסטען אָרעמע לײַט, און צום מײַנסטען קאַליקעס, און צום מײַנסטען מיט קאַליִדיגע אויגען. „טראַכאָמעס"-רופט מען דאָס. אַמעריקאַ לאָזט נישט אַרײַן קײַן „טראַכאָמעס". איהר מעגט אײַך האָבען טויזענד שלאַפקײַטען, איהר קאָנט אײַך זײַן קרום און שטום און וואָס איהר ווילט, אַבי נישט קײַן „טראַכאָמעס" אויף די אויגען. פון וואַנען נעמען זיך „טראַכאָמעס?" פון דעם וואָס מע נעמט זיך אָן. אַמאָל מאַכט זיך אַז מע ווייס אַליין נישט פון וואַנען עס האָט זיך גענומען. אַזוי האָב איך געהערט טאַקי דאָ אין אַנטוזוערפען. פון אַ מײדעל האָב איך עס געהערט. גאָלדעלע הייסט דאָס מײדעל. זי איז אין מײַנע יאָהרען, אפשר עלטער פון מיר מיט אַ יאָהר. מיט דער גאָלדעלע איז אַ שעהנע געשיכטע. זאָל איך אײַך דערצעהלען? בעקאָנט האָב איך מיך מיט איהר אין דער „עזרא". נאָר איהר ווייסט דאָך נישט וואָס איז „עזרא". דאַרף מען אײַך קלאָהר מאַכען. די „עזרא"

אין אַנטווערפּען איז דאָס איינענע וואָס דער „אַליאַנץ" אין וויען. געמאַכט געוואָרען פֿון אונזערטוועגען, פֿאַר די עמיגראַנטען. דער חילוק איז וואָס דער „אַליאַנץ" איז אַ זכר און די „עזרא" אַ נקבה. איהר הערט דאָך, אַז מע זאָגט דער אַליאַנץ, די עזרא. דאַרפֿט איהר שוין אַליין פֿערשטעהען דעם אונטערשיעד... הכלל ווי באַלד מיר זענען אָנגעקומען קיין אַנטווערפּען זענען מיר געגאַנגען גלייך אין דער „עזרא". די „עזרא" איז נישט דאָס וואָס דער „אַליאַנץ". דער „אַליאַנץ" וואַרפֿט מענשען אַזוי ווי האָלעשקעס, און די „עזרא" טרייבט אייך נישט; איהר קענט קומען צו איהר ווען איהר ווילט און קאָנט זיך אויסרעדען פֿאַר איהר דאָס האַרץ וויפֿיעל איהר ווילט. אַלסדינג וואָס איהר רעדט ווערד אַרײַנגעטראָגען אין אַ בוך. סע זיצט אַ מײדעל וואָס מע רופֿט זי פֿרײַליין זײַטשיק און פֿערשרײַבט. זעהר אַ וואויל מײדעל. זי האָט מיך געפֿרעגט ווי אַזוי איך הייס און האָט מיר געשענקט אַ צוקערקע. נאָר פֿון דער פֿרײַליין זײַטשיק וועל איך אייך דערצעהלען אַנאַנדערס מאָל. איצט דאַרף איך אייך זאָגען, ווער איז גאָלדעלע. זי איז פֿון קוטנע. געקומען איז זי אַהער פֿאַר אַ יאָהרען מיט איהר טאַטע מאַמע, שוועסטער און ברידער. סוכּות צייט איז דאָס געוועזען. האָבען זיי געהאַט, זאָגט זי אַ יום טוב, אויף אַלע אידען געזאָגט געוואָרען. דאָס הייסט קיין גליקען האָבען זיי נישט געזוכט און קיין האָניג האָבען זיי נישט געלעקט. געוואַלגערט זיך גלייך מיט אַלע עמיגראַנטען. נאָר דערפֿאַר האָבען זיי געהאַט שיפֿסקאַרטען ביז אַמעריקאַ אויף דער גאַנצער משפּחה און אויסגעקלײַדט איז מען געווען בגדי מלכות. אַלע האָבען געהאַט צוויי העמדער און גאַנצע שיך. היינט איז זי געבליבען אין גאַנצען מיט איין העמד און אָהן שיך, ווען נישט דאָס פֿרײַליין זײַטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי גאָר געגאַנגען באָרוועס. דאָס פֿרײַליין זײַטשיק האָט איהר אָוועקגעשענקט, זאָגט זי, אַ פּאָר שיך פֿון איהר איינענע פֿיס, נאָך גאַנצע גוטע שיך. אַזוי האָט מיר דערצעהלט גאָלדעלע און האָט מיר בעוויזען די שיך וואָס דאָס פֿרײַליין זײַטשיק האָט איהר אָוועקגעשענקט. גאַנץ שעהנע שיך, נאָר אַ ביסעל צו גרויס אויף איהר... בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען די ערשטע טעג סכּות און שמחת תורה, ס'איז געקומען די צייט וואָס מע דאַרף זיך זעצען אויפֿ'ן שיף, זאָגט מען צו זיי אַז זיי זאָלען זיך דורכגעהן צום דאָקטאָר. זענען זיי געגאַנגען צום דאָקטאָר. האָט זיי דער דאָקטאָר בעטראַכט און געפֿונען אַז זיי זענען אַלע געזונד און שטאַרק און קענען פֿאָהרען קיין אַמעריקאַ, נאָר זי, גאָלדעלע הייסט עס, קען נישט פֿאָהרען, ווייל זי האָט „טראַכאָמעס" אויף די אויגען. פֿריהער האָבען זיי גאָר נישט

פערשטאַנען מיט וואָס מע עסט דאָס. ערעט שפּעטער האָבען זיי דאָס רעכט צעקײַט. דאָס האָט געהײַסען, אַז אַלע פאָהרען אַוועק קיין אַמעריקאַ נאָר זי, גאָלדעלע, בלײַבט איבער דאָ, אין אַנטווערפּען. איז געוואָרען אַ געוויין, אַ יאָמער, אַ קלאָג. די מאַמע האָט גע׳חלש׳ט דרײַ מאָל. דער טאַטע האָט געוואָלט בלײַבען דאָ, האָט מען נישט געקענט. די גאַנצע שיפסקאַרטע וואָלט געגאַנגען פערלאָרען. איז געבליבען אַז זיי פאָהרען אַוועק קיין אַמעריקאַ, און זי, גאָלדעלע בלײַבט איבער דאָ ביז עס וועלען זיך אויסשטעהן די „טראַבאָמעס" פון איהרע אויגען... און אָט אַזוי שוין באַלד אַ יאָהר אַז זי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פרײַליין זײַטשיק זאָגט, אַז דערפאַר היילען זיך נישט אויס איהרע אויגען, ווײַל זי וויינט כסדר. נאָר זי, גאָלדעלע, זאָגט אַז איבער איין אַנדער זאַך היילען זיך איהר נישט אויס די אויגען. איבער׳ן בלוישטײַן! אַלע מאָל ווען זי קומט צום דאָקטאָר שמירט ער איהר די אויגען, זאָגט זי, מיט׳ן זעלבען בלוישטײַן, וואָס ער שמירט אַלע איבריגע קראַנקע. ווען זי, גאָלדעלע, פערמאָגט צו קויפען איין אייגענעם בלוישטײַן, וואָלט זי זיך שוין לאַנג, זאָגט זי, אויסגעהיילט.

— נו, און דײַנע טאַטע מאַמע? פרעג איך זי.

— זענען אין אַמעריקאַ, זיי מאַכען דאָרט אַ לעבען. איך האָב פון זיי בריעף, אַלע חודש כמעט האָב איך פון זיי אַ בריוועל, נאַ, זעה, קאָנסט לייענען? לייען מיר!

און זי נעהמט אַרויס פון בוזעם אַ גאַנצען פּאַק מיט בריוולעך און גיט מיר איך זאָל זיי איהר לייענען הויך אויף אַ קול. איך וואָלט דאָס איהר געוויס געטהון, קען איך אָבער נישט לייענען קיין געשריבענס. ס׳זאָל זײַן געדרוקט וואָלט איך עס געלייענט. לאַכט זי פון מיר און זאָגט, אַז אַ אינגעל איז נישט קיין מיידעל, אַ אינגעל דאַרף קענען אַלעס אויף דער וועלט! איך האָב מורא אַז זי איז גערעכט. אַיי וואָלט איך אַ בעלן זײַן קאָנען לייענען געשריבענעס! אַיי בין איך מקנא מײַן חבר מאָטעל דעם גרויסען, וואָס ער קען לייענען און שרײַבען, (איך האָב אייך שוין דערצעהלט פון איהם), האָט איהם גאָלדעלע געגעבען איבערלייענען די בריוולעך וואָס מע שרײַבט איהר פון אַמעריקאַ. האָט זיי מאָטעל דער גרויסער געלייענט ווי אַ וואַסער. די בריוועלעך זענען כמעט אַלע געשריבען מיט איין לשון און מיט די זעלבינע ווערטער:

„טהײַערע גאָלדעלע, האַרציגע גאָלדעלע, לעבען זאָלסט דו!

אַז מיר דערמאָהנען זיך דאָ אין דעם אַמעריקאַ אַז אונזער קינד האָט מען אַרויסגעריסען פון אונזערע הענד און דו וואַלגערסט זיך דאָרטען אין דער פרעמד צווישען אומבעקאַנטע מענשען געהט אונז נישט אַיין דאָ דער ביסען. טאָג ווי נאַכט טהוען מיר דאָ קלאָגען און וויינען אויף אונזער ליכטיגען שטערן וואָס איז צוגענומען געוואָרען פון אונזערע אויגען...” און אַזוי ווייטער.

מאָטעל דער גרויסער לייענט און לייענט, און גאָלדעלע וויינט, ווישט זיך די אויגען. דערזעהט דאָס פּרעמיען זייטשיק, הויבט זי אָן זיך בייזערן אויף אונז וואָס מיר מאַכען זי וויינענדיג, און צו גאָלדעלע זאָגט זי, אַז זי האָט קיין רחמנות נישט אויף זיך אַליין, זי מאַכט זיך אַ תל פון דעם איבריגען ביסעל אויגען! ענטפערט איהר דערויף גאָלדעלע מיט אַ געלעכטער און טרעהרען גיסען זיך פון די אויגען:

— אַ תל פון די אויגען מאַכט מיר דער דאָקטאָר מיט זיין בלוישטיין ערגער ווי איך מיט מיין געוויין...

מיר געזעגענען זיך מיט גאָלדעלען און איך זאָג איהר צו, אַז מאָרגען אין דער צייט וועלען מיר זיך דאָ ווידער אַ מאָל זעהן.

— אם ירצה השם! — ענטפערט גאָלדעלע מיט אַ פרום פּנים, ווי איין אַלטע, און מיר ביידע, מאָטעל דער קלייענער און מאָטעל דער גרויסער, לאָזען זיך געהן שפּאַצירען איבער אַנטווערפּען.

ד.

מיר, דאָס הייסט איך, מאָטעל דער קלייענער, און מיין חבר מאָטעל דער גרויסער, זענען נישט אַליין. מיר האָבען דאָ נאָך אַ חבר. ער איז אַ אינגעל פון אַ יאָהר צעהן און הייסט מענדעל. ער איז אויך פערבליבען אין אַנטווערפּען פאָהרענדיג קיין אַמעריקאַ, נישט איבער די אויגען, נאָר איבער אַן אַנדערע זאַך. איהם האָט מען פערלוירען אויפ'ן וועג ערגיץ אין דייטשלאַנד. אַ גאַנץ וועג, דערצעהלט ער, האָבען זיי זיך דערהאַלטען די נשמה נאָר מיט הערינג, האָט איהם געברענט אויפ'ן האַרצען... האָט ער זיך אַראָבגעכאַפּט אויף אַ סטאַנציע כאַפּען אַ טרונק וואַסער און איז געבליבען שטעקען אָהן אַ בילעט און אָהן

אַ קאָפּיקעֶ געֶלר און אָהן אַ העֶמד אויפ'ן לייַב, און מחמת עֶר האָט נישט געֶקענט ווייִטער שפּראַך, האָט עֶר זיך פּעֶרשטעֶלט פאַר אַ שטומעֶן. האָט מעֶן איהם אויסגעֶפיהרט וואו די וועלט האָט אַן עֶק ביז עֶר האָט דעֶרזעֶהן אַ פּאַרטיע עֶמיגראַנטעֶן אידעֶן. איז עֶר צוגעֶגאַנגעֶן צו זיי און האָט זיי דעֶרצעֶהלט די גאַנצעֶ מעשה, האָבעֶן זיי אויף איהם רחמנות געֶהאַט און האָבעֶן איהם געֶנומעֶן מיט זיך און געֶבראַכט צו פיהרעֶן אַהער קייַן אַנטוועֶרפּעֶן. דאָ האָט עֶר זיך דעֶרשלאָגעֶן צו דעֶר „עֶזרא“. האָט די „עֶזרא“ אַרויסגעֶשריבעֶן אַ בריעף קייַן אַמעֶריקאַ, טאָמעֶר וועֶט מעֶן אויפזוכעֶן זייַנעֶ עֶלטעֶרן, וואַרט עֶר דאָס אויף אַן'עֶנטפעֶר און אויף אַ שיפּס-קאַרטעֶ. דאָס הייסט אויף אַ האַלבעֶ שיפּסקאַרטעֶ, מחמת עֶר איז נאָך אַ קלייַנער. דאָס הייסט עֶר איז נישט אַזוי קליין ווי עֶר האַלט זיך קליין. ס'איז אַ סברא, אַז עֶר איז שוין בר מצוה, חאָטש קייַן תפילין לעֶגט עֶר נישט. עֶר האָט נישט. זעֶנעֶן געֶוואָהר געֶוואָרעֶן עֶמיגראַנטעֶן אַז מעֶנדעֶל איז אַ בר מצוה בחור'ל און האָט נישט קייַן תפילין איז געֶוואָרעֶן אַ גוואַלד, פאַר וואָס זעֶהט מעֶן איהם נישט קייַן תפילין? זאָגט מעֶנדעֶל: „פאַר וואָס זעֶהט מעֶן מיר נישט קייַן שטיוועֶל?...“ רופט זיך אָן צו איהם איינעֶר אַן' עֶמיגראַנט מיט שאַרפעֶ אויגעֶן: „אַ דו, שייגעֶץ! נישט געֶנוג מעֶ זאָרגט זיך פאַר דיר, ביזט דו נאָך אַן'עזות פנים?...“ דעֶר עֶמיגראַנט מיט די שאַרפעֶ אויגעֶן האָט אַזוי לאַנג געֶאַרבייט, ביז די איבריגעֶ עֶמיגראַנטעֶן האָבעֶן זיך צונויפגעֶלעֶגט און האָבעֶן איהם געֶקויפט אַ פאָר תפילין. אַלסדינג איז צו קריגעֶן אין דעֶם אַנטוועֶרפּעֶן. אֶפשר מייַנט איהר ס'איז נישטאָ קייַן בתי מדרשים מיט קייַן שוהלעֶן? אָהאָ, נאָך וואָסערעֶ שוהלעֶן! איין שוהל איז דאָ אַ טעֶרקישעֶ. איהר מייַנט דאָרטעֶן דאַוונעֶן טעֶרקעֶן? ניין! דאָרטעֶן דאַוונעֶן אידעֶן, די אייגעֶנעֶ אידעֶן וואָס מיר, נאָר אויף טעֶרקיש. דאָס הייסט פעֶרקעֶהרט. מעֶ פעֶרשטעֶהט נישט איין וואָרט! געֶפיהרט האָט אונז אַהינצו אונזעֶר נייַער חבר מעֶנדעֶל. מיר אַלעֶ דריי, איך און מאָטעֶל דעֶר גרויסעֶר און מעֶנדעֶל, זעֶנעֶן געֶוואָרעֶן חבר. גאַנצעֶ טעֶג געֶהעֶן מיר אַרום איבעֶר דעֶר שטאָדט. דאָרט אין בראָד, אין קראָקעֶ מיט לעֶמבעֶרג אָדעֶר אין ווינעֶן פלעֶגט מיך די מאַמעֶ מורא האָבעֶן אָבלאָזעֶן פון זיך אויף אַ טריט. דאָ אין אַנטוועֶרפּעֶן האָט זי קייַן מורא נישט. דאָרט, זאָגט זי, זעֶנעֶן סאַמעֶ דייטשעֶן, און דאָ, אין אַנטוועֶרפּעֶן זעֶנעֶן מיר, זאָגט זי, צווישעֶן מעֶנשעֶן, צווישעֶן אידעֶן, מעֶ הערט רעֶדעֶן אַ אידיש וואָרט.

דאָס מײנט זי די עמיגראַנטען, לעבען זאָלען די עמיגראַנטען. צווישען עמיגראַנטען פיהלען מיר זיך טאַקי היימיש. ובפרט צווישען אײנענע! אָט באַלד וועלען מיר האָבען געלד, אם ירצה השם נאָך שבת קומט אונזער מחותן יונה דער בעקער מיט זיין הויז־געזינד. מיר וואַרטען היינט מאָרגען זאָל קומען אונזער שכנה פעסי מיט איהר חאַליאַסטרע. אָט דאָ וועט ערשט ווערען אַ שמחה, איך וועל אייך אם ירצה השם בעשרייבען אלסדינג.

די חאָליאַסטרע.

די חאַליאַסטרע.

א.

איהר זייט שוין באַקאַנט מיט דער חאַליאַסטרע, דאָס איז אונזער שכנה פּעסי מיט איהר מאַן דעם אַיינבינדער (ער הייסט משה) מיט זייערע 8 קינדערלעך, וואָס יעדער האָט ביי זיי, ווי איך האָב אייך שוין אַמאָל דערצעהלט, אַנ'אַנדער צונעמעניש. דער קלענערער פון אַלע איז אין מיינע יאָהרען (זיעבען דאָס אַכטע), מע רופט איהם „ושתי“. דאָס הייסט דער אמת'ער נאָמען זיינער איז הערשעל, נאָר מחמת ער האָט אַ גאָלי אויפ'ן שטערן האָבען איהם די עלטערן אַ נאָמען געגעבען „ושתי“. איך האַלט פון „ושתי'ן“. איך האָב איהם ליעב דערפאַר, וואָס ער וויינט נישט. וויפיעל איהר זאָלט איהם נישט שלאָגען נעמט ער צו ווי אַ שוואָם. עס נעהמט איהם נישט קיין קויל. איין מאָל האָט ער צוריסען אַ פרעמדען סדור, האָט איהם זיין טאַטע, משה דער אַיינבינדער. געשלאָגען מיט'ן ברעטעל וואָס מע שנײַדט אויף דעם פאַפּיער, „ושתי“ האָט נאָך דעם גוט געקרעכצט צוויי טאָג כסדר. איהר קענט פערשטעהן אַז ער האָט זיך אָבגעזאָגט פון בולקע. מע האָט שוין נישט געהאַלטען פון זיין לעבען, די מאַמע זיינע, אונזער שכנה פעסי, האָט איהם שוין בעוויינט און דער פאָטער איז אַרומגעגאַנגען אָהן אַ קאָפּ. אַלע האָבען געמיינט, אַז ס'איז אַנ'עק, אוים „ושתי“! צום סוף גאָר נישט. אויפ'ן דריטען טאָג האָט „ושתי“ געבעטען ברויט און געגעסען ווי נאָך אַ תענית. עסען האָבען זיי ליעב אַלע, זיי האַלטען פון דער אכילה. „די הונגעריגע טשערעדע“, אַזוי רופט זיי די מוטער אַליין, פּעסי, הייסט עס. פּעסי איז אַ אידענע זעהר אַ וואהלע נאָר אַביסעל צו דיק. זי האָט דריי געדערם. איך האָב זי שוין עטליכע מאָל אַראָבגעכאַפּט אויף פאַפּיר, האָט איין מאָל דערזעהן „ושתי“, האָט ער אַרויסגעכאַפּט ביי מיר דאָס געמעלעכטס און האָט דאָס בעוויזען אויף אַ ציקאַוועס דער מאַמע זיינער, האָט זי געלאַכט. איז געוואָהר געוואָרען

מיין ברודער אליהו, האט ער מיר געוואלט איינטייל'ען פאר די „מענשע־לעך" ווי זיין שטייגער איז. א גליק וואס פעסי אליין האט זיך איינגע־שטעלט פאר מיר, „א קינד, זאגט זי, מאכט זיך נאריש, נישט כדאי זיך אפעסען דאס האַרץ". לאנג לעבען זאל זי פעסי. איך האב זי ליעב: איך האב נאר פיינד אז זי קושט זיך. אז זי איז געקומען קיין אנטווערפען האט זי מיך ארומגעכאפט קושען ווי איין איינגען קינד, מיט אלעמען האט זי זיך געקושט. מעהר פון אלע געווענטליך, מיט דער מאמע. די מאמע אז זי האט זי דערזעהן איז גלייך ווי דעם טאטען פון יענער וועלט, זי האט זיך אזוי צוויינט, אז מיין ברודער אליהו איז אנגעפאלען אויף פעסין, אז איבער איהר מאכט די מאמע א תל פון די אויגען און קען נישט געהן צום דאקטאר... געהן צום דאקטאר — דאס מוז יעדער ווער עס קומט אהער קיין אנטווערפען; דאס ערשטע וואס איינער פרעגט ביים אנדערן איז: „זענט איהר שוין געווען ביים דאקטאר?..." „וואס האט אייך געזאגט דער דאקטאר?"... אפילו די „עזרא" אז מע קומט צו איהר צו געהן, שיקט זי באלד אב צום דאקטאר. אז מיר זענען געקומען אהין דאס ערשטע מאל, האט די מאמע נאר וואס געוואלט אנהויבען דערצעהלען די מעשה: ווי אזוי איהר מאן איז געווען כל ימיו א חזן אין דער קצב'שער שוהל... ווי אזוי ער האט זיך פערקיהלט און קראנק געווארען... ווי אזוי זי האט אלסדינג פערקויפט אבי ראטעווען דעם טאטען... ווי אזוי דער טאטע איז געשטארבען און זי איז געבליבען אן אלמנה מיט צוויי קינדער יתומים... איינעם האט זי ברוך השם חתונה געמאכט, אריינגע־געבען אין א שמאלץ־גרוב... די שמאלץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבען... נאך דעם ווי אזוי מיר האבען פערקויפט דאס לעצטע שטיקעל חיות, אונזער האלבע שטוב און געלאזט זיך קיין אמעריקא... נאך דעם ווי אזוי מיר האבען גע'גנב'עט די גרעניץ אונטער בראד, שיער נישט גע־הרג'עט געווארען אין א פינסטערער נאכט און האבען פערלארען דאס גאנצע ביסעל גוטס, דאס בעטגעוואנד, — וואס וועלען מיר טהון איצט אהן בעטגעוואנד אין אזא ווייט לאנד?...

אזוי טענה'ט די מאמע פאר דער „עזרא", און די „עזרא" הערט, און דאס מיידעל וואס זיצט ביים טיש (פריילין זייטשיק הייסט דאס מיידעל) פערשרייבט איטליכעס ווארט, וואס די מאמע זאגט, אין א בוך אריין. די מאמע האט נאך צו דערצעהלען און צו דערצעהלען, רופט זיך אן צו איהר איינער פון דער „עזרא":

— אלזא פאהרט איהר קיין אמעריקא?

— זאָגנען מיר:

— פערשטעהט זיך, נישט קיין יעהופּעץ, קיין אַמעריקע.

רופט זיך אָן צו אונז יענער וואָס פון דער „עזרא״:

— זענט איהר שוין געוועזן בײַ׳ם דאָקטאָר?

זאָגען מיר:

— וואָסער דאָקטאָר?

רופט זיך אָן צו אונז יענער וואָס פון דער „עזרא״:

— אָט האָט איהר אײן אַדרעס. געהט זיך דורך ראשית חכמה צום דאָקטאָר, וועט ער בעטראַכטען אײַערע אויגען.

דערהערט דאָס וואָרט „אויגען״ טהוט מײַן ברודער אליהו אַ קוק אויף דער מאַמען און ווערט טויט ווי די וואַנד...

וואָס האָט ער זיך אַזוי דערשראָקען?..

ב.

שוין, דאַנקען גאָט, מיר זענען שוין אַלע געוועזן בײַם דאָקטאָר, נאָר די מאַמע נאָך נישט. די מאַמע וועט זײַן שפּעטער. מײַן ברודער אליהו האָט מורא. זי האָט די לעצטע צײַט צופיעל געוויינט... דער דאָקטאָר האָט אונז אַרײַנגעקוקט אין די אויגען אַרײַן און אָנגעשריבען אונז עפּיס אויף פּאַפּיער און פערחתמ׳עט אין אַ קאָנווערט. האָבען מיר זיך תחלת זעהר דערשראָקען. מיר האָבען געמײַנט אַז דאָס האָט ער אונז פערשריבען אַ רפואה צו די אויגען. פרעגען מיר איהם וואָס האָט ער אונז פערשריבען? ווײַזט ער אונז מיט דער האַנד אויף דער טהיר. שטויסען מיר זיך, אַז מע הײסט אונז געהן... קומען מיר צו דער „עזרא״ און ווײַזען איהר דאָס געשריפטס פונ׳ם דאָקטאָר. נעהמט דאָס מיידעל (פריילײן זײַטשיק) און עפענט אויף דאָס קאָנווערטעל און לייענט איבער און מאַכט צו אונז:

— איך קען אײַך אָנזאָגען אַ בשורה: דער דאָקטאָר זאָגט אַז איהר האָט געזונדטע אויגען.

אַוודאי איז דאָס פאַר אונז אַ בשורה! וואָס טהוט מען אָבער מיט דער מאַמע. זי הערט נישט אויף צו וויינען. טענה׳ן מיר מיט איהר:

— וואָס טהוסט דו? טאָמער חלילה וועט דער דאָקטאָר פערבראַקעווען דיר די אויגען?

— הערסט דו ? אַט דאָס ווייַן איך דאָך ! . . .

אַזוי ענטפערט די מאַמע און לעגט צו צו די אויגען אַ פלעסטער'ל. דאָס פלעסטער'ל האָט איהר געגעבען אַנ' עמיגראַנט אַ פעלדשער. ער איז זעהר נישט קיין שעהנער. ער האָט משוגע מאָדנע צייהן, נאָר ער בחור'ט זיך. ער טראָגט אַ מעשענעם זייגער מיט אַ זילבערנע קייט מיט אַ רוקער, און אַ גאָלדען רינגעל אויף דער האַנד. ער הייסט נישט קיין שעהנעם נאָמען: „ביבער!" געקומען איז ער אַהער קיין אַנטוועפּען מיט דער חאַ־ליאַסטרע. אויפ'ן וועג האָט ער זיך מיט זיי בעקענט. זיי האָבען איינעם גע'גנב'עט די גרעניץ. קיין נסים ונפלאות ווי מיט אונז האָט זיך זיי נישט געטראָפען. הרג'ענען האָט מען זיי נישט געוואָלט, קיין בעטגעוואַנד האָט מען ביי זיי נישט צוגענומען, נאָר זיי זענען גלאַט אַזוי פערשוואַרצט געוואָרען. זיי האָבען געהאַט, זאָגען זיי, צו זינגען און צו זאָגען. זיי זענען דורכגעגאַנגען, זאָגען זיי, אַ שוויץ־באָד, אין האַמבורג. וואָס זיי דערצעה־לען זיך אָן פון דער האַמבורג! די האָר שטעלען זיך קאַפּויר! סדום איז אַ הונד אַ קעגען האַמבורג! מע בעגעהט זיך דאָרטען, זאָגען זיי, מיט די עמיגראַנטען אַ סך ערגער ווי ביי אונז מיט אַרעסטאַנטען. ווען נישט אָט דער פעלדשער (ביבער), וואָלטען זיי דאָרטען אומגעקומען. ער איז זיי בעשטאַנען אין זייערע נויטען, ער, ביבער איז אַ גרויסער עזות־פּנים. ער דערצעהלט, ווי אַזוי ער האָט זיך געראַנגעלט מיט די דייטשען איז אַ שרעק! ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דוקא אויף רוסיש. רוסיש, זאָגט ער, קען ער גוט. אַ סברא, אַז נאָך בעסער פון אונזער פיני'ן. פיני דרינגט, אַז אַלסדינג וואָס דער ביבער דערצעהלט אונז, וואָלט געווען זעהר שעהן, ווען ס'זאָל זיין אמת. אונזער חבר פיני האָט פון דער ערשטער מינוט אָן געוואָרפען אַנ' אומחן אויף דעם פעלדשער ביבער. ער האָט געמאַכט אויף איהם אַ לידעל. אַז פיני האָט נישט ליעב אַ מענשען. מאַכט ער אויף איהם אַ לידעל אויב איהר ווילט קאָן איך עס אייך איבערזאָגען:

אונזער פעלדשער ביבער
איז אַ גרויסער גבור
אויף דערצעהלען זאַכען
ס'קען זיך אַמאָל מאַכען
(פופציג מאָל אַ טאָג)
מהוט ער זיך אַ זאָג

אַ גרויסען ליגען
פון דרך־שלום וועגען.

ג.

ביבער, אַט דער פעלדשער וואָס איך דערצעהל אייך, האָט זיך אונטער־גענומען צורעכט מאַכען דער מאַמע די אויגען. ער זאָגט, אַז קיין דאָקטאָר אין דער וועלט וועט נישט געפינען אויף זיי קיין חסרון. ערשטענס ווייס ער די קוניץ נאָך פון דערהיים, ער איז אַ פעלדשער, און אַ פעלדשער איז דאָך אַ האַלבער דאָקטאָר. און חוץ לזה איז ער געוועזען אין „דייטשענלאַנד" און האָט זיך צוגעקוקט וואָס מע טהוט מיט די עמיגראַנטען זיי זאָלען האָבען געזונדטע אויגען. ער זאָגט אַז מע מאַכט ממש פון בלינד זעהענדיג. פרעגט איהם פיני: „אפשר פערקעהרט?"... ווערט ער אין כעס (ביבער איז אַ גרויסער כעסן)! ער שיט אָב פינין מיט ווערטער. ער זאָגט, אַז ער איז צו אַ גרויסער חכם! צו קלוג פאַר אַמעריקאַ! אין אַמעריקאַ, זאָגט ער, האָט מען פיינט חיטראַקעס! אַמעריקאַ איז אַ לאַנד וואו מע ווייסט נישט פון קיין חכמות. אין אַמעריקאַ איז געזאָגט געמיינט, געמיינט געזאָגט. אין אַמעריקאַ איז אַ וואָרט אַ וואָרט. אַמעריקאַ איז, זאָגט ער, געבויעט אויף אמת און אויף יושר און אויף גערעכטיגקייט און אויף כבוד און אויף עהרליכקייט און אויף סאָוועסט און אויף מענשליכקייט און אויף נאמנות און אויף רחמנות... פרעגט איהם פיני: „און אויף וואָס נאָך?..." ווערט ביבער נאָך מעהר אין כעס! איין עבירה וואָס מע האָט זיי איבער־געשלאָגען סאַמע אין מיטען שמועס! מע איז אונז געקומען זאָגען, אַז אימיצער פרעגט זיך נאָך אויף אונז אין דרויסען. ווער קען עס זיין? מיר געהען אַרויס — געסט! געסט! געסט! אונזערע מחותנים זענען געקומען! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער משפחה. אַ נייע חאַליאַסטרע! וויעדער אַ מאָל אַ גדולה: מיין שוועגערין ברכה קישט זיך מיט טאַטע מאַמע, מיין ברודער אליהו קושט זיך מיט זיין שוועהר און מיט די שוואָגערס, אויף איהם קוקענדיג חאַפּט זיך פיני אויך קושען מיט אונזערע מחותנים, און אויף איהם קוקענדיג קושט זיך מיט זיי דער פעלדשער אויך. פרעגען זיי: ווער איז דאָס? זאָגט ער: איך בין ביבער. שיכט אוים פיני אַ געלעכ־טער... און די מאַמע מיינע? די מאַמע טהוט זיך איהר'ס: זי וויינט!... מיין ברודער אליהו עקט זיך. ער קוקט אויף איהר און צופּט זיך ביי'ם

בערדעל, ער קען איהר אבער איצטער גאר נישט זאגען: ס'איז דאך איינע־נע, נישט קיין פרעמדע, מחותּנים, און פון איין שטאדט, פאר וואס זאל מען זי נישט לאזען א ביסעל זיך אויסוויינען?...

— ווי אזוי האט איהר גע'גנב'עט די גרעניץ און וואו האט מען אייך בענומען?

דאס איז געווען דאס ערשטע וואס מיר האבען געפרעגט ביי אונזערע מחותּנים, און אונזערע מחותּנים האבען פון דעם צו דערצעהלען גאנצע פּעק! מיר קריכען אבער נישט אין קאפּ אריין זייערע מעשׂות. איך האב מיך פערקליבען אין א ווינקעלע מיט מיין שוועגערין'ס א שוועסטער'ל. איך האב אייך אמאל דערצעהלט פון איהר. זי הייסט אלטע און טראגט צוויי צעפּלעך פון אונטען צונויפגעדרעהט ווי א בייגעל. איהר דארפט געדענקען, אז מע האט זי מיר א מאל געקעדעט פאר א כּלה (ביי מיין ברודער אליהו אויף דער חתונה) דעמאלט איז זי אלט געווען זיבען יאהר, איצט איז זי שוין אלט אכט דאס נײַנטע, אין איינע יאהרען מיט גאלדעלען, מיט דעם מיידעל וואס איז נעבאך געבליבען זיצען אין אנטווערפּען איבער די אויגען. איך דערצעהל אלטעלען פון גאלדעלען, און פון איהרע קראנקע אויגען נעבעך, און פון מיין חבר מאטעל דעם גרויסען, און פון מיין חבר מענדלען, און פון דער „עזרא“, און פון דעם פרײַליין זײַטשיק וואס שרייבט אין א בוך, און פון'ם דאקטאר וואס קוקט אין די אויגען... און פון וויען דערצעהל איך איהר, פון'ם „אליאנץ“, וואס האט פיינד א אידען, און פון קראקע מיט לעמבערג דערצעהל איך איהר... און פון דער גרעניץ ווי אזוי מיר האבען גע'גנב'עט, און ווי אזוי מיר זענען קוים ארויס מיט'ן לעבען... איך לאז נישט דורך קיין זאך. אלטע הערט מיר אויס מיט גרויסע אויגען. נאך דעם דערצעהלט זי מיר, וואס זיי האבען געהאט. ווי אזוי איהר טאטע האט שוין לאנג געוואלט פאהרען קיין אמע־ריקא, האט איהר מאמע נישט געוואלט. און נישט אזוי די מאמע ווי די משפּחה. די משפּחה זאגט, אז אין אמעריקא דארף מען הארעווען, און איהר מאמע איז דערצו נישט געוואהנט געווארען. איהר מאמע האט א רעסטאנדע. די רעסטאנדע האט איהר דער טאטע געמאכט נאך אין די גוטע יאהרען, אז זיי האבען נאך געהאט א סך געלד. איצט אז ס'איז זייער געווארען שלעכט, און די בעלי־חובות האבען אנגעהויבען צו דערקוי־טשען, איז געבליבען מע זאל פערקויפען אלסדינג און פאהרען קיין אמע־ריקא; אז ס'איז געקומען צו דער רעסטאנדע, מע זאל פערקויפען די רעסטאנדע, זאגט די מאמע אלסדינג וועט זי פערקויפען נאר נישט די

רעטאָנדע? פרעגט זי דער טאַטע: אויף וואָס דאַרפסט דו די רעטאָנדע? אין אַמעריקאַ דאַרף מען נישט קיין רעטאָנדע! זאָגט איהם די מאַמע: וואָס הייסט אויף וואָס דאַרף איך די רעטאָנדע? וויפיעל יאָהר האָב איך, זאָגט זי, געבעטען גאָט איך זאָל מיך דערשלאָגען צו אַ רעטאָנדע, קוים דערלעבט אַ רעטאָנדע, זאָל איך איצט נעמען און פערקויפען די רעטאָנדע? טאָג ווי נאַכט האָט מען געהערט ביי אונז נאָר רעטאָנדע און רעטאָנדע! די גאַנצע משפחה (פון דער מאַמעס צד) זענען זיך צונויפגעקומען. מע האָט זיך געקריגט און געזידעלט. עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי צוגעהן זיך, דאָס הייסט דער טאַטע זאָל זיך גט'ן מיט דער מאַמע, אַלץ איבער דער רעטאָנדע. ווער האָט אויסגעפיהרט? געוועהנטליך די מאַמע! מע האָט די רעטאָנדע נישט פערקויפט! מע האָט מיטגענומען די רעטאָנדע, איינגע-פאַקעוועט די רעטאָנדע בעזונדער אין אַ פעקיל, און ביז מיר זענען גע-קומען צו דער גרעניץ איז שוין נישט געווען קיין רעטאָנדע...

אַזוי דערצעהלט מיר אַלטע, און ווייטער וויל איך שוין נישט הערען. מיר איז נאָר געגאַנגען צו וויסען אויב ס'איז נאָך דאָ אַ רעטאָנדע? דער-הערט אַז ס'איז שוין נישטאָ קיין רעטאָנדע בין איך צופריעדען. איך נעם אַלטען און געה מיט איהר שפּאַצירען. איך בעוויַיז איהר די שטאָדט אַנטוויקעלען. זי ווערט נישט איבערראַשט. זי האָט, זאָגט זי, געזעהן גרעסערע שטעדט. וואָס זאָגט איהר אויף איהר טאַטען? איך פיהר זי אויף די סטאַנציעס וואו סע שטעהען עמיגראַנטען. איך מאַך זי בעקאַנט מיט מיינע חברים. אַלטע ווערד נישט נתפּעל פון קיין זאַך. זי האַלט זיך גרויס. זי איז אַ גדלנטע. זי איז פון תמיד אָן אַזוי... שפּעטער געהען מיר אַלע אינאיינעם, אונזער חאַליאַסטרע און זייער חאַליאַסטרע, אין דער „עזרא". דאָרט בעגעגענען מיר זיך מיט אונזער שכנה פּעסי און מיט איהר חאַליאַ-סטרע. איך גאָלדעלען זעהען מיר דאָרטען. גאָלדעלע וויל זיך בעקענען נעהענטער מיט אַלטען. אַלטע האַלט זיך מיט איהר פון דער ווייטען. גאָלדעלע פיהרט מיך אָב אויף אַ זייט און פרעגט מיך, וואָס איז מיט דעם מיידעל אַזוי דער יחוס, וואָס סע שטעהט איהר נישט אָן מיט איהר צו רעדען? דערצעהל איך איהר, אַז מע האָט מיר פאַר אַ יאָהרען ביי מיין ברודער אויף דער חתונה גערעדט אַלטען פאַר אַ כלה. ווערט זי רויט אַזוי ווי פייער און קירעוועט זיך אָב אויף אַ זייט און ווישט זיך די אויגען...

ד.

וואָס זאָגט איהר אויף דעם אומגליק וואָס אונז האָט נעטראָפען? מיר זענען געוועזען מיט דער מאַמע ביי'ם דאָקטאָר ער זאָל איהר בעטראַכטען די אויגען. האָט ער איהר בעטראַכט די אויגען און נישט געזאָגט גאָר נישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבען אַ צעטעלע און אַרײַנגעלעגט אין אַ קאָנווערט. האָבען מיר דעם קאָנווערט אַוועקגעטראָגען צו דער „עזרא". געקומען צו דער „עזרא" האָבען מיר דאָרט נישט געטראָפען קײנעם נאָך, נאָר איין פרײַלײן זײַטשיק, אָט די וואָס זי פערשרײַבט אַלע עמיגראַנטען אין בוך אַרײַן. האָט זי מיך בעגעגענט מיט אַ געלעכטער. תמיד, לאַכט זי ווען זי זעהט מיך. אַלע מאָל גיט זי מיר איבער אַ גרוס פון גאָלדעלען און לאַכט. עפענט זי אויף דאָס קאָנווערטעל, טהוט אַ קוק אין צעטעל אַרײַן און הערט אויף צו לאַכען, און פערברעכט די הענד. פרעגט בײַ איהר די מאַמע: וואָס הערט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הערען, מײַן ליעבע אידענע? ס'איז שלעכט! דער דאָקטאָר זאָגט, אַז איהר קענט נישט פאָהרען קײַן אַמעריקאַ... מײַן שוועגערין ברכה ווײַסט איהר דאָך, האָט אַ טבע פון חלש'ען, איז זי באַלד געפאַלען חלשות. מײַן ברודער אליהו, איז געבליעבען שטעהן אָהן אַ טראָפען בלוט אין פנים. די מאַמע אַלײן איז געבליעבען אַ פערשטײנערטע. זי קען שוין אַפילו נישט וויינען... דאָס מײדעל (פרײַלײן זײַטשיק) האָט זיך אַ וואָרף געטהון נאָך וואַסער. זי האָט אָבגעמונטערט ברכה'ן, געטרײַסט אליהו'ן, אויסגערעדט דאָס האַרץ דער מאַמע און געהײסען קומען מאָרגען. אויף'ן וועג זאָגט איהר מײַן ברודער אליהו מוסר, למאי זי האָט געווײנט די גאַנצע צײַט און ער דערמאַהנט איהר וויפיעל מאָל ער האָט איהר געזאָגט זי זאָל נישט וויינען!... די מאַמע וויל איהם ענטפערן, האָט זי נישט קײַן ווערטער... זי קוקט אַרויף און בעט גאָט: „טהו מיט מיר רבונו של עולם, אַ חסד און מיט מײַנע קינדער, און נעהם מיך צו פון דער וועלט!..." אונזער חבר פיני דרינגט אַז אין גאַנצען איז דאָ שולדיג אָט דער ליגנער, אָט דער פעלדשער ביבער. אַ גאַנצען טאָג מיט אַ גאַנצע נאַכט הערט מען נישט אויף צו עסען אײנס דאָס אַנדערע, ביז עס קומט מאָרגען. אויף מאָרגען געהען מיר ווידער צו דער „עזרא". גיט אונז די „עזרא" אַן עצה אַז מיר זאָלען זיך פרובען פאָהרען איבער לאָנדאָן, אפשר וועט לאָנדאָן דורכלאָזען די מאַמע מיט איהרע פערוויינטע אויגען

קײַן אַמעריקאַ. אָדער אויב נישט קײַן אַמעריקאַ איז חאָטש קײַן קאַנאַדאַ... וואו איז קאַנאַדאַ ווײסען מיר נישט. מע זאָגט אַז ס'איז נאָך ווײַטער פון אַמעריקאַ... מײַן ברודער אליהו און אונזער חבר פּיני האָבען דערוויַיל איבער וואָס צו קריגען זיך. אליהו פרעגט איהם: „פּיני! זאָג נאָר, וואו איז דאָס אָט דאָס קאַנאַדאַ? ביזט דאָך עפּיס אַמאָל געווען אַ מענש פון געאָגראַפיע...” זאָגט איהם פּיני, אַז קאַנאַדאַ איז אין קאַנאַדאַ, דאָס הײסט נישט אין קאַנאַדאַ נאָר אין אַמעריקאַ, דאָס הײסט ער וויל זאָגען אַז קאַנאַדאַ איז טאַקי דאָס אײגענע וואָס אַמעריקאַ נאָר פאָרט נישט אַמעריקאַ. פרעגט איהם אליהו: „ווי קען דאָס זײַן?” זאָגט איהם פּיני: „נו זעהסט דו דאָך!...” דערווײַל דאַרף מען געהן צום שיף בעגלײטען גוטע פרײַנד, אונזער שכנה פּעסי מיט איהר מאַן דעם אײנבינדער (משה הײסט ער) מיט איהר גאַנצער חאַליאַסטרע. וועה־וועה וואָס סע טהוט זיך בײַ׳ם שיף! אידען ווײַבער, קינדער, קלומקעס, פּעקלעך, קישענס, זעק מיט בעטגעוואַנט. דער לויפט. דער שרײַט. דער וויינט. דער שוויצט. דער עסט. דער שעלט. פלוציִם הערט זיך אַ קול פון אַ ווילדע חיה, פון אַ וויזעלטיר: ה—ה——ה—ה—ו—ו—ו!!!...

דאָס הודעט מען פון שיף מע זאָל זיך שוין געזעגענען, עס ווערט אַ לויפערײַ מיט אַ קושערײַ מיט אַ געוויין — אַ טעאַטר און גענוג! אַלע געזעגענען זיך, מיר געזעגענען זיך אויך. אַלע קושען זיך, מיר קושען זיך אויך. מיר קושען זיך מיט דער חאַליאַסטרע. די מאַמע קושט זיך מיט אונזער שכנה פּעסי. פּעסי רעדט איהר אויס דאָס האַרץ, בעט זי זאָל גאָר נישט זאָרגען, זײ וועלען זיך אם ירצה השם זעהן אין גיכען אין אַמעריקאַ... די מאַמע מאַכט מיט דער האַנד און שלינגט די טרעהרען... די לעצטע צײַט וויינט זי אַ סך ווינציגער ווי פריהער. זי האָט עפּיס אײנגענומען אַזעלכעס אויף נישט ווײנען... דער גאַנצער עולם איז שוין אויפ'ן שיף. מיר זענען אין דרויסען. אײ זענען מיר זײ מקנא. אײ בין איך מקנא „ושתי'ן”! אַמאָל האָט ער מיר מקנא געווען. הײַנט בין איך איהם מקנא!... און „ושתי” שטעהט מיט אַ צעריסען מיצעל אויפ'ן שיף. ער האַלט די העגד אַרונטער און ווײַזט מיר אַ צונג. דאָס הײסט ער וויל מיר געבען אָנצוהערעניש, אַז ער פאָהרט און איך נישט. פערדריסט דאָס מיך זעהר, נאָר איך נעהם מיך אָן מיט האַרץ און שטעל איהם אַרויס אַ פײַג: „נאַ דיר”!... דאָס הײסט אַזוי גרויס ווי איך וואָלט איהם זאָגען:

„ושתי! אַזאַ מכּה דיר און אַזאַ שטיק גאָלד מיר, ווי איך וועל אין ניבען זײַן אין אַמעריקאַ!..."

אָ. איהר זאָלט גאָר נישט זאָרגען — איך וועל אין גיבען זײַן אין אַמעריקאַ!

די האָליאַסטרע ווערד צעקראַכעז.

א.

וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערד די „חאַליאַסטרע" עמיגראַנטען קלענער און אַנטווערפען ווערד אַ פּוסטקע. שבת מיט'ן שיף פאָהרען אָפּ אַ גוזמא עמיגראַנטען, אַלע קיין אַמעריקאַ. מיט זיי פאָהרט אַוועק אויך מיין חבר מאָטעל, דאָס איז מאָטעל דער גרויסער, אָט דער וואָס האָט מיך אויסגעלערנט „שטעלען אַ גובערנאַטאָר", די „קונץ פון בויכרעדעריי" און נאָך אַזעלכע זאַכען. איך ווייס נישט וואָס האָט אין איהם דערזעהן אַזעלכעס מיין ברודער אליהו, וואָס ער האָט איהם פיינט. איך מיין אַז דאָס וואַכסט פון ברכה'ן. מיין שוועגערין ברכה האָט אַ טבע זיך אונטערהערען וואָס מע רעדט און צוקוקען זיך וואָס מע לאַכט. ס'איז איהר עסק וואָס מיר לאַכען. אפשר לאַכען מיר פון אונזער פּיניע'ן, אליהו'ס חבר, וואָס ער שלעפּט לעקיך פון די קעשענעס מיט צוקערקעס און עסט? אָדער אפשר גאָר פון ביבער דעם פעלדשער, ווי אַזוי ער בערימט זיך פאַר דער חאַליאַסטרע עמיגראַנטען, האַקט אַזעלכע שקרים, אַז מע קען בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג?

מאָלט איך איצטיגס מאָל איז זי גערעכט געווען. מיר האָבען געמאַכט אַ גאַנצע קאָמעדיע פון איהר מאַמע, ריבעלע די בעקערין מיט דער רעטאָנדע. טאָג ווי נאַכט רעדט זי פון דער רעטאָנדע וואָס מע האָט ביי איהר אַוועקגע'גנבה'ט אויף דער גרעניץ, דאָס מויל מאַכט זיך איהר נישט צו!

מאָלט איך אַז מיין מאַמע קאָן זיך שוין נישט איינהאַלטען און זאָגט צו איהר:

— אוי, מחותנת'טע! ווען איך זאָל וועלען אַזוי פיעל רעדען פון מיין בעט-געוואַנט, פון מיינע קישענס, וואָס מע האָט ביי מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ, ווי איהר פון אייער רעטאָנדע!...

זאָגט ריבעלע די בעקערין מיט איהר מאַנסבילשע שטימע:

— זאָגט חאָטש להבדיל!

זאָגט איהר די מאַמע:

— ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?

זאָגט ריבעלע די בעקערין:

— גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאָפּענס נישט געשטאַנען.

זאָגט איהר די מאַמע:

— איך פערשטעה נישט, מחותנת'טע, וואָס איז ביי אייך פאַר א לשון?

זאָגט ריבעלע די בעקערין:

— וואָסער א גוט מאָרגען אזא גוט יאָהר.

זאָגט איהר די מאַמע:

— מחותנת'טע! מיט וואָס האָב איך דען אָנגעריהרט אייער האָנאָר?

זאָגט ריבעלע די בעקערין:

— ווער זאָגט דען, אַז איהר האָט מיר אָנגעריהרט דעם האָנאָר?

זאָגט איהר די מאַמע:

— וואָס זשע זאָגט איהר להבדיל?

— זאָגט ריבעלע די בעקערין:

— פערשטעהט זיך להבדיל! אַז איך רעד פון מיין רעטאָנדרע, פאָהרט איהר מיר אריין מיט אייער בעטגעוואַנט, מיט אייערע קישענס!

זאָגט איהר די מאַמע:

— ביי מיר איז דען גנבה'שע קישענס?

זאָגט ריבעלע די בעקערין:

— גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צו-קאָפּענס נישט געשטאַנען,

און ווידער אמאָל דאָס אייגענע און אָבער אמאָל דאָס אייגענע!

דאַרף מען טעאַטער?

ב:

פערשטעהט זיך, אַז מיר ביידע, דאָס הייסט איך, מאָטעל דער קלייגער, און מיין חבר, מאָטעל דער גרויסער, האָבען זיך דעם זעלבען אויפדערנאַכט אַוועקגעזעצט און האָבען געמאַכט אַזאַ מין אָנשטעל: ווייסט דו וואָס? איך וועל זיין ריבעלע די בעקערין און דו וועסט זיין די מאַמע

דײַנע און לאָמיר מאַכען די אייגענע שפּיעל וואָס זײַ. נאָר וואָס דען? מיט׳ן אייגענעם לשון און מיט׳ן אייגענעם קול; איך וועל רעדען גראָב, ווי ריבעלע די בעקערין, און דו מיט אַ וויינענדיג קול, ווי די מאַמע דײַנע.

און בײדע מאָטעלעך האָבען זיך פערשטעלט; איינער האָט אָנגעטהון אַ פּאַריק, דער אַנדערער אַ פּאַטשיילע, צענויפגערופען חברה: מענדיל דער בר־מצוה יונגעל, אונזער מחותן׳ס טעכטער׳ל אלטע, גאָלדעלע מיט די קאַלי אויגען, און נאָך יונגלעך און מיידלעך פון דער חאַליאַסטרע עמיגראַנטען, און מיר האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט:

מאָטעל דער קלײנער (מיט אַ וויינענדיג קול): אוי, מחותנת׳ט־טע! ווען איך זאָל וועלען אַזוי פיעל רעדען פון מײַן בעטגעוואַנט און פון מײַנע קישענס, וואָס מען האָט בײַ מיר צוגענומען אויף דער גרעניץ ווי איהר פון אייער רעטאָנדע!...

מאָטעל דער גרויסער (מיט אַ גראָבער שטימע): זאָגט חאָטש להבדיל.

מאָטעל דער קלײנער: בײַ מיר איז דען גנבה׳שע קישענס?

מאָטעל דער גרויסער: גנבה׳שע נישט גנבה׳שע, איך בין צוקאָפּענס נישט געשטאַנען.

מאָטעל דער קלײנער: איך פערשטעה נישט, מחותנת׳טע, וואָס איז בײַ אייך פאַר אַ לשון?

מאָטעל דער גרויסער: וואָסער אַ גוט מאָרגען אַזאַ גוט יאָהר.

מאָטעל דער קלײנער: מחותנת׳טע! מיט וואָס האָב איך אָנגעריהרט אייער האָנאָר?

מאָטעל דער גרויסער: ווער זאָגט דען, אַז איהר האָט מיר אָנגעריהרט דעם האָנאָר?

מאָטעל דער קלײנער: וואָס זשע זאָגט איהר להבדיל?

מאָטעל דער גרויסער: פערשטעהט זיך להבדיל! אַז איך רעד פון מײַן רעטאָנדע, פאַהרט איהר מיר אַרײַן מיט אייער בעטגעוואַנט!

מאָטעל דער קלײנער: בײַ מיר איז דען גנבה׳שע קישענס?

מאָטעל דער גרויסער: גנבה'שע נישט גנבה'שע, איך בין צוקאָפּענס...

ג.

נעה רעכט זיך, אַז אַקוראַט אויפ'ן וואָרט „צוקאָפּענס" וועט זיך שפּענען די טהיר און עס וועלען זיך בעווייזען געסט: מיין שוועגערין ברכה מיט איהר מאַמע, ריבעלע די בעקערין, מיט איהר טאַטען יונה דעם בעקער מיט זייערע „בנים", מיין מאַמע, מיין ברודער אליהו, אונזער חבר פּיני מיט זיין ווייב טייבעל, ביבער דער פעלדשער מיט די געלע ציינער און נאָך יודען און ווייבער — אַ גאַנצע חאַליאַסטרע! דאָס ערשטע האָט מיין שוועגערין ברכה מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע פאַר אַלעמען, אַז איך מאַך נאָך דער גאַנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אַז די גאַנצע וועלט זאָל זיך אין מיר נוקם זיין. די גאַנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נוקם זיין אין מיר. פאַר מיר איז געווען גענוג מיין ברודער אליהו אַליין. מיין ברודער אליהו האָט אַ טרוקענע האַנד מיט דאַרע פינגער, אַז ער וואַרפט איך אויף אַ פּאַטש הייַנט פאַר-נאַכט בלייבט ביי איך אַ סימן אויף דער באַק ביז איבער מאָרגען אין דער פריה.

„מע דאַרף אָט די צוויי מאָטעלס צעשיידען!" אַזוי האָט גע'פסק'עט ברכה, און מיין ברודער אליהו האָט מיר אָנגעזאָגט מיט'ן האַרבען וואָרט, אַז טאָמער דערזעהט ער אונז אין צווייען, מאַכט ער פון מיר אַ מאַציינקע! איך וואָלט וועלען זעהן ווי אַזוי ער וועט דאָס מאַכען פון מיר אַ מאַציינקע? ער פערגעסט, אַז ס'איז דאָ אַ מאַמע אויף דער וועלט, וואָס וועט גיכער לאָזען זיך אַרויסנעמען די קאַלי אויגען, איידער דערלאָזען מע זאָל פון מיר מאַכען אַ מאַציינקע.

ד.

מיט דער מאַמעס אויגען איז נישט אין בעסטען, דאָס הייסט נישט מט. זעהר נישט גוט! מע זאָגט אַז מע וועט נישט אַרויפלאָזען אויפ'ן שיף פאַר קיין מיליאָן אפילו. מע דאַרף אַנטלויפען פון אַנטווערפּען. אין אַנטווערפּען זענען דאָקטוירים רשעים! זיי קוקען אין די אויגען אַריין.

ווי באלד זיי געפינען ביי איך אויף די אויגען „טראכאמעס", אזוי חאפט זיי אוועק דער רוח. נישטא ביי זיי נישט קיין כבוד, נישט קיין רחמנות! מיר וועלען מוזען פאהרען קיין אמעריקא דורך אנ'אנדער וועג. דורך וואסער א וועג ווייסען מיר נאך נישט. ס'איז דא וועגען גענוג. הלואי וואלט נאר געווען מיט וואס צו פאהרען. ס'איז א סברא, אז ביי מיין ברודער אליהו אין קעשענע טאגט שוין, דער גאנצער מאיאנטעק פון אונזער האלבע דירה איז ביי אונז אוועק אויף די דאקטוירים מיט די פעלדשערעס — אלץ צוליעב דער מאמעס אויגען. איך האב געחאפט א ווארט פון מיין ברודער אליהו און פון זיין חבר פיני: „הלוואי מיר זאלען זיך חאטש דערשלעפען ביז לאנדאן!"... אודאי וואלט איך בעסער וועלען גלייך קיין אמעריקא איידער קיין לאנדאן. אונזער שכנה פעסי די גראבע מיט איהר גאנצע חאליאסטרע איז שוין לאנג אין אמעריקא. זיי מאכען שוין דארט א לעבען. ושתי (הערשעל מיט דער גאלי) געהט שוין דארט ארום שפאציערען מיט די הענד אין די קעשענעס איבער אלע גאסען און קנאקט ניסלעך. אונזערע מחותנים — יונה דער בעקער, ריבעלע די בעקערין מיט די „בנים" מיט מיין כלה אלטע האבען זיך נישט געקענט דערווארטען אויף מיין מאמעס אויגען און זענען איינגעפאהרען קיין אמעריקא אהן אונז. אוי, אוי, אוי, וואס האט זיך אפגעטהון יענעם טאג אין אנטווערפען! מיר האבען נישט געלאזט די מאמע זי זאל זיין ביים שיף, ווארום אז זי וועט זיך דארפען געזעגענען מיט די מחותנים וועט זי וויינען און דערוויל בעגראבען דאס איבריגע ביסעל אויגען. וואס האבען מיר געפועלט? האט זי נאך מעהר געוויינט. זי טענה'ט, אז מע נעמט צו ביי איהר דאס איינציגע שטיקעל חיות—חאטש אויסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאכען דאס הארץ!... נאר ווער הערט זי?

ה.

ווייסט איהר ווער ס'איז צופריעדען מיט'ן אבפאהרען פון אונזערע מחותנים? איהר וועט קיין מאל נישט טרעפען — גאלדעלע! אט דאס מיידעל וואס מיט די קאלי אויגען, וואס די פאטער און מוטער זענען אין אמעריקא שוין העכער א יאהר און זי זיצט דא, אין אנטווערפען, צוליעב די אויגען. דערהערט, אז אונזערע מחותנים פאהרען אוועק, האט זי געוואלט געהן טאנצען. וואט איז די מעשה? זי האט פיינט אלטען, אט

די וואָס מע האָט זי מיר געוועדט אַ מאָל פאַר אַ כלה. זי האָט זי פּײַנט פאַר איהר גדלות. גאָלדעלע האָט פּײַנט אַ מענשען, וואָס בלאָזט פון זיך.

— דײַן כלה מיט די רויטע צעפּעלאַך קאָן איך נישט אָנקוקען: זי איז אַ גדלנ׳טע!

אַזוי זאָגט צו מיר איין מאָל גאָלדעלע און דאָס פּנים ברענט איהר ווי אַנ׳אויוועז.

— פון וואַנען האָבען זיך גענומען בײַ אַלטען רויטע צעפּעלאַך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אַזוי זאָג איך צו גאָלדעלען. ווערד זי נאָך מעהר אין כעס, ווײַנט און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאָלדעלע, אַז זי איז בײַז, דאַרף מען זי לאָזען צורוה, ביז עס געהט איהר אָפּ דער כעס. און אַז עס געהט איהר אָפּ דער כעס — איז זי גאָלד און זילבער! מיט מיר איז זי טאַקי נאָר ווי אַ שוועסטער. אַלסדינג דערצעהלט זי מיר: ווי אַזוי זי האָרעוועט אויף דער סטאַנציע, קעהרט די שטובען, האָדעוועט די עופות, פּערוויעגט די קינדער (די בעל־הבית׳טע, וואו זי שטעהט, האָט אַ צײַט נישט געהאַט קיין קינדער; איצט האָט זי גאָט געבענטשט מיט אַ צווילינג). הײַנט דערצעהלט זי מיר, ווי אַזוי זי געהט צום דאָקטאָר אַלע טאָג זיך קורירען די אויגען; ווי אַזוי דער דאָקטאָר שמירט זי מיט׳ן זעלבען בלוישטײַן, וואָס ער שמירט אַלע איבריגע קראַנקע.

— אוי, ווען גאָט העלפט מיר אַנ׳אייגענעם בלוישטײַן, וואָלט איך אפשר קענען אַמאָל זעהן מײַן טאַטע מאַמע...

אַזוי זאָגט גאָלדעלע מיט טרעהרען אויף איהרע קראַנקע אויגען. עס רײַסט מיר אוים אַ שטיק האַרץ, איך קאָן נישט הערען ווי זי רעדט פון טאַטע מאַמע. איך קאָן נישט זעהן ווי זי ווײַנט. איך זאָג צו איהר:

— ווײַסט דו וואָס, גאָלדעלע? אָט פאָהר איך קיין אַמעריקאַ, איך וועל מאַכען דאָרט אַ לעבען. וועל איך דיר צושיקען פון דאָרט אַ בלוישטײַן.

— דו נאַרסט מיך נישט אָפּ? שוועהר מיר בײַ דײַן הײליגע נאמנות.

אַזוי זאָגט צו מיר גאָלדעלע און איך שוועהר איהר בײַ מײַן הײליגע נאמנות, אַז איך וועל זי נישט פערגעסען. אַז גאָט וועט מיר העלפען איך

וועֶל נאָר אָנהויבעֶן מאַכעֶן אַ לעֶבעֶן אין אַמעֶריקאַ, אַזוי שיק איך אייך באַלד אַרויס אַ בלוישטיין.

ו.

איך ווייס שוין פאַר געוויס, אַז מיר פאָהרעֶן שבת אין דעֶרפריה קיין לאָנדאָן. מיר גרייטעֶן זיך שוין אין וועֶג אַריין. מיין מאַמעֶ מיט מיין שוועֶגעֶרין ברכה מיט אונזעֶר חבר פינים וויַיב טייבעֶל, געֶהעֶן פון איין סטאַנציעֶ אין דעֶר אַנדעֶרעֶר זיך געֶזעֶגעֶנעֶן מיט דעֶר חאַליאַסטרעֶ עֶמיגראַנטעֶן. נישט אַזוי דאָס געֶזעֶגעֶנעֶן ווי אויסרעֶדעֶן זיך דאָס האַרץ פאַר מעֶנשעֶן. וואָס לאָזט זיך אויס? מיר זעֶנעֶן גאָר מאָנאַרכעֶן קעֶגעֶן אַנדעֶרעֶ עֶמיגראַנטעֶן. ס'איז פעֶרהאַן אין דעֶר חאַליאַסטרעֶ אַזעֶלכעֶ מאָדנעֶ שלים-מזלן, וואָס זעֶנעֶן אונז מקנא. זייעֶרעֶ צרות איז גאָר נישט איבעֶרצוּרעֶ-צעֶהלעֶן. אַלעֶ זעֶנעֶן געֶוועֶן אין דעֶרהיים שעֶהנעֶ בעלי-בתים. אַלעֶ האָבעֶן פעֶרמאָגט אַלעֶרעֶס גוטס. אַלעֶ האָבעֶן געֶהאַט שטעֶנדיג אַ טיש פאַר אָרעֶמעֶ לייט. אַלעֶ ווינשעֶן זיך פעֶרמאָגעֶן, וואָס מעֶנשעֶן האָבעֶן ביי זיי צוגעֶנומעֶן. אַלעֶ האָבעֶן געֶטהון די שעֶנסטעֶ שדוכים, היינט זעֶנעֶן זיי אַלעֶ שלעֶפּעֶרס. מאָדנעֶ ברואים! מיר האָבעֶן זיך שוין צוגעֶגעֶסעֶן זייעֶרעֶ מעשׂות. פריהעֶר אַז איך פלעֶג העֶרעֶן מעֶ דעֶרצעֶהלט פון אַ פּאָגראָם, האָב איך אָנגעֶשטעֶלט מויל און אויעֶרן. היינט אַז איך דעֶרהעֶר דאָס וואָרט פּאָגראָם — אַנטלויף איך. איך האָב בעֶסעֶר ליעב פרעֶהליכעֶ מעשׂות. איז אָבעֶר נישטאָ וועֶר ס'זאָל דעֶרצעֶהלעֶן עפּיס פרעֶהליכעֶס. געֶוועֶן איין פעֶלדשעֶר (ביבעֶר) אַ פרעֶהליכעֶר פאַרשוין, אַפילו אַ גרויסעֶר ליגנעֶר, איז עֶר שוין אויך אין אַמעֶריקאַ.

— עֶר האַקט דאָרט שקרים אויפ'ן פּוּד! אַזוי זאָגט אונזעֶר חבר פיני.

— מעֶ וועֶט איהם דאָרט לאַנג נישט לאָזעֶן האַקעֶן שקרים. האָב קיין מורא נישט. אין אַמעֶריקאַ האָט מעֶן פיינט „אַזעֶלכעֶ“... אין אַמעֶריקאַ איז אַ ליגנעֶר עֶרגעֶר פון אַ משומד!...

אַזוי זאָגט מיין ברודעֶר אליהו און ברכה פרעֶגט איהם: פון וואַנעֶן ווייסט דו? הויבט זיך אָן ביי אונז אַ חתונה: איך און פיני האַלטעֶן מיט אליהו'ן, טייבעֶל האַלט מיט ברכה. וואָס איינעֶר זאָגט, דרינגט דעֶר אַנדעֶרעֶר קאַפּויר.

מ י ר מ אַ נ ס ב י ל עֶ ן: אַמעֶריקאַ איז אַ לאַנד פון גאָלעֶ אמת!...

זיִי, דיִ וויַיבּער: אַמעריִקאַ איִז אַ מרינה פון סאַמע ליִגנער'ס!...
מיִר מאַנסביִלען: אַמעריִקאַ איִז געבּויט אויף אמת, יושר און רחמנות!...

זיִי, דיִ וויַיבּער: גנבה, גזלה, שאַרלאַטאַנעם!...

אַ גליִק וואָס סע מיִשט זיִך אַריַין דיִ מאַמע: זיִ זאָגט:

— קיִנדערלאַך, וואָס דאַרפט איִהר זיִך קריִעגען איִבער אַמעריִקאַ, אַז מיִר זענען נאָך איִן אַנטוועֶרפען?

זיִ איִז זעהר גערעכט, מיִר זענען נאָך איִן אַנטוועֶרפען, אָבער ניִשט אויף לאַנג. אָט־אָט פאָהרען מיִר אַוועק קיַין לאָנדאָן. אַלע צעפאָהרען זיִך פון דאַנען, אַלע עמיִגראַנטען, דיִ גאַנצע חאַליאַסטרע!...

וואָס וועט זיַין מיִט אַנטוועֶרפען?!?

זײַ גֶעזוּנד אַנטוֶוערפֶּען!

א.

קיין שטאָדט האָט מיר אַזוי נישט באַנג געטהון אַוועקצופאָהרען, ווי די שטאָדט אַנטלויפען. און נישט אַזוי די שטאָדט, ווי די מענשען. און נישט אַזוי די מענשען פון אַנטלויפען, ווי די חאַליאַסטרע עמיגראַנטען, און נישט אַזוי די חאַליאַסטרע אַליין, ווי מיינע חברים און חבר׳טעס. אַ סך זענען זיך צעפאָהרען פריהער. „ושתי״, „אַלטע״, „מאָטעל דער גרויסער״ — די זענען שוין לאַנג אין אַמעריקאַ, מאַכען אַלע אַ לעבען. געבליבען איז נאָר מענדיל דער בר־מצוה־בחור (ברכה האָט איהם געשענקט אַ צונעמעניש „דער לאָשעק״). און גאָלדעלע דאָס מיידעל מיט די קאַליע אויגען איז געבליבען. ווייטער קיינער נישט. וואָס וועט טהון די „עזרא״, די וואָס העלפט די עמיגראַנטען? וועמען וועט זי העלפען? עס טהוט מיר באַנג אַנטלויפען. איך וועל בענקען נאָך אַנטלויפען. אַ וואָהלע שטאָדט, וואָהלע מענשען, אַלע האַנדלען מיט בריליאַנטען. אַלע טראָגען זיך אַרום מיט שטיינער. אַלע קענען די מלאכה: שניידען, קליוען, שלייפען שטיינער. וועמען איהר בעגעגענט, איז ער אָדער אַ שטיין־שניידער, אָדער אַ קליוער, אָדער אַ שלייפער. אַ סך יונגלעך פון אונזער חאַליאַסטרע זענען דאָ פערבליבען, געוואָרען שטיין־שניידער. מיר זאָלען זיך אַזוי נישט רייסען קיין אַמעריקאַ, וואָלט מען מיך אויך אַוועקגעגעבען צו דער אַרבייט, געמאַכט פון מיר אַ שטיין־שניידער. מיין ברודער אליהו׳ן איז געפעלען די מלאכה, אונזער חבר פיני׳ן אויך. זיי זאָלען זיין, זאָגען זיי, אַ ביסעלע יונגער, וואָלטען זיי אַליין גענומען זיך צו דער אַרבייט — שלייפען שטיינער. ברכה לאַכט פון זיי. זי זאָגט, אַז שטיינער איז גוט צו טראָגען, נישט צו שלייפען. פיני׳ס ווייב טייבעל האַלט מיט איהר. טייבעל איז אויך אַ

בעלן אויף צו אָנטהון שטיינער. זיי געהען אַלע טאָג קוקען אין די פענסטער און קענען זיך נישט אָבלויבען פון די ברילִיאַנטען מיט די דימאַנטען, וואָס וואַלגערן זיך אַזוי ווי מיסט. עס דרעהט זיך אוש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגען, זיי זענען אוים מענש. פיני לאַכט פון זיי. ער זאָגט, אַז די אַלע שטיינער האָבען ביי איהם אַ פּנים פון חוזק און די, וואָס גיבען זיך אָב דערמיט, זעהען אוים ביי איהם ווי משוגעים. איהר מיינט, ער האָט נישט געמאַכט אויף זיי קיין ליעדעל? אַזוי הויבט זיך אָן דאָס ליעדעל:

אַנטווערפּען איז אַ לאַנד
פון די בעסטע שטיינער,
מיליאָנערן אַלערהאַנד —
קיין אָרימאַן נישט איינער,
העכער האַלב אומזיסט!
ברילִיאַנטען האָבען זיי אַ סך! אַ סך!
ציערונג? — פאַר דער גאַנצער וועלט!
עס פעהלט זיי נאָר איין זאַך:
— — — — מזומן געלד . . ."

און ווייטער געדענק איך נישט.

ב.

אָנגעדענקען זיך אַלע ליעדלעך, וואָס פיני מאַכט, דאַרף מען האָבען אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער. מיין ברודער אַליהו קוילעט זיך מיט איהם דערפאַר. אַליהו זאָגט, טאָמער ווערט מען געוואָהר אין דער „עזרא", אַז מיר מאַכען ליעדלעך אויף אַנטווערפּען, טרייבט מען אונז אַרוים פון דאָרטען. און מיר קוקען אַרוים אויף דער „עזרא" פאַר אונזער אַוועקפאָהרען, זי זאָל אונז עפּיס העלפען. מיר געהען צו איהר אַלע טאָג, מיר זענען דאָרט היימישע מענשען. דאָס מיידעל, וואָס שרייבט אין בוך, דאָס פריילֵיין זייטשיק, קען אונז אַלע ביי די נעמען. מיך האָט זי ליעב ווי אַ קינד, מיט דער מאַמע איז זי ווי אַ שוועסטער. איהר קאָנט פערשטעהן, אַז אַפילו ברכה זאָגט, אַז פריילֵיין זייטשיק איז אַ גלגול פון אַ יודיש מיידעל מיט אַ יודישער נשמה. די גאַנצע חאַליאַסטרע עמיגראַנטען האָבען זיך פערליעבט אין איהר. און נאָר דערפאַר, וואָס זי רעדט צו זיי אויף יודיש,

נישט אויף דייטש. ווייטער רעדען זיי אין אנטווערפען אלע דייטש, חאטש גיב זיי א קרענק! פיני זאגט אפילו, אז דאס לאנד געהער נישט צו קיין דייטשען און די יודען וואלטען געמעגט רעדען יודיש, נישקשה, עס וואלט זיי גארנישט געשאדט. אלע יודען פון דער זייט גרעניץ האבען פיינט יודיש, האבען ליעב דייטש. אפילו די קבצנים זייערע רעדען דא אויך אויף דייטש. ער וועט אייך פגר'ן פון הונגער אבי אויף דייטש! אזוי זאגט ברכה און טרייבט אונז אונטער מיר זאלען שוין פאהרען קיין לאנדאן. ס'איז איהר שוין נמאס געווארען דאס אנטווערפען מיט זייער לשון. אז וואו מען געהט און וואו מען שטעהט, הערט מען נאר: בריליאנטען! דימאנטען! אלע טראגען זיך ארום מיט פולע קעשענעס, מיט גאנצע פעק בריליאנטען, עס זאל זיך דאס אפילו צוקלעבען צו אונז א בריליאנטעל! עמיצער פון זיי זאל חאטש וועלען פערלירען א פאר דימענטלעך און איך זאל זיי געפינען! אזוי זאגט ברכה און די אויגען איהרע ברענען. איך ווייס נישט וואס ברכה איז אזוי פערקאכט אין דימאנטען מיט בריליאנטען. איך וואלט אייך אוועקגעגעבען אלע שטיינער פון דער גאנצער וועלט פאר איין קעסטעל פארבען מיט א בערשטעלע אויף צו מאלען. איך האב אויסגעמאלט א שיף נישט לאנג מיט א שטיפטעל אויף פאפיר, א שיף מיט א חאליאסטרע עמיגראנטען, קעפ אויף קעפ. איך האב דאס מאלעכטס אוועקגעשענקט גאלדעלען, דעם מיידעל, וואס מיט די קאלי אויגען, גאלדעלע האט דאס געוויזען דעם פרייליין זייטשיק, יענע האט דאס בעוויזען אין דער עזרא פאר דער גאנצער וועלט, האט דערזעהן אויך מיין ברודער אליהו, האב איך געהאט פון איהם: „מענשעלעך! וועסט אויפהערען א מאל מאלען מענשעלעך, צי ניין?" מיין ברודער אליהו האט מיך שוין לאנג אזוי נישט געשלאגען. איך האב עס דערצעהלט גאלדעלען, האט דאס גאלדעלע דערצעהלט דעם פרייליין זייטשיק, האט דאס פרייליין זייטשיק פארגעהאלטען מיין ברודער אליהו, פאר וואס ער שלאגט מיך. זי האט איהם בעוויזען דאס מאלעכטס און האט איבער איהם גע'טענה'ט און גע'טענה'ט. מיין ברודער אליהו האט זי אויסגעהערט און אז ער איז געקומען אהיים, האב איך ערשט דערמאלט פון איהם געהאט. מיין ברודער אליהו זאגט, אז ער מוז מיר ארויסשלאגען דעם שגעון פון מאלען מענשעלעך...

ג.

הײַנט זענען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל בײַ דער „עזרא". האָט מיר האָבען דאָרט געטהון — ווײס איך נישט. מײַן ברודער אליהו האָט עפּיס גע'טענה'ט. פּיני האָט געמאַכט מיט די הענד. ברכה האָט זיך אַרײַנגעמישט אין מיטען, די מאַמע האָט געװײנט, די וואָס זיצען אין דער „עזרא", האָבען עפּיס גערעדט צו אונז, געוועהנליך אויף דײַטש. דרײַ זענען דאָרטען געזעסען און אַלע דרײַ האָבען זיך פערהערט, ווער קען בעסער רעדען דײַטש... פרעגט מיך בחרם, וואָס זײ האָבען דאָרטען גערעדט? אַז מײַן קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטען, אויפ'ן שיף, אויפ'ן ים, אין לאָנדאָן, אין אַמעריקאַ, — און דאָ קומט צו לויפען גאָלדעלע אין אײן אָטהעם:

— דו פאָהרסט שוין טאַקי?

— איך פאָהר.

— ווען?

— מאָרגען.

— וואוהין?

— קײַן לאָנדאָן.

— און פון דאָרטען?

— קײַן אַמעריקאַ.

— און איך בלײַב דאָ מיט מײַנע קאַליע אויגען, און מײַן טאַטע-מאַמע, — נאָט ווײסט ווען איך וועל זײ זעהן!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און ווײנט מיר אָב דעם קאָפּ. עס טהוט מיר וועה דאָס האַרץ. איך וויל זי טרײסטען, האָב איך נישט קײַן ווערטער. איך קוק אויף איהר און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס האָסט דו צו אָט דעם מײדעל? וואָס האָט זי דיר געטהון?"... איך נעהם זי בײַ דער האַנד, איך גלעט זי:

— װײן נישט, גאָלדעלע, אָט ווערסט דו זעהן, איך וועל קומען קײַן אַמעריקאַ און וועל מאַכען אַ לעבען, איז דאָס ערשטע שיק איך דיר אַרויס אַ בלוי-שטײנדעל אויף צו שמירען די אויגען. נאָך דעם וועל איך דיר שיקען אַ שיפס-קאַרטע, אַ האַלבע שיפס-קאַרטע, ביזט דאָך נאָך נישט אַלט קײַן צעהן יאָהר. ווערסט דו קומען צו פאָהרען קײַן אַמעריקאַ, דאָרט וועט אויף דיר וואַרטען אין „קעסטעל-גאַרטעל" דײַן טאַטע מיט דײַן מאַמע, איך וועל אויך זײַן אין „קעסטעל-גאַרטעל", אַז דו ווערסט צופאָה-

רען מיט'ן שיף קײַן אַמעריקאַ, זאָלסט דו קוקען אין „קעסטעל-גאַרטעל" און זאָלסט מיך זוכען מיט די אויגען. איך װעל האַלטען אָט דאָס בלײַ-שטיפטעל אין די הענד — זעהסט דו? אַז דו װעסט דערזעהן אין אַמעריקאַ אַ יונגעל מיט אָט אַזאַ בלײַשטיפטעל — זאָלסט דו װיסען, אַז דאָס בין איך, מאָטעל פּײַסים. נאָך דעם, אַז דו װעסט אַראָב פון שיף, װעסט דו זיך צע-קושען מיט דײַן טאַטע-מאַמע, אַ הײַם װעסט דו נישט געהן מיט זײ. דו װעסט זײ נאָר איבערגעבען די זאַכען דײַנע און בעסער געהן אָנקוקען מיט מיר אַמעריקאַ. איך װעל דיר װײַזען גאַנץ אַמעריקאַ, מחמת איך װעל דאָך שוין זײַן קלאָר אין דעם אויף אויסװעניג. נאָך דעם װעל איך דיך ברענ-גען אַהײַם צו דײַן טאַטע מאַמע, װעסט דו עסען מיט זײ װעטשערע, אַ פרישע יויך...

גאָלדעלע האָט נישט געװאָלט הערען װײַטער. זי איז מיר געפאַלען אויפ'ן האַלז און געקושט מיך. איך זי אויך.

ד.

אָט די ברכה, הערט איהר, האָט אַ טבע: װאו מען פּערזײַעט זי נישט, דאָרט װאַקסט זי אױס. זי דאַרף אָנקומען אַקוראַט אין דער מינוט, װען איך געזעגען זיך מיט גאָלדעלען! געזאָגט האָט זי מיר גאָרנישט. קײַן האַלב װאָרט אַפילו. זי האָט נאָר אויסגעצויגען מיט איהר מאַנסביל'שער שטים אפשר אויף דרײַ קלאַפטער: „אַז-וי-וי-וי?..."

נאָך דעם האָט זי עפּיס מאָדנע צענויפגענומען די ליפּען, פערדרעהט די נאָז. אַ הוסט האָט זי אויך געטהון בשעת מעשה: „ע-העם"! און איז אַװעק גלײַך צו מײַן ברודער אליהו. װאָס זי האָט איהם געזאָגט, װײס איך נישט. איך װײס נאָר, אַז איך בין אַרויסגעגאַנגען פון דער „עזרא", האָט מיר אליהו אָבגעשטעקט אַ געשמאַקען פּאַטש. עס האָט מיר געקלונגען אין בײדע אויערן.

— פאַר װאָס? פרעגט איהם די מאַמע, — פאַר װען?

— ער װײסט שוין פאַר װאָס!... ענטפערט איהר מײַן ברודער אליהו, און מיר געהען אַלע אויף דער סטאַנציע. דאָרט איז אַ מהומה, אַ טאַרעראַם. מען דאַרף זיך פּאַקען. איך האָב ליעב זעהן װי מען פּאַקט זיך. אויף פּאַקען זיך איז מײַן ברודער אליהו איין בריה. אַז עס קומט צו פּאַקען זיך, װאַרפט ער אַראָב די קאַפּאָטע און הויבט אָן קאָמאַנדעװען:

„ניט אַהער דאָס קויטיגע גרעט!... מאַמע, דעם טשײַניק!... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיכער!... די קאַלאָשען, פּיני, דו בלינ-דער יאַצקאָ, דו סליפּאַק אײנער, דו זעהסט נישט? אָט שטעהען די קאַ-לאָשען בײַ דיר אונטער דער נאָז!... מאָטעל, וואָס שטעהסט דו ווי א לײמענער גולם? העלף עפּיס טהון! ער ווײסט נאָר מאָלען מענשע-לעך! מענשעלעך!..."

דאָס מײנט ער שוין מיך. איך טהו מיך א וואָרף און הויב אָן העלפען טראָגען און וואַרפען וואָס עס קומט מיר אין די הענד. ווערט מײַן ברודער אליהו אין כעס למאי איך וואַרף און וויל מיך שלאָגען. שטעלט זיך אײן פאַר מיר די מאַמע: „וואָס ווילסט דו האָבען פון׳ם קינד?..." געפעלט נישט ברכה׳ן למאי די מאַמע רופט מיך „קינד" און צעקריגט זיך מיט דער מאַמע... דערמאָהנט איהר די מאַמע, אַז איך בין א יתום און וויל אָנהויבען װײנען... זאָגט איהר אליהו: וויין, וויין! ווײַן אויס דאָס לעצטע ביסעל אויגען!...

אָט באַלד פערלאָזען מיר אַנטווערפּען.

זײַ געזונד, אַנטווערפּען!

לאנדאן.

לאָנדאָן, פאַר וואָס בּרענסטו נישט?

א.

זינט איך לעב, בין איך נישט געווען אויף אזא יריד. ווי אין לאָנדאָן. נישט אין לאָנדאָן איז א יריד, נאָר לאָנדאָן אליין איז א יריד. סע קלאפּט און סע קלינגט און סע פייפט און סע טראסקעט און מענשען — מענשען אזוי ווי מאָהן, אזוי ווי מערעשקעס! פון וואנען נעהמען זיך אזוי פיעל מענשען און וואוהין לויפען זיי? א פנים, זיי זענען הונגעריג, אָדער זיי האלטען ביי אוועקפאָהרען. א נישט, וואָס דארף מען זיך אזוי שטיפּען, שלאָגען זיך מיט די עלענבויגענס, אומווארפען א מענשען און טרעטען איהם מיט די פיס? איך רעד פון פיני'ן. אונזער חבר פיני, אויב איהר געדענקט, האָט א נידריגע ראיה. דערצו האָט ער א טבע, ער האלט דעם קאָפּ אראויף און פלאָנטעט מיט די פיס. א פערטראָגענער מלאך. דער קאָפּ פליהט ביי איהם. דעם ערשטען ברוך־הבא האָט ער געכאפּט אויף דער באהן. מיר זענען נאָר ארויסגעקראָכען פון וואָגען, האָט זיך שוין געטראָפען אנ'אומגליק. דער ערשטער איז ארויסגעפלויגען פיני, איין הויז פערקאטשעט, איין זאָק אראָבגעלאָזט, דאָס האלזטיכעל פון יענער זייט — אזוי ווי תמיד. איך האָב נאָך פיני'ן קיינמאָל נישט געזעהן אזוי האָפּערדיג. ער האָט געברענט ווי אויף פּאָקען. ער האָט אָנגעהויבען שיטען מיט מאָדנע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז: „לאָנדאָן! ענגלאנד! דיזראעלי! באָקל! היסטאָריע ציווילזאציע!... עס איז אונמעגליך געווען איהם איינצושטילען. עס האָט נישט געדויערט קיין צוויי מינוט, איז אונזער חבר פיני שוין געלעגען אויף דער ערד און מענשען האָבען געשפּאנט איבער איהם, ווי מען שפּאנט איבער א שייט האָלץ. א גליק, וואָס זיין ווייב טייבעל האָט געמאכט א געוואלד: „פיני, וואו ביזט דו?" האָט זיך מיין ברודער אליהו נעגעבען א וואָרף און האָט איהם ארויסגעשלעפּט א צעקנייטשטען און אנ'אָבגעבליאקעוועטען ווי אַנ' אלטען קאפּעליוש. דאָס

איז געווען נומער איינס. דעם צווייטען פסק האָט ער געהאַפּט דעמזעלבען טאָג אין שטאָדט און דוקא אויף דער יודישער גאַס, וואָס מען רופט זי מיט אַ מאָדנעם נאָמען „ווייטשעפּעל”, דאָרט וואו מען פערקויפט פיש און פליישׁ, סדורים, ציצית, עפּעל, קוואַס, טאָרט מיט צוקער=לעקעך מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך הערינג, טליתים, לימענעס, וולוטשקע, אייער, גלעזלעך, טעפּ, קאַלאָשען, לאָקשען, בעזעמער, פייפעלעך, פּעפער, שטריק — פּונקט דאָס אייגענע וואָס ביי אונז. ס'זאָל פעהלען אַ האָר. אַפילו בלאָטע אויך ווי ביי אונז. און שמעקען שמעקט אויך ווי ביי אונז, אַמאָל נאָך ערגער. מיר האָבען זיך דערפרעהט, אַז מיר האָבען דערזעהן דעם ווייטשעפּעל. פיני האָט זיך שוין צופיעל דערפרעהט. „באַרדיטשעוו! — האָט ער זיך צעשריגען — געוואַלד, יודישע קינדער! מיר זענען נישט אין לאָנדאָן, מיר זענען אין באַרדיטשעוו!” אַי, האָט ער געחאַפּט אַ באַרדיטשעוו! איך האָב געמיינט, מע וועט איהם דאַרפען אַוועקפיהרען אין שפּיטאָל. פון דעמאָלט אָן לאָזט איהם טייבעל אַליין נישט געהן איבער לאָנדאָן אַפילו אַ טריט. איך קוק אויף דער ווייטשעפּעל און טראַכט מיר: רבונו של עולם, אַז אין לאָנדאָן איז אַזוי, הייסט וואָס קען שוין זיין אין אַמעריקאַ?!...

רעדט=זשע אָבער מיט ברכה'ן, זאָגט זי, אַז לאָנדאָן וואָלט געמעגט פערברענט ווערען נאָך איידער מיר זענען געקומען. פון דער ערשטער מינוט, וואָס מיר זענען געקומען קיין לאָנדאָן, האָט מיין שוועגערין ברכה געוואָרפען אַן אום=חן אויף דער שטאָדט, סכנות! ס'איז דען אַ שטאָדט? זאָגט זי — ס'איז נישט קיין שטאָדט, ס'איז אַ גיהנם! עס וואָלט געמעגט קומען אויף איהר אַ שׂרפה נאָך פאַר אַ יאָהרען! אַזוי זאָגט ברכה, און מיין ברודער אליהו פּרובט זיך פערענטפערן די שטאָדט, זוכען מעלות, נאָר עס העלפט איהם ווי אַ טויטען באַנקעס. ברכה הערט נישט אויף צו שיטען פעך און שוועבעל אויף דער שטאָדט און ווינשעווען, זי זאָל אָבברענען. קיין אַנדער שטראָף ווינשט זי איהר נישט נאָר ברענען. פיני'ס ווייב טייבעל האַלט זי אונטער. די מאַמע זאָגט: „אפשר וועט גאָט רחמנות האָבען און דאָס לאָנדאָן וועט זיין אונזער לעצט אָבקומעניש?” נאָר מיר אין דרייען: איך און אליהו און פיני האַלטען פון לאָנדאָן אַן עולם ומלואה. אונז איז דוקא געפעלען אָט דער טומעל, וואָס סע טומעלט מיט דעם קאָכעניש, וואָס סע קאָכט.

וואָס אַרט עס אונז אַז סע קאָכט? לאָז קאָכען. אונז געפעלט נאָר נישט, וואָס מיר געהען אַרום אָהן אַרבייט. מיר זוכען אַ קאָמיטעט און קאָנען נישט געפינען, וועמען מיר פרעגען, „איז אָדער מען ווייסט

נישט, אָדער מען וויל נישט ענטפערן. מען האָט קיין צייט נישט. מען איז פערטראָגען. מען לויפט! מיר מוזען אָבער האָבען אַ קאָמיטעט, מיר קאָנען זיך אָהן אַ קאָמיטעט נישט בעגעהן. נישט מחמת קיין זאַך, נאָר מחמת דעם, וואָס מיר האָבען נישט מיט וואָס צו דערשלעפען זיך קיין אַמעריקאַ. מיין ברודער אליהו'ס קעשענע האָט זיך אויסגעלעדיגט. דאָס געלד, וואָס מיר האָבען אָבגעלייזט פאַר אונזער האַלבע דירה, איז אַוועק ווי אַ רויך. פיני לאַכט פון אליהו'ן: „וואָס ווערסט דו טהון מיט דער קעשענע?...” אליהו איז אין כעס. ער האָט פיינט, אַז מען טרייבט קאַטאָוועס. ער איז פונקט דער היפך פון זיין חבר פיני. ער איז אַ פערוויינטע נשמה. פיני רופט איהם: דאָס פערזאָרגטע בעל־הבית'על... איך האָב פיני'ן ליעב נאָר דערפאַר, וואָס ער איז תמיד פרעהליך. זינט מיר זענען געקומען קיין לאָנדאָן איז ער נאָך געוואָרען פרעהליכער. ער זאָגט אַז דאָרט אין קראָקע, לעמבערג, בראָד, אַנטווערפען, וויען מוז מען רעדען דייטש. דאָ אין לאָנדאָן איז אַ מחיה, מען קען רעדען יודיש ווי אין דערהיים, דאָס הייסט האַלב־יודיש, האַלב־רוסיש.

דאָס לשון זייערס איז ערגער נאָך פון דייטש. ברכה זאָגט, אַז דריי ענגלענדער מעגען זיין אַ כפרה פאַר איין דייטש. זי זאָגט, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אין דער וועלט, אַז אַ גאַס זאָל הייסען ווייטשעפעל און געלד זאָל הייסען „אייפעני”, „טאַפעני”, „טריפעני”? ס'איז דאָ נאָך אַ וואָרט, וואָס געהער זיך אָן מיט געלד, הייסט עס „פייף”. מיט דעם דאָזיגען פייף האָט זיך געטראָפען ביי אונז אַ גאַנצע מעשה, אויב איהר ווילט קאָן איך זי אייך דערצעהלען.

ב.

איהר ווייסט דאָך שוין, אַז מיר זוכען אַ קאָמיטעט אין לאָנדאָן, געפינען אין לאָנדאָן אַ קאָמיטעט איז פונקט ווי אין אַ וואָגען שטרוי אַ נאָדעל. נאָר ס'איז דאָך אָבער דאָ אַ גאַט אויף דער וועלט. געהען מיר איין מאָל אַזוי איבער'ן ווייטשעפעל. פאַר־נאַכטליך איז דאָס געוועזען, דאָס הייסט נישט פאַר־נאַכט, נאָר ביי טאָג. אין לאָנדאָן איז נישטאָ נישט קיין ביי־טאָג, נישט קיין אין דער־פריה. אין לאָנדאָן איז שטענדיג פאַר־נאַכט. בעגעגענט אונז אַ יוד מיט אַ קורץ וועטיקעל מיט אַ טשורנעם קאַפעליוש און מיט זוכענדיגע אויגען.

— איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איהר זענט יודען...

אַזוי זאָגט צו אונז דער יוד מיט'ן קורצען וויטיקעל, און פיני ענטפערט איהם:

— קאָניעטשנאָ, נאָך וואָסערע יודען! פון יודען־לאַנד...

— ווילט איהר אפשר פערדינען אַ מצוה?

אַזוי מאַכט ווידער דער יוד, און פיני ענטפערט איהם:

— למשל נאָפּרימער?

— איך האָב יאָהר צייט און קאָן נישט אַוועקגעהן פון דער־היים. עס פעהלט מיר אויס צו אַ מנין נאָך אַ פּאָר מענשען צו אַ מנין... דאָס בחור'ל איז שוין בר־מצוה, צי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיך. מיר איז דאָס דוקא געפעלען, וואָס ער האָט מיך בחור'ל און מיינט, אַז איך בין שוין בר־מצוה.

אַרויפגעדראַפּעט זיך מיט איהם אין דער פינסטער אויף די טרעפּ, זענען מיר אַריין אין אַ פינסטער חדר'ל אָנגעפּאַקט מיט קליינע פערמורזעטע קינדער און אָנגעפּולט מיט געדיכטען ריח פון געפרייטע פיש. קיין מנין איז נאָך נישט געוועזען, עס האָבען נאָך געפעלט זיבען. דער יוד האָט אונז געבעטען זיצען און אַליין האָט ער געגעבען אַ שפרונג אויף דער גאַס טאָמער וועט ער חאַפּען נאָך אַ צוויי יודען. ער האָט געגעבען עטליכע שפּרינג ביז ער האָט צענויפגעשלאָגען אַ מנין. איך האָב מיך דערווייל בעקענט מיט די פערמורזעטע קינדערלעך און געחאַפּט אַ קוק אין אויווען. דאָרט האָבען זיך „געפּרייט" פיש. בײַ אונז אין דער־היים זאָגט מען געפּרעגעלט. דאָ דאַרף מען זאָגען „געפּרייט". איך ווייס נישט, פאַר וואָס? אפשר דערפאַר ווײַל ס'איז אַ פרײַ לאַנד הייסט דאָס געפּרייטע פיש? אָדער דערפאַר ווײַל די פיש פרעהען זיך בשעת מען פרעגילט זיי? סײַ־ווי־סײַ זענען געפּרייטע פיש גאָר נישט אַזוי שלעכט ווי מײַן שוועגערין ברכה מאַכט דעם אָנשטעל. ווען מען גיט מיר איצטער אַ שטיקעל געפּרייטע פיש, וואָלט איך זיך מחיה געוועזען. איך מיין, אַז ברכה אַליין וואָלט זיך אויך נישט אָבגעזאָגט. מיר האָבען אַלע אַ גאַנצען טאָג כמעט געפאַסט. מיר לעבען שוין עטליכע טאָג מיט אַ שטיקעל הערינג און מיט רעטעך. אין ווײַטשעפּעל קריגט איהר גוטע שוואַרצע רעטעכער. דער יוד וואָלט געטהון אַ שכל, ווען ער בעט אונז, מיר זאָלען בלײַבען מיט איהם עפּיס נעהמען אין מויל אַרײַן. אַ פּנים, ער הויבט נישט אָן צו פיהלען, אַז מיר ווילען עסען. פון וואַנען ווייס איך דאָס? מחמת, ווי באַלד מיר האָבען אָבגעדאַווענט מנחה און ער האָט

אָבגעכאַפּט דעם קדיש, האָט ער אונז באַלד אָבגעדאַנקט פאַר דער טרחה און האָט אונז געזאָגט, אַז מיר קאָנען געהן. מײַן ברודער אליהו האָט אָבער געוואָלט האָבען דורך איהם אַ שטיקעל טובה, האָט ער געמאַכט אַ שמועס מיט איהם וועגען קאָמיטעט און געכאַפּט אַ קוק בשעת מעשה אויף די געפרײַטע פּיש און געגעבען אַ שלונג אַראָב. דער יוד האָט מיט איין האַנד געהאַלטען בײַ דער קליאַמקע פון דער טהיר, און מיט דער אַנדערער האַנד האָט ער אונז דערצעהלט פונ׳ם קאָמיטעט עפּיס זעהר ניִשט קיין פרעהליכע מעשׂות. ערשטענס, האָט דער יוד געזאָגט, אַז עס הויבט זיך גאָר ניִשט אָן, גאָר ניִשטאָ קיין קאָמיטעט, דאָס הײַסט, ס׳איז דאָ אַ קאָמיטעט, עטליכע קאָמיטעטען, נאָר די לאָנדאָנער קאָמיטעטען גיבען ניִשט אַזוי גיך קיין געלד. אויב איהר ווילט בעהילפיג זײַן פון אַ לאָנדאָנער קאָמיטעט, מוזט איהר פריהער זיך גוט אָנלויפען, ברענגען פּאַפּירען און עדות, אַז איהר זענט אַנ׳ עמיגראַנט און פאָהרט קיין אַמעריקאַ. מחמת ס׳איז דאָ אַ סך עמיגראַנטען, וואָס זאָגען נאָר אַז זײ פאָהרען קיין אַמעריקאַ. נאָך דעם אַז איהר ברײַנגט שוין אַלצדינג, קאָן מען אייך פון קאָמיטעט געבען צושטײַער נאָר אויף צוריקוועגס, דאָס הײַסט איהר זאָלט פאָהרען צוריק אַהײַם. מחמת די לאָנדאָנער קאָמיטעטען האַלטען ניִשט פון אַמעריקאַ. דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מײַן ברודער אליהו באַלד געוואָרען אין כעס (איהר ווייסט דאָך, אַז ער איז אַ כעסן) און פיני איז דאָך אַוודאי אַ היציגער פּאַרשוין, האָט ער אָנגעהויבען צו פײַערן אויף זײַן לשון:

— קאַק מאָזשנע — ווי אַזוי איז דאָס מעגליך? קאַקאָי פּאָלנע פּראַוו — ווי האָבען זײ דאָס רעכט אונז הײַסען פאָהרען צוריק? קאַק אים נע סטידנאָ — ווי שעמען זײ זיך ניִשט, און אַ לאַנד פון ציוויליזאַציע?

שלאָגט איהם איבער דער יוד פונ׳ם מנין, האַלט אָפען די טהיר און זאָגט צו איהם:

— רעד אַהער, רעד אַהין! אָט האָב איך אייך געגעבען אַנ׳אַדרעס פון אַ קאָמיטעט, פאָהרט זיך דורך אַליין צום קאָמיטעט וועט איהר זעהן, אַז ס׳איז אָללרײַט.

ג.

אַרויסגעגאַנגען פונ׳ם יאָהרצײַט, איז אונז נאָכגעלאָפען דער ריח

פון די געפרייטע פיש, מיר אלע האבען געקלערט וועגען זיי, נאר רעדע! האט קיינער נישט גערעדט פון זיי, אחוץ ברכה. זי האט זיי אנגע-בענשט א פולען קאפ. זי האט זיי געווינשעוועט, זיי זאלען זיך דער-ווערגען רבונו של עולם מיט זייערע געפרייטע פיש וואס זיי אידז'ן אויף א מייל. מיין מאמע קאן נישט ליידען:

— וואס האסט דו צו זיי? נעביך עהרליכע מענשען! זיצען אין אזא גיהנם, פונדעסטוועגען, אז עס קומט צו א יארצייט, זוכט מען א מנין...

דערויף ענטפערט איהר ברכה:

— שוויגער! לאזען זיי איך ברענען אינאיינעם מיט זייערע יאהר-צייטען און מיט זייערע געפרייטע פיש! מען שטעלט אב פרעמדע מענשען, מע רופט זיי אריין צו זיך אין שטוב אריין, נעהם גיב דעם קינד א שטיקעל געפרייטע פיש חאטש פון יוצא וועגען...

דאס מיינט זי מיך. אט ערשט בין איך געוועזען ביים יורען א „בר-מצוה=בחור ל״, איצט בין איך שוין געווארען ביי ברכה'ן א „קינד״... גוטע יאהרען, אז ברכה נעהמט זיך אן מיין קריוודע! אזוי טראכט איך. מיר לאזען זיך אלע זאלבע-זעקסט צום קאמיטעט. אנ'עצה האט אונז דער יוד געגעבען. א דאנק איהם, אז מיר זאלען נישט געהן צו-פוס מיר זאלען בעסער זיך אויפזעצען אויפ'ן טראמוויי און פאהרען גלייך. האט אבער דער לאנדאנער טראמוויי א טבע — ער האט פיינט זיך אב-שטעלען. וויפיעל מען זאל צו איהם נישט מאכען מיט די הענד — ער טהוט זיך זיינם — ער לויפט. נאכלויפען איהם וועט איך נישט העלפען — איהר וועט איהם נישט חאפען. א גליק, וואס איינער האט זיך אויף אונז דערבארעמט און דוקא אנ'ענגלענדער מיט אבגעגאלטע וואנסעס (טאמער זעהט איהר א מענשען מיט געגאלטע וואנסעס, זאלט איהר וויסען, אז ס'איז אנ'ענגלענדער). דער ענגלענדער האט געזעהן, אז מיר מאכען מיט די הענד צו די טראמווייען און די טראמווייען לויפען, האט ער אונז צוגעפיהרט צו א קלויסטער און האט אונז אנגעוויזען מיט די הענד, אז דא זאלען מיר שטעהן. כך הוה, עס האט נישט געדויערט קיין מינוט איז אנגעלאפען א טראמוויי און האט זיך אבגעשטעלט, זענען מיר אלע אריין — איך און מיין ברודער אליהו און אונזער חבר פיני און די מאמע און ברכה און טייבעל — און מיר פאהרען. געהט צו דער קאנדוקטאר און הייסט זיך מען זאל נעהמען בילעטען. שטעלט זיך ארויס פיני און פרעגט איהם: סקאלקא וויפיעל? זאגט איהם דער קאנדוקטאר

„פּייף", פרעגט איהם פיני נאָך אַמאָל: סקאָלקאָ וויפיעל? זאָגט איהם דער קאָנדוקטאָר ווידער אַמאָל שוין מיט כעס: „פּייף", דרעהט זיך אוים צו אונז פיני און זאָגט: טשטאָ טאַקאָיע איהר הערט? ער הייסט מיר פּייפען! געהט צו מיין ברודער אליהו און פרעגט איהם מיט די הענד: וויפיעל קאָסט אַ פאָהר? זאָגט איהם דער קאָנדוקטאָר שוין רעכט אין כעס: „פּייף"! צעלאַכט זיך פיני און אליהו רופט זיך אָן צום קאָנדוקטאָר שוין אויך מיט כעס: „פּייף אַליין"!... ווערט דער קאָנדוקטאָר מלא גזלן, טהוט אַ ציה בײַ אַ שטריק, שטעלט אָב דעם טראַמוויי און ווארפט אונז אַרוים מיט אַזאַ רציחה גלייך ווי מיר האָבען איהם געוואָלט קוילען און צונעהמען זיין רייזע־טאַש מיט געלד. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז דאָס וואָס דער קאָנדוקטאָר האָט „געפּייפט", האָט ער דאָס געמיינט פינף.

— נו? זאָל נישט קומען אַ שׂרפה אויף לאָנדאָן?

אַזוי זאָגט ברכה און מיר געהען אין קאָמיטעט אַריין צו־פוס.

ד.

אין לאָנדאָנער קאָמיטעט איז פרעהליך ווי אין אַלע קאָמיטעטען אין הויף וואַלגערן זיך עמיגראַנטען אַזוי ווי מיסט, און אינווענינג אין שטוב זיצען מענשען און רויכערן ציגאַרען און זאָגען זיך איינס דאָס אַנדערע: אָללרייט. דער חלוק איז, וואָס די דייטשע קאָמיטעטשיקעס טראָגען די וואָנסעס פערדרעהט אַרויף און רעדען אויף דייטש, און די לאָנדאָנער קאָמיטעטשיקעס האָבען אָבגעגאָלט די בערד מיט די וואָנסעס אינגאַנצען און רעדען: „אָללרייט"! אַ טעאַטער מיט זיי. די מאַנסבילען געהען געגאָלט און די ווייבער טראָגען אַלע פּאַרוקען אויף די קעפּ, און נישט נאָר די ווייבער, אפילו די מיידלעך טראָגען צונעקלעפּטע האָר מיט אויסגעגרייזעלטע בוקלעס, האָבען אַלע גרויסע ציינער און ווען זיי מיאוס, אַז סע שלאָגט צו דער גאַל. פונדעסטוועגען לאַכען זיי פון אונז אין די אויגען, טייטען מיט די פינגער, און קוויטשען אַזוי, אַז ס'איז אַ בזיון פאַר לייטען. צוויי מיידלעך האָבען אונז אָבגעשטעלט אין מיטען גאַס און האָבען זיך צוגעטשעפּעט צו מיין ברודער אליהו ער זאָל געהן אין „באַרבאַרשאָפּ". פריהער האָבען מיר נישט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעדייט. איצט ווייסען מיר שוין: געהן אין באַרבאַרשאָפּ הייסט

אָבּשערען זיך און אָבגאָלען זיך. מאָדנע ברואים. אַליין געהען זיי פּער־דריפּעט בּיז'ן האַלז, פּרעסען אין מיטען גאַס געפּרייטע פיש, וואָס לאָזען זיך הערען פאַר א מייל, און האָבען פיינט האָר. שכּורים זענען זיי אויך גאַנץ נישקשה'דיגע, נאָר זיי וואַלגערן זיך נישט אויף דער גאַס אַזוי ווי בּיי אונז, מען לאָזט זיי נישט. אַ לאַנד איז דאָס זעהר אַ וואהלם, זאָגט בּרכה, נאָר עס וויל נישט בּרענען?

— וואָס ווערט דיר אַרויסקומען אַז ס'וועט בּרענען.

אַזוי פרעגט בּיי איהר מיין בּרודער אליהו און חאַפּט פון איהר אַ מיאוס'ן פּסק; בּרכה אַז זי וויל קאָן זי, אַמאָל מאַכט זיך זאָל זי איינשווייגען, נישט רעדען אַ וואָרט צו קיינעם, און אַמאָל עפּענט זיך אויף בּיי איהר אַ קוואַל פון ווערטער, איז אָדער פערשטעלען זיך די אויערן מיט וואַטע, אָדער לויפען אין דער וועלט אַריין. איך גיב אייך איבער איהרע רעד וואָרט בּיי וואָרט:

— וואָס שטעלסט דו זיך אַזוי איין פאַר דעם געבּענטשטען לאָנדאָן מיט'ן שוואַרצען הימעל, מיט די געגאָלטע מאָרדעס, מיט דעם שעהנעם ווייטשעפּעל, מיט די געפּרייטע פיש, מיט די אַלטע מוידען, מיט די גערדעהטע בּוקלעס, מיט די פערדריפּעטע קליידלעך, מיט די קבּצנים וואָס טרינקען דזשינדזשער-בּיער, מיט די קאָנדוקטאָרען וואָס הייסען פּייפּען, מיט די יודען וואָס האָבען יאָהרצייט און זשאַלעווען אַ טרונק וואַסער? אַזאַ שטאָדט מוז בּרענען!

אַזוי זאָגט בּרכה אין איין אָטהעם ווי די עשרת בּני המן — און לאָזט אויס מיט צונויפגעגנטע הענד:

— „לאָנדאָן, פאַר וואָס בּרענסט דו נישט?!...”

רבּונו של עולם! ווען וועלען מיר שוין זיין אין אַמעריקאַ!!!...

UNIVERSITY OF ILLINOIS
LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
BOOKSTACKS

UNIVERSITY OF ILLINOIS
LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
BOOKSTACKS